

การพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน : กรณีศึกษาแกนนำชุมชนในตำบลลำสินธุ์

อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง

**The Development of Community Knowledge Managers : A Case Study of
Lamsin Subdistrict, Srinakarin District, Phatthalung Province.**

ศิริมาศ ภูวเจริญพงศ์

Sirimas Puwajarernpong

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Science in Environmental Education**

Prince of Songkla University

2551

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาผู้จัดการความรู้ชุมชน : กรณีศึกษา แกนนนำชุมชนในตำบลลำสินธุ์ อำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง
ผู้เขียน	นางสาวศิริมาศ ภูวเจริญพงศ์
สาขาวิชา	สิ่งแวดล้อมศึกษา
ปีการศึกษา	2550

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของตำบลลำสินธุ์ โดยผ่านหลักสูตรการอบรม ผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน และแนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์ อำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง กลุ่มเป้าหมาย คือ แกนนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ที่เข้ารับการอบรมหลักสูตรฯ จำนวน 15 คน

วิธีการวิจัย ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการทำวิจัยภาคสนาม เพื่อทำการสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการและแบบกึ่งโครงสร้าง การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ 1) ช่วงก่อนการอบรม 2) ช่วงระหว่างการอบรม 3) ช่วงติดตามประเมินผลหลังการฝึกอบรม

กระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนเกิดควบคู่ไปกับการทำงานชุมชน รวมทั้งโครงการและกิจกรรมชุมชนที่มีอยู่อย่างต่อเนื่อง วิธีการจัดการความรู้ของแกนนนำชุมชน ได้แก่ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงานจากชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียง การมีคนเข้ามาศึกษาดูงานชุมชน การเชิญวิทยากรจากทั้งภายในและภายนอกชุมชนเข้ามาอบรม ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ และนำไปประยุกต์ใช้กับงานพัฒนาชุมชน ผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน คือ มีการนำหลักการและผลการเรียนรู้จากหลักสูตรฯ มาปรับใช้ เพื่อยกระดับความรู้และยุทธศาสตร์ของชุมชน ทำให้เกิดโครงการ/กิจกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาสมาชิกในชุมชน และขยายผลสู่ชุมชนอื่นๆ ได้แก่ โรงเรียนอาสาสมัครหมู่บ้าน โรงเรียนผู้นำ และโรงเรียนเกษตรกร โครงการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่น โครงการพัฒนาแกนนนำเยาวชน เป็นต้น

ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ได้แก่ ความสนใจเนื้อหาหลักสูตรฯ มุมมองและทัศนคติต่อการอบรม รวมทั้งความต้องการพัฒนาตนเองของผู้เข้าอบรม และความรู้สึกเชื่อถือวิทยากร ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค ได้แก่ ภาระหน้าที่

ของผู้เข้าร่วมที่มีต่อครอบครัว มุมมองต่อการทำงานชุมชนของครอบครัวของผู้เข้าร่วม และปริมาณงานชุมชนที่ส่งผลต่อระยะเวลาการเข้าอบรมของผู้เข้าร่วม

แนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์ควรเป็นวงจรการเรียนรู้ต่อเนื่อง เริ่มด้วยการร่วมกันกำหนดหัวข้อ จัดฝึกอบรมนำความรู้ไปปฏิบัติจริง ทบทวนบทเรียนการทำงาน และจัดอบรมยกระดับความรู้

Thesis Title	The Development of Community Knowledge Manager : A case Study of core-team community leaders of Lamsin Sub-district, Srinakarin District in Phattalung Province.
Author	Miss Sirimas Puwajareranpong
Major Program	Environmental Education
Academic Year	2007

Abstract

This qualitative research aims to study 1) the process of developing community knowledge managers through a training course, 2) the outcome of the process, 3) factors contributing and obstructing the process, and 4) the approaches to developing the community knowledge managers for Lamsin Subdistrict community in Srinakarin District, Phattalung Province. The target group is comprised of 15 core-team community members who participated in the training course.

Research methods include documentary research and fieldwork: participant and non-participant observations, and informal and semi-structured interviews. The study and analyses are based on 3 periods: before, during, and after the training course.

The process of developing the community knowledge manager was evolved through the community actions, particularly the implementation of the community development projects and activities. The knowledge management approaches of the core-team community members include meetings for sharing opinions and information, field trips in nearby communities, accommodating visitors for the community field trips, and learning from guest speakers from outside and inside the community. Such activities contributed to their sharing of learning and led to the construction of new knowledge to be applied in the community development. The consequences of the process of developing the community knowledge managers are the applications of the course principles and learning outcomes in upgrading the development strategies and knowledge of the community, particularly projects and activities to develop the community members, and project extensions to other communities. For examples, schools for community volunteers, leaders, and agriculturists; projects for developing a local curriculum in the school, and the community's core-team youth, and etc.

Factors contributive to the process include the participants' interest in the training content, perspectives and attitudes toward the course, their need for self-development, and trust in the trainers. Obstructing factors are the participants' family work and responsibilities, their families' perspectives to their community work, and their own community workloads which limited their participation time.

Approaches to developing the community knowledge managers are to be a spiral cycle of continuous learning, beginning with identifying topics together, organizing related training sessions for applying the obtained knowledge in daily practices, reflecting and revising lessons learned from their work, and organizing training sessions to upgrade the knowledge gained.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่อง และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย ตลอดจนคอยติดตามความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เยาวนิช กิตติธรกุล ผู้เปรียบเสมือนแม่ คอยดูแล สอนสั่งสิ่งดีๆเสมอมา และอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี ที่คอยให้คำปรึกษา และคำแนะนำแก่ผู้วิจัย ผู้วิจัย จึงขอกราบขอบพระคุณทั้งสองท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน รองศาสตราจารย์ ดร.สมยศ พุ่มหว่า รองศาสตราจารย์ ดร.เพ็ญพักตร์ ทองแท้ และดร.เลิศชาย ศิริชัย ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำในการ ทำวิทยานิพนธ์ และกรุณาสละเวลาในการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะ และคำแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่อง จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอบคุณพ่อแม่พี่น้องชาวลำสินธุ์ที่ให้การต้อนรับผู้วิจัยอย่างลูกหลาน พ่อเล็ก แม่สร้อย น้อง แแบงค์ แม่ดา ตารุณ ตาผล ที่ให้คำแนะนำ สั่งสอน ให้กำลังใจ และความช่วยเหลือในการเก็บรวบรวม ข้อมูล และขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ไม่ได้กล่าวนามในที่นี้ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมให้คำแนะนำและ ร่วมในกระบวนการวิจัยทุกท่าน

ขอบคุณเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ทุกคนในคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม ขอบคุณพี่โต สำหรับกำลังใจ แรงกระตุ้น ความช่วยเหลือที่มีให้อย่างสม่ำเสมอ พี่โนที่คอยตามไล่ความก้าวหน้าและกำลังใจที่ส่งมา ขอบคุณพี่ๆ น้องๆ สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษาที่ไม่ทิ้งกันไปไหน ป้อมแป้ม เพื่อนคนเดียวในรุ่น สำหรับ กำลังใจ รอยยิ้ม เสียงหัวเราะ คำปลอบใจในช่วงเวลาที่ต้องการกำลังใจที่สุด พี่บุษ น้องเจ็บบ น้องกอล์ฟ พี่ น้องแจ๊ส พี่ๆ พี่แอม พี่แอน ที่คอยให้คำปรึกษา รวมทั้งกำลังใจที่มีให้อย่างสม่ำเสมอ ขอบคุณเพื่อนๆ รมศ. 24 ทุกคนที่ยันสอบสารทุกข์สุขดิบอยู่เรื่อยมา ได้แก่ เพื่อนปอย ที่คอยช่วยเหลือการทำ วิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วง เพื่อนเจ็ดที่คอยตอบข้อข้องใจในการทำวิทยานิพนธ์ เพื่อนตาล เพื่อนจ๊ับ เพื่อนเบสท์ เพื่อนนา เพื่อนอ้อด และทุกคนที่ไม่ได้กล่าวถึง ซึ่งคอยให้กำลังใจและเป็นกองหนุนใน ความสำเร็จครั้งนี้

ขอบคุณครอบครัวจันท์นิเวศน์อันแสนสุข อาตี อาย่าที่เปรียบเสมือนแม่พ่อคนที่สอง น้องปิง น้องเชน น้องเอก น้องก้อย น้องเบญ น้องฉ้อย สำหรับกำลังใจ เสียงหัวเราะ การดูแลพี่คนโตของ ครอบครัวจนประสบความสำเร็จ

ขอบคุณสิ่งดีๆ ที่เข้ามาในชีวิต ความสุข ความทุกข์ ความเหนื่อยยาก อุปสรรค บทเรียน ทั้งหลายที่หล่อหลอมให้ผู้วิจัยเข้มแข็ง แข็งแกร่ง และเรียนรู้การอยู่บนโลกนี้อย่างมีความสุข และยิ้ม ได้ในทุกๆ วัน

สุดท้ายขอกราบขอบพระคุณปะป๊า และคุณแม่ ที่อยู่เคียงข้าง มอบสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต กำลังใจ
ที่ไม่เคยแห้งเหือด ความรัก ความอบอุ่นที่ไม่สามารถหาที่ไหนบนโลกใบนี้ได้ สิ่งดีๆ และ
คุณประโยชน์อันใดที่เกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขออุทิศแด่ปะป๊า นายสนิท ภูวเจริญพงศ์ บุคคล
อันเป็นที่รักยิ่ง แม้ท่านจะจากไปแล้วก็ตาม

ศิริมาศ ภูวเจริญพงศ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(3)
Abstract.....	(5)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(9)
รายการตาราง.....	(12)
รายการภาพประกอบ.....	(13)
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ปัญหาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
กรอบแนวคิด.....	6
ขอบเขตของงานวิจัย.....	8
2. การตรวจเอกสาร.....	9
เอกสารที่เกี่ยวข้อง.....	9
สรุปผลการดำเนินกิจกรรมหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน	
ต.ตะโหมค อ.ตะโหมค จ.พัทลุง.....	9
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	11
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้.....	15
แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้.....	26
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	32

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. วิธีการดำเนินการวิจัย.....	36
การศึกษาข้อมูลพื้นที่ที่ทำการศึกษา.....	37
การเข้าสู่ชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์.....	37
การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย.....	39
การสร้างและเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	39
การศึกษาและเก็บข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย.....	40
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	43
ข้อจำกัดในการวิจัย.....	44
4. ผลการวิจัย.....	45
ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา.....	46
ส่วนที่ 2 ผลการดำเนินงานวิจัยจากการฝึกอบรม.....	59
ส่วนที่ 3 การติดตามประเมินผลหลังเสร็จสิ้นกระบวนการฝึกอบรม.....	119
5. สรุปผล และอภิปรายผลการวิจัย.....	128
กระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของตำบลลำสินธุ์ โดยผ่านหลักสูตรการฝึกอบรมและผลลัพธ์ที่เกิดจาก กระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน.....	129
ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ของหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน.....	153
แนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้สำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์.....	156
ข้อเสนอแนะ.....	158

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม.....	160
ภาคผนวก.....	171
ก. ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มเป้าหมายก่อนเข้าร่วมกระบวนการฝึกอบรม.....	172
ข. โครงสร้างหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมแก่นำกลุ่มเป้าหมายตำบลลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง วันที่ 3 เมษายน 2549 – วันที่ 6 กรกฎาคม 2549.....	187
ค. รายชื่อผู้เข้าร่วมการอบรมและรายละเอียดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละ หน่วยการเรียนรู้.....	195
ง. เนื้อหาการฝึกอบรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้.....	210
จ. ภาพกิจกรรมการอบรมหน่วยการเรียนรู้.....	234
ฉ. รายชื่อผู้เข้าร่วมอบรมตลอดหลักสูตร.....	236
ประวัติผู้เขียน.....	258

รายการตาราง

ตาราง	หน้า
1. พื้นที่และสถานการณ์ถือครองของตำบลลำสินธุ์.....	47
2. จำนวนหมู่บ้าน จำนวนครัวเรือน และจำนวนประชากร.....	50
3. สรุปข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มเป้าหมาย.....	62
4. สรุปความแตกต่างระหว่างแกนนำแถวบนและแถวกลางจากการสังเกต และการสัมภาษณ์.....	75
5. สรุปข้อมูลแกนนำชุมชน.....	92
6. เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของรูปแบบ และวิธีการจัดกระบวนการฝึกอบรม.....	114
7. เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม..	115
8. เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของสถานที่ที่ใช้ในการฝึกอบรม....	116
9. เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของวิทยากร.....	117
10. เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของกลุ่มเป้าหมาย.....	117
11. เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของพื้นฐานครอบครัว.....	118
12. เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของแรงจูงใจของผู้เข้าร่วม.....	118

รายการภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1. กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	7
2. วงจรแลกเปลี่ยนเรียนรู้ยกกำลังสาม บวก คว่า.....	19
3. โมเดลปลาทู.....	21
4. ตัวอย่างตารางแห่งอิสรภาพ.....	24
5. ตัวอย่างธารปัญญา.....	25
6. โครงสร้างและระบบการทำงานเครือข่ายสินธุ์แพรทอง.....	58
7. กระบวนการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์.....	78
8. การจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์.....	151
9. แนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์.....	157

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความสำคัญของปัญหา

ในสถานการณ์ปัจจุบัน กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม มุ่งเน้นการพัฒนาประเทศไปสู่สังคมอุตสาหกรรม การแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น จากการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในชุมชนชนบท การดำรงชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติ เปลี่ยนมาเป็นการอพยพเข้าสู่เมืองเพื่อหางานทำในภาคอุตสาหกรรม การตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยเข้ามาอาศัยอยู่ในเมือง การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่มีในท้องถิ่นมาเป็นวัตถุดิบในการผลิต การบุกรุกพื้นที่การเกษตรมาเป็นสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในแนวคิดของการพัฒนาสู่ความเจริญของท้องถิ่น เช่น เชื้อน โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ชุมชนชนบทเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ปัญหาของหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น เช่น ปัญหาหนี้สิน ปัญหาความยากจน การถูกเอารัดเอาเปรียบจากการอพยพแรงงานของคนในหมู่บ้านเข้าไปขายแรงงานในเมือง การขาดแคลนภาคเกษตรกรรมในชุมชน การทิ้งที่ดินภาคเกษตรให้รกร้างว่างเปล่า และป่าไม้ถูกทำลาย ดินเสื่อมโทรม เป็นต้น (อนันต์ ลิขิตประเสริฐ, 2536 และ ภมรรัตน์ สุธรรม, 2546)

จากปัญหาดังกล่าว ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของชุมชนหลายแห่งในสังคมไทย มีการรวมตัวกันของคนในชุมชนที่เล็งเห็นปัญหาและต้องการแก้ไขปัญหาร่วมกัน เกิดกลุ่มแกนนำองค์กรชุมชน เครือข่ายชุมชน เพื่อร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว (ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, 2544) เช่น กลุ่มอนุรักษ์น้ำที่ต้องการแก้ไขปัญหาเรื่องแหล่งน้ำตามธรรมชาติ กลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรค กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน กลุ่มแม่บ้านที่รวมตัวกันใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อหารายได้เสริมช่วยครอบครัว กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ชุมชนที่รวมกลุ่มขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในชุมชนในการลงทุนประกอบอาชีพ หรือลดภาวะการกดราคาสินค้าจากพ่อค้าคนกลางที่เข้ามารับซื้อสินค้าที่มีในหมู่บ้าน และเป็นแหล่งขายสินค้าของกลุ่มสมาชิก เป็นต้น (ชยุต อินพรหม, 2547, ธรรมศาสตร์ โสตติพันธุ์, 2548 และ ประยงค์ ธรรงค์, 2546) มีการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มาใช้ เพื่อจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีแกนนำชุมชนในแต่ละกลุ่มเป็นตัวขับเคลื่อนให้กิจกรรมดำเนินต่อไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการให้การสนับสนุนจากภาครัฐบาลและภาคเอกชน ในด้านงบประมาณ การจัดวิทยากรในการฝึกอบรมความรู้เพิ่มเติมแก่ชุมชน และการส่งนักวิจัยเข้ามาศึกษาในพื้นที่ร่วมกับชุมชน

การดำเนินกิจกรรมชุมชนโดยแกนนำภายในชุมชนนั้น แกนนำชุมชนจำเป็นต้องมีทักษะในการจัดการความรู้ ทักษะในการรวบรวมความรู้ ตลอดจนทักษะในการสื่อสาร ถ่ายทอด ข้อมูลสู่กลุ่มของคนเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากแกนนำชุมชนที่เข้ามาทำงานชุมชนเป็นสมาชิกที่อยู่ภายในชุมชนเข้ามาทำงานชุมชนด้วยความสมัครใจ และมีความต้องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนร่วมกัน โดยแกนนำแต่ละคนมีความรู้ในการทำกิจกรรมที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพื้นฐาน ประสบการณ์การทำงาน ทักษะ และวิธีคิดที่ต่างกัน

ในปัจจุบัน หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนต่างให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่อง การจัดการความรู้ (Knowledge Management ,KM) โดยกระบวนการจัดการความรู้ประกอบด้วย การแสวงหาและการสร้างความรู้ การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลผล การประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้รับ และกระบวนการเรียนรู้จากความรู้ที่ได้ (สมชาย นำประเสริฐ, 2549) มีการนำแนวคิดการจัดการความรู้เข้าไปใช้ในองค์กรต่างๆ รวมถึงการนำแนวคิดการจัดการความรู้เข้ามาใช้ภายในชุมชน โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งด้านงบประมาณ การนำนักวิจัยลงสู่พื้นที่ เพื่อจัดความรู้ที่มีภายในชุมชนร่วมกับชุมชน ทำให้เกิดงานวิจัยเชิงวิชาการในลักษณะของ กระบวนการรวบรวมความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชีวิตจริงเกิดขึ้นในแต่ละภูมิภาค เพื่อสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน เช่น การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชุมชน (สรרך วรรณิ์,2546) โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาและสร้างเสริมกลไกการจัดการความรู้สู่ชุมชน บริเวณลุ่มน้ำแดง-น้ำของ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่ 1 (ทีมวิจัยเพื่อพัฒนา, 2547) และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของแกนนำชุมชนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนจังหวัดเพชรบุรี (สุรจิตร ใจอาจหาญ, 2546) เป็นต้น

แนวคิดในเรื่องการจัดการความรู้ กระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่ชุมชนดังกล่าว ทำให้เกิดแนวคิดในการพัฒนาแกนนำชุมชนในการจัดการความรู้ชุมชนขึ้น รวมถึงการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ซึ่งเป็นแผนปฏิบัติการที่จัดทำขึ้นโดยชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน และแก้ไขปัญหาที่มีในชุมชน รวมทั้งเครื่องมือในการเรียนรู้ที่รวบรวมเอาสิ่งที่ชุมชนต้องการรู้ ต้องการแต่ไม่สำเร็จเนื่องจากขาดความรู้ ซึ่งจำเป็นต้องมีการพัฒนาการจัดการความรู้ของชุมชน เพื่อแก้ปัญหา ดังกล่าว การจัดการความรู้เป็นกระบวนการในการจัดการบริหารความรู้เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายโดยมีกระบวนการย่อยในการสร้างองค์ความรู้เพื่อให้สามารถจัดเก็บ และถ่ายทอดความรู้นำไปใช้ใน อนาคตได้ (สมชาย นำประเสริฐชัย, 2550) และเป็นกระบวนการที่เป็นเครื่องมือหรือวิธีการเพิ่มมูลค่า กิจกรรมองค์กร กลุ่ม หรือเครือข่ายองค์กร และจะต้องดำเนินการในลักษณะบูรณาการในกิจกรรมที่ ทำ (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2550) หลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ก็เป็นหน่วยงานหนึ่งที่ตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มี ในชุมชน การจัดทำหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนเป็นอีกแนวทางหนึ่งของหลักสูตร

สิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อการพัฒนาแกนนำชุมชนที่มีข้อจำกัดในด้านการจัดการความรู้ในชุมชน ซึ่ง กระจัดกระจายและขาดการรวบรวมอย่างเป็นระบบ โดยใช้กระบวนการจัดทำหลักสูตรนักจัดการ ความรู้ชุมชน

หลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน เกิดขึ้นจากการประสานความร่วมมือ ระหว่างหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และ วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้งบประมาณสนับสนุนจาก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ที่เป็นองค์กรมหาชน ได้มีการระดมความคิดร่วมกับนักพัฒนา เอกชน และแกนนำสถานวัดตะโหนดซึ่งเป็นองค์กรในชุมชนตะโหนดที่มีการดำเนินกิจกรรม เพื่อ ชุมชนในพื้นที่ตำบลตะโหนด อ.ตะโหนด จ.พัทลุง จัดทำหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ตามแนวคิดที่ต้องการพัฒนาแกนนำชุมชนให้กลายเป็นนักจัดการความรู้ชุมชน เพื่อให้สามารถนำ ทักษะความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชุมชนของตน หลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ประกอบด้วย 6 หน่วย ดังนี้ หน่วยที่ 1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน หน่วยที่ 2 การรวบรวมความรู้ท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากร หน่วยที่ 3 การบริหารจัดการองค์กรชุมชนเพื่อ การพัฒนาที่ยั่งยืน หน่วยที่ 4 การสื่อสารจากชุมชนถึงสังคม หน่วยที่ 5 การศึกษาดูงาน และหน่วยที่ 6 การสรุปการเรียนรู้แบบองค์รวม (หน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษา, 2548) ในช่วงปลายปี 2548 มีการ ทดลองนำร่างหลักสูตรพัฒนานักจัดการท้องถิ่นไปใช้กับแกนนำองค์กรชุมชนในเครือข่ายกลุ่ม อนุรักษ์ป่าชุมชน และตัวแทนเยาวชนตำบลตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง รวมทั้งสิ้น 30 คน และติดตามประเมินผลการฝึกอบรม ประเมินความเป็นไปได้ในการใช้หลักสูตรพัฒนานักจัดการ ความรู้ชุมชน เพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนาให้หลักสูตรมีความสามารถในการตอบสนองความ ต้องการของชุมชน รวมทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชุมชนต่างๆได้ในอนาคต พบว่า ความรู้ พื้นฐาน และประสบการณ์เดิมของผู้เข้าร่วมเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความเข้าใจในเนื้อหา และ กิจกรรมการฝึกอบรม เวลาในการฝึกอบรมขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชน หลักสูตรต้องมีการปรับ บัด้านเวลาและเนื้อหาการฝึกอบรมในแต่ละหน่วย (หน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษา, 2548) ทั้งนี้ ในช่วง เดือนมกราคม 2549 เป็นต้นมา แกนนำตำบลตะโหนดที่เข้าร่วมการอบรมได้เริ่มต้นพัฒนาชุดความรู้ ภูมิปัญญาเรื่องการปลูกข้าวและการทำสวนยางพาราของชุมชน โดยคาดหวังว่าจะสามารถพัฒนาให้ เป็นชุดความรู้ที่สมบูรณ์เพื่อใช้ประโยชน์ในชุมชนได้ในอนาคต ทั้งนี้คณะผู้จัดทำหลักสูตรได้ทำการ พัฒนาหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยดำเนินงานขั้นต่อไป ด้วยการ ประสานความร่วมมือกับ เครือข่ายสินธุ์แพรทอง ตำบลลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง

ตำบลลำสินธุ์ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 5,373 คน แบ่งเป็นชาย 2,610 คน หญิง 2,723 คน อาชีพหลักของคนในพื้นที่คือ ทำสวน รองลงมาคือเลี้ยงสัตว์ และค้าขาย

(เครือข่ายสินธุ์แพรทอง, มปป.) ในพื้นที่มีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับตนเองรวมทั้งสิ้น 9 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีโครงการที่แตกต่างกันออกไป เช่น กลุ่มลูกหิย กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มเครื่องแกง กลุ่มไข่เค็ม กลุ่มกล้วยฉาบ และกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์ เป็นต้น โดยมีศูนย์ประสานงานเครือข่ายสินธุ์แพรทองเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงและประสานงานในพื้นที่ รวมถึงการจัดสรรงบประมาณควบคุม ดูแล ตรวจสอบ การใช้งบประมาณในการดำเนินงานกิจกรรม (ผล ศรีละมุล, สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2548) การดำเนินงานของชุมชนมีคณะกรรมการตำบล ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนแต่ละหมู่บ้านเป็นคณะกรรมการของเครือข่าย และมีผู้นำของแต่ละหมู่บ้านหรือผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้รับโครงการที่ได้ผ่านการประชุมร่วมกัน นำมาใช้ในพื้นที่แต่ละหมู่บ้าน และรายงานความก้าวหน้าต่อคณะกรรมการกลางจากการศึกษาเบื้องต้นพบว่า แกนนำชุมชนเป็นสมาชิกภายในชุมชนที่เข้าทำงานด้วยความสมัครใจ การบริหารจัดการชุมชนเป็นไปในลักษณะการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกันกับคนในชุมชน แกนนำชุมชนมีความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการองค์กรเบื้องต้น แต่ชุมชนยังขาดความรู้เรื่องจัดการ การเชื่อมโยงแนวความคิด ความรู้ที่มีภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้สามารถบริหารจัดการคนในการทำงานร่วมกัน อีกทั้งชุมชนยังมีความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของแกนนำชุมชนในด้านต่างๆ เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สืบเนื่องจากความต้องการพัฒนาศักยภาพของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ แกนนำชุมชนเกิดแนวความคิดในการจัดตั้งโครงการฝึกอบรมแกนนำชุมชนขึ้น เพื่อพัฒนาศักยภาพแกนนำภายในชุมชนให้เป็นแกนนำที่มีแนวคิดเชิงการเปลี่ยนแปลง มุ่งเน้นการปรับแนวความคิดการทำงาน การจัดระบบความคิดการทำงาน เทคนิค วิธีการการพัฒนาองค์กร โดยชุมชนเรียกโครงการนี้ว่า “โรงเรียนผู้นำ” (อุทัย บุญคำ, สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2548) โครงการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน โดยหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาต้องการนำหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนที่ผ่านการปรับปรุงและพัฒนาแล้ว จากการทดลองใช้กับแกนนำองค์กรชุมชน และตัวแทนเยาวชนตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง มาทดลองใช้อีกครั้งกับแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ ทั้งนี้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างตัวแทนจากหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์กับแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ เพื่อหาข้อตกลงร่วมกันในการนำหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนมาทดลองใช้อีกครั้งกับแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษากระบวนการพัฒนาแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์

เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ภายในชุมชน โดยใช้การจัดฝึกอบรมการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนตำบลลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุงเป็นกรณีศึกษา ทำการศึกษากลุ่มแกนนำในพื้นที่และผู้ที่มีสนใจการทำกิจกรรมเพื่อชุมชน ซึ่งเข้าร่วมการฝึกอบรม จำนวน 15 คน ศึกษาบริบทของชุมชน การ

จัดการความรู้ที่มีภายในชุมชน ทักษะคิดที่มีต่อตนเองและงานชุมชน กระบวนการพัฒนาการจัดการ บริบทชุมชน การนำความรู้ไปใช้ประโยชน์จากการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน เพื่อพัฒนาตนเองในด้านต่างๆและนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในพื้นที่ของตน รวมทั้งมีกระบวนการ ประเมินผลหลักสูตรในช่วงการดำเนินงานและหลังการฝึกอบรม เพื่อให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรที่มี ให้สามารถนำไปปรับใช้กับพื้นที่อื่นๆ ตลอดจนได้แนวทางพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของตำบล ลำสินธุ์

คำถามการวิจัย

1. กระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของตำบลลำสินธุ์ โดยผ่านหลักสูตรการฝึกอบรม รวมทั้งปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน เป็นอย่างไร
2. ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนในตำบลลำสินธุ์ เป็นอย่างไร
3. แนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของตำบลลำสินธุ์ โดยผ่านหลักสูตรการ ฝึกอบรม ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน
2. เพื่อศึกษาผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้นักจัดการความรู้ชุมชนตำบลลำสินธุ์
2. ได้แนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์
3. ได้แนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้กับชุมชนอื่นๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการความรู้ชุมชน หมายถึง กระบวนการจัดการข้อมูล หรือความรู้ ที่มีภายใน ชุมชน วิธีการแสวงหาความรู้ที่มีภายในชุมชน การวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ และ/หรือสร้างความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน กระบวนการเรียนรู้จากการจัดการความรู้ที่มีใน ชุมชน รวมถึงกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับไปสู่ผู้อื่นต่อไป

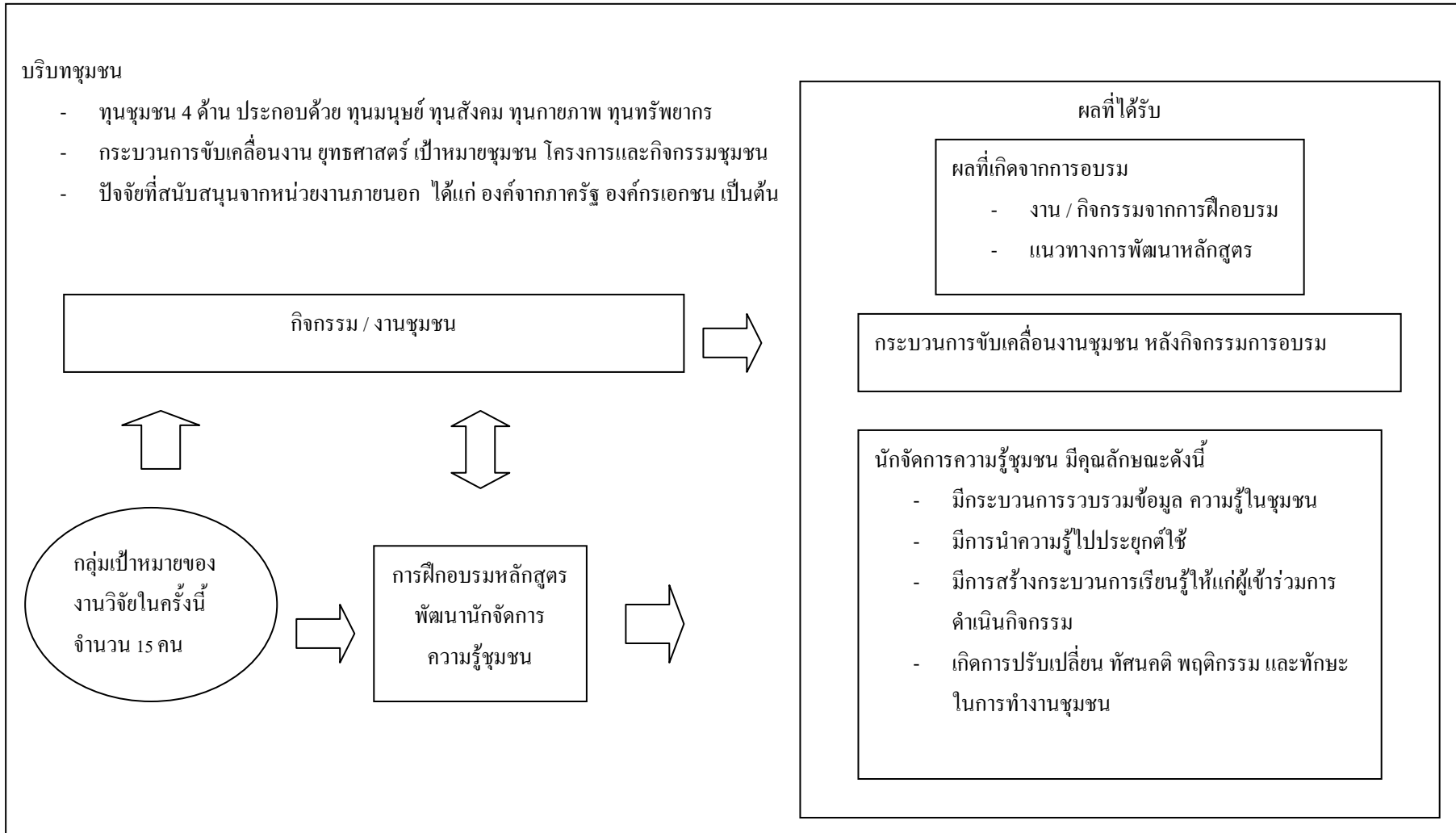
นักจัดการความรู้ชุมชน หมายถึง ผู้ที่มีทักษะ กระบวนการในการจัดการบริหารความรู้ที่มีภายในชุมชน ทักษะในการแสวงหาความรู้ ทักษะในการวิเคราะห์/สังเคราะห์ความรู้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ทักษะในการถ่ายทอดความรู้ไปยังสมาชิกคนอื่นๆ รวมถึงการเรียนรู้จากวิธีการจัดการความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน (<http://www.tkc.go.th/index.aspx?pageid=111&parent=0>, 21 ธันวาคม 2550) ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย หมายถึง แกนนำในชุมชนตำบลลำสินธุ์ ผู้มีความรู้ ทักษะ และกระบวนการในการจัดการบริหารความรู้ที่มีภายในชุมชน ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดความรู้ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจ และทัศนคติ ในเรื่องนั้นๆ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ถือได้ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างมีระบบ ทำให้การปฏิบัติงานและภาระหน้าที่ต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานหรือเพิ่มขีดความสามารถในการจัดรูปขององค์การ (<http://www.tu.ac.th/org/ofrefector/person/train/handbook/training.html>, 21 ธันวาคม 2550) ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย หมายถึง การฝึกอบรมการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนให้กับแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์

ผลการเรียนรู้ หมายถึง ผลจากการเข้าร่วมการฝึกอบรม และจากการนำความรู้ ประสบการณ์ของกลุ่มเป้าหมายมาประยุกต์ใช้ในการทำกิจกรรมชุมชน มีกระบวนการในการจัดการความรู้ร่วมกันระหว่างแกนนำชุมชนที่ปฏิบัติงานร่วมกัน โดยเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ การเรียนรู้ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติ พฤติกรรม และทักษะ

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย กระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนตำบลลำสินธุ์ การติดตามผลการเรียนรู้ของผู้เข้าอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน และแนวทางในการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนเป็นอย่างไร ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) กรอบแนวคิดการศึกษา มีดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขอบเขตของงานวิจัย

ขอบเขตของพื้นที่ศึกษา

ตำบลลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ซึ่งมีทั้งสิ้น 9 หมู่บ้าน มีอาณาเขตติดต่อกับ
 ทิศเหนือ จด ตำบลชุมพล อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง
 ทิศใต้ จด ตำบลงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง
 ทิศตะวันออก จด ตำบลอ่างทอง อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง
 ทิศตะวันตก จด ตำบลบ้านนา อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง

ด้านเนื้อหา

- ศึกษากระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของตำบลลำสินธุ์ โดยผ่านหลักสูตร
การฝึกอบรมพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน
- ศึกษาผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้
- ศึกษาแนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน กรณีศึกษา แกนนำชุมชนในตำบลลำ-สินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบเอกสารและงานวิจัยในประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งเป็นสองส่วน ดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 สรุปผลการจัดกิจกรรมการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ต. ตะโหมด

อ. ตะโหมด จ. พัทลุง

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 สรุปผลการดำเนินกิจกรรมหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน

ต.ตะโหมด อ. ตะโหมด จ.พัทลุง

ผู้วิจัยทำการศึกษารายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1 โครงการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน (หน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษา, 2548) สรุปได้ดังนี้ ผลการดำเนินโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ครั้งที่ 1 ที่จัดขึ้นที่ ลานวัดตะโหมด ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน เป็นแกนนำสมาชิกของสภาลานวัดตะโหมด ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์พัฒนา และฟื้นฟูท้องถิ่นทั้งในด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ประเพณีที่มีในท้องถิ่น โดยมีจุดศูนย์กลางที่ วัดตะโหมด ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง

ในขั้นแรก สภาลานวัดตะโหมดประชุมร่วมกับหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับเนื้อหาการอบรม จากนั้นตัวแทนแกนนำตะโหมด 30 คน ประกอบด้วย แกนนำองค์กรชุมชนในเครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ประมาณ 25 คน และตัวแทนเยาวชนจากตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ประมาณ 5 คน เข้าร่วมกระบวนการอบรมหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน โดยแบ่งกลุ่มการดำเนินกิจกรรมกลุ่มตามภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่น ได้แก่ 1) การจัดการป่า 2) การจัดการน้ำ 3) การจัดการที่ดินและสิ่งแวดล้อม 4) ความเชื่อและวัฒนธรรม และ 5) อาหารและสมุนไพร

ผลที่ได้รับจากโครงการสรุปได้ ดังนี้ ในระหว่างการฝึกอบรมผู้เข้าร่วมการอบรมได้มีส่วนร่วม ซักถามและทำความเข้าใจกับเนื้อหาในแต่ละหน่วยได้ตรงตามวัตถุประสงค์ อีกทั้งสามารถทำกิจกรรม/ชิ้นงานที่ได้รับมอบหมายในแต่ละหน่วยและรายงานผลงานที่ทำให้กับสมาชิกได้ ผู้เข้าร่วมมีการพัฒนาด้านกระบวนการสื่อสาร การพูด ทำทาง ตลอดจนการลำดับขั้นตอนเนื้อหาการสื่อสาร ผู้เข้าร่วมมีความมั่นใจในการทำกิจกรรมต่อสาธารณชนมากขึ้น และมีการวางแผนการดำเนินกิจกรรมในอนาคต

การทำความเข้าใจกับเนื้อหาและการนำไปประยุกต์ใช้ ผู้เข้าร่วมสามารถตอบคำถาม ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ และสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากการอบรม อีกทั้งสามารถเข้าใจการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการของชุมชน สังคมได้

ด้านการสื่อสาร ผู้เข้าร่วมมีการฝึกทำทาง การพูด บุคลิกที่ดีของผู้พูดและผู้ฟัง ผลจากการฝึก พบว่า ผู้เข้าร่วมสามารถพัฒนาบุคลิกภาพ และความกล้าแสดงออก มีการจัดลำดับความสำคัญของเนื้อหาที่จะพูด และมีการควบคุมเวลาในการพูดที่ดี

ด้านการทำงานร่วมกัน จากแบบประเมินผลและการสรุปการเรียนรู้พบว่า ผู้เข้าร่วมเห็นว่า ประโยชน์จากการทำงานร่วมกัน คือ ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากขึ้น เกิดความสามัคคี มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้แก่กัน รวมทั้งฝึกการยอมรับฟังความคิดเห็นร่วมกัน

หลังเสร็จสิ้นการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ผู้เข้าร่วมอบรมได้เลือกพัฒนาชุดความรู้ท้องถิ่นในด้านการทำสวนยางพาราแบบวนเกษตร โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ในลักษณะสวนธรรมชาติ และการทำนาแบบชีวภาพ ผู้เข้าอบรมนำความรู้ที่ได้จากการอบรมไปประยุกต์ใช้ในการรวบรวมองค์ความรู้ โดยมีแนวความคิดที่จะรวบรวมข้อมูลที่มีในท้องถิ่นให้เป็นระบบ เพื่อเปรียบเทียบระหว่างการจัดการทรัพยากรแบบอาศัยความรู้ท้องถิ่น กับการจัดการทรัพยากรแบบกระแสการพัฒนา ซึ่งอยู่ในขั้นตอนการติดตามผล

ผลสืบเนื่องของกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการอบรม พบว่า แกนนำมีความคิดที่จะจัดตั้งโรงเพาะชำพันธุ์พืช เกิดการรวมกลุ่มเพื่อผลิตน้ำหมักชีวภาพ น้ำยาเอนกประสงค์ เพื่อลดรายจ่ายและสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน อีกทั้งแกนนำสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่ต่อยังสมาชิกอื่นๆ ได้

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมการอบรม ผลงานหรือชิ้นงานที่เกิดขึ้นจากการอบรมและแบบสอบถาม พบว่า ปัญหาในระหว่างการอบรม คือ เวลาที่ใช้ในการอบรมในแต่ละหน่วยมีน้อยไป ทำให้วิทยากรจำเป็นต้องตัดเนื้อหาบางส่วนออกไป และทำให้กระบวนการในการอธิบายหรือทำความเข้าใจในแต่ละหน่วยของผู้เข้าร่วมไม่เพียงพอ มีข้อจำกัดในการนัดหมาย เพื่อทำกิจกรรมนอกเวลาอบรม เนื่องจากผู้เข้าอบรมมีเวลาว่างไม่ตรงกัน การนัดหมายเพื่อทำกิจกรรมนอกเหนือเวลาอบรมจึงไม่เต็มที่ นอกจากนั้นเวลาการอบรมต้องขึ้นอยู่กับฤดูกาลเนื่องจาก ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม และทำสวนยางพารา ดังนั้นการกำหนดเวลาในการอบรมต้องเป็น

ช่วงเวลาที่นอกเหนือเวลาในการประกอบอาชีพ สิ่งที่ควรเพิ่มเติมในการอบรมหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน คือ การเพิ่มเวลาในแต่ละหน่วยเพื่อให้ผู้เข้าอบรมสามารถทำความเข้าใจกับเนื้อหาได้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมสามารถใช้เวลาในการระดมความคิดในการทำกิจกรรมแต่ละหน่วยได้อย่างเพียงพอ

ส่วนการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรนั้น จากการทดลองนำหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนมาใช้ในครั้งที่ 1 นี้ วิทยากรพบปัญหาและอุปสรรคต่างๆทั้งตัวเนื้อหาหลักสูตร และปัจจัยต่างๆจากผู้เข้าร่วม เช่น เวลาที่จำกัดในการอบรม และการประกอบอาชีพ เป็นต้น ทำให้วิทยากรปรับปรุงหลักสูตรเพื่อนำไปใช้ได้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แบ่งได้ ดังนี้

ด้านเวลา มีการขยายเวลาในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมทำความเข้าใจในแต่ละหน่วยได้มากขึ้น รวมถึงเป็นการเพิ่มเวลาในการทำกิจกรรมกลุ่ม

ด้านเนื้อหา วิทยากรได้มีการปรับปรุงเนื้อหาในแต่ละหน่วยให้ครอบคลุมกับบริบทของพื้นที่และนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในพื้นที่

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในความหมายของ กฤษรา วงษาสันต์ (2543 อ้างใน http://202.29.53.10/culture/intellect_1.html, 23 กุมภาพันธ์ 2549) หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ดั้งเดิมในท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมา ซึ่งลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยเกิดจากพื้นฐานทางการเกษตร เนื่องจากคนไทยส่วนใหญ่มักประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่นา เพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยจึงเกิดจากการทดลองใช้ในชีวิตจริง เช่น การนวดไทย ยาสมุนไพร ซึ่งเป็นลักษณะของการบอกเล่าสืบทอดกันมา ซึ่งคล้ายคลึงกับการให้ความหมายภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้านของศูนย์พัฒนาการหลักสูตร กรมวิชาการ (ม.ป.ป. อ้างใน <http://www.thai-folksy.com/FolkDat/U-trdit/Nakum/02-Lituration.htm#u01>, 13 มิถุนายน 2548) ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตที่ผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิด วิเคราะห์ และตกผลึกเป็นองค์ความรู้ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิต

ประเวศ วะสี (2548 อ้างใน <http://www.thaifolksy.com/FolkDat/Utrdit/Nakum/02-Lituration.htm#u01>, 13 มิถุนายน 2548) กล่าวว่า ภูมิปัญญาหรือความรู้ที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์ การเรียนรู้ ความรู้ด้านต่างๆแบบเชื่อมโยง โดยเรียนรู้มาจากพ่อแม่ ญาติพี่น้องหรือผู้มีความรู้ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม ความสามารถในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่สั่งสมมา เพื่อให้เกิดความสุขในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็น

เรื่องจารีตประเพณี พิธีกรรม การใช้เทคโนโลยี รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ซึ่งภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่น สามารถเรียกได้หลายอย่าง เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน และภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นต้น ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา มี 3 ลักษณะ (กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร, 2548) คือ

- เป็นความรู้ที่เป็นคุณธรรม สอนให้คนเป็นคนดี มีความกตัญญู
- เป็นความรู้ที่สอนให้เคารพธรรมชาติ รู้จักพึ่งพาอาศัยธรรมชาติโดยไม่ทำลาย

ให้เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์และบุคคลผู้ล่วงลับไปแล้ว และ

- ความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมาให้

จากความหมายดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือความรู้ ความสามารถของคนในชุมชนที่ได้สร้างสมความรู้ไว้เพื่อจัดการท้องถิ่นในด้านต่างๆ การดำเนินชีวิต และการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ การทดลองทำด้วยตนเองจนเกิดเป็นประสบการณ์ และมีการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังในชุมชนเรียนรู้และสืบทอดต่อไป

1.2.2 ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น

กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2548 อ้างใน <http://www.tamnanotop.com/wisdom.htm>, 2 พฤศจิกายน 2548) ได้จำแนกลักษณะของภูมิปัญญาถิ่น ออกได้ดังนี้

- เกิดจากภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง หรือถ่ายทอดความรู้เดิมจากบรรพบุรุษที่มีอยู่ในท้องถิ่น

- เป็นเรื่องของการเรียนรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior) ของคนในชุมชน

- แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

- องค์กรหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต

- เรื่องการแก้ไขปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของ

บุคคล ชุมชนและสังคม

- แกนหลัก หรือกระบวนการทัศน์ในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

- มีลักษณะเฉพาะตัวและเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

- มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อปรับความสมดุล ในการพัฒนาสังคม ลักษณะของภูมิปัญญา

ที่มีผลต่อการพัฒนา

ภูมิปัญญาที่มีผลต่อการพัฒนาควรมีลักษณะ ดังนี้

- ความรู้เดิมในเรื่องนั้นๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่

- การตั้งสมหรือการสืบทอดมาจากเรื่องนั้น ๆ

- ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบได้กับประสบการณ์ใหม่

- สถานการณ์ที่ไม่มั่นคงและหาทางออกไม่ได้
- รากฐานทางวัฒนธรรมหรือความเชื่อ

1.2.3 ประเภทของความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์ (2548 อ้างใน <http://www.thai-folksy.com/FolkDat/UTrdit/Nakum/02-Lituratione.htm#u01>, 13 มิถุนายน 2548) ได้กำหนดประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

- ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นแบบเกษตรกรรม มีความสอดคล้องกับธรรมชาติ เป็นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก ได้แก่ การทำการเกษตร การทำเกษตรผสมผสาน และการทำเกษตรแบบธรรมชาติ
- ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคม เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ได้แก่ ความเชื่อ คำสอน ค่านิยม ประเพณี ที่แสดงออกในแบบแผนการดำเนินชีวิต
- ภูมิปัญญาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรักษาป่าไม้ชุมชน การรักษาโรคภัยด้วยสมุนไพร

1.2.4 พัฒนาการของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ใหม่ในสังคมไทย

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) กล่าวถึง พัฒนาการของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นกลับมาใช้ใหม่ในสังคมไทยว่า มีที่มาจาก

- พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- ผลกระทบจากการสร้างประเทศให้ทันสมัยในยุคอาณานิคม ทำให้เกิดการกระตุ้นให้มีการศึกษามรดกท้องถิ่น โดยรวมเอาคหิชาชาวบ้านในภูมิภาคต่างๆ
- ผลกระทบจากกระแสทุนนิยมเสรี ทำให้ชาวชนบทเป็นหนี้สิน ชาวบ้านบางส่วนจึงย้อนกลับไปพึ่งตนเอง
- ผลจากความคิดเห็นของนักวิชาการบางคนที่เห็นว่า การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา นำความทุกข์ยากมาสู่คนในชนบท ควรหันกลับไปหาภูมิปัญญาที่มีคุณค่าในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทย

รูปแบบของการนำภูมิปัญญามาใช้ แบ่งออกเป็น (กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร, 2548)

- ด้านความคิดและการแสดงออก กล่าวคือ การเข้าใจภูมิปัญญาชาวบ้านต้องเข้าใจความคิดของชาวบ้านเกี่ยวกับโลก หรือที่เรียกว่า “โลกทัศน์” และเกี่ยวกับชีวิต หรือเรียกว่า “ชีวิตทัศน์” เช่น ความคิดเรื่องสมดุลของชีวิต ความคิดพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน
- ด้านการทำมาหากิน วิถีชีวิตของคนสมัยก่อนเรียบง่าย เนื่องจากอาชีพธรรมชาติ และแรงงานเป็นหลักในการทำมาหากิน โดยนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาสืบทอดจากบรรพบุรุษมาใช้ เช่น การจัดการแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ความรู้ในเรื่องการปรุงอาหาร
- ระบบคุณค่า ความเชื่อในกฎเกณฑ์ประเพณี เป็นระเบียบทางสังคมของชุมชน

ดั้งเดิม และเป็นรากฐานของระบบคุณค่าต่างๆ เช่น ความกตัญญูรู้คุณต่อพ่อแม่ ชุมชนชนบทมีความเชื่อและพิธีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เป็นที่มาของการดำเนินชีวิตทั้งของส่วนบุคคลและของชุมชนโดยรวม

แนวทางการประยุกต์ภูมิปัญญามาใช้ในปัจจุบัน ทำได้โดย

- การอนุรักษ์ คือ การบำรุงรักษาความรู้ หรือสิ่งที่ดีงามไว้ เช่น ประเพณีต่างๆ ทัศนคติ และคุณค่าหรือการปฏิบัติตน เพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม
- การฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นความรู้ หรือสิ่งที่ดีงามต่างๆ ที่สูญหายไป เปลี่ยนไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิก ให้กลับมาเป็นประโยชน์ใหม่ เช่น การรื้อฟื้นดนตรีไทย การรื้อฟื้นเกษตรผสมผสาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน หรือชาวบ้านกับราชการ
- การประยุกต์ คือ การปรับ หรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน ให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลร่วมกับยารักษาสมัยใหม่ การประยุกต์การบวชมาเป็นการทำพิธีบวชต้นไม้ เพื่อให้คนร่วมมือการอนุรักษ์และรักษาป่ามากยิ่งขึ้น การประยุกต์ประเพณีบุญข้าวเปลือกที่วัดมาเป็นการสร้างธนาคารข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ยากแคลน
- การสร้างใหม่ คือ การคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม เช่น การประดิษฐ์โปงลาง ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งในภาคอีสาน มีลักษณะคล้ายกับระนาด แตกต่างทั้งรูปแบบและเสียง

จากแนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการสะสมความรู้ที่ได้จากการดำเนินชีวิต มีการถ่ายทอดความรู้ผ่านกระบวนการทำงานระหว่างบุคคลเป็นลักษณะของการบอกเล่าสืบต่อกันมา ส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ประเพณี พฤติกรรม รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การอนุรักษ์ บำรุงรักษาความรู้หรือสิ่งที่ดีงามไว้ การฟื้นฟู สิ่งที่ดีงามที่สูญหายไปให้กลับมาใช้ประโยชน์ได้ใหม่ และการสร้างใหม่หรือคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ที่สัมพันธ์กับความรู้เดิม โดยภูมิปัญญาที่มีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นควรมีลักษณะเป็นความรู้เดิมที่ผสมผสานกับความรู้ใหม่ จากการสืบทอดรวมเข้ากับประสบการณ์ที่มีของแต่ละบุคคล โดยมีรากฐานทางวัฒนธรรมและความเชื่อในพื้นที่นั้นๆ

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้

1.3.1 การจัดการความรู้

ความรู้ (Knowledge) จัดเป็นทรัพยากรที่มีค่า และมีอยู่มากมายหลายรูปแบบ จึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อช่วยในการจัดระบบข้อมูล (<http://www.tkc.go.th/index.aspx?pageid=111&parent=0>, 21 ธันวาคม 2550) โดยความรู้แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

- ความรู้เด่นชัด (Explicit Knowledge) ซึ่งเป็นความรู้ที่อยู่ในรูปแบบเอกสาร วิชาการ หรือคู่มือปฏิบัติงาน

- ความรู้ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่แฝงในตัวคน ซึ่งเป็นประสบการณ์ ที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน

การจัดการความรู้ทั้ง 2 ประเภทนั้นมีวิธีการจัดการที่แตกต่างกัน การจัดการความรู้ที่เด่นชัดจะเน้นไปทางการเข้าถึงแหล่งความรู้ ตรวจสอบและตีความได้ เมื่อนำไปใช้แล้วเกิดความรู้ใหม่ก็นำมาสรุปเพื่อใช้อ้างอิงต่อไป ส่วนการจัดการความรู้ซ่อนเร้น จะเน้นไปที่การจัดเวทีแบ่งปันความรู้ที่อยู่ในตัวผู้ปฏิบัติทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ และทุกคนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, ม.ป.ป. อ้างในhttp://kmi.trf.or.th/autopage/file/WedJuly2005-9-16-35-Introduce_KM.pdf, 21 กันยายน 2550)

การจัดการความรู้เป็นกระบวนการในการจัดการ การบริหารความรู้ของบุคคลหรือองค์กรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้สามารถแบ่งเป็นกระบวนการย่อยๆ ได้ดังนี้ (สมชาย นำประเสริฐ, 2549)

- การกำหนดความรู้และแหล่งความรู้
- การแสวงหาความรู้จากภายนอก
- การพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่
- การผสมผสานความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน
- การถ่ายทอดความรู้
- การจัดเก็บความรู้ในรูปแบบต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในอนาคต

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (ม.ป.ป. อ้างในhttp://kmi.trf.or.th/Document/AboutKM/KM_Guideline.pdf, 6 พฤศจิกายน 2548) สรุปแนวทางในการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์การจัดการความรู้ ได้ดังนี้

- กระบวนการ (process) ของการจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ขึ้นใช้เองจากการทำงาน การค้นคว้าจากภายนอก การตรวจสอบ คัดเลือกความรู้ การกำหนดความรู้ที่จำเป็นสำหรับการใช้งานการจัดหมวดหมู่ความรู้ กระบวนการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

- คน ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทในการจัดการความรู้ รวบรวมข้อมูล ข้อคิดเห็นและวิเคราะห์ สังเคราะห์ขึ้นเป็นความรู้ และวิธีปฏิบัติในการจัดการความรู้

- เนื้อหาความรู้ (content) ที่นำมาดำเนินการต้องเป็นเนื้อหาที่มีความต้องการภายใน องค์กร/เครือข่าย ส่งผลดีต่องาน และการพัฒนาคน

- เครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่ใช้ในการจัดการความรู้ ประกอบด้วย เครื่องมือที่ใช้ใน การค้นหาความรู้ เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บ เครื่องมือที่ใช้ในการแลกเปลี่ยนแบ่งปันข้อมูล เครื่องมือ ในการติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นของคนภายในองค์กร/เครือข่าย

จากความหมายข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการรวบรวม ความรู้ที่มีภายในท้องถิ่น กลุ่ม หรือองค์กร เพื่อจัดระบบข้อมูลนำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์ ข้อมูลที่มี เพื่อเป็นการพัฒนาข้อมูลให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ง่ายและสะดวกยิ่งขึ้น

1.3.2 การจัดการความรู้ชุมชน

การจัดการความรู้ชุมชน คือ กระบวนการรวบรวมความรู้ที่มีอยู่กระจัดกระจาย ภายใน ชุมชนทั้งที่มีในตัวบุคคลและเอกสารมาพัฒนา เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ รวมถึงกระบวนการ จัดการความรู้ที่มีให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ โดยการใช้ความรู้ที่มีอยู่และประสบการณ์ของคน เพื่อให้เกิด การพัฒนาความรู้ ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ชุมชน ประกอบด้วย

ก. บังชี้ความรู้ ค้นหาและระบุความรู้ที่ชุมชนจำเป็นต้องใช้ อยู่ในรูปแบบต่างๆ เช่น เอกสาร หนังสือเวียน ในตัวบุคคล

ข. การสร้างและแสวงหาความรู้ โดยการสร้างความรู้ใหม่ที่จำเป็นต่อชุมชน ซึ่ง แสวงหาจากบุคคลต่างๆ ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน รวมถึงการรักษาความรู้เก่าที่จำเป็นต่อ ชุมชน และเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

ค. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ

ง. การประมวลผลและกลั่นกรองความรู้ อยู่ในรูปแบบการจัดเก็บปรับปรุงเนื้อหา ที่เป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

จ. วิธีการเข้าถึงความรู้ เช่น การจัดฝึกอบรม การทำหนังสือเวียน การจัดเวทีพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้

ฉ. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ จากการทำกิจกรรม การจัดเวที การจัดชุมชนแห่ง การเรียนรู้ การใช้ระบบพี่เลี้ยงเพื่อสอนงาน การจัดสายทึมงานในกิจกรรมต่างๆ

ช. การเรียนรู้ โดยจำเป็นต้องมีกระบวนการนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จนเกิดกระบวนการเรียนรู้

(http://www.dopa.go.th/iad/km/km_des.html, 13 พฤษภาคม 2551)

หลักสำคัญ 4 ประการของการจัดการความรู้ชุมชน ได้แก่

ก. คนที่มีหลากหลายทักษะ วิธีคิด ทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์
การจัดการความรู้ชุมชนที่มีพลังต้องทำโดยคนที่มีพื้นฐานแตกต่างกัน มีความเชื่อหรือวิธีคิดแตกต่างกัน แต่มีจุดรวมเป้าหมายอยู่ทำงานด้วยกัน ถ้ากลุ่มที่ดำเนินการจัดการความรู้ประกอบด้วยคนที่คิดเหมือนกัน การจัดการความรู้จะไม่มีพลัง ในการจัดการความรู้ ความแตกต่างหลากหลาย (Heterogeneity) มีคุณค่ามากกว่าความเหมือน (Homogeneity)

ข. มีการร่วมกันพัฒนาวิธีการทำงานในรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อให้บรรลุประสิทธิผลที่กำหนดไว้ ประสิทธิภาพประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการคือ

(1) การตอบสนองความต้องการ (responsiveness) ซึ่งอาจเป็นความต้องการของสังคม ชุมชนหรือความต้องการที่กำหนดโดยผู้บริหารองค์กร หรือ แกนนำชุมชน

(2) นวัตกรรม (innovation) ซึ่งอาจเป็นนวัตกรรมด้านผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ หรือวิธีการใหม่ ๆ

(3) ซึ่คความสามารถ (competency) ของคนในชุมชน และของเครือข่ายชุมชน

(4) ประสิทธิภาพ (efficiency) ในการทำงาน

ค. ทดลองและเรียนรู้ เนื่องจากกิจกรรมการจัดการความรู้เป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ เน้นวิธีคิดและทดลองปฏิบัติ จนกลายเป็นวิธีทำงานแบบใหม่ หรือได้ best practices ใหม่

ง. นำเข้าความรู้จากภายนอกอย่างเหมาะสม โดยถือว่าความรู้จากภายนอกเป็นความรู้ที่ยัง “ดิบ” อยู่ ต้องเอามาทำให้ “สุก” ให้พร้อมใช้ในบริบทของชุมชนของตน โดยการเติมความรู้เชิงบริบทลงไป

วิจารณ์ พานิช (2548) กำหนดวิธีการจัดการความรู้ชุมชนอย่างง่ายไว้ 3 วิธีการคือ

ก. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากวิธีการทำงานแบบ Best Practice

ข. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน “ชุมชนนักปฏิบัติ” (Community of Practice, CoP)

ค. วงจรแลกเปลี่ยนเรียนรู้ยกกำลังสาม บวก คำว่า

ก. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากวิธีการทำงานแบบยอดเยี่ยม (Best Practices)

วิธีการทำงานแบบยอดเยี่ยม คือ วิธีการที่เกิดผลงานในลักษณะที่น่าภูมิใจ นำชื่นชม ผลสัมฤทธิ์สูง ประสิทธิภาพสูง หรือคุณภาพสูง ซึ่งวิธีการทำงานแบบยอดเยี่ยมนี้ อาจมีหลายวิธีในชุมชน เช่น การที่ชาวบ้านที่ต้องการรวมตัวกันแก้ปัญหาหน้าในแม่น้ำพอง (จังหวัดขอนแก่น) นำเสียร่วมกันเดินทางไปดูงานวิธีการแก้ปัญหานั้นเองเดียวกันที่จังหวัดน่าน ก็เป็นการไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้จาก best practices ในการแก้ปัญหาน้ำในแม่น้ำพองเสีย โดยถือว่าวิธีการของจังหวัดน่านเป็น best practices

การจัดการความรู้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีทำงานแบบขอดีเยี่ยม ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อที่สำคัญ 2 ประการ คือ (1) วิธีทำงานแบบขอดีเยี่ยมมีอยู่แล้วโดยทั่วไป ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ช่วยลดเวลา และลดค่าใช้จ่ายในการสร้างความรู้ขึ้นใช้เอง (2) วิธีทำงานแบบขอดีเยี่ยม มีได้หลากหลายวิธี และสามารถพัฒนาวิธีทำงานแบบขอดีเยี่ยมใหม่ขึ้นได้เสมอ ตามบริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน

ข. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการทำกิจกรรม “ชุมชนนักปฏิบัติ”

ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice, CoP) อาจเป็นชุมชนที่สนใจปัญหาเดียวกัน เช่น CoP เรื่องการดูแลผู้ป่วยโรคเบาหวานที่กำลังจัดตั้งขึ้น โดยสถาบันพัฒนาและรับรองคุณภาพโรงพยาบาล (พรพ.) ร่วมกับศูนย์ความรู้แห่งชาติ (Thailand Knowledge Center, TKC) หรืออาจเป็นชุมชนที่สนใจชุดความรู้ (knowledge domain) ชุดเดียวกัน แต่ทำงานอยู่ในต่างหน้าที่เผชิญปัญหาค้นหาปัญหา เช่น CoP เรื่อง การประหยัดพลังงานไฟฟ้า อาจมีสมาชิกมาจากโรงงานอุตสาหกรรม หน่วยราชการขนาดใหญ่ และโรงพยาบาล เป็นต้น

วิธีการแลกเปลี่ยนที่เป็นเทคโนโลยีขั้นต่ำที่สุด (Low Technology) คือ การนัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ เช่น ทุกวันศุกร์ 12.00-13.00 น. มีการนำอาหารเที่ยงมารับประทานร่วมกัน และมีคนมาเล่าประสบการณ์ของตน เป็นเครื่องมือเริ่มต้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ในภาคอีสาน มีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน และภาคีเครือข่ายทุกเดือน มีการหมุนเวียนสถานที่ประชุมและผลัดกันเป็นเจ้าภาพ เป็นตัวอย่างของ CoP ในภาคชาวบ้าน

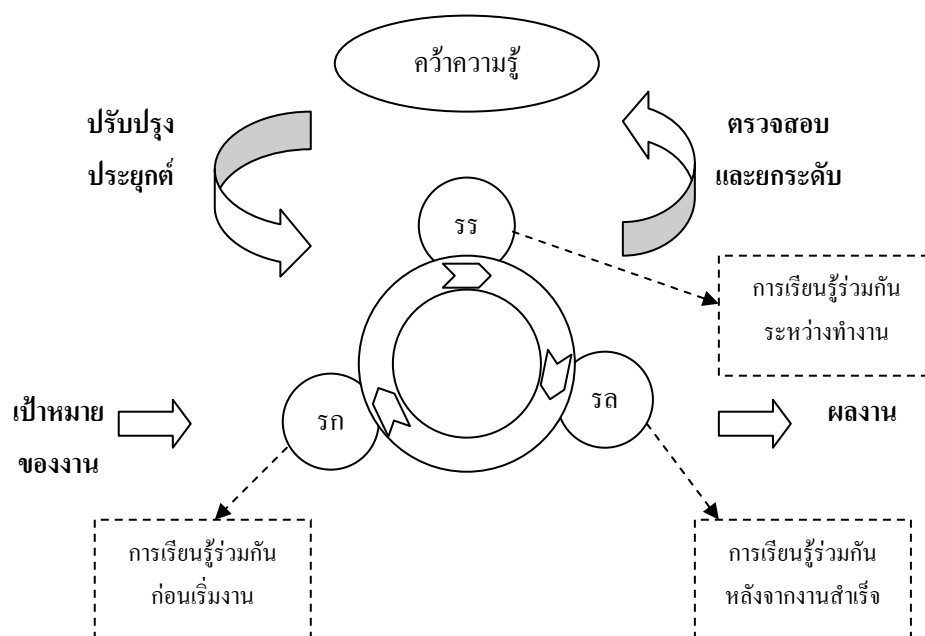
ค. วงจรแลกเปลี่ยนเรียนรู้ยกกำลังสาม บวก คว่ำ

เป้าหมายของวงจรแลกเปลี่ยนเรียนรู้ยกกำลังสาม บวก คว่ำ เป็นวงล้อหมุนให้เป้าหมายของงานที่กำหนดไว้ไปสู่ความสำเร็จในวงล้อหลัก ใช้พลังของการเรียนรู้ร่วมกัน (ของทีมงาน) ทั้งเรียนรู้ร่วมกันก่อนเริ่มงาน (learning before) เรียนรู้ร่วมกันระหว่างทำงาน (learning during) และเรียนรู้ร่วมกันหลังงานชิ้นนั้นสำเร็จ (learning after)

การเรียนรู้ร่วมกันก่อนเริ่มงาน ใช้เทคนิคที่เรียกว่า “เพื่อนช่วยเพื่อน” (Peer Assist) คือ ทีมที่จะทำงานหากกลุ่มหรือทีมงานที่มีความสามารถในการทำงานนั้นในระดับที่ดีที่สุด (best practices) ซึ่งอาจเป็นกลุ่มภายในองค์กรเดียวกัน หรืออยู่ภายนอกองค์กรก็ได้ เชิญมาทำกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีทำงานนั้น

การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทำงาน ใช้เทคนิคที่เรียกว่า AAR (After-action Review) และการเรียนรู้ร่วมกันหลังจากงานสำเร็จใช้เทคนิค Retrospect

วงจรแลกเปลี่ยนเรียนรู้พลังสาม ต้องใช้พลังของอีกวงจรหนึ่ง คือ วงจร “คว่ำ” (capture) ความรู้จากภายนอก ทั้งที่เป็นความรู้ในกระดาษและความรู้ในคน เอามาปรับปรุงใช้งานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของชุมชน และคอย “คว่ำ” ความรู้ที่เกิดจากการทำงานของชุมชนเอง เอามาตีความแลกเปลี่ยนยกระดับความรู้ความเข้าใจ และบันทึกไว้เป็นองค์ความรู้ที่สั่งสมไว้ภายในกลุ่ม และภายในองค์กร ให้สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันได้กว้างขวางขึ้น และพร้อมที่จะให้คนอื่นมาใช้ได้ทันการณ์

ภาพประกอบ 2 วงจรแลกเปลี่ยนเรียนรู้ยกกำลังสาม บวก คว่ำ

ที่มา : วิจารย์ พานิช อังใน <http://library.hsri.or.th/hsrisumit/dl.php?load=10#269,8>, ใช้โมเดล

“วงจรเรียนรู้ยกกำลังสาม” บวก คว่ำ

1.3.3 เครื่องมือในการจัดการความรู้

ในการจัดการความรู้ จำเป็นจะต้องมีเครื่องมือในการจัดการความรู้ เพื่อช่วยในการถ่ายทอดข้อมูล และเป็นการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลต่างๆอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเครื่องมือแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม (ม.ป.ป. อ้างใน [http://kmi.trf.or.th/ Document/AboutKM/KMGuideline.pdf](http://kmi.trf.or.th/Document/AboutKM/KMGuideline.pdf), 6 พฤศจิกายน 2548) ได้แก่

ก. เครื่องมือที่ช่วยในการเข้าถึงความรู้ ใช้กับความรู้ประเภทเห็นได้ชัดเจน (Explicit) ได้แก่

- (1) การจัดเก็บความรู้ในรูปของเอกสาร วิธีนี้ง่ายต่อการค้นหาและนำไปใช้
- (2) การใช้เทคนิคการเล่าเรื่อง (Story Telling) โดยการนำข้อมูลผูกเป็นเรื่องราวสร้างความน่าสนใจ จากการบรรยายเรื่องและเนื้อหา
- (3) สมุดหน้าเหลือง (Yellow Pages) สำหรับบันทึกแหล่งที่มาของข้อมูลประเภทของความรู้ ข้อมูลผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขา
- (4) ฐานความรู้ (Knowledge Bases) การเก็บข้อมูลผ่านเทคโนโลยี สารสนเทศ ซึ่งปัจจุบันนิยมใช้วิธีนี้มากขึ้น

ข. เครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ ใช้กับข้อมูลประเภทไม่ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจน (Tacit) ซึ่งต้องอาศัยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

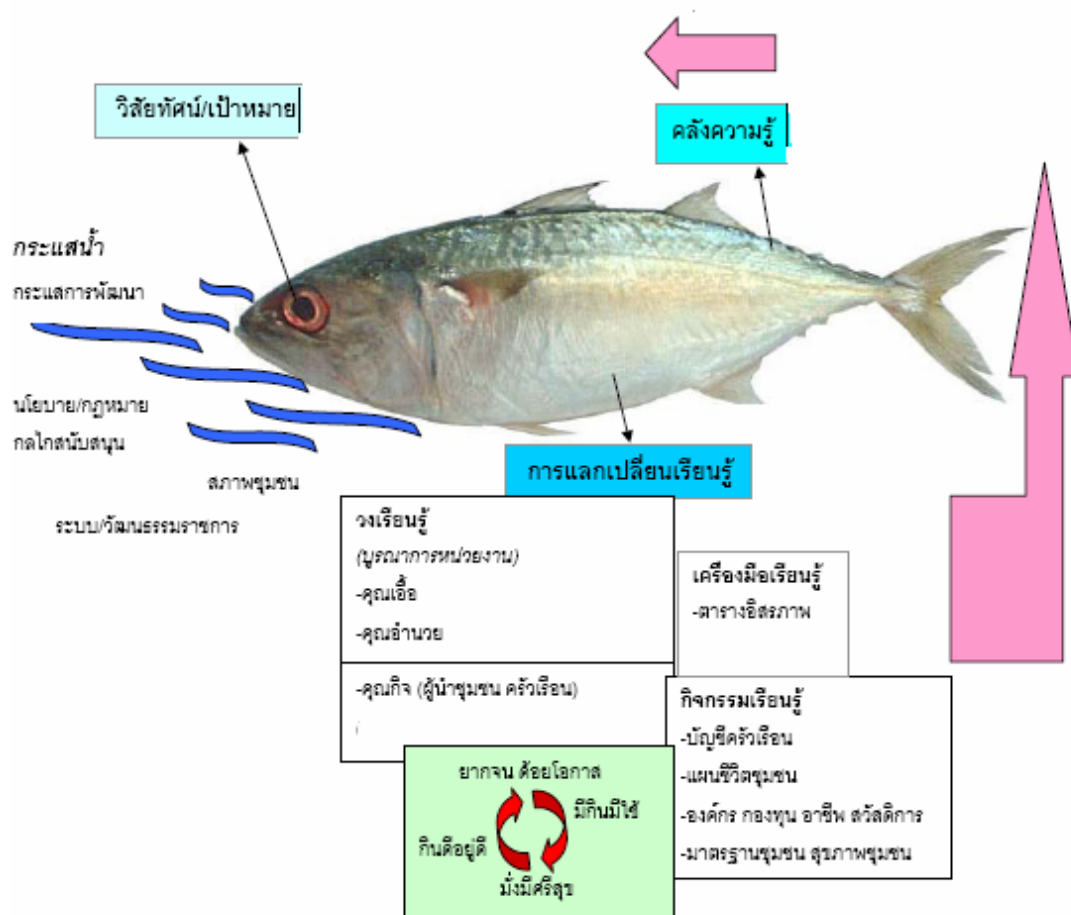
- (1) การจัดตั้งทีมข้ามสายงาน (Cross-Functional Team) เป็นการทำงานระหว่างผู้เชี่ยวชาญหลายสาขา เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
- (2) Innovation & Quality Circles (IQCs) สมาชิกของกลุ่มมาจากต่างหน่วยงาน องค์กร เพื่อค้นหาวิธีการ แนวคิด ทางเลือก เนื้อเรื่องที่ทำเป็นเนื้อเรื่องที่เฉพาะเจาะจง
- (3) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Communities of Practice : CoP) เป็นลักษณะของกลุ่มคนที่มาร่วมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างองค์ความรู้ใหม่
- (4) ระบบพี่เลี้ยง (Mentoring System) เป็นการถ่ายทอดความรู้แบบตัวต่อตัว จากผู้มีประสบการณ์ความรู้มากกว่า โดยที่พี่เลี้ยงจะเป็นตัวอย่างที่ดีทั้งด้านพฤติกรรม จริยธรรมและการทำงาน
- (5) การสับเปลี่ยนงาน (Job Rotation) และการยืมตัวบุคคลมาช่วยงาน (Secondment) เป็นการกระตุ้นให้ทั้งสองฝ่ายเกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน ทำให้มีการพัฒนาทักษะที่หลากหลาย
- (6) เวทีสำหรับแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Forum) เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลมีการพบปะพูดคุยกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเป็นการสร้างบรรยากาศในการทำงานอีกทางหนึ่งสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม

วิจารณ์ พานิช (2548) อธิบายเครื่องมือในการจัดการความรู้จาก โมเดล “ปลาหู” เปรียบ
การจัดการความรู้เป็น 3 ส่วน คือ

ก. หัวปลา หมายถึง ส่วนที่เป็นเป้าหมาย วิสัยทัศน์ หรือทิศทางจัดการความรู้
โดยจะต้องเป็นส่วนของผู้ดำเนินกิจกรรม KM ทั้งหมด

ข. ตัวปลา หมายถึง ส่วนของการแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งจะต้องกระตุ้นให้ผู้ดำเนิน
กิจกรรม KM มีการแลกเปลี่ยนความรู้ โดยเฉพาะความรู้ซ่อนเร้นที่มีอยู่ และอำนวยความสะดวกให้เกิดการเรียนรู้
แบบเป็นทีมเพื่อให้เกิดการหมุนเวียนความรู้และเกิดนวัตกรรมในที่สุด

ค. หางปลา หมายถึง ส่วนของคลังความรู้ ที่ได้จากการเก็บสะสม แกร็ดความรู้ที่ได้
จากกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้

ภาพประกอบ 3 โมเดลปลาหู

ที่มา : ประพนธ์ ฝาสุกยี่ด อ่างใน <http://www.bb.go.th/BBKM/public/aboutKM/Article/startkm.pdf>,

13 พฤษภาคม 2551

การจัดการความรู้ในชุมชนจำเป็นต้องมีผู้ที่ทำหน้าที่ บทบาทในแต่ละส่วนต่างๆ ดังนี้

ก. คุณเอื้อ (Chief Knowledge Officer, CKO)

คุณเอื้อต้องมีหน้าที่นำหัวปลาไปเสนอให้กับแก่นนำระดับบน หรือผู้ที่ทำหน้าที่เสมือนผู้บริหารของชุมชน จนยอมรับหลักการ หลังจากนั้นก็ดำเนินการร่วมกับบุคคลอื่น คอยเชื่อมโยงหัวปลา เข้ากับวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ขององค์กร ร่วมกันแลกเปลี่ยนความรู้ จัดสรรทรัพยากรที่ใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ พร้อมทั้งคอยเชื่อมโยงการจัดการความรู้เข้ากับกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กร

ข. คุณอำนวย (Knowledge Facilitator, KF)

เป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกในการจัดการความรู้ เป็นคนจุดประกายความคิดและ เป็นนักเชื่อมโยงระหว่างผู้ปฏิบัติ (คุณกิจ) กับผู้บริหาร (คุณเอื้อ) ผู้ปฏิบัติต่างกลุ่มในองค์กร และเชื่อมโยงการจัดการความรู้ภายในกับภายนอกองค์กรอีกด้วย โดยอาจจัดออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดการศึกษาดูงาน จัดพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความรู้ จัดการเวทีประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น

ค. คุณกิจ (Knowledge Practitioner, KP)

เป็นผู้ปฏิบัติงานและดำเนินกิจกรรมการจัดการความรู้ และเป็นผู้ที่ต้องมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใช้ หา สร้าง แปลง ความรู้เพื่อการปฏิบัติให้บรรลุถึง "เป้าหมาย หัวปลา" ที่วางไว้อย่างแท้จริง

ง. คุณประสาน (Network Manager)

เป็นผู้ที่ทำหน้าที่คอยประสานเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการความรู้ ระหว่างหน่วยงานให้เกิดการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ในวงกว้างขึ้น เกิดพลังร่วมมือทางเครือข่ายในการเรียนรู้ และยกระดับความรู้แบบทวีคูณ

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้ก็อย่างหนึ่ง คือ “เครื่องมือชุดธารปัญญา” ซึ่งเหมาะสำหรับการจัดการความรู้ที่เป็นเครือข่ายองค์กร (วิจารณ์ พานิช, 2548) ประกอบด้วย

- ก. ตารางอิสรภาพ
- ข. ธารปัญญา
- ค. บันไดแห่งการแลกเปลี่ยน
- ง. ชุมความรู้
- จ. พื้นที่ประเทืองปัญญา

ก. ตารางแห่งอิสรภาพ (self-Assessment table) เป็นตารางสำหรับประเมินตนเอง หมายถึง การประเมินขีดความสามารถของกลุ่ม ว่ามีขีดความสามารถหลัก (core competence) เพื่อบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ในระดับใด 4 ประการ

(1) ขีดความสามารถ (competence) หมายถึง ขีดความสามารถในการบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ

- การปฏิบัติจริง (action)
- ความรู้ความเข้าใจ (understanding)
- ความเชื่อ ค่านิยม (value)

(2) เป้าหมายที่พึงประสงค์ (objective, goal) ที่มีความชัดเจน อยู่ภายใต้ทิศทางและวิสัยทัศน์หลักขององค์กร เป็นเป้าหมายร่วมกันของกลุ่มผู้ปฏิบัติมีความลึกเข้าไปถึงในระดับจิตใจ คุณค่า และความเชื่อ แต่ในขณะเดียวกันมีความชัดเจนเป็นรูปธรรม วัดได้ หมายถึง “หัวปลา” นั่นเอง

(3) การประเมินตนเอง เป็นกิจกรรมที่สมาชิกกลุ่มทำงานร่วมกัน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ของกลุ่ม ไม่ใช่เพื่อเอาไว้อวดผู้อื่น

(4) ตาราง แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ ขีดความสามารถระดับเริ่มต้น (1) จนไปถึงระดับสูงยิ่ง (5) โดยที่กลุ่มเป็นผู้ร่วมกันกำหนดคุณเกณฑ์ของระดับขีดความสามารถ อ้างอิงฐานความรู้ ซึ่งความรู้ที่ใช่แบ่งเป็น ความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) จากเกณฑ์ความสามารถหรือคุณภาพที่มีผู้กำหนดไว้แล้ว ฐานความรู้อีกประเภทหนึ่งที่เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องนำมาใช้ คือ ความรู้ฝังลึก (tacit knowledge) ทั้งที่เป็นของคนที่เป็นสมาชิกกลุ่ม/เครือข่ายเอง และคนที่อยู่นอกเครือข่ายที่เป็นผู้ที่ผลงานดีเด่น

กรอบแนวคิดการประเมินตนเองตามบันไดขั้นที่ 1 ผู้ HA
(Self Assessment Framework for HA)

ร.พ. ที่ 1	เริ่มต้น (ระดับ 1)	พอใช้ (ระดับ 2)	ดี (ระดับ 3)	ดีมาก (ระดับ 4)	ดีเยี่ยม (ระดับ 5)
1. การทบทวนขณะดูแลผู้ป่วย		○			
2. การทบทวนความคิดเห็นคำร้องเรียนของผู้รับบริการ			○		
3. การทบทวนการส่งต่อ/ขอย้าย/ปฏิเสธการรักษา			○		
4. การทบทวนการตรวจรักษาโดยผู้ชำนาญกว่า		○			
5. การค้นหาและป้องกันความเสี่ยง		○			
6. การป้องกันและเฝ้าระวังการติดเชื้อในโรงพยาบาล		○			
7. การป้องกันและเฝ้าระวังความคลาดเคลื่อนทางยา			○		
8. การทบทวนการดูแลผู้ป่วยจากเหตุการณ์สำคัญ			○		
9. การทบทวนความสมบูรณ์ของการบันทึกเวชระเบียน			○		
10. การทบทวนการใช้ข้อมูลวิชาการ			○		
11. การทบทวนการใช้ทรัพยากร			○		
12. การติดตามเครื่องชี้วัดสำคัญ		○			

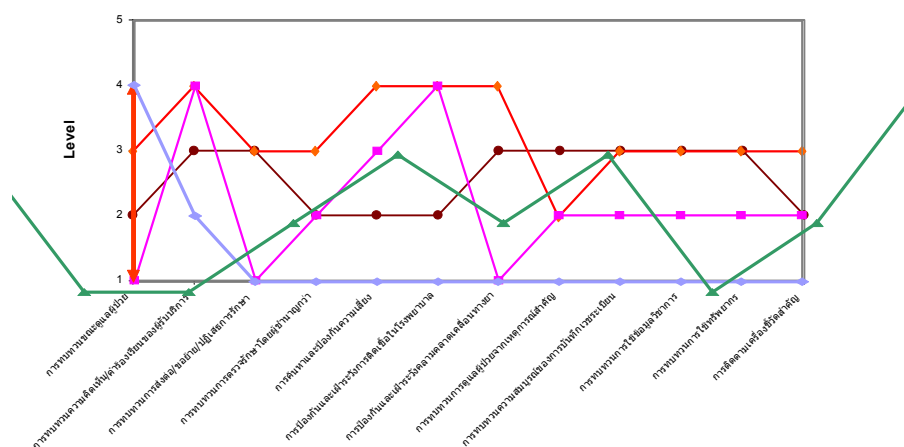
ภาพประกอบ 4 ตัวอย่างตารางแห่งอิสรภาพ

ที่มา : ประพนธ์ ผาสุกยี่ด (2551, อ้างใน <http://effiu.doae.go.th/doae%20KM/prompt/News01/01.doc>, 21 เมษายน 2551)

จากภาพประกอบที่ 4 ตัวอย่างตารางแห่งอิสรภาพเป็นการประเมินตนเองของบุคคลากรในโรงพยาบาลแห่งหนึ่งในเรื่องต่างๆที่กำหนดไว้จำนวน 12 ข้อ โดยให้ผู้ประเมินร่วมกันให้คะแนนตนเองในแต่ละเรื่อง จะเห็นได้ว่า “ตารางแห่งอิสรภาพ” เป็นเครื่องมือที่ใช้ทำความเข้าใจตนเอง เพื่อนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนา “จิตความสามารถ” ที่จำเพาะต่องานที่กลุ่มมีเป้าหมายบรรลุ จิตความสามารถที่กล่าวนี้เป็นจิตความสามารถพื้นฐานของการปฏิบัติ ความเข้าใจ และความเชื่อ ที่อยู่บนฐานของความรู้ ทั้งที่เป็นความรู้ชัดแจ้งและความรู้ฝังลึก

ข. ธารปัญญา (River Diagram) เป็นเส้นกราฟของสถานะสมรรถนะ/ปัจจัยหลักในประเด็นความรู้ที่กำหนดของหน่วยงาน ที่ได้จากการประมวลผลข้อมูลที่ได้จากตารางแห่งอิสรภาพ ทำให้เห็นว่าความรู้ที่มีอยู่ในองค์กร มีลักษณะธารปัญญากว้างหรือแคบอย่างไร บริเวณธารปัญญายิ่งกว้างแสดงว่าในองค์กร มีผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆจำนวนมาก ทำให้สามารถนำความรู้มาจัดการแลกเปลี่ยนกันเองได้ บริเวณธารปัญญาที่แคบแสดงให้เห็นว่าองค์กรต้องแสวงหาความรู้จากภายนอกมาจัดการให้เกิดการแลกเปลี่ยนรู้ภายในองค์กร ดังแสดงไว้ตามตัวอย่างในภาพประกอบที่ 5

ระดับปัจจุบันของ รพ.ที่ 1 และรพ.อื่นๆ

ภาพประกอบ 5 ตัวอย่างธารปัญญา

ที่มา : ประพนธ์ ผาสุกยี่ด (2551, อ้างใน <http://effiu.doae.go.th/doae%20KM/prompt/News01/01.doc>, 21 เมษายน 2551)

ก. บันไดแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Ladder Diagram) เป็นผังแสดงระดับความสามารถปัจจุบัน กับระดับความปรารถนาที่จะเพิ่มขีดความสามารถของแต่ละองค์กรที่เป็นสมาชิกเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในขีดความสามารถหลัก (core competence)

ง. พื้นที่ประเทืองปัญญา หรือพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้มี 2 ประเภท ได้แก่

(1) พื้นที่จริง คือ การประชุมพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบพบตัว พบหน้าซึ่งกันและกัน (F2F – Face to Face)

(2) พื้นที่เสมือน เป็นการติดต่อสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร อันได้แก่ อินเทอร์เน็ต อีเมลล์ เว็บไซต์ บล็อก (B2B – Blog to Blog) รวมทั้งโทรศัพท์มือถือ โดยจำเป็นต้องใช้พื้นที่ทั้ง 2 ชนิดตามความเหมาะสม

จากแนวคิดการจัดการความรู้ชุมชน สามารถสรุปได้ว่า ความรู้ที่มีภายในชุมชนนั้นมีทั้งความรู้เด่นชัดที่อยู่ในรูปแบบของเอกสาร คู่มือปฏิบัติภายในชุมชน และความรู้ซ่อนเร้นที่แฝงในคน จากประสบการณ์ในการทำงานและการดำรงชีวิต การจัดการความรู้ชุมชนเป็นกระบวนการในการ

รวบรวมความรู้ที่มีภายในชุมชนนำมายกระดับความรู้เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ รวมถึงการแสวงหาความรู้จากภายในและภายนอกเพื่อนำมาปรับใช้กับความรู้เดิมที่มี กระบวนการในการจัดการความรู้ชุมชนนั้น เริ่มจากการค้นหา ระบุความรู้ที่ชุมชนต้องการใช้ประโยชน์ ทำการแสวงหาความรู้ จากทั้งภายในและภายนอกชุมชน นำมาประมวลผล กลั่นกรองและจัดระบบความรู้ เพื่อถ่ายทอดการใช้งาน กระบวนการจัดการความรู้นำไปสู่การเรียนรู้จากการนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้จากการจัดการความรู้นั้นเกิดขึ้นจากการนำความรู้ไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง โดยมีการปรับปรุง และประยุกต์ใช้ความรู้จนเกิดเป็นความรู้ใหม่ เช่น การจัดเวที การทำกิจกรรมโครงการต่างๆ การเดินทาง ศึกษาดูงาน และการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นต้น กระบวนการเรียนรู้จากการจัดการความรู้ของแต่ละบุคคลนั้น มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพื้นฐาน ความเชื่อและวิถีคิด และประสบการณ์ในการทำงานของแต่ละบุคคล

การจัดการความรู้ในชุมชนให้ประสบผลสำเร็จจำเป็นต้องมีผู้ทำหน้าที่ และบทบาทในส่วนต่างๆ ดังนี้ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นผู้บริหาร มีบทบาทเป็น “คุณเอื้อ” เป็นผู้ที่กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และทำการเชื่อมโยงการจัดการความรู้ที่มีให้เข้ากับกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินการตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ได้ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็น “คุณอำนวย” เป็นคนอำนวยความสะดวกในการจัดการความรู้ คอยเชื่อมโยงความรู้ ออกมาเป็นรูปแบบกิจกรรมต่างๆในชุมชน ผู้ที่หน้าที่เป็น “คุณกิจ” ปฏิบัติกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ที่ได้กับสมาชิกคนอื่นๆ และ “คุณประสาน” เป็นผู้ทำหน้าที่ประสานงานเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชน กับหน่วยงานต่างๆเพื่อแลกเปลี่ยนและยกระดับความรู้จากกิจกรรมที่ทำภายในชุมชน

1.4 แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้

1.4.1 ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ หมายถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และทัศนคติทางความคิดจากประสบการณ์ที่ได้รับ และควรเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งการเรียนรู้อาจเกิดขึ้นได้ในสถานการณ์ต่างๆดังนี้ (<http://www.nfe.go.th/042103/librarian/module/module3.html>, 10 พฤศจิกายน 2548)

- การเรียนรู้โดยบังเอิญ ผู้เรียนไม่ได้ตั้งใจเรียนรู้แต่เกิดจากผลพลอยได้ของเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง
- การเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นการเรียนที่เกิดจากความต้องการที่จะเรียนรู้ด้วยตัวเอง
- การเรียนรู้จากกลุ่ม เป็นการเรียนที่เกิดจากการระดมความคิดจากสมาชิกของกลุ่ม
- การเรียนรู้ที่จัดโดยสถาบันการศึกษา

การเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งทางกาย สติปัญญา ทางสังคม หรือทางอารมณ์ สามารถเกิดขึ้นได้ทุกเวลา และเป็น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวร (Permanent Change) ซึ่งเป็นผลมาจากประสบการณ์โดยตรงและโดยอ้อม รวมทั้งการฝึกปฏิบัติ (<http://www.rtanc.ac.th/Image/data/report/Permanent%20Change.files/frame.html>, 10 พฤศจิกายน 2548) โดยลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ สรุปได้ดังนี้

- ผู้ใหญ่ใช้ประสบการณ์ของตนเองมาประยุกต์ในการเรียน
- ผู้ใหญ่จะคาดหวังสิ่งที่เรียนรู้ ว่าสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
- ผู้ใหญ่นำเอาประสบการณ์เดิมที่มีอยู่มาใช้ในการแก้ปัญหา
- ผู้ใหญ่สามารถให้ความหมายในสิ่งต่างๆได้ต่างกัน

(<http://www.nectec.or.th/courseware/cai/0045.html> , 10 พฤศจิกายน 2548)

สำหรับการเรียนรู้ของชุมชนนั้น เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม เป็นการเรียนรู้กับสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง (ประยงค์ วัฒนรงค์, 2546. น. 69-79) พื้นฐานการเรียนรู้ของชุมชน มาจากการเรียนรู้ของปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีคิด ประสบการณ์ และการสร้างชุดความรู้ เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งความพยายามในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นไปตามรูปแบบของกฎ ระเบียบและความเชื่อของชุมชน โดยกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนมักเกิดขึ้นจากการทดลอง การแสวงหาคำตอบการฝึกปฏิบัติ จนเกิดความรู้ความเข้าใจและสร้างระบบคิดของชุมชนขึ้นมา เป็นกระบวนการที่มีทั้งการยอมรับ การปฏิเสธ การประยุกต์ใช้ การเลิกใช้ และการสร้างใหม่ โดยเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในชุมชน และบริบทของสังคมที่เข้าสู่ชุมชน การเรียนรู้ในสังคมไทยมีลักษณะร่วมกันอย่างน้อย 4 ประการ (พระมหาสุทิตย อากาศโร, 2548) คือ

- การเรียนรู้ของชุมชนเป็นเรื่องของชีวิตและการทำงาน

การเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและงานที่จะต้องมีการจัดการตนเอง เพื่อให้กลุ่มหรือกิจกรรมต่างๆภายในชุมชน สามารถดำเนินกิจกรรมของตนตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ รวมถึงการเรียนรู้ในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน

- ปัญหา : เครื่องมือการเรียนรู้ของชุมชน

การเรียนรู้เกิดจากปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ เช่น ภาระหนี้สิน ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม บุคคล ปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจ และการจัดการ ฯลฯ สิ่งที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนเกิดการรวมตัว เพื่อหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน ผลลัพธ์ของการแก้ไขปัญหา คือ การเรียนรู้และการสร้างความรู้ใหม่ของชุมชน ผลจากการเรียนรู้ร่วมกันทำให้เกิด

พลังชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และเป็นตัวอย่างของการพัฒนาที่ใช้พลังและทุนทางสังคมเป็นปัจจัยในการดำเนินงาน

- การเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

การเรียนรู้ของชุมชนที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความใกล้ชิดสนิทสนม และความคุ้นเคย ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ ความคิด และการจัดการร่วมกัน โดยอีกนัยหนึ่ง อาจหมายถึง การเรียนรู้ของชุมชนนั้นเกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ที่เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้ที่ชุมชนมีอยู่ และความรู้ที่มาจากภายนอกชุมชน โดยการเรียนรู้และการปรับตัวของชุมชนให้เข้ากับสถานการณ์ที่แปรเปลี่ยน รวมถึงการประเมินตนเองตลอดเวลาจะทำให้ชุมชนเกิดชุดความรู้ใหม่

- การเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง

การเรียนรู้จากการลงมือทำ มีการทดลอง ผลิตซ้ำ จนได้ความรู้และความเข้าใจจะช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และมีวิถีของชุมชน ซึ่งถ้าไม่มีการลงมือปฏิบัติกันอย่างจริงจัง ชุมชนอาจจะไม่สามารถเผชิญกับปัญหาได้ รวมทั้งขาด การสร้างชุดความรู้/ภูมิปัญญาของตนขึ้นมาใหม่

จากความหมายดังกล่าวอาจสรุปได้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความคิดจากประสบการณ์ที่ได้รับ โดยวิธีการต่างๆ เช่น การฟัง การอ่าน การสัมผัส เป็นต้น ทั้งโดยตรงและทางอ้อม ซึ่งการเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะแตกต่างกัน นั่นคือ เด็กจะเรียนรู้จากห้องเรียนและการซักถาม แต่ผู้ใหญ่จะเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์ของตนที่มีอยู่ ดังนั้นกระบวนการของผู้สอนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนในแต่ละช่วงอายุจึงมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

1.4.2 กระบวนการเรียนรู้

อรรถศรี งามวิทยาพงศ์ (2549) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ คือ กลไกสำคัญที่สุดซึ่งมนุษย์ใช้ในการปรับตัว เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ การปรับตัวโดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงด้านกายภาพ แต่ครอบคลุมถึงความรู้สึกรู้จักคิด จิตใจ อุดมคติ ฯลฯ กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกลไกการถ่ายทอดหรือผลิตซ้ำ เพื่อดำรงรักษาสิ่งเดิมเอาไว้ เช่นเดียวกับที่เป็นกระบวนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์เพื่อปรับตัวกับสิ่งเดิม บริบท หรือสิ่งแวดล้อมระดับต่างๆ รอบตัว

กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) หมายถึง การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน หรือการใช้วิธีการต่างๆ ที่จะช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่แต่ละบุคคลใช้เพื่อช่วยให้ตนเองเกิดการเรียนรู้ ผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้จะตกแก่ผู้เรียน และโดยผู้เรียนเท่านั้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546)

การเรียนรู้ มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ

- ส่วนที่เป็นสาระการเรียนรู้ คือความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และเจตคติเกี่ยวกับ สาระการเรียนรู้
- ส่วนที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ หรือ วิธีการเรียนรู้อันเป็นเครื่องมือสำคัญในการ เรียนรู้ครั้งต่อไป

Lee J. Cronbach (1973 อ้างถึงในดวงเดือน ศาสตรภักดิ์, 2546) มีหลักการและแนวคิด เกี่ยวกับพฤติกรรมกรเรียนรู้ว่าจะต้องประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญ 7 ขั้นตอน คือ

- สถานะ (Situation) หมายถึง สิ่งแวดล้อมหรือบรรยากาศที่เอื้ออำนวย
- ลักษณะประจำตัวของบุคคล (Personal Characteristics) หมายถึง ความพร้อม ความสามารถ ความถนัด ความสนใจ และสติปัญญา
- เป้าหมาย (Goal) ทำหน้าที่เป็นตัวกำหนดทิศทาง เป็นแรงกระตุ้นหรือจูงใจ
- การแปลความหมาย (Interpretation) เป็นการใช้ประสบการณ์ การรับรู้ หรือความรู้ เดิม ตีความสิ่งที่เรียนรู้ เพื่อให้เกิดความคิด ความเข้าใจ และวางแผนที่จะแสดงพฤติกรรมต่อไป
- การลงมือกระทำ (Action) เมื่อแสดงพฤติกรรมแล้วได้ผลที่น่าพึงพอใจก็สามารถ ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติได้ แต่ถ้าเกิดความล้มเหลว อาจต้องมีการปรับปรุง ทบทวนแปล ความหมายใหม่
- ผลการกระทำ (Consequence) เมื่อแสดงพฤติกรรมแล้วได้ผลที่น่าพึงพอใจ สามารถยึดถือเป็นแนวปฏิบัติได้ แต่ถ้าเกิดความล้มเหลว อาจต้องมีการแก้ไขปรับปรุง ทบทวน แปล ความหมายใหม่

- ปฏิกริยาต่อความผิดหวังและล้มเหลว (Reaction to thwarting) ถ้าการกระทำได้ บรรลุผลเป้าหมาย พฤติกรรมนั้นจึงสิ้นสุดลง แต่ถ้าเกิดความผิดหวังล้มเหลวอาจเกิดปฏิกริยาแสดง ออกมาได้ 2 ลักษณะ คือ ปรับปรุงแก้ไข (Adaptive) คือรู้ (Non-Adaptive) หรือใช้กลวิธีป้องกัน ตนเอง (Defense Mechanism) ซึ่งเป็นการหาวิธีการปรับตัวจากความไม่สบายใจที่ผิดหวังล้มเหลว

ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2544) เสนอว่า กระบวนการเรียนรู้ เป็นการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกัน และกันโดยอาศัยช่องทางต่างๆ ผ่านพิธีกรรม ประเพณี ค่านิยม ตัวบุคคล การร่วมวิถีชีวิตและเครือข่าย เรียนรู้เพื่อหาทางรอดต่อปัญหาต่างๆ

กระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน เกิดขึ้นจากศักยภาพของชาวบ้านเอง ในการแสวงหาวิถี การ ปัญหาที่มีอยู่ในทุกท้องถิ่น ประชาชนที่มีลักษณะ “ปัญญาชน” หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน จะได้รับการยอมรับและเชื่อถือ เพราะมีความสามารถในการวิเคราะห์ คิดค้น ทดลองและสรุปบทเรียน เทคโนโลยีจากภายนอกเข้าไป หรือนำเข้าไปโดยนักพัฒนาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2548) กล่าวถึง กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการ ความรู้ท้องถิ่นว่า เป็นกระบวนการที่ให้คนรู้ และเข้าใจกระบวนการทำงานบนฐานของความคิด

ในการรักท้องถิ่นและพึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างเป็นนักจัดการความรู้ท้องถิ่นที่สามารถนำแนวคิด และกำหนดเป้าหมายความสุขของชุมชนร่วมกัน โดยมีแนวทางดังนี้

- การเสริมศักยภาพด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้ เพิ่มพูนความรู้ทักษะ โดยดำเนินการไปพร้อมๆกับการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ชุมชน

- การค้นหากลุ่มเป้าหมายและการพัฒนาโครงการ
- การติดตามและสนับสนุนการทำงาน
- การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์
- ผลที่เกิดขึ้น
- การขยายผล

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2546) กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ เป็น 3 ประเด็นใหญ่ คือ

- ด้านการเรียนรู้ จะต้องมิตถุประสงค์การเรียนรู้ตลอดชีวิต แบ่งเป็น การเรียนรู้เพื่อทำการเรียนรู้เพื่อเป็น และการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน โดยที่ผู้เรียนมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เรียนรู้เพื่อตัวเอง เรียนรู้เพื่อสิ่งนอกตัวที่สัมพันธ์กับตัวเอง ทั้งใกล้และไกล และเรียนรู้เพื่อปฏิสัมพันธ์กับสิ่งนอกตัว

- ด้านการปฏิบัติ การนำความรู้ที่ได้มาปฏิบัติผ่านช่องทางต่างๆ เช่น พิธีกรรม ประเพณี ค่านิยม วัฒนธรรมท้องถิ่น วิถีชีวิต มีการเรียนรู้และปฏิบัติ มีกระบวนการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นที่มีมุมมองต่างกันออกไป

- การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง กระบวนการเรียนรู้ข้างต้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และค่อนข้างถาวรในเรื่องของความรู้ ทักษะและทักษะ

ขั้นตอนการเรียนรู้ (อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2549) มีดังนี้

- การรับรู้ (Reception) หมายถึง ขั้นตอนพื้นฐานที่บุคคล “รับ” เอาข้อมูลข่าวสาร และองค์ความรู้ต่างๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลายผ่านประสาทสัมผัส (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) เข้ามาสัมผัสไว้เป็นประสบการณ์ของตนเอง

- การเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การที่บุคคลสามารถมองเห็นถึงความหมาย และความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของข้อมูล หรือความรู้ต่างๆ ที่ตนรับรู้ หรือมีประสบการณ์มาในระดับที่สามารถอธิบายในเชิงเหตุผลได้

- การปรับเปลี่ยน (Transformation) เป็นระดับของการเรียนรู้ที่แท้จริง หมายถึง การเรียนรู้ที่แท้จริงจะต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัวบุคคล ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด (Conceptualization) และ/หรือการเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า (values) และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) ในสิ่งที่รับรู้และมีความเข้าใจ

กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่ผลที่ต้องการ มีเงื่อนไขในการเรียนรู้ ดังนี้

- เงื่อนไขของเวลาที่พอเพียง กระบวนการการเรียนรู้ต้องอาศัยเวลาที่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และในเนื้อหาบางประเด็นที่ต้องการเวลาในการตกผลึกใหม่ขององค์ประกอบต่างๆ เช่น เนื้อหาด้านจริยธรรมและจิตวิญญาณเพื่อให้เกิดความ “ประจักษ์แจ้งแก่ใจ”

- เงื่อนไขของการจัดการ โดยการจัดการเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้น มาจากการกำหนดเป้าหมาย การวางแผน กำหนดกลไก กระบวนการ ฯลฯ และต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนกลายเป็น “วัฒนธรรมการเรียนรู้” กระบวนการเรียนรู้จำเป็นต้องมีการจัดการองค์ประกอบต่างๆ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เช่น การจัดเนื้อหา ฐานการเรียนรู้ และวิธีการ ช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลาย

- เงื่อนไขของกระบวนการทัศน์ หรือชุดของความเชื่อพื้นฐานที่มนุษย์ใช้ในการมองชีวิตและโลก ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดระบบคุณค่า ทัศนคติ ความเชื่อ และการจัดการของบุคคลต่อสิ่งมีชีวิตต่างๆ โดยในกรณีของกระบวนการเรียนรู้ คือ ความเชื่อพื้นฐานที่ว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ คือ กระบวนการทัศน์ที่เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพ และความสามารถของการเรียนรู้สูงกว่าสัตว์โลกทั่วไป มีจินตนาการ และจิตสำนึกแห่งความดีงามที่สามารถพัฒนาให้สูงมากขึ้นเรื่อยๆ

- เงื่อนไขของกลไกการเรียนรู้ กลไกการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่รวบรวม ส่งผ่านเนื้อหาการเรียนรู้ โดยอาศัยแหล่งเรียนรู้และช่องทางเครื่องมือ วิธีการต่างๆ กลไกการเรียนรู้จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการผลักดันหรือขับเคลื่อน “กระบวนการ” หรือทำให้ “กระบวนการ” เกิดและพัฒนาขึ้น

จากแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นกลไกที่เกิดจากประสบการณ์ การปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิต โดยเรียนรู้จากสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัว โดยกระบวนการเรียนรู้เป็นผลมาจากการปฏิบัติซ้ำๆ จนเกิดความรู้ ความเข้าใจ เกิดเป็นความรู้และสามารถถ่ายทอดต่อไปยังบุคคลอื่นๆ ได้ โดยอาศัยช่องทาง ผ่านพิธีกรรม ประเพณี ค่านิยม และการดำรงวิถีชีวิตร่วมกัน

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเกิดจากการทำงานชุมชนร่วมกันระหว่างสมาชิกภายในชุมชนเอง และบุคคลที่เข้ามาติดต่อกับชุมชน การปฏิบัติงานชุมชนร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน จนเกิดการปรับเปลี่ยนวิถีคิด พฤติกรรมและทัศนคติ โดยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนจะขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม บริบทที่เกี่ยวข้องกับชุมชน กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนในกิจกรรมที่ปฏิบัติร่วมกันก็มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพื้นฐาน ทัศนคติ วิถีคิด และประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วยเช่นกัน โดยกระบวนการเรียนรู้จากการจัดการความรู้ที่ได้

นั้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมชุมชนอย่างต่อเนื่องนั่นเอง

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยทำการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น/ความรู้ชุมชน และงานวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ชุมชน สรุปได้ ดังนี้

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษางานวิจัยของ อรรถัย จิตโรตง (2545) ได้ศึกษาเรื่อง การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในการพึ่งพาทรัพยากรเชิงธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษาบ้านสุขสมบูรณ ตำบลหนองเสาเล้า อำเภอยะหมิง จังหวัดขอนแก่น พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับบุคคล ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดในระดับนี้ คือ ครอบครัว เครือญาติ ผู้สูงอายุ โดยการสอน แนะนำหรือให้ทดลองปฏิบัติแบบค่อยเป็นค่อยไป เนื้อหาที่สอนเป็นเรื่องของกระบวนการผลิต และเทคนิคการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ 2) ระดับชุมชน ถ่ายทอดโดยกลุ่มทางสังคม กลุ่มเพื่อน กลุ่มผู้นำ กลุ่มอาชีพ โดยการอบรม การประชุมและเวทีชาวบ้าน ลักษณะของเนื้อหาไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความสนใจกลุ่ม เป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ช่วยเหลือกันภายในชุมชน 3) การถ่ายทอดระหว่างชุมชน โดยใช้วิธีการเรียนรู้จากการฝึกอบรม การศึกษาดูงานจากภายในและภายนอกชุมชน มีเป้าหมายเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน สำหรับปัจจัยที่สัมพันธ์กับการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเชิงธุรกิจชุมชนนั้น แบ่งได้เป็น ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ความรู้ ความเข้าใจในความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การคมนาคม เทคโนโลยีการสื่อสาร การส่งเสริมของภาครัฐและเอกชน รวมถึงความต้องการของตลาด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ชุมชน การจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ผู้วิจัยทำการศึกษางานวิจัยของ ชยุต อินพรหม (2547) ศึกษาเรื่อง ทูทางสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : กรณีศึกษา สถานาวัดตะโหนด ตำบลตะโหนด อำเภอยะหมิง จังหวัดพัทลุง โดยทำการศึกษาถึงพัฒนาการของสถานาวัดตะโหนด กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของสถานาวัดตะโหนดและทูทางสังคมในฐานะที่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า พัฒนาการของสถานาวัด เกิดขึ้นมาจากจิตสำนึกรักบ้านเกิด ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนก่อให้เกิดการรวมพลัง เกิดการระดมทรัพยากรต่างๆ เช่น ความรู้ เงินทุน แรงงาน เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญและดำรงอยู่ โดยมีวัดตะโหนดและพระภิกษุเป็นจุดศูนย์กลาง มี-การบูรณาการเชื่อมโยงป่า น้ำและดินเข้าด้วยกัน โดยผ่านกระบวนการทูทางสังคม ซึ่งประกอบด้วยระบบคิด วิธีปฏิบัติและผลลัพธ์ มาแปรเปลี่ยนทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นทุนของชุมชน ผลการขับเคลื่อนองค์กรชุมชนทำให้เกิดการยอมรับ และไว้วางใจจากภายนอกชุมชน อีกทั้งเกิดกิจกรรมชุมชนมากมาย เช่น แหล่งศึกษาเรียนรู้ทาง

ธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การกระจายรายได้ให้แก่ชุมชน เป็นต้น โดยปัจจัยที่สำคัญในกระบวนการทุนทางสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของสถานวัด ประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน วัดและผู้นำชุมชน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเข้ามาศึกษาขององค์กรต่างๆและการเข้ามาศึกษาวิจัยของหน่วยงานต่างๆซึ่งทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ขึ้นอย่างต่อเนื่อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในการจัดการทรัพยากรนั้น ผู้วิจัยทำการศึกษางานวิจัยของ รัตนะ บัวสนธ์ (2535) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และสร้างป่าไม้ของชุมชนเป็นกระบวนการคิดโดยชุมชน วัด ความสัมพันธ์ระหว่างวัด โรงเรียนและชุมชน ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ของตัวบุคคลเป็นหลัก ได้มีการกำหนดเนื้อหาการเรียนที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวบรวมข้อมูลที่มีในท้องถิ่นทั้งหมด ป่าไม้ ประวัติความเป็นมาของชุมชน และบุคคลสำคัญของชุมชน นำไปตรวจสอบปรับปรุงกับผู้รู้ในชุมชนแล้วไปทดลองใช้กับโรงเรียน โดยการเรียนการสอนเป็นลักษณะเดียวกับการถ่ายทอดโดยตรงจากผู้รู้ในชุมชน

กอบกาญจน์ พงษ์ชนะชัย (2537) ได้ศึกษาเรื่อง เครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนเกี่ยวกับป่าชุมชน ในชุมชนบ้านห้วยม้าโค้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า การเรียนรู้ของชุมชนเกิดจากการประสบปัญหาพร้อมกันคือ ภาวะขาดน้ำ เนื่องจากป่าที่เป็นแหล่งน้ำถูกทำลาย ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และมีแนวความคิดอนุรักษ์ป่า ผ่านเครือข่ายสังคม ทำให้เกิดองค์กรชุมชนขึ้นมา โดยทำหน้าที่ออกกฎระเบียบและจัดการให้ป่าชุมชนคงอยู่ มีการถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่า ทั้งทางตรงและทางอ้อม อีกทั้งยังมีการเชื่อมโยงกับภายนอก และขยายเครือข่ายกับชุมชนใกล้เคียง โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ 2 ลักษณะคือ กระบวนการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการจากการเรียนรู้วิถีชีวิต ความเชื่อ การถ่ายทอดบอกเล่าสืบต่อกันมา และกระบวนการเรียนรู้จากความสัมพันธ์กับภายนอกชุมชน

ภาสกร เขมนะศิริ (2537) ได้ศึกษาเรื่อง . เครือข่ายการเรียนรู้ของหมู่บ้านเพื่อพัฒนาชุมชน โดยทำการศึกษามูลบ้าน 3 แห่งในตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน พบว่า ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนคือ กลุ่มและองค์กรในชุมชน ผู้นำ และระบบความสัมพันธ์ที่มีต่อกันในชุมชนนั้น ทั้งจากเครือข่ายภายในชุมชนและจากองค์กรภายนอกชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างคนภายในด้วยกันเอง และกับคนภายนอกชุมชน โดยเครือข่ายสามารถเปลี่ยนแปลง วิธีการใหม่ๆมาใช้ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้คนในชุมชนตื่นตัวและพัฒนาศักยภาพของตนเอง เครือข่ายการเรียนรู้มีความสำคัญ มีประโยชน์และมีความจำเป็นต่อชุมชน หากผู้ถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนกัน ในชุมชนเชื่อมั่นในศักยภาพซึ่งกันและกันของคน

ในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักพัฒนาจากภายนอกทั้งรัฐและเอกชนจะต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพส่วนนี้ และสามารถถ่ายทอดเครือข่ายการเรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาได้ในที่สุด

ชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์ (2545) ได้ศึกษาเรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยประชาคมในระดับพื้นที่ในชุมชนตำบลหนองปากโลง อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม พบว่ากระบวนการสร้างกลุ่มแกนนำมาเป็นตัวขับเคลื่อนสามารถทำได้โดยการปรับกระบวนการทัศนและสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันในความต้องการแก้ไขปัญหาของชุมชน การตระหนักต่อปัญหาและการมองปัญหาที่เกิดขึ้นแบบองค์รวม การสร้างบรรยากาศของการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง การร่วมแสดงความคิดเห็นซักถามปัญหา ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน การเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงการนำแนวความคิดไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน โดยการนำแกนนำชุมชน ได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้านมาเป็นนักวิจัยท้องถิ่น มีการประชุมร่วมกันระหว่างแกนนำกับคณะวิจัย ทำให้แกนนำรู้จักนำกระบวนการวิจัยอย่างมีส่วนร่วมไปใช้กับชุมชนมากขึ้น

สุรจิตร์ ใจอาจหาญ (2546) ได้ศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของแกนนำชุมชนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนจังหวัดเพชรบุรี : กรณีศึกษา หมู่บ้านพุน้ำทิพย์ ต. หนองแถม อ. โคกสำโรง จ.เพชรบุรี พบว่า กระบวนการเรียนรู้ ของแกนนำชุมชนในการรวมกลุ่มระดมความคิดร่วมกันทำงาน ทำให้แกนนำเกิดการตื่นตัวในการดำเนินกิจกรรม จากเดิมที่ชาวบ้านไม่มีการทำงานร่วมกัน เนื่องจากต่างต้องประกอบอาชีพส่วนตัว มีการรวมตัวกันเฉพาะงานบุญที่เป็นประเพณี การทำงานร่วมกันก่อให้เกิดการค้นพบศักยภาพของตนเอง มีความเชื่อมั่นและความกล้าหาญในตัวเองเพิ่มขึ้น ทำให้เรียนรู้ร่วมกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตน และเกิดทัศนคติที่ว่า การแก้ปัญหาภายในหมู่บ้านเป็นหน้าที่ของทุกคน โดยปัจจัยที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ มี 3 ประการ คือ ภูมิปัญญาที่มีและการพบกับปัญหาเดียวกัน ทีมวิทยากรกระบวนการคอยกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และความพร้อมทั้งผู้นำชุมชน และชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่า กระบวนการสร้างองค์กรชุมชน โดยมีแกนนำชุมชนเป็นพลังในการขับเคลื่อน แกนนำชุมชนต้องมีมุมมอง ความต้องการในการพัฒนาชุมชนที่คล้ายคลึงกัน และมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การนำความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ แกนนำชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้ ทักษะ เทคนิคในการจัดการความรู้ชุมชนที่มีในชุมชน เช่น การรวบรวม การจัดเก็บข้อมูล การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล วิธีการจัดการความรู้ และการถ่ายทอดข้อมูลต่อไปยังสมาชิกอื่นๆภายในชุมชน ซึ่งสามารถเรียนรู้ได้จากกระบวนการทำงานชุมชน และประสบการณ์จากการทำงานเดิม ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นนั้นๆ โดยผ่านเทคนิคและวิธีการต่างๆกันตามบริบทของชุมชนนั้นๆ ได้แก่ กระบวนการประชุม การแลกเปลี่ยนความรู้ และความ

คิดเห็นร่วมกันทั้งจากภายในชุมชนและหน่วยงานภายนอกชุมชน รวมถึงการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกัน
และกัน โดยอาศัยช่องทางต่างๆ เช่น พิธีกรรม ประเพณี ตัวบุคคล การประกอบอาชีพ และวิถีชีวิต เป็น
ต้น

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาการจัดการความรู้ชุมชน : กรณีศึกษา แกนนำชุมชนในตำบลลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการศึกษากระบวนการพัฒนาความรู้ วิธีการจัดการความรู้ชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้โครงการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนเป็นกรณีศึกษา ทำการศึกษาการเปลี่ยนแปลงแกนนำกลุ่มเป้าหมายก่อนระหว่างและหลังกระบวนการอบรม อีกทั้งศึกษาเงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานักจัดการความรู้ รวมถึงโครงการที่เกิดขึ้นหลังจากกระบวนการอบรมและบริบทการพัฒนาของชุมชน โดยใช้วิธีการสังเกต (Observation) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการสัมภาษณ์ (Interview)

ในบทนี้ผู้วิจัยได้อธิบายถึงกลุ่มเป้าหมาย ขั้นตอนในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การใช้หลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ผู้วิจัยแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลพื้นที่ที่ทำการศึกษา
2. การเข้าสู่ชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์
3. การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย
4. การสร้างและเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. การศึกษาและเก็บข้อมูลกลุ่มเป้าหมายใน 4 ช่วงเวลา
6. การวิเคราะห์ข้อมูล
7. ข้อจำกัดในการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลพื้นที่ที่ทำการศึกษา

ผู้วิจัยทำการศึกษาเอกสาร บทความ และงานวิจัยต่างๆที่มีการศึกษาไว้ก่อนหน้านี้ ทั้งจากห้องสมุด และจากเว็บไซต์ (website) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและสามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาของวิจัยและวางแผนการดำเนินการศึกษาได้ ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นได้ ดังนี้

1.1. ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชนตำบลลำสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจความเป็นมาของชุมชน ลักษณะพื้นฐานของชุมชน เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลเชิงลึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งผู้วิจัยศึกษาโดยวิธีการอ่านจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ โดยศึกษาข้อมูล ดังต่อไปนี้

- ประวัติความเป็นมาของตำบลลำสินธุ์ พัฒนาการของชุมชน
- สภาพทั่วไปของชุมชน เช่น ที่ตั้ง อาณาเขต พื้นที่ ประชากรและครัวเรือน
- ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติ

1.2. ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ในพื้นที่ ความเป็นมาของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์“ถ้ำแดง”

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อทำความเข้าใจกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นำไปเชื่อมโยงกับลักษณะวิถีคิด ทักษะคติ ตลอดจนวิธีการทำงานของคนภายในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยทำการศึกษาโดยวิธีการอ่านจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง การสังเกตและการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงหน่วยงานต่างๆในพื้นที่

1.3. ข้อมูลองค์กรชุมชน

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลองค์กรชุมชน ศึกษากระบวนการทำงาน การจัดการความรู้ กระบวนการเรียนรู้ในการจัดการชุมชน โดยวิธีการอ่านจากเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง การสังเกตและการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมถึงหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูล ต่อไปนี้

- ความเป็นมาขององค์กรชุมชน
- โครงสร้างระบบการทำงาน
- แผนยุทธศาสตร์ภายในองค์กร
- โครงการ กิจกรรมภายในองค์กรชุมชน

2. การเข้าสู่ชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงต้องสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน เพื่อให้เกิดการยอมรับจากคนภายในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนและน่าเชื่อถือมากที่สุด ในครั้ง

แรก ผู้วิจัยทำการแนะนำตัวอย่างไม่เป็นทางการในเดือนมกราคม 2549 พร้อมกับวิทยากรจากหน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ กับเครือข่ายสินธุ์แพรทองซึ่งเป็นเครือข่ายกลางการทำงานชุมชน โดยมีนายผล ศรีละมุด นายจำรูญ เพิ่มบุญ นายเฉลิม ศรีภักดี และนางอุษาวดี บุญดำ ตัวแทนเครือข่ายสินธุ์แพรทองเป็นผู้แนะนำชุมชน และลักษณะการทำงานของเครือข่ายชุมชน โดยวิทยากรจากหน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษานำแนวคิดโครงการอบรมการพัฒนาผู้จัดการความรู้ชุมชนนำเสนอสู่เครือข่ายชุมชน เพื่อทำการจัดหาตัวแทนชุมชนเข้าร่วมอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน

ต่อมาผู้วิจัยเข้าสู่ชุมชนแนะนำตัวอย่างเป็นทางการอีกครั้ง พร้อมกับวิทยากรจากหน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษาในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2549 ณ ที่ทำการเครือข่ายสินธุ์แพรทอง โดยมีนายอุทัย บุญคำ ประธานเครือข่ายสินธุ์แพรทอง และสมาชิกเครือข่ายสินธุ์แพรทองทำการต้อนรับ และแนะนำชุมชนอย่างเป็นทางการ จากนั้นผู้วิจัยทำการสังเกตการณ์การแนะนำหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ในเบื้องต้น วิทยากรจากหน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษาทำการอธิบายภาพรวมกิจกรรมการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน วัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรม และคัดเลือกผู้เข้าอบรม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนคัดเลือกแกนนำชุมชนผู้เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกตัวแทนแกนนำชุมชนที่เข้าร่วมการอบรมเป็นกลุ่มเป้าหมายในการทำงานวิจัยครั้งนี้

หลังจากนั้น ในระหว่างการจัดการอบรมของหน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษา ในเดือนกุมภาพันธ์ – กรกฎาคม 2549 ผู้วิจัยได้เข้าพักอาศัยในชุมชนที่บ้านของนายอุทัย บุญคำ ซึ่งติดกับที่ทำการเครือข่ายสินธุ์แพรทองเพื่อทำการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้รับการแนะนำตัวอย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านในชุมชนอีกหลายครั้ง จากการเข้าร่วมประชุมและการทำกิจกรรมภายในชุมชน เช่น การเตรียมงานประเพณีเดือนสิบของชุมชน กิจกรรมประวัติศาสตร์ดั้งเดิม กีฬาประจำปีของชุมชนที่จัดโดยองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นต้น การเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างต่อเนื่องของผู้วิจัยทำให้ผู้วิจัยเกิดความคุ้นเคยกับชุมชนมากขึ้น และสามารถพูดคุยกับชาวบ้านอย่างเป็นกันเองมากขึ้น นอกจากนี้ เนื่องจากบ้านที่ผู้วิจัยพักอาศัยเป็นบ้านที่อยู่ติดกับที่ทำการเครือข่ายฯ ซึ่งเป็นสถานที่ทำงานและจัดการประชุมของแกนนำเครือข่ายฯ รวมถึงเป็นสถานที่ต้อนรับ ติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆที่เข้ามาติดต่อกับงานชุมชน ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสพบปะพูดคุยกับแกนนำเครือข่ายฯ และเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนอยู่เสมอ

3. การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ มาจากตัวแทนแกนนำชุมชนในตำบลลำสินธุ์ที่เข้าร่วมการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนกับหน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 30 คน โดยผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายจากผู้เข้าร่วมอบรมหลักสูตรในครั้งนี้ จำนวน 15 คน ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ของความหลากหลายด้านอายุ ระดับการศึกษา และเพศ

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้นามสมมุติแก่กลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากข้อมูลบางอย่างอาจส่งผลกระทบต่อกลุ่มเป้าหมายได้

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น บริบทของชุมชน การจัดการความรู้ที่มีภายในชุมชน บทบาทการทำงานชุมชน กระบวนการพัฒนาและการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งกระบวนการประเมินผลหลักสูตรในช่วงการดำเนินงานและหลังการฝึกอบรม

4. การสร้างและเลือกเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น สภาพทั่วไปของชุมชน องค์กรชุมชน การศึกษา กระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองของแกนนำชุมชน การได้มาซึ่งข้อมูลที่เพียงพอและน่าเชื่อถือ จำเป็นต้องใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี เพื่อให้สามารถนำมาปรับใช้ได้สอดคล้องกับสถานการณ์ภายในชุมชน และช่วงเวลาที่ทำการวิจัย ดังนี้

4.1 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม (Participant and non-participant observation) ผู้วิจัยกำหนดแนวทางการศึกษากระบวนการขับเคลื่อนงานชุมชนของแกนนำชุมชน โดยสังเกตจากการทำงาน แนวคิดการทำงาน กระบวนการและเทคนิคที่ใช้ในการทำงาน โดยผู้วิจัยพยายามเข้าร่วมสังเกตการณ์เหตุการณ์ สถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงการเข้ามาติดต่อ ประสานงานของหน่วยงานต่างๆจากทั้งภายในและภายนอก ตลอดระยะเวลาที่ผู้วิจัยอยู่ในชุมชน

4.2 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ควบคู่ไปกับการสังเกตข้างต้น ในประเด็นที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อสร้างความคุ้นเคยและเป็นกันเองระหว่างผู้วิจัยและชาวชุมชน ทั้งที่เป็นแกนนำกลุ่มเป้าหมายและไม่ใช่แกนนำกลุ่มเป้าหมาย

4.3 การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เป็นลักษณะคำถามแบบปลายเปิด ทำการกำหนดคำถามเป็นหัวข้อที่ต้องการศึกษาไว้อย่างกว้างๆล่วงหน้า โดยผู้วิจัยใช้วิธีพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ให้ข้อมูลอย่างเป็นธรรมชาติ และได้ข้อมูลระดับลึกจากการซักถามรายละเอียดในประเด็นที่กำหนด โดยผู้วิจัยทำการบันทึกลงในสมุดบันทึกข้อมูลภาคสนาม

รวมกับบันทึกที่ได้จากการสังเกตการณ์ทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยมีประเด็นคำถามต่างๆที่กำหนดไว้ ได้แก่ บริบทการพัฒนาชุมชน และแนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ที่มีในชุมชน

5. การศึกษาและเก็บข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยทำการแบ่งการเก็บข้อมูลเป็นช่วงเวลา โดยอาศัยการแบ่งช่วงเวลาจากการจัดกรอบมหัศจรรย์พัฒนากิจการความรู้เป็นเกณฑ์ โดยแบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น 5 ช่วงเวลาดังนี้

5.1 ช่วงเวลาก่อนการอบรม (เดือนกุมภาพันธ์ 2549 - เดือนเมษายน 2549)

5.2 ช่วงเวลาระหว่างการอบรม (เดือนเมษายน 2549 - เดือนกรกฎาคม 2549)

5.3 ช่วงติดตามประเมินผลหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรม (เดือนกรกฎาคม 2549 - เดือนมีนาคม 2550)

5.4 ช่วงการติดตามประเมินผลหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรมระยะที่ 2 (เดือนมิถุนายน 2550 - เดือนกันยายน 2550)

5.5 ช่วงการติดตามประเมินผลหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรมระยะที่ 3 (เดือนกุมภาพันธ์ 2551)

5.1 ช่วงเวลาก่อนการอบรม (เดือนกุมภาพันธ์ - เดือนเมษายน 2549)

ในช่วงก่อนการเข้าอบรมมหัศจรรย์พัฒนากิจการความรู้ชุมชน ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีศึกษาเอกสารที่มีในชุมชน เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้น อีกทั้งทำการศึกษาข้อมูลการทำงานเครือข่ายชุมชน กิจกรรมที่ชุมชนทำ ระบบวิธีการทำงาน รวมทั้งข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้วิธีการดังนี้

5.1.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้เข้าไปอาศัยอยู่ในพื้นที่เพื่อสังเกตสภาพพื้นที่ และวิถีชีวิตของคนในชุมชน การดำรงชีวิต การดำเนินกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการเก็บข้อมูลและทำความเข้าใจวิถีชีวิตในชุมชน และเพื่อให้ผู้วิจัยสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับวิถีชีวิตในชุมชน

นอกจากนั้น ผู้วิจัยเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมที่มีขึ้นภายในเครือข่ายฯ การดำเนินกิจกรรมโครงการของแกนนำเครือข่ายฯ มีการสอบถามแลกเปลี่ยนข้อมูลกับผู้เข้าร่วมประชุม ตัวแทนแกนนำต่างๆ เพื่อให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีและได้รับการยอมรับจากผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวด้วย เนื่องจากชุมชนตำบลลำสินธุ์ได้มีการรับนักศึกษาฝึกงาน และหน่วยงานต่างๆเข้ามาดูงานเป็นเวลาต่อเนื่องกันหลายปี ทำให้สมาชิกในตำบลมีความคุ้นเคยกับการให้ข้อมูล มีการพูดคุยอย่างเป็นกันเองกับบุคคลภายนอก ทั้งนี้ผู้วิจัยพักอาศัยใน

บ้านของนายอุทัย ซึ่งเป็นประธานเครือข่ายที่ได้รับการยอมรับ นับถือจากสมาชิกในหมู่บ้านเป็น
ทุนเดิม

5.1.2 การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยใช้วิธีการพูดคุย ซักถามผู้ให้ข้อมูลอย่าง
เป็นธรรมชาติ โดยใช้คำถามทั้งที่เป็นคำถามที่อยู่ในประเด็นและนอกประเด็น ซึ่งผู้วิจัยมีการกำหนด
หัวข้อประเด็นที่ต้องการศึกษาไว้ล่วงหน้า มีการวางโครงสร้างคำถามจากการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา
เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของงานวิจัยมากที่สุด

5.2 ช่วงเวลาระหว่างการอบรม (เดือนเมษายน - เดือนกรกฎาคม 2549)

เป็นช่วงระหว่างการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ผู้วิจัยเก็บรวบรวม
ข้อมูลในครั้งนี้เป็นระยะเวลาประมาณ 4 เดือน โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการอบรม
เพื่อสังเกตพฤติกรรม การมีส่วนร่วมและความเข้าใจในเนื้อหาการฝึกอบรมของผู้เข้าร่วมอบรม โดย
พิจารณาจากการตอบคำถามและแบบฝึกหัดที่วิทยากรให้ทำ และการนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในงาน
ชุมชน และการทำแบบสอบถามของกลุ่มเป้าหมาย

5.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตการเปลี่ยนแปลง
ด้านความรู้ ทักษะ แนวความคิดการทำงานชุมชน รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้น ทั้งจากการเข้า
อบรม และจากการทำงานชุมชนร่วมกับหน่วยงานต่างๆที่เข้ามาในช่วงระหว่างการอบรม

5.2.2 การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในช่วงก่อนการอบรม
ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มากำหนดกรอบโครงสร้างการตั้งคำถามในการสัมภาษณ์อีกครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่
ละเอียด และชัดเจนตามวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ทั้งแบบเป็นรายบุคคล โดย
ทำการเจาะลึกข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลการทำงานชุมชน ตลอดจนแนวคิดในการทำงานชุมชน และวิธีการ
สัมภาษณ์กลุ่ม เพื่อเป็นการทวนสอบข้อมูลให้ถูกต้องมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยได้คำนึงถึงเวลา เงื่อนไข
ด้านต่างๆของกลุ่มเป้าหมาย และชุมชนด้วยเช่นกัน

5.2.3 การใช้แบบสอบถาม จากเงื่อนไขด้านเวลาของกลุ่มเป้าหมายในการให้ข้อมูล ทำให้
ผู้วิจัยจำเป็นต้องปรับวิธีการสอบถามข้อมูล จากการสัมภาษณ์รายบุคคลเป็นการแจกแบบสอบถาม
แบบเจาะจง เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีเวลาคิด และตอบคำถามตามเงื่อนไขเวลาที่จำกัดของตน ทั้งนี้
ผู้วิจัยได้ทำการปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ในการปรับเปลี่ยนเทคนิค
วิธีการเพื่อให้เข้ากับเงื่อนไข และบริบทชุมชนได้ดียิ่งขึ้น โดยแบบสอบถามที่ใช้เป็นคำถามแบบ
ปลายเปิด เน้นการแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระของผู้ตอบ

5.3 ช่วงติดตามประเมินผลหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรม (เดือนกรกฎาคม 2549 - เดือนมีนาคม 2550)

เป็นการเก็บข้อมูล ช่วงการติดตามประเมินผลหลังเสร็จสิ้นการอบรมหลักสูตรพัฒนา นักจัดการความรู้ชุมชน ซึ่งการเก็บข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลทั้งด้านผลการใช้หลักสูตร อบรม เพื่อนำไปปรับปรุงหลักสูตรให้ใช้กับพื้นที่อื่นๆต่อไป รวมทั้งกระบวนการการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายจากการอบรม และจากบริบทการทำงานชุมชนต่างๆ ผู้วิจัยทำการศึกษาแนวคิด กิจกรรม ที่เกิดหลังกระบวนการอบรม และการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบ มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม รวมถึงการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ดังนี้

5.3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ในช่วงการติดตามประเมินผล ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นหลังการอบรม ทั้งที่เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการ อบรม และการขับเคลื่อนงานพัฒนาในด้านต่างๆ เพื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจ ทักษะ กระบวนการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นของกลุ่มเป้าหมาย การเข้าไปมีบทบาทของกลุ่มเป้าหมายในโครงการที่ เกิดขึ้นภายหลังการฝึกอบรม รวมถึงบริบทการพัฒนา

5.4 ช่วงการติดตามประเมินผลหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรมระยะที่ 2 (เดือนมิถุนายน 2550 – เดือนกันยายน 2550)

ในช่วงนี้ผู้วิจัยทำการติดตามประเมินผลหลังเสร็จสิ้นการอบรมอีกครั้ง เพื่อเป็นการ ตรวจสอบข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงานผลการวิจัยของผู้วิจัย ซึ่งเป็นการเก็บ รวบรวมข้อมูลภายในพื้นที่เป็นระยะที่ 2 ผู้วิจัยต้องทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูล เนื่องจากเนื้อหาข้อมูลในช่วงเสร็จสิ้นการอบรมที่ผู้วิจัยเก็บในช่วงแรกนั้นยังไม่ละเอียด เท่าที่ควร รวมถึงข้อจำกัดของผู้วิจัยที่ไม่สามารถวิเคราะห์งานวิจัยได้ครบถ้วน ซึ่งในการเก็บข้อมูล ครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลของกลุ่มเป้าหมาย รวมถึงบริบทการพัฒนา กิจกรรม โครงการและ บทบาทของกลุ่มเป้าหมายที่เพิ่มขึ้น

5.5 ช่วงการติดตามประเมินผลหลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรมระยะที่ 3 (เดือนกุมภาพันธ์ 2551)

ผู้วิจัยลงพื้นที่อีกครั้งในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2551 เพื่อจัดทำกรสนทนากลุ่มเป้าหมาย (Focus Group) โดยทำการสรุปผลการดำเนินการวิจัย เป็นการทวนสอบข้อมูลของผู้วิจัยอีกครั้งหนึ่ง รวมถึงการเปิดโอกาสให้กลุ่มเป้าหมายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรการฝึกอบรม และ กระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ ที่ชุมชนต้องการ เพื่อนำข้อมูลไปปรับใช้ในครั้งต่อไป

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแยกการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 3 ช่วง คือ การวิเคราะห์ข้อมูลก่อนการอบรม การวิเคราะห์ข้อมูลระหว่างการอบรม การวิเคราะห์ข้อมูลหลังการอบรม

6.1 ช่วงก่อนการอบรม

ผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มเป้าหมายจำนวน 15 คน ด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ของความหลากหลายด้านอายุ และเพศ จากผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ทำการศึกษาริบทของชุมชน การจัดการความรู้ที่มีภายในชุมชน ทัศนคติที่มีต่อตนเอง และงานชุมชน กระบวนการพัฒนาการจัดการบริบทชุมชน และกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย นำมาเป็นข้อมูลวิเคราะห์เปรียบเทียบกับข้อมูลที่รวบรวมได้ในระหว่างการอบรมและหลังการอบรม เพื่อศึกษากระบวนการการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมาย

6.2 ช่วงระหว่างการอบรม

ในช่วงระหว่างการอบรม ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูล 2 ส่วน ดังนี้

6.2.1 ภาพรวมการดำเนินการอบรมหลักสูตรการอบรม 6 หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย

- หน่วยที่ 1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน
- หน่วยที่ 2 การรวบรวมความรู้ท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากร
- หน่วยที่ 3 การบริหารจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- หน่วยที่ 4 การสื่อสารจากชุมชนถึงสังคม
- หน่วยที่ 5 การศึกษาดูงาน
- หน่วยที่ 6 การสรุปการเรียนรู้แบบองค์รวม

6.2.2 ผู้วิจัยทำการศึกษาแก่นนำกลุ่มเป้าหมาย ทั้งด้านความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาการเรียนรู้ โดยดูจากการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ รวมถึงบทบาทของกลุ่มเป้าหมายที่มีในกิจกรรมที่เกิดขึ้นในระหว่างการฝึกอบรม การนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ การเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนลำสินธุ์ และทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล

6.3 ช่วงติดตามประเมินผลหลังการอบรม

ในช่วงติดตามประเมินผล ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลจากกิจกรรมที่เกิดจากการฝึกอบรม (กิจกรรมการจัดชุดความรู้) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่วิทยากรมอบหมายให้สมาชิกหารือร่วมกัน เพื่อติดตามประเมินผลการประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรม รวมทั้งสิ้น 2 กิจกรรม ผู้วิจัยทำการสรุปผลการดำเนินการและปัญหาที่พบในการดำเนินกิจกรรม

จากนั้นผู้วิจัยทำการศึกษาติดตามผลจากกิจกรรมที่เกิดหลังการฝึกอบรม โดยดูจากบริบทการพัฒนา ทำการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนแนวคิด การนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมชุมชนที่กลุ่มเป้าหมายดำเนินการ โดยดูจากกิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายดำเนินการ บทบาทการทำงาน ลักษณะวิธีการบริหารจัดการความรู้ รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ได้รับทั้งจากการอบรม/การทำงานอื่นๆ

7. ข้อจำกัดในการวิจัย

ในการทำการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่ามีข้อจำกัดหลายประการที่สำคัญในการดำเนินงานวิจัย คือ

7.1 การดำเนินงานวิจัยที่ไม่ต่อเนื่องของผู้วิจัย เนื่องจากผู้วิจัยมีข้อจำกัดด้านเวลาบางประการที่ทำให้การเก็บข้อมูลไม่ต่อเนื่อง และการเก็บข้อมูลขาดหายเป็นช่วงๆและไม่ละเอียดมากพอ ทำให้การประมวลผล การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ข้อมูลไม่มีความต่อเนื่อง และส่งผลให้จำเป็นต้องดำเนินการเก็บข้อมูลการดำเนินงานวิจัยต่อมามีขึ้น เนื่องจากต้องกลับมาทบทวนงานวิจัย และวางแผนเก็บข้อมูลเพิ่มอีกครั้ง

7.2 เหตุการณ์และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนระหว่างที่ผู้วิจัยหยุดดำเนินการวิจัยชั่วคราวนั้น ยังคงดำเนินต่อและมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญเกิดขึ้นในชุมชนในขณะนั้น เช่น การเลือกตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้าน ทำให้แกนนำบางส่วนเปลี่ยนบทบาทการทำงานชุมชน การนำแนวคิดการสร้างหลักสูตรไปปรับใช้เองในชุมชน พลวัตในการดำเนินกิจกรรม โครงการของชุมชนส่งผลให้ผู้วิจัยต้องทำการเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่อีกครั้ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทันสมัยมากที่สุด อีกทั้งเป็นการปรับเปลี่ยนข้อมูลบางส่วนที่ขาดหายไป

โดยสรุป ในขั้นตอนของการวิจัย ผู้วิจัยเริ่มต้นด้วยการเข้าไปแนะนำตัวกับแกนนำเครือข่ายสินธุ์แพรทอง ซึ่งเป็นองค์กรชุมชนที่เป็นจุดศูนย์กลางการทำงานชุมชนของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ เพื่อแนะนำตัว และนำเสนอแนวความคิดในการทำวิจัยครั้งนี้ให้กับแกนนำชุมชน โดยเป็นการปรับความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยชิ้นนี้ร่วมกับแกนนำชุมชน หลังจากนั้น ผู้วิจัยได้เข้าพักอาศัยภายในเครือข่ายฯเป็นครั้งคราว ทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมและเหตุการณ์ต่างๆภายในชุมชน เป็นการสร้างความคุ้นเคย และความไว้วางใจระหว่างชุมชนและตัวผู้วิจัย เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทการขับเคลื่อนงานชุมชน จึงจำเป็นต้องอาศัยเวลา และใช้วิธีการในการเก็บข้อมูลที่ปรับเปลี่ยนตามเงื่อนไขและความเหมาะสม

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในกระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน กรณีศึกษา แกนนำชุมชนในตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ได้ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

- 1.1 ตำบลลำสินธุ์
- 1.2 เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ดังแดง
- 1.3 เครือข่ายสินธุ์แพรทอง

ส่วนที่ 2 ผลการดำเนินงานวิจัยจากการฝึกอบรม

- 2.1 ชั้นก่อนกระบวนการอบรม
- 2.2 ชั้นระหว่างกระบวนการอบรม
- 2.3 ชั้นติดตามประเมินผล
- 2.4 เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมต่อการฝึกอบรม

ส่วนที่ 3 การติดตามประเมินผลหลังเสร็จสิ้นกระบวนการฝึกอบรม

- 3.1 โครงการที่เกิดจากการยกระดับแนวความคิดจากการฝึกอบรม
- 3.2 การจัดการความรู้ของกลุ่มเป้าหมายและการพัฒนานักจัดการความรู้
- 3.3 กระบวนการขับเคลื่อนงานพัฒนาในชุมชนและกระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา

การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยแบ่งเป็นข้อมูลชุมชนตำบลลำสินธุ์และข้อมูลเครือข่ายสินธุ์แพรทอง โดยได้ทำการศึกษาข้อมูลทั่วไปของชุมชนและประวัติเครือข่ายสินธุ์แพรทอง ตลอดจนโครงสร้างการทำงานเครือข่ายและการจัดการองค์กรของเครือข่าย เพื่อเชื่อมโยงและอธิบายการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆของกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกระบวนการอบรม โดยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตและการตอบแบบสอบถาม ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ข้อมูลชุมชนตำบลลำสินธุ์

1.1.1 ประวัติตำบลลำสินธุ์

ผู้วิจัยจัดลำดับเหตุการณ์จากการสัมภาษณ์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ตำบลลำสินธุ์เป็นชุมชนที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานยาวนานนับร้อยกว่าปี เดิมตำบลลำสินธุ์มีสถานะเป็นบ้านลำสินธุ์ตั้งอยู่ในตำบลบ้านนา กิ่งอำเภอชุมพล จังหวัดพัทลุง ด้วยสภาพภูมิประเทศที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขาและบางพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม มีลำคลองไหลผ่านทั่วทุกพื้นที่ ทำให้บ้านลำสินธุ์มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ การประกอบอาชีพของคนในพื้นที่แต่เดิมคือ การหาของป่า และปลูกข้าวไร่ การเดินทางใช้วิธีสัญจรทางเท้าและทางเรือ (จารุณุ เพิ่มบุญ, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2549)

พ.ศ. 2479 ผู้ใหญ่จวน (ไม่ทราบนามสกุล) ผู้ใหญ่บ้านลำสินธุ์นำชายพาราจากจังหวัดตรังเข้ามาปลูก ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนจากการหาของป่า และการปลูกข้าวไร่ มาทำสวนยางพารามากขึ้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการประกอบอาชีพทำสวนยางพาราในปัจจุบัน

พ.ศ. 2484 ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ชุมชนตำบลลำสินธุ์เป็นสังคมเกษตรกรรม มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีวิถีชีวิตที่สงบสุข รายได้ส่วนใหญ่มาจากการหาของป่า และการทำสวนยางพารา จากภาวะสงครามเกิดภาวะข้าวขาดแคลนแพงทั่วประเทศ ทำให้ชุมชนเกิดภาวะฝืดเคือง หลังจกสิ้นสุดสงครามโลก รัฐบาลเข้ามาก่อตั้งโรงเรียนระดับประถมศึกษาขึ้นในชุมชน ได้แก่ โรงเรียนพนโรงเรียนบ้านโตน และโรงเรียนเกษตรนิคม

พ.ศ. 2500 รัฐบาลส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแล จัดระเบียบภายในชุมชน บทบาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐภายในชุมชนมีมากขึ้น เนื่องจากวิถีชีวิตชุมชนเป็นสังคมชนบท ชาวบ้านจึงให้ความยำเกรงต่อเจ้าหน้าที่เป็นอย่างมาก

พ.ศ. 2505 เศรษฐกิจภายในชุมชนดีขึ้น ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนจากการหาของป่ามาเป็นทำสวนยางพารา และมีการปรับปรุงพัฒนาวิธีการทำสวนยางพาราให้ได้ผลผลิตมากขึ้น รายได้จากการประกอบอาชีพของชาวบ้านมีมากขึ้น เริ่มมีโจรนอกพื้นที่เข้ามาปล้น วางอำนาจ และจูดลูกสาวชาวบ้าน โดยคนในพื้นที่คิดว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐรู้เห็นเป็นใจ เมื่อชาวบ้านไม่สามารถพึ่งเจ้าหน้าที่

ของรัฐได้ทำให้ชาวบ้านมีการรวมตัวกันเพื่อระงับโจรภัยต่างๆที่จะเกิดขึ้น มีการจัดเวรยามเฝ้าระวัง หมู่บ้าน มีการลาดตระเวนหมู่บ้านยามค่ำคืน

พ.ศ. 2508 เกิดกระแสแนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเข้ามาในพื้นที่ และมีความเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์เกิดขึ้น เจ้าหน้าที่ของรัฐเริ่มหวาดระแวงพฤติกรรมกรรมากรรมรวมตัวเพื่อระงับโจรภัยของชาวบ้าน ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เมื่อชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพาเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อแก้ไขปัญหาโจรในพื้นที่ได้ จึงขอความช่วยเหลือจากสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ที่อาศัยอยู่ในป่าบริเวณเทือกเขาบรรทัด

พ.ศ. 2509 ปัญหาโจรในพื้นที่น้อยลง แต่การเผยแพร่แนวคิด และการสร้างแนวร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์เริ่มปรากฏมากขึ้น ในขณะที่รัฐบาลมีมาตรการประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความโหดร้ายเหมือนยักษ์มาร ซึ่งต่างกับภาพลักษณ์ที่ชาวบ้านรับรู้ ชาวบ้านบางคนถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐจับตัวไปสอบสวนและบางส่วนหายตัวไป สร้างความคับแค้นใจให้กับชาวบ้านในพื้นที่เป็นอย่างมาก ทำให้ชาวบ้านหันไปเข้าร่วมมือกับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์มากขึ้น บางส่วนหลบหนีเข้าไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าบริเวณเขาบรรทัด เพื่อไปอาศัยอยู่ในค่ายคอมมิวนิสต์

พ.ศ. 2510 ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ของรัฐเริ่มมีมากขึ้นเรื่อยๆ ชาวบ้านในพื้นที่ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐกดดัน พรรคคอมมิวนิสต์ส่งคนเข้ามาในพื้นที่เพื่อทำการประชาสัมพันธ์ขยายผลในพื้นที่ ชาวบ้านเริ่มทยอยเข้าป่าเพื่อเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์มากขึ้น

พ.ศ. 2511 พรรคคอมมิวนิสต์มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่รัฐบาลมีการจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เพื่อสร้างความรู้สึกที่ดีระหว่างชาวบ้านกับรัฐบาลและเพื่อให้ชาวบ้านที่เข้าไปอาศัยในป่าต้องการที่จะกลับมาออกมาประกอบอาชีพ

พ.ศ. 2512 – 2513 ยุคแห่งการแย่งชิงมวลชน จำนวนผู้เข้าร่วมของพรรคคอมมิวนิสต์มีมากขึ้น รัฐบาลส่งกำลังทหารและอาสาสมัครรักษาดินแดนเข้ามายึดพื้นที่ มีการจับกุมชาวบ้านในพื้นที่มาสอบสวนเพื่อขยายผลไปยังพรรคคอมมิวนิสต์

พ.ศ. 2514 เกิดเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ “ถังแดง” ในพื้นที่บ้านลำสินธุ์ มีการจับกุมชาวบ้านทั้งในและนอกพื้นที่มาสอบสวนในค่ายตำรวจตระเวนชายแดน(ตชด.) ที่ตั้งขึ้นบริเวณบ้านท่าเขียด ใกล้กับชุมชน จากนั้นมีการเผาผู้คนที่ถูกจับกุมโดยใช้ถังน้ำมันสองร้อยลิตร มีจำนวนผู้เสียชีวิตประมาณ 2,000 – 3,000 คน (โครงการวิจัยกรณีถังแดง,2547)

พ.ศ. 2517 มีการจัดทำประปาภูเขา โดยใช้น้ำจากน้ำตกกระจายลงสู่หมู่บ้านบริเวณใกล้เคียง

พ.ศ. 2523 รัฐบาลประกาศนโยบาย 66/23 ซึ่งมีเป้าหมายในการเปิดโอกาสให้คนในป่ากลับคืนสู่บ้านในโครงการผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย ในส่วนของภาคใต้ พลโทหาญ ลีนาพันธ์ แม่ทัพภาค

ที่ 4 ประกาศใช้นโยบายได้รื้อฟื้น ยึดหลักขจัดผู้มีอิทธิพลและอำนาจมืดที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้นในบ้านเมือง ชาวบ้านลำสินธุ์บางส่วนเริ่มทยอยออกจากป่ากลับสู่ชุมชน ส่วนใหญ่เป็นคนที่มิกระทางบ้าน เช่น ผู้หญิงและผู้สูงอายุ ส่วนแกนนำที่สำคัญในพรรคคอมมิวนิสต์ยังคงรอดูท่าทีของรัฐบาลต่อไป

พ.ศ. 2523 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยประกาศแยกบ้านลำสินธุ์ออกจากบ้านนา ซึ่งตั้งอยู่ในกิ่งอำเภอชุมพล

พ.ศ. 2525 สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์กลับออกจากป่ามาสู่ชุมชนจนหมด รัฐบาลมีการพัฒนาชุมชนในด้านสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ขยายพื้นที่จัดทำประปาหมู่บ้าน

พ.ศ. 2534 ยุทธศาสตร์กิจเจริญเติบโต เศรษฐกิจภายในประเทศมีความเจริญเติบโตสูง ราคาขายพาราสูงขึ้น ทำให้ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น มีการพัฒนาสาธารณูปโภค การขยายพื้นที่ของไฟฟ้าประปาภูเขาภายในหมู่บ้าน การสร้างถนนลาดยาง ทำให้วิถีชีวิตชุมชนมีความสะดวกสบายมากขึ้น

พ.ศ. 2538 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ประกาศจัดตั้ง กิ่งอำเภอชุมพลแยกออกจากอำเภอ เมือง พัทลุง

พ.ศ. 2540 ประเทศไทยเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ราคายางพาราลดลง ส่งผลให้รายได้ของชาวบ้านลดลง จนไม่เพียงพอกับรายจ่าย ทำให้เกิดการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหา มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ทำหน้าทีรับฝากเงินออม และจัดสรรเงินกู้เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชน

พ.ศ. 2541 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยเปลี่ยนชื่อกิ่งอำเภอชุมพลเป็นกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ และตำบลลำสินธุ์มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ครบทุกหมู่บ้าน ซึ่งจัดตั้งโดยแกนนำชุมชนที่มีแนวคิดที่ต้องการลดปัญหาหนี้สินในชุมชน

พ.ศ. 2544 แกนนำชุมชนซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ผ่านเหตุการณ์ “ถังแดง” (อธิบายไว้ในบทที่ 3. น. 49) รวมตัวก่อตั้งเครือข่ายสินธุ์แพรทอง มีแนวคิดในการรวมตัวกันพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างชุมชนพึ่งตนเอง โดยการนำวิธีการทำงานอย่างเป็นระบบ การวางแผนยุทธศาสตร์การทำงานมาจากประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ในเหตุการณ์ “ถังแดง” และดำเนินการพัฒนาชุมชนลำสินธุ์จนถึงปัจจุบัน

1.1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลลำสินธุ์ ตั้งอยู่ในกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ห่างจากตัวอำเภอเมืองประมาณ 15 กิโลเมตร (จากรู้อย่างเพิ่มเติม, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2549) ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 1 บ้านคลองหมวย

หมู่ที่ 6 บ้านโดน

หมู่ที่ 2 บ้านสวนหมาก

หมู่ที่ 7 บ้านขาม

หมู่ที่ 3 บ้านลำสินธุ์ใต้

หมู่ที่ 8 บ้านลำสินธุ์เหนือ

หมู่ที่ 4 บ้านห้วยทำฝาง
หมู่ที่ 5 บ้านโหล๊ะไฟ

หมู่ที่ 9 บ้านโหล๊ะอม

มีอาณาเขต ติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ จด ตำบลชุมพล กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง
ทิศใต้ จด ตำบลกงหรา อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันออก จด ตำบลอ่างทอง อำเภอกงหรา จังหวัดพัทลุง
ทิศตะวันตก จด ตำบลบ้านนา กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง

1.1.3 พื้นที่

ตำบลลำสินธุ์มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 36,209 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทำการเกษตร 17,154 ไร่ โดยทั่วไปเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราและไม้ผล และพืชไร่อื่นๆ พื้นที่ป่าไม้ 19,055 ไร่ และพื้นที่บางส่วนอยู่ในเขตอนุรักษ์ (ตารางที่ 1) (ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2547)

สภาพภูมิประเทศของตำบลลำสินธุ์ เป็นที่ราบลาดชัน ในหมู่ที่ 1,5,6,7,9 และบางส่วนเป็นที่ราบลุ่ม ในหมู่ที่ 2,3,4 และหมู่ที่ 8

ตาราง 1 พื้นที่และสถานการณ์ถือครองของตำบลลำสินธุ์

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	พื้นที่ ทั้งหมด	พื้นที่ การเกษตร	พื้นที่ป่า สงวน	พื้นที่อยู่ อาศัย
1	คลองหมวย	3,101	1,400	1,323	378
2	สวนหมาก	3,045	1,362	1,145	268
3	ลำสินธุ์	3,971	2,741	936	2943
4	ห้วยทำฝาง	3,993	1,502	2,353	138
5	โหล๊ะไฟ	6,032	3,439	2,335	258
6	โตน	5,411	1,973	3,076	362
7	ขาม	4,062	1,635	2,103	324
8	ลำสินธุ์เหนือ	4,234	2,353	1,541	340
9	โหล๊ะอม	2,360	1,479	745	136
	รวม	36,209	17,154	15,557	2,498

ที่มา: เครือข่ายสินธุ์แพรทอง, 2547, น.3.

1.1.4 ประชากรและครัวเรือน

ตำบลลำสินธุ์มีประชากรทั้งสิ้น 5,373 คน แบ่งเป็นชาย 2,610 คน หญิง 2,723 คน และมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 1,239 ครัวเรือน ซึ่งแสดงในตารางที่ 2 (ข้อมูล ณ ปี พ.ศ. 2547)

ตาราง 2 ตารางแสดงจำนวนหมู่บ้าน จำนวนครัวเรือน และจำนวนประชากร

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร		รวม
			ชาย	หญิง	
1	คลองหมวย	189	327	359	686
2	สวนหมาก	134	236	258	494
3	ลำสินธุ์	147	342	330	672
4	ห้วยท่าฝาง	69	190	169	359
5	โหล๊ะไฟ	129	283	305	588
6	โตน	181	351	369	720
7	ขาม	162	379	397	776
8	ลำสินธุ์เหนือ	170	384	376	760
9	โหล๊ะอม	68	158	160	318
	รวม	1,239	2,610	2,723	5,373

ที่มา: เครือข่ายสินธุ์แพรทอง, 2547, น.4.

1.1.5 สิ่งก่อสร้างที่สำคัญในตำบล

สิ่งก่อสร้างที่สำคัญตำบลลำสินธุ์ แบ่งเป็นโรงเรียนจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนเกษตรนิคม และโรงเรียนบ้านโตน วัดจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ วัดเกษตร วัดลำสินธุ์ วัดบ้านโตน สภาดำบลจำนวน 1 แห่ง และศูนย์ถ่ายเทิศพระเกียรติจำนวน 1 แห่งและกลุ่มแม่บ้าน 1 ตำบล 1 ผลิตภัณฑ์จำนวน 9 แห่ง (เครื่อง่ายสินธุ์แพรทอง, มปป., น. 5) (ข้อมูล ฃ ปี พ.ศ. 2547)

1.1.6 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจ

การประกอบอาชีพ ประชากรในตำบลส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตรประมาณ 85% เช่น การกรรตียง ทำสวนผลไม้ เป็นต้น ประกอบอาชีพแรงงานรับจ้างทั่วไปภายในตำบลประมาณ 10% นอกจากนั้นประกอบอาชีพแรงงานต่างจังหวัดประมาณ 5% รายได้

รายได้เฉลี่ยของประชากรตำบลประมาณ 45,000 บาท/ปี/ครัวเรือน เป็นรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก นอกจากนั้น ยังมีรายได้จากการประกอบอาชีพรอง เช่น การเลี้ยงสัตว์ การรับจ้างอื่น ๆ (เครื่อง่ายสินธุ์แพรทอง, 2547, น. 5) (ข้อมูล ฃ ปี พ.ศ. 2547)

1.1.7 แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำในตำบลลำสินธุ์มีจำนวนทั้งสิ้น 5 แห่ง ได้แก่

1.คลองเกาะหลง	ไหลผ่าน	หมู่ที่ 1,2,9
2.คลองลำสินธุ์	ไหลผ่าน	หมู่ที่ 6,7,3,4,2
3.คลองหมาย	ไหลผ่าน	หมู่ที่ 1,3,2
4.คลองบ้านโตน	ไหลผ่าน	หมู่ที่ 6,7,8
5.คลองลำเต้ะ	ไหลผ่าน	หมู่ที่ 8

(เครื่อง่ายสินธุ์แพรทอง, 2547, น. 2)

1.2 เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ “อั่งแดง”

จากการศึกษาเหตุการณ์ประวัติศาสตร์“อั่งแดง” ของสมยศ เพชรา และคณะ (2549) เริ่มจากเหตุการณ์ใน พ.ศ. 2500 คนภายนอกพื้นที่เข้ามาปล้นและจุกคร่าลูกสาวคนในพื้นที่ คนในพื้นที่เห็นว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐู้เห็นกับการกระทำดังกล่าว ชาวบ้านจึงรวมตัวกันเพื่อป้องกันชุมชนจากโจร

ต่อมาใน พ.ศ. 2508 สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเริ่มเข้ามาแทรกซึมในพื้นที่ รัฐบาลเริ่มจับตามองการรวมตัวของชุมชน โดยการตั้งข้อสงสัยว่า ชาวบ้านคงจะเป็นพวกเดียวกับคอมมิวนิสต์ เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเริ่มเข้ามาในพื้นที่ เพื่อกดดันให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์

ออกไป เมื่อชุมชนอยู่ในสภาวะถูกกดดัน ทำให้คนในพื้นที่เริ่มอพยพหลบหนีเข้าหาที่ และเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งมีฐานที่มั่นอยู่ในป่าบริเวณเทือกเขาบรรทัด จ.พัทลุง

พ.ศ. 2509 คนในชุมชนที่หลบหนีเข้าไปอาศัยอยู่ในป่าเพิ่มจำนวนมากขึ้น มีการเผยแพร่แนวคิดระบอบคอมมิวนิสต์ การขยายตัวของพรรคคอมมิวนิสต์มีมากขึ้น รัฐบาลมีนโยบายเผยแพร่แนวความคิดสู่ชุมชนให้เชื่อว่า คอมมิวนิสต์ชั่วร้ายเหมือนยักษ์มาร จนชาวบ้านรู้สึกหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ แต่นโยบายมวลชนสัมพันธ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้ชุมชนเริ่มมองคอมมิวนิสต์ในแง่ดีมากขึ้น รัฐเริ่มขยายผลการจับกุม คนในพื้นที่ถูกเพ่งเล็ง บางส่วนถูกจับไปสอบสวนและหายสาบสูญไป ความคับแค้นใจของชาวบ้าน ทำให้บางส่วนเริ่มอพยพเข้าไปอาศัยอยู่ในป่า เพื่อร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์ รัฐบาลเริ่มส่งกำลังทหาร ตำรวจและอาสาสมัครรักษาดินแดนลงสู่พื้นที่ การหลบหนีเข้าป่าจึงเป็นทางรอดสุดท้ายของชาวบ้าน จำนวนของสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์เริ่มมีมากขึ้น ลักษณะการทำงานของพรรคคอมมิวนิสต์ใช้ระบบทหาร มีการแบ่งฝ่ายการทำงานต่าง ๆ กันออกไป เช่น ฝ่ายการฝึกอบรมผู้คนในการต่อสู้และใช้อาวุธ ฝ่ายมวลชนสัมพันธ์ทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและคอมมิวนิสต์ เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกที่ดีต่อพรรคคอมมิวนิสต์ ในขณะที่มาตรการจับกุมสอบสวนของเจ้าหน้าที่ราชการทวีความรุนแรงขึ้น

ต่อมาใน พ.ศ. 2514 มีการจัดตั้งค่ายตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ที่บริเวณบ้านท่าเขียด มีการจับกุมผู้คนประมาณ 2,000 – 3,000 คน และถูกจับไปเผาทั้งเป็นในถ้ำน้ำมั้นขนาดสองร้อยลิตรภายในค่าย ทำให้ชาวบ้านเกิดความเคียดแค้นกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและรู้สึกเกลียดชังทางการ

พ.ศ.2523 รัฐบาลประกาศนโยบาย 66/23 “โครงการผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย” เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ที่อาศัยอยู่ในป่ากลับคืนสู่ถิ่นฐาน เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับภาครัฐ และเริ่มต้นใช้นโยบาย “ได้ร่มเย็น” ชาวบ้านชุมชนลำสินธุ์ที่อาศัยอยู่ในป่าเริ่มออกจากป่ากลับสู่ชุมชน

ผลลัพธ์ที่เกิดจากเหตุการณ์ดังแดง ก็คือ การเรียนรู้ที่แกนนำชุมชนได้รับจากการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ ในด้านการทำงาน การกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานอย่างเป็นระบบ แนวคิดการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาแนวความคิดในการรักษาป้องกันและอุดมการณ์ทางการเมืองตามแนวคิดทริมาร์กซิสต์ รวมถึงการเรียนรู้ระบบวิธีการทำงานร่วมกัน กระบวนการเรียนรู้ดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านผู้เข้าร่วมมีการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ระบบวิธีคิดในการทำงานแตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป (สมยศ เพชรา และคณะ, 2549. น.30-31)

การเริ่มต้นสร้างชุมชนหลังการเกิดเหตุการณ์ดังแดง ส่งผลให้ชุมชนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันระหว่างกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เพราะจะต้องพึ่งพิงซึ่งสภาพจิตใจและวัตถุ หลายครอบครัวในชุมชนสูญเสียสมาชิกจากเหตุการณ์ดังกล่าว การร่วมสุขทุกข์ในเหตุการณ์ที่ผ่านมาทำให้ชุมชนเกิดความผูกพัน มีแนวความคิดและอุดมการณ์ที่คล้ายคลึงกัน

1.3 เครือข่ายสินธุ์แพรทอง

1.3.1 ประวัติเครือข่ายสินธุ์แพรทอง

จากการศึกษาข้อมูลของเครือข่ายสินธุ์แพรทอง (มปป., น. 10-25.) ในปีพ.ศ. 2543 จากพื้นที่ที่เคยเป็นพื้นที่ “สีแดง” ชุมชนไม่ได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐเท่าที่ควร ประกอบกับแนวคิดการพึ่งตนเองที่รับจากการเข้าไปอาศัยอยู่ในป่า ทำให้ชาวบ้านเริ่มรวมตัวกันเอง โดยกลุ่มแกนนำซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เคยอาศัยอยู่ในป่ามีบทบาทสำคัญในการจัดตั้ง เพื่อแก้ปัญหาภายในชุมชนด้วยการพึ่งตนเอง โดยเริ่มจากการจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น โดยการระดมทุนภายในหมู่บ้าน มีการรับฝากเงินออม จัดสรรเงินกู้ เพื่อให้สมาชิกนำประกอบอาชีพ แต่ต่อมา กลุ่มออมทรัพย์เริ่มประสบปัญหา เนื่องจากสมาชิกมุ่งแต่การกู้ยืมเงินเพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดภาระหนี้สิน และการกู้เงินไม่ได้ส่งผลต่อการพัฒนาด้านอื่นๆ

กลุ่มแกนนำเดิมเริ่มรวมตัวกันเพื่อพูดคุยหาทางออก จนได้ข้อสรุปเป็นแนวความคิดในทางเดียวกัน กล่าวคือ กองทุนที่มีอยู่ต้องนำไปพัฒนาชุมชนต่อไป ทั้งนี้แกนนำมีการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน ใช้วิธีแก้ปัญหาโดยอาศัยประสบการณ์ทำงานจากป่า มีการจัดแบ่งบทบาท หน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน มีกระบวนการคิดและขับเคลื่อนงานเป็นไปในทางเดียวกัน มีการกำหนดวันเวลาในการพูดคุย เพื่อรายงานความคืบหน้าและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ทุกเดือน เริ่มมีการกำหนดแผนการพัฒนาตำบลให้เป็นรูปธรรม

พ.ศ. 2544 มีการจัดตั้งเครือข่ายสินธุ์แพรทองอย่างเป็นทางการ โดยเริ่มจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ทุกหมู่บ้านและจัดระบบควบคุมกลุ่มออมทรัพย์ รวมกลุ่มบริหารจัดการเงินกำไรที่ได้รับ เครือข่ายใช้วิธีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเองภายในชุมชน มีการวางแผนชุมชน แผนแม่บทชุมชน และยุทธศาสตร์ของเครือข่ายสินธุ์แพรทอง เพื่อเป็นเป้าหมายในการขับเคลื่อนโครงสร้างการทำงานเครือข่ายเป็นลักษณะการรับคำสั่งจากด้านบนลงสู่ด้านล่าง แกนนำศูนย์กลางเครือข่ายทำหน้าที่กำหนดกิจกรรมโครงการที่จัดทำในช่วงต่อไป รวมทั้งกำกับดูแลให้มีการกระจายงานลงสู่แกนนำระดับหมู่บ้าน เพื่อนำไปปฏิบัติจริงในแต่ละชุมชน และมีการนำมาเสนอความก้าวหน้าของงานที่ทำเป็นประจำทุกเดือน แกนนำผู้ก่อตั้งเครือข่ายส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ผ่านเหตุการณ์ประวัติศาสตร์สีแดง จึงมีระบบการทำงานและอุดมการณ์ที่คล้ายกัน การขับเคลื่อนงานจึงเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ต่อมาพ.ศ. 2545 เครือข่ายสินธุ์แพรทอง ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในการดำเนินงาน โดยแกนนำบางส่วนในพื้นที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนติดต่อประสานงานกับ พอช. เครือข่ายฯเรียนรู้การเขียนโครงการเพื่อเสนอขอของบประมาณ แกนนำที่ดำเนินการติดต่อประสานงานใช้วิธีสลับหมุนเวียนกันไป และมีการนำเสนอข้อมูลที่ได้รับต่อเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สมาชิกทุกคนทราบและทำความเข้าใจตรงกัน เนื่องจากเครือข่ายฯมีทัศนคติ

พึ่งตนเอง ไม่ต้องการอาศัยความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก ทำให้ในบางครั้งเกิดการขัดแย้งกับหน่วยงานราชการที่เข้ามาติดต่อเนื่องจากมีวิถีคิดที่ขัดแย้งกัน โดยเครือข่ายจะใช้วิธีการปฏิเสธความช่วยเหลือหรือกิจกรรมที่มีการนำเสนอเข้ามา หากเครือข่ายเห็นว่าโครงการนั้นไม่ตรงกับความต้องการหรือแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้

1.3.2 โครงสร้างระบบการทำงานเครือข่ายฯ

ลักษณะการทำงานของเครือข่ายฯ เริ่มต้นโดยคณะกรรมการดำเนินงาน (คณะกรรมการกลาง) ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและแผนจากศูนย์กลางให้สอดคล้องกับแผนแม่บทที่กำหนดไว้ จากนั้นกระจายการทำงานไปสู่คณะทำงานในแต่ละด้านตามยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ดังนี้

- ก. คณะทำงานด้านชุมชน (ยุทธศาสตร์งานสร้างฐานชุมชนเข้มแข็ง)
- ข. คณะทำงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต (ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพชีวิต)
- ค. คณะทำงานด้านแผนประชาคม (ยุทธศาสตร์งานแผนและประชาคม)

คณะทำงานแต่ละยุทธศาสตร์จะดำเนินโครงการให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ บุคคลในคณะทำงานเป็นสมาชิกภายในเครือข่ายฯ ส่วนสมาชิกเครือข่ายฯ มีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมในโครงการต่างๆ (อุทัย บุญคำ, สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2549)

ก. คณะทำงานด้านชุมชน ยุทธศาสตร์สร้างฐานชุมชนเข้มแข็ง มีผู้ประสานงาน คือ นายเฉลิม ศรีภักดี ประกอบด้วยแผนงาน 3 ประเด็น ได้แก่

- แผนพัฒนาองค์กรทางการเงิน ประกอบด้วย

(1) การพัฒนาระบบบัญชี/การเงิน โดยการส่งตัวแทนกลุ่มองค์กรเข้าอบรมการทำบัญชีแล้วนำกลับไปปฏิบัติในกลุ่มและสามารถถ่ายทอดต่อไป

(2) การยกระดับการบริหารจัดการองค์กรให้มีประสิทธิภาพ โดยการส่งตัวแทนแกนนำเข้าอบรมเรื่องการบริหารจัดการองค์กรภายใน (คน/เงิน/งาน)

(3) การพัฒนาการออมของสมาชิก โดยการจัดทำข้อมูลการฝากเงิน สรุปยอดการฝากแต่ละเดือนของสมาชิก เพื่อฝึกนิสัยการออม โดยการใช้สวัสดิการชุมชนเป็นเงื่อนไข

- แผนงานกองทุนกลางเครือข่ายฯ ประกอบด้วย

(1) เงินสินเชื่อจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) โดยการจัดสรรเงินกู้ให้กับกลุ่มกิจกรรมในหมู่บ้าน

(2) เงินออมสะสม โดยการจัดสรรเงินกู้ในรูปแบบสนับสนุนกิจกรรมกลุ่ม

(3) กองทุนผู้สูงอายุ เป็นเงินฝากเพื่อนำดอกเบี้ยที่ได้มาจัดสรรคืนกลุ่มผู้สูงอายุในรูปแบบเงินสนับสนุนกิจกรรม เงินสวัสดิการผู้สูงอายุ

- แผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ประกอบด้วย

(1) ส่งเสริมการทำผลิตภัณฑ์กะลา (ปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2551) กิจกรรมผลิตภัณฑ์กะลาได้ถูกยกเลิก เนื่องจากประสบปัญหาด้านแรงงาน การพัฒนารูปแบบต่อเนื่อง และไม่มีตลาดรับซื้อ

(2) สนับสนุนการแปรรูปอาหาร

(3) พัฒนาการผลิตของใช้ในครัวเรือน (สินค้าทดแทน) เป็นรูปแบบการสนับสนุน เงินกู้เป็นทุนหมุนเวียนและจัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆ

ข. คณะทำงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพชีวิต มีผู้ประสานงาน คือ นางทรงพร หานานมา ประกอบด้วยแผนงาน 3 ประเด็น ได้แก่

- กองทุนข้าวสาร เกิดจากแกนนำพบเห็นปัญหาสมาชิกในชุมชนด้านเศรษฐกิจ ประกอบกับสภาพพื้นที่ตำบลส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ทำสวนยางและสวนผลไม้ ทำให้เกิดแนวคิดการรวมกลุ่มเป็นตัวแทนซื้อขายข้าวสารให้แก่สมาชิก เพื่อลดปัญหาหาคาข้าว และนำผลกำไรมาจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก (อุษาวดี บุญคำ, สัมภาษณ์ 9 เมษายน 2549)

- โรงเรียนเกษตรกร จากลักษณะการประกอบอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่ เป็นการทำสวนยางและสวนผลไม้ เดิมคนในชุมชนนิยมใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง ส่งผลให้สภาพดินเสื่อมและรายจ่ายในการซื้อยาฆ่าแมลงที่ไม่คุ้มกับการลงทุน แกนนำเครือข่ายฯร่วมกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน เจ้าหน้าที่การเกษตร กรมวิชาการการเกษตรและกรมส่งเสริมการเกษตร ร่วมกันระดมความคิดเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่จากภาครัฐ ด้านความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเกษตรและความรู้ด้านวิชาการเกษตร

- สิทธิทำกิน จากปัญหาพื้นที่ภายในชุมชนตำบลลำสินธุ์บางส่วนเป็นเขตอนุรักษ์เครือข่ายฯ จึงเกิดความต้องการให้สมาชิกในชุมชนมีสิทธิถือครองทรัพย์สินในที่ดิน สมาชิกเกิดการรวมตัวกันพูดคุยปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีการดำเนินการจัดทำเวทีการประชุมผู้เดือดร้อน และหาแนวทางแก้ไขร่วมกับเจ้าหน้าที่ภาครัฐและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำการเก็บข้อมูลภาพรวมของตำบลเกี่ยวกับปัญหาสิทธิทำกิน จนเกิดเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ภาครัฐและสมาชิกของชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตอนุรักษ์ ทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการจัดทำเวทีการประชุม ซึ่งจัดให้มีขึ้นหลายครั้ง เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการเก็บข้อมูลภาคสนามและการจัดทำเวทีการประชุมระหว่างชุมชนและภาครัฐ การเขียนโครงการ การสรุปผลที่เกิดขึ้น

ค. คณะทำงานด้านแผนประชาคม ยุทธศาสตร์งานแผนและประชาคม มีผู้ประสานงาน คือ นายเคียง อุตะบะละ ประกอบด้วยแผนงาน 3 ประเด็น ได้แก่

- ด้านสื่อสารชุมชน

การจัดตั้งโครงการสถานีวิทยุชุมชน ตำบลลำสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระจายข่าวสารของชุมชน ความรู้ด้านอาชีพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งดำเนินการร่วมกับเครือข่ายวิทยุชุมชนภาคใต้ สำนักงานส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) โดยมีลักษณะดำเนินการเป็นการจัดทำรายการวิทยุช่วงบ่ายทุกวัน ในรูปแบบของการนำเสนอข่าวชุมชน การสนทนาชีวิตชุมชน และการนำเสนอผลการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆ มีการจัดอบรมการจัดการและเทคนิคการจัดสถานีและการผลิตรายการกับเครือข่ายวิทยุชุมชนภาคใต้ แนวคิดด้านการสื่อสารชุมชนนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดการทำงานของพรรคคอมมิวนิสต์

- ด้านแผนแม่บทชุมชน

แนวคิดจากการทำแผนแม่บทชุมชนมาจากความต้องการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง (อุทัย บุญคำ, สัมภาษณ์ 9 เมษายน 2549) มุมมองของชุมชนในการนำงบประมาณจากภาครัฐมาใช้ในชุมชนยังไม่ตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง เครือข่ายจึงจัดกระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน โดยการจัดเวทีสร้างความเข้าใจระหว่างแกนนำภายในตำบล เพื่อรวบรวมข้อมูลปัญหาชุมชนในการหาแนวทางการแก้ปัญหาภายในชุมชนอย่างแท้จริง เป็นการปรับวิถีคิด วิถีทำร่วมกันระหว่างภาครัฐและชุมชน นำไปสู่แผนปฏิบัติการในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆในชุมชนอย่างตรงจุด

- ด้านประชาคม

แผนงานด้านประชาคมมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างความเข้าใจร่วมกันภายในชุมชน นำไปสู่แนวทางการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนพึ่งตนเอง โดยการจัดเวทีระดมความคิดจัดตั้งโครงการและแผนงานจากแผนแม่บทชุมชน (อุทัย บุญคำ, อุษาวดี บุญคำ, จำรูญ เพิ่มบุญ, สัมภาษณ์ 27 กุมภาพันธ์ 2549)

1.3.3 เป้าหมายของเครือข่าย

สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ครอบครัวยุบอุ่น สังคมตำบลน่าอยู่ ปลูกจิตสำนึกให้คนรักถิ่น และเข้าร่วมการพัฒนาอย่างจริงจัง

1.3.4 ภารกิจ/ บทบาทเครือข่าย

- เสริมสร้างองค์กรชุมชนระดับหมู่บ้านให้เข้มแข็ง
- พัฒนาการผลิต และกิจกรรมอย่างต่อเนื่องตามแนวทางพึ่งตนเอง
- เชื่อมโยงการขับเคลื่อนขององค์กรชุมชนอย่างเป็นขบวนการ

จากข้อสังเกตของผู้วิจัย พบว่า แกนนำผู้จัดตั้งเครือข่ายสินธุ์แพรทองส่วนใหญ่เป็น คนที่ผ่านการเข้าร่วมเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ดังแดง ได้แก่ นายอุทัย บุญคำ, นางทรงพร หนานมา, นายผล ศรีละมุล, นายจัญญู เพิ่มบุญ, นายอานวย ส่องสง, นางหนูพับ เพิ่มบุญ, นายสมพร ส่องช่วย, นายรัต เตยแก้ว, นายเตียง อุตะปะละ และนายบุญส่ง เขียวแสง เป็นต้น ซึ่งผ่านกระบวนการฝึกการสู้รบ การเรียนรู้แนวคิด กลยุทธ์ วิธีการทำงานร่วมกันในการอาศัยอยู่ในป่า มีมุมมองการทำงานคล้ายคลึงกันในลักษณะของการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในหมู่บ้านเป็นหลัก โดยการทำงานเครือข่ายๆนั้นมีการกำหนดยุทธศาสตร์ แผนงานที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นตามแผนแม่บท ในแต่ละยุทธศาสตร์มีการกำหนดผู้รับผิดชอบหรือคณะทำงาน ซึ่งทำการคัดเลือกมาจากตัวแทนในแต่ละหมู่บ้านผ่านทางกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในแต่ละหมู่บ้าน เป็นการกระจายข้อมูลข่าวสารของเครือข่ายๆผ่านตัวแทนในแต่ละหมู่บ้าน

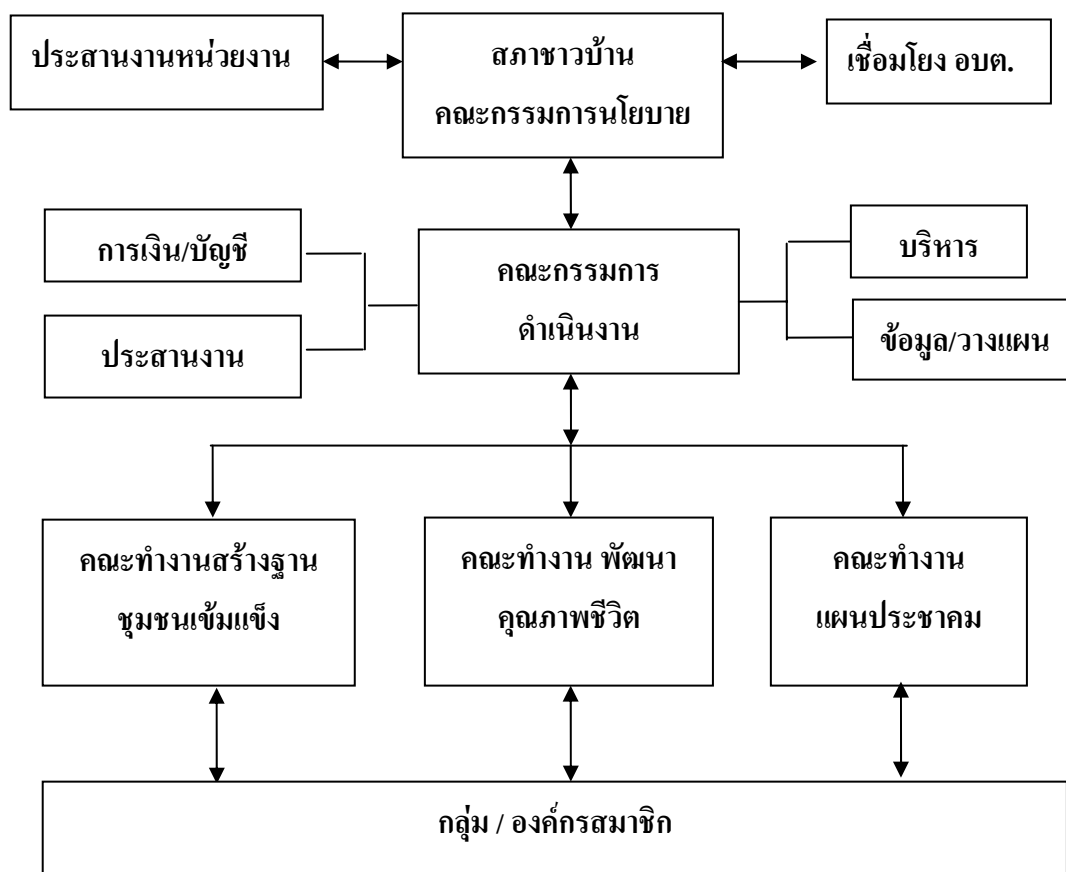
ลักษณะการทำงานของสมาชิกเครือข่ายๆเป็นแบบกระจายอำนาจจากจุดศูนย์กลางลงสู่ชุมชน โครงการหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากการกำหนดของศูนย์กลางเครือข่ายๆ ในระยะเริ่มต้นเครือข่ายสินธุ์แพรทอง ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งเป็นองค์กรมหาชนที่มีความต้องการสนับสนุนและพัฒนาองค์กรชุมชน ในการดำเนินงานแกนนำระดับบนทำหน้าที่เป็นตัวแทนติดต่อประสานงานกับ พอช. (อุทัย บุญคำ และผล ศรีละมุล, สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2548) แกนนำเครือข่ายๆเรียนรู้วิธีการเขียนโครงการเพื่อเสนอขอของงบประมาณ การติดต่อประสาน แกนนำใช้ชีวิตสลับสับเปลี่ยนตัวแทนทำหน้าที่ติดต่อกับองค์กรภายนอก โดยแกนนำที่ทำหน้าที่ติดต่อประสานงานจะต้องประชุมร่วมกับแกนนำส่วนกลางคนอื่นๆ เพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับประเด็นหารือที่จะต้องออกไปนำเสนอหรือรับเข้ามาในชุมชน จากนั้นจะต้องกลับมารายงานผลที่ได้เพื่อให้สมาชิกทุกคนทราบและทำความเข้าใจตรงกัน (จัญญู เพิ่มบุญ และอุทัย บุญคำ, สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2548)

เนื่องจากแกนนำเครือข่ายๆมีอุดมการณ์การทำงานที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ มีทัศนคติที่มุ่งเน้นการพึ่งตนเองไม่ต้องการพึ่งพาความช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก ดังนั้นการรับแนวความคิดหรือข้อเสนอโครงการจากภายนอกจึงต่างจากชุมชนอื่นๆ เครือข่ายๆจะยอมรับเฉพาะโครงการที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ที่ชุมชนกำหนดไว้เท่านั้น อุทัย บุญคำ (สัมภาษณ์ 24 ธันวาคม 2548) กล่าวว่า กิจกรรมหรือโครงการที่ไม่สอดคล้องกับแผนที่ชุมชนวางไว้ แกนนำส่วนกลางจะปฏิเสธไม่นำโครงการเข้ามา ทำให้ในบางครั้งเกิดการขัดแย้งกับหน่วยงานราชการที่เข้ามาติดต่อ เนื่องจากเครือข่ายๆจะใช้วิธีการปฏิเสธความช่วยเหลือหรือกิจกรรมที่องค์กรภายนอกนำเสนอ หากเครือข่ายเห็นว่าโครงการนั้นไม่ตรงกับความต้องการหรือไม่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ที่ชุมชนกำหนดไว้

โครงการที่ชุมชนเรียนรู้จากภายนอก ได้แก่ 1) ครอบครัวยุติธรรมซึ่งได้รับงบประมาณจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) 2) โรงเรียนเกษตรกรซึ่งเป็นการจัดทำแปลงสาธิตจำนวน 10

แปลง โดยได้รับงบประมาณมาจากเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ จังหวัดพัทลุง 3) ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี และผลผลิตเป็นการจัดทำศูนย์ออบแห้งผลไม้ในชุมชน ได้รับงบประมาณมาจากนายประจักษ์ สุวรรณภักดี ผู้ว่าราชการจังหวัดพัทลุง เป็นต้น

โครงสร้างและระบบการทำงานเครือข่ายสินธุ์แพรทอง

ภาพประกอบ 6 โครงสร้างและระบบการทำงานเครือข่ายสินธุ์แพรทอง

ที่มา : สรุปผลการดำเนินงานของเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2547, น.13.

ปัจจุบันเครือข่ายสินธุ์แพรทองดำเนินการแบ่งกลุ่มกิจกรรมตามแผนยุทธศาสตร์ชุมชนออกเป็น 5 กลุ่ม โดยจัดแกนนำที่มีความสามารถในแต่ละด้านเข้ามาบริหารจัดการด้วยความสมัครใจ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มศูนย์รวบรวมผลผลิตและกระจายสินค้า ดำเนินการเป็นตัวแทนหรือศูนย์รวมผลผลิต โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มสหกรณ์กระจายและรวบรวมผลผลิตที่มีในชุมชน และเป็นตัวแทนชุมชน ต่อรองราคาสินค้าอุปโภคบริโภค เพื่อลดปัญหาพ่อค้าคนกลาง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสวัสดิการชุมชน / การเงินชุมชน ดำเนินการเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ บัญชีเงินฝาก การกู้ยืมเงินของสมาชิกในชุมชน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มศูนย์เรียนรู้ชุมชน / วิทยุชุมชน ดำเนินการเกี่ยวกับการกระจายข้อมูล ข่าวสาร จัดทำวิทยุชุมชนเพื่อกระจายข้อมูลที่เกิดขึ้นในพื้นที่ให้สมาชิกทราบอย่างทั่วถึง

กลุ่มที่ 4 กลุ่มสุขภาวะชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกับอาสาสมัครสุขภาวะหมู่บ้าน (อสม.) ในการติดตามข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นของสมาชิกในชุมชน

กลุ่มที่ 5 กลุ่มแก้ไขปัญหาความยากจน/สิทธิทำกิน/กองทุนผู้ด้อยโอกาส ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการสนับสนุนอาชีพของสมาชิก การจัดตั้งกองทุนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

กลุ่มกิจกรรมตามยุทธศาสตร์ข้างต้น มีกลุ่มเป้าหมายที่ผู้วิจัยทำการศึกษาเข้าร่วมด้วย ผู้วิจัยทำการสรุปกลุ่มเป้าหมาย จากกิจกรรม 5 กลุ่ม เพื่อมาไปศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมที่ต่างกัน ซึ่งมีกล่าวไว้ในส่วนที่ 2 การดำเนินงานวิจัยจากการฝึกอบรมต่อไป

กลุ่มที่ 1 กลุ่มศูนย์รวบรวมผลผลิตและกระจายสินค้า มีกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมการอบรม ประกอบด้วย 1) นางอมรา* 2) นางราตรี* 3) นางทัศนีย์* และ 4) นางสาวธนิดา*

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสวัสดิการชุมชน / การเงินชุมชน มีกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมการอบรม ประกอบด้วย นายฉัตรชัย*

กลุ่มที่ 3 กลุ่มศูนย์เรียนรู้ชุมชน / วิทยุชุมชน มีกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมการอบรม ประกอบด้วย 1) นายโยธิน* 2) นายอนุชิต* 3) นายสง่า* 4) นางพนิดา* และ 5) นายมงคล*

กลุ่มที่ 4 กลุ่มสุขภาวะชุมชน มีกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมการอบรม ประกอบด้วย 1) นางจรูณี* 2) นายชลิต* และ 3) นางปนัดดา*

กลุ่มที่ 5 กลุ่มแก้ไขปัญหาความยากจน/สิทธิทำกิน/กองทุนผู้ด้อยโอกาส มีกลุ่มเป้าหมายผู้เข้าร่วมการอบรม ประกอบด้วย 1) นายบรรจง* และ 2) นางสมฤดี*

ส่วนที่ 2 ผลการดำเนินงานวิจัยจากการฝึกอบรม

งานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษากระบวนการพัฒนาแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ ในการจัดการความรู้ภายในชุมชน ผู้วิจัยใช้การจัดฝึกอบรมการพัฒนาผู้จัดการความรู้ชุมชนตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ของหน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์เป็นกรณีศึกษา ผู้วิจัยทำการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 15 คน ซึ่งทำการคัดเลือกจากผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาผู้จัดการความรู้

หมายเหตุ * รายชื่อกลุ่มเป้าหมายซึ่งในที่นี้ ผู้วิจัยใช้เป็นชื่อแฝง

ชุมชนด้วยวิธีการเลือกตัวอย่าง โดยใช้เกณฑ์ของความหลากหลายด้านอายุ การศึกษา และเพศ กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้แบ่งเป็นผู้ชายจำนวน 7 คน ผู้หญิงจำนวน 8 คน ทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานกลุ่มเป้าหมาย บริบทชุมชน การจัดการความรู้ที่มีภายในชุมชน ทักษะที่มีต่อตนเองและงานชุมชน โดยใช้วิธีการสังเกต แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ รวมทั้งทำการศึกษา และประเมินผลหลักสูตรการอบรม เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม ผู้วิจัยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงก่อนกระบวนการอบรม ช่วงระหว่างกระบวนการอบรม และช่วงติดตามผลหลังเสร็จสิ้นกระบวนการอบรม ดังนี้

2.1. ช่วงก่อนกระบวนการอบรม

ก่อนกระบวนการฝึกอบรม วิทยากรโครงการฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ลงพื้นที่เพื่อแนะนำตัวและชี้แจงรายละเอียดโครงการ ผู้วิจัยทำการเข้าร่วมสังเกตการณ์ ผลการจัดเวทีแนะนำโครงการฝึกอบรมหลักสูตร สรุปได้ดังนี้

2.1.1 การแนะนำตัวอย่างไม่เป็นทางการ ของโครงการฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน

จากการสังเกตการณ์ของผู้วิจัย ก่อนเริ่มกระบวนการอบรมฝึกอบรม วิทยากรจากหน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษาเข้าไปในพื้นที่เพื่อแนะนำตัว และชี้แจงรายละเอียดโครงการ วัตถุประสงค์และกิจกรรม พร้อมทั้งพูดคุยปรับความเข้าใจและข้อตกลงในโครงการร่วมกัน โดยการประชุมครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้นำและตัวแทนเครือข่ายฯ จำนวน 4 คน วิทยากรผู้อบรมจำนวน 2 คนและผู้วิจัย ผลจากการพูดคุย และแนะนำโครงการได้ข้อสรุปดังนี้ เครือข่ายชุมชนมีความยินดีที่จะเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม เนื่องจากทางเครือข่ายชุมชนก็มีแผนที่จะจัดทำโครงการในลักษณะนี้มาก่อน ตามยุทธศาสตร์งานแผนและประชาคม ด้านแผนแม่บทชุมชนที่มีแนวคิดในการพัฒนาแกนนำชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ความรู้ ทักษะ และวิธีการทำงานชุมชน เป็นต้น เพื่อให้แกนนำชุมชนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาตนเองและชุมชน แต่ขาดบุคลากรที่มาฝึกอบรม ในส่วนของเนื้อหาการอบรมนั้น เครือข่ายฯ ทำความเข้าใจ และให้ความเห็นชอบภาพรวมหน่วยการเรียนรู้ที่ใช้ อีกทั้งเครือข่ายฯ มีความคาดหวังที่จะสร้างผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน นอกจากนี้วิทยากรได้นัดหมายวันประชุมชี้แจงโครงการอย่างเป็นทางการอีกครั้ง รวมถึงกำหนดสถานที่ในการอบรม เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ และให้ทางชุมชนเป็นผู้กำหนดและสรรหาผู้เข้าร่วมเอง

2.1.2 การแนะนำตัวอย่างเป็นทางการและการประชุมชี้แจงโครงการ

การประชุมชี้แจงโครงการในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2549 จัดขึ้นที่ที่ประชุมของเครือข่ายสินธุ์แพรทอง มีผู้เข้าอบรมจำนวนทั้งสิ้น 42 คน ประกอบด้วย วิทยากรจากหน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 2 คน ตัวแทนจากองค์การ

บริหารส่วนตำบลลำสินธุ์ จำนวน 1 คน ตัวแทนแกนนำและผู้ที่สนใจ และผู้วิจัยซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ศึกษา และสังเกตการณ์การฝึกอบรมครั้งนี้ วิทยากรได้แนะนำตัวอย่างเป็นทางการแก่ชุมชน และแนะนำโครงการอบรม หลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรม รวมทั้งปรับความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการร่วมกับผู้เข้าร่วมการอบรม จากนั้นวิทยากรเปิดโอกาสให้แกนนำชุมชน และผู้ที่สนใจเข้าร่วมการอบรมหรือข้อสรุปร่วมกันในการคัดเลือกตัวแทนเข้าอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน และลงชื่อเข้าร่วมหลักสูตรการฝึกอบรมจำนวน 30 คน จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการอบรมครั้งนี้ มาจากการสรรหาของคณะกรรมการกลางของเครือข่ายฯ โดยดูจากคุณสมบัติของผู้เข้าร่วม และความสมัครใจ นายอุทัย บุญคำ ประธานเครือข่ายสินธุ์แพรทอง (สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2549) กล่าวว่า “ผู้เข้าร่วมการอบรมในครั้งนี้ ประกอบด้วยแกนนำระดับบน และระดับกลางที่มีแนวโน้มในการพัฒนาตนเองให้กลายเป็นผู้นำที่มีแนวคิดเชิงการเปลี่ยนแปลง และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ให้แก่ชุมชนได้” นายจำรูญ เพิ่มบุญ กรรมการเครือข่ายสินธุ์แพรทอง (สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2549) กล่าวว่า เครือข่ายฯต้องการผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงมากกว่าผู้นำเชิงปฏิบัติ ซึ่งผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้นำในเชิงความคิด การปรับกระบวนการคิด มุมมองการทำงานชุมชนเพื่อส่วนรวม มีความสำคัญกับชุมชนมากกว่า ผู้นำในเชิงปฏิบัติซึ่งแกนนำส่วนใหญ่มักเป็นผู้นำเชิงปฏิบัติ

หลังจากแกนนำเครือข่ายฯและวิทยากรทำความเข้าใจและตกลงร่วมกัน ในการฝึกอบรมโครงการแล้วนั้น ผู้วิจัยทำการสรุปข้อมูลกลุ่มเป้าหมายที่คัดเลือกจากการฝึกอบรม จำนวน 15 คน ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้นามแฝงแทนชื่อจริงของกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

1. นายจักรชัย	2. นางทัศนีย์
3. นายโยธิน	4. นางอมรา
5. นายอนุชิต	6. นางราตรี
7. นายสง่า	8. นางสมฤดี
9. นายชลิต	10. นางพนิดา
11. นายบรรจง	12. นางปนัดดา
13. นางครุณี	14. นายมงคล
15. นางสาวธนิดา	

ผู้วิจัยทำการสรุปข้อมูลเบื้องต้นของแกนนำจากการสัมภาษณ์และการสังเกตได้ดังตาราง

ตาราง 3 ตารางสรุปข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มเป้าหมาย

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ตำแหน่ง	ยุทธศาสตร์ที่รับผิดชอบ
1. นางอมรา	หญิง	38	ม. 6	ทำสวน	- กรรมการเครือข่ายลินธุ์แพรทอง - กรรมการออมทรัพย์ - กรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์	ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพชีวิต
2. นางทัศนีย์	หญิง	51	ม.ปลาย	ทำสวน	- คณะกรรมการเครือข่ายลินธุ์แพรทอง - แพทย์ประจำตำบล - ประธานกลุ่มแม่บ้าน - ประธานกลุ่มสตรีระดับตำบล - ประธานคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้าน - ประธานคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้าน เกษตรพัฒนา ม. 2	ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพชีวิต
3. นายฉัตรชัย	ชาย	41	ม.6	เกษตรกร	- ประธานเครือข่ายลินธุ์แพรทอง - รองประธานกลุ่มออมทรัพย์ - ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ม.6	ยุทธศาสตร์งานสร้างฐานชุมชนเข้มแข็ง

ตาราง 3 (ต่อ)

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ตำแหน่ง	ยุทธศาสตร์ที่รับผิดชอบ
4. นายโยธิน	ชาย	43	ม.ศ. 5	ทำสวน	- ประธานศูนย์วิทยุชุมชน - ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ม.8 - คณะกรรมการเครือข่ายสินธุ์แพรทอง	ยุทธศาสตร์งานแผนและ ประชาคม
5. นายอนุชิต	ชาย	49	ประถมปลาย	ทำสวน	- ประชาสัมพันธ์ราชการวิทยุชุมชน - กรรมการผู้ใช้น้ำประปาภูเขา - กรรมการสถานีวิทยุชุมชน	ยุทธศาสตร์งานแผนและ ประชาคม
6. นายสง่า	ชาย	25	ม.ต้น	ทำสวน	-สมาชิกเครือข่ายสินธุ์แพรทอง	ยุทธศาสตร์งานแผนและ ประชาคม
7. นางพนิดา	หญิง	32	ป.6 (กำลัง ศึกษาต่อ)	ทำสวน	- อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน - คณะกรรมการแก้ไขปัญหาความยากจน - กลุ่มประสานงานพลังแผ่นดิน - ประธานศูนย์เอาโรบิค	ยุทธศาสตร์งานแผนและ ประชาคม
8. นางราตรี	หญิง	43	ม. 6	ทำสวน	- กรรมการเครือข่ายสินธุ์แพรทอง	ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพ ชีวิต

ตาราง 3 (ต่อ)

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ตำแหน่ง	ยุทธศาสตร์ที่รับผิดชอบ
9. นายมงคล	ชาย	43	ปวช.	ทำสวน	- เลขานุการสหกรณ์กองทุนสวนยาง บ้านลำสินธุ์ จำกัด - อาสาสมัครตำบลสหกรณ์ จ.พัทลุง	ยุทธศาสตร์งานแผนและ ประชาคม
10. นางสาวชนิดา	หญิง	19	ปวส.	นักศึกษา	- พนักงานขายของกลุ่มกระจายสินค้าฯ	ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพ ชีวิต
11. นางอรุณี	หญิง	45	ปวส.	ทำสวน	- อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน - กรรมการหมู่บ้าน - ประชาคมหมู่บ้าน - กรรมการกองทุนเงินล้าน	ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพ ชีวิต
12. นายชลิต	ชาย	38	ป. 6	ทำสวน	- กรรมการฝ่ายสุขภาพชุมชน - อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน	ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพ ชีวิต
13. นางปนัดดา	หญิง	32	ประถมศึกษา	ทำสวน	- กรรมการกองทุนเงินล้าน - รองประธานกลุ่มเครื่องแกง ม.5 - กรรมการสหกรณ์ ม.5	ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพ ชีวิต

ตาราง 3 (ต่อ)

ชื่อ-สกุล	เพศ	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ตำแหน่ง	ยุทธศาสตร์ที่รับผิดชอบ
14. นายบรรจง	ชาย	49	ประถมศึกษา	ทำสวน	- กรรมการเครือข่ายลีนุกซ์เพชรทอง - กรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต - กรรมการศูนย์สาธิตการตลาด	ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพชีวิต
15. นางสมฤดี	หญิง	39	ปวช.	ทำสวน	- ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ม.4 - กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ อสม. - กรรมการเครือข่ายลีนุกซ์เพชรทอง - เลขานุการกลุ่มสวัสดิการ - กรรมการเงินกองทุนหมู่บ้าน ม.4	ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพชีวิต

ช่วงอายุของกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยทำการแบ่งช่วงอายุกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 3 ช่วงโดยเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ดังแดงในพื้นที่ เพื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการเรียนรู้ทัศนคติในการทำงานชุมชน ได้แก่

- ช่วงอายุ 16 – 30 ปี จำนวน 2 คน
- ช่วงอายุ 31 – 45 ปี จำนวน 10 คน
- ช่วงอายุ 46 ปีขึ้นไป จำนวน 3 คน

การศึกษา ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 6 ระดับ ดังนี้

- ระดับประถมศึกษา จำนวน 5 คน
- ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 1 คน
- ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ม.7/มศ.5/ปวช. จำนวน 7 คน
- ระดับอนุปริญญาตรี/ปวส. จำนวน 2 คน

การประกอบอาชีพ

- อาชีพทำสวน จำนวน 15 คน
- นักศึกษา จำนวน 1 คน

ผู้วิจัยทำการสรุปข้อมูลออกเป็นหัวข้อ ดังนี้

1. ภูมิหลังของกลุ่มเป้าหมาย

- การศึกษา

กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย / ม. 7 / มศ.5/ ปวช. จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 46.67 รองลงมาคือ ระดับประถมศึกษา จำนวน 5 คนคิดเป็นร้อยละ 33.33 ระดับอนุปริญญา/ปวส. จำนวน 2 คนคิดเป็นร้อยละ 13.33 และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 6.67

- การประกอบอาชีพ

ส่วนใหญ่เป็นอาชีพเกษตรกรรม ทั้งการทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ จากข้อมูลกลุ่มเป้าหมายข้างต้น พบว่า กลุ่มเป้าหมายร้อยละ 93.33 ประกอบอาชีพทำสวน และนักศึกษาร้อยละ 6.67 โดยแกนนำที่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารานั้น แกนนำส่วนใหญ่นิยมขายน้ำยาง เพื่อประหยัดเวลาในการทำยางแผ่น และมีเวลาว่างเพื่อกลับมาทำงานเครือข่ายในช่วงบ่าย (รัตดา จุลพงศ์ และอุษาวดี บุญดำ, สัมภาษณ์ 27 กุมภาพันธ์ 2549) ยุทธพร ศรีภักดี (สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2549) กล่าวว่า หลังเสร็จจากการทำงานส่วนตัว แกนนำส่วนใหญ่จะมารวมตัวกันที่เครือข่ายฯ เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องราวต่างๆ ทั้งเรื่องส่วนตัวและเรื่องชุมชน การพบปะพูดคุยกันเป็นประจำทำให้แกนนำ

มีความรู้สึกผูกพันกัน รวมทั้งทำให้แกนนำปรับมุมมอง และทัศนคติในการทำงานไปในทิศทางเดียวกัน

2. ประสบการณ์การเรียนรู้

ผู้วิจัยทำการแบ่งกลุ่มเป้าหมายตามกลุ่มช่วงอายุ เพื่อศึกษาประสบการณ์การเรียนรู้ โดยศึกษาจากประสบการณ์ชีวิตที่กลุ่มเป้าหมายได้รับในแต่ละช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้แกนนำในแต่ละช่วงอายุมีมุมมองการทำงานที่แตกต่างกัน ดังนี้

จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และการสัมภาษณ์แกนนำชุมชนภายในตำบลลำสินธุ์ พบว่าแกนนำระดับช่วงอายุ 46 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่เป็นแกนนำระดับบน และเป็นแกนนำผู้ก่อตั้งเครือข่ายฯ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ดังแดง ทัศนคติและลักษณะการทำงานเครือข่ายฯเป็นผลมาจากการเรียนรู้ การใช้ชีวิตในป่าแบบสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ ลักษณะการทำงานเป็นแบบถ่ายทอดคำสั่งจากด้านบนลงสู่ด้านล่าง มีระบบขั้นตอน การวางแผนกลยุทธ์ การกำหนดการทำงานอย่างเป็นระบบ มีแนวคิดการทำงานคล้ายคลึงกัน เน้นผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก แกนนำกลุ่มนี้ได้รับการยอมรับและความเชื่อมั่นจากสมาชิกในเครือข่ายเป็นอย่างมาก และเป็นกลุ่มที่เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนงานหรือกิจกรรมที่มีในชุมชน เป็นผู้กำหนดยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์เครือข่ายงบประมาณ ตลอดจนโครงการที่กระจายไปยังหมู่บ้านต่างๆ

แกนนำกลุ่มช่วงอายุ 31 – 45 ปี แกนนำกลุ่มนี้เติบโตในช่วงเกิดเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ฯ บางส่วนมีส่วนร่วมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มุมมองการทำงานเครือข่าย แนวคิดตลอดจนวิธีการทำงานเครือข่ายจึงคล้ายคลึงกับแกนนำกลุ่มที่ 1 แกนนำกลุ่มนี้มีทั้งแกนนำระดับบนจนถึงระดับกลาง เมื่อพิจารณาจากบทบาท การมีส่วนร่วมและระยะเวลาในการทำกิจกรรมเครือข่าย แกนนำกลุ่มนี้ทำหน้าที่ร่วมกับแกนนำกลุ่มที่ 1 รวมถึงการนำโครงการหรือกิจกรรมที่ได้จากส่วนกลางลงไปปฏิบัติในแต่ละหมู่บ้าน และนำผลลัพธ์ในการทำกิจกรรมมานำเสนอยังส่วนกลางเพื่อปรับปรุงแก้ไข

ส่วนแกนนำช่วงอายุ 16 – 30 ปีเป็นแกนนำรุ่นใหม่ที่เข้ามาช่วยงานเครือข่ายเป็นครั้งคราว แนวคิดการทำงานเครือข่าย อุดมการณ์รวมถึงมุมมองมีความแตกต่างกับแกนนำกลุ่มที่ 1 และ 2 เนื่องจากแกนนำกลุ่มนี้เติบโตหลังเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ดังแดง จึงไม่มีประสบการณ์การเรียนรู้จากเหตุการณ์ดังกล่าว ซึ่งผู้วิจัยถือว่า แกนนำรุ่นใหม่เป็นแกนนำระดับกลางที่พร้อมจะพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนด้วยเช่นกัน

ข้อสังเกตของผู้วิจัย พบว่า การแบ่งแกนนำออกเป็นระดับบนและแกนนำระดับกลางนั้น มาจากการแบ่งโดยลักษณะการทำงาน การบริหารจัดการกลุ่มแกนนำ โดยส่วนใหญ่มาจากแกนนำหลักหรือแกนนำผู้ก่อตั้งเครือข่ายฯ (อุทัย บุญคำ และจำรูญ เพิ่มบุญ, สัมภาษณ์ 27 กุมภาพันธ์ 2549)

3. การบริหารงานชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย

- มุมมองในการทำงานเครือข่ายฯ

การเข้ามาทำงานเครือข่ายของกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เกิดจากความสมัครใจ โดยเริ่มจากการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจของชุมชน และมีความต้องการให้คุณภาพชีวิตตนเองดีขึ้น ต่อมาในปี 2544 เมื่อมีการรวมตัวก่อตั้งเครือข่ายสินธุ์แพรทองขึ้น สมาชิกที่อยู่ในกลุ่มออมทรัพย์ก็กลายมาเป็นแกนนำเครือข่ายฯ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต (อุทัย บุญคำ, รัตนา จุลพงศ์, อุษาวดี บุญคำ, จำรูญ เพิ่มบุญ และยุทธพร ศรีภักดี, สัมภาษณ์ 27 กุมภาพันธ์ 2549)

ปัจจัยที่มีผลต่อการทำงานของเครือข่ายเป้าหมายคือ จุดเริ่มต้นในการเข้ามาทำงานชุมชนของกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มเป้าหมายจำนวน 4 คนเป็นแกนนำร่วมก่อตั้งเครือข่ายฯ ส่วนกลุ่มเป้าหมายจำนวน 2 คนเป็นผู้นำที่เป็นทางการ และกลุ่มเป้าหมายคนอื่นๆเข้ามาโดยการชักชวนของแกนนำเครือข่ายฯ ดังนั้นแนวคิด มุมมองและระบบการทำงานชุมชนจึงมีความแตกต่างกัน ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของชุมชนอีกประการหนึ่งคือครอบครัว กลุ่มเป้าหมายคนหนึ่งไม่สามารถทำงานชุมชนในวันอาทิตย์ได้เนื่องจากเป็นวันของครอบครัว กลุ่มเป้าหมายอีกคนหนึ่งไม่สามารถมาทำงานชุมชนได้ ถ้าสมาชิกในครอบครัวไม่อนุญาต ปัจจัยที่ส่งผลอีกประการหนึ่งคือ งบประมาณและแนวคิดที่ได้รับจากการร่วมงานกับองค์กรภายนอก ปัญหาที่พบจากปัจจัยนี้คือกลุ่มเป้าหมายจำนวน 1 คน เปลี่ยนแนวความคิดการทำงานชุมชนจากการทำงาน เพื่อชุมชนที่แท้จริงมาเป็นการเลือกทำงานชุมชนที่มีงบประมาณการเข้าร่วมเพื่อเป็นรายได้ให้แก่ตนเองอีกทางหนึ่ง

- การแบ่งเวลาการทำงาน

การแบ่งเวลาการทำงานระหว่างงานส่วนตัวและงานชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย การทำงานของเครือข่ายชุมชนลำสินธุ์มีการนัดล่วงหน้าต่อจากการประชุมหรือทำงานในแต่ละครั้ง และมีการออกหนังสือเชิญจากเครือข่ายไปยังแกนนำทุกคน การนัดการประชุม หรือการทำงานชุมชนภายในชุมชนมักเริ่มช่วงบ่ายเป็นต้นไป เนื่องจากอาชีพของแกนนำส่วนใหญ่คือการทำสวนยาง ดังนั้นในแต่ละวันช่วงเช้าจึงเป็นเวลาประกอบอาชีพส่วนตัว ในบางครั้งการทำงานกับองค์กรภายนอกหรือการเดินทางมาศึกษาดูงานภายในชุมชนขององค์กรภายนอกที่เริ่มตั้งแต่ช่วงเช้าหรือต้องค้างคืน แกนนำจะทำงานส่วนตัวให้เสร็จก่อนแล้วจึงมาทำงานชุมชนหรือให้สมาชิกในครอบครัวทำงานส่วนตัวแทนตนเอง ในกรณีที่แกนนำไม่สามารถมาเข้าร่วมงานชุมชนได้จะมีการแจ้งให้เครือข่ายทราบล่วงหน้าและ/หรือส่งตัวแทนไปร่วมงาน (ทรงพร หมานนา, สัมภาษณ์ 27 กุมภาพันธ์ 2549)

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า แกนนำระดับสูงสุดให้ความสำคัญกับงานชุมชนมาเป็นอันดับแรก การแบ่งเวลาการทำงานระหว่างการทำงานส่วนตัวกับงานชุมชนของแกนนำระดับบนเป็นแบบเลือกงานชุมชนมาก่อน ในกรณีที่เวลาในการทำงานชุมชนซ้ำซ้อนกับการทำงานส่วนตัว แกนนำ

ระดับสูงสุดจะเลือกทำงานชุมชนก่อน ซึ่งต่างกับแกนนำระดับกลางและล่างที่เลือกทำงานส่วนตัวให้เสร็จก่อน

- ลักษณะการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายฯ

การทำงานของกลุ่มเป้าหมายภายในเครือข่ายสินธุ์แพรทอง เนื่องจากเครือข่ายฯเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดกลุ่มต่างๆในชุมชน เป็นศูนย์กลางประสานงาน ดูแลและควบคุมกลุ่มชุมชนให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ด้วยดี ซึ่งแต่ละกลุ่มกิจกรรมเกิดจากความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ ศูนย์รวบรวมผลผลิตและกระจายสินค้า กองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นต้น ในแต่ละกลุ่มมีคณะทำงานเฉพาะ แยกจากคณะทำงานของเครือข่ายฯ โดยคณะทำงานของเครือข่ายฯประกอบด้วยตัวแทนแกนนำคณะทำงานแต่ละหมู่บ้านทำหน้าที่ประสานนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตน ร่วมกันประชุม เพื่อแก้ไขปัญหาโดยกำหนดเป็นโครงการและนำโครงการที่ได้ถ่ายทอดต่อไปยังคณะทำงานในชุมชนเพื่อลงมือปฏิบัติพร้อมทั้งนำข้อมูลผลลัพธ์และปัญหาที่ประสบกลับมาเสนอยังเครือข่ายฯ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอีกครั้ง

การประชุมกลุ่มเครือข่ายฯแต่ละครั้งมีการสับเปลี่ยนประธานผู้ดำเนินการประชุม เลขานุการในการจัดบันทึกการประชุม เพื่อให้แกนนำทุกคนฝึกการดำเนินการประชุม และการจับประเด็นลักษณะของการประชุมเป็นแบบพูดคุย นำเสนอข้อมูลข่าวสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น จากการศึกษาพบว่า กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้หญิงส่วนใหญ่ไม่กล้าที่จะพูดหรือออกมานำเสนอหน้าที่ประชุม แต่จะกล้าพูดคุยและแสดงความคิดเห็นเมื่ออยู่ในกลุ่ม และสามารถลำดับขั้นตอนเรื่องที่จะพูดได้ดี กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ชายมีความกล้าที่จะออกพูดหน้าที่ประชุมมากกว่าผู้หญิง ดังนั้นบทบาทการติดต่อประสานงานกับองค์กรภายนอกส่วนใหญ่จะเป็นของกลุ่มเป้าหมายหรือแกนนำที่เป็นผู้ชาย

แกนนำส่วนใหญ่ทำงานอยู่ในกลุ่มหลายกลุ่มและมีตำแหน่งมากกว่า 1 ตำแหน่ง ปริมาณงานที่ทำของแต่ละคนจะขึ้นอยู่กับตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำให้บางครั้งแกนนำมีกิจกรรมชุมชนที่ต้องเข้าร่วมทุกวัน ฝั่งการทำงานในเครือข่ายฯมีลำดับคล้ายองค์กรทั่วไป คือประธาน รองประธาน เลขานุการ ฯลฯ แต่การทำงานจริงเป็นแบบแนวราบ แกนนำสามารถทำงานแทนกันได้ เนื่องจากมีการกระจายข้อมูลเท่าเทียมกันในสมาชิกทุกคน ในกรณีการส่งแกนนำไปประชุมหรืออบรมภายนอก เมื่อแกนนำคนดังกล่าวกลับมา จะต้องนำข้อมูลที่ได้มาถ่ายทอดให้แก่สมาชิกและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อให้ได้ข้อสรุปในเรื่องนั้นๆ

งบประมาณส่วนหนึ่งที่เครือข่ายฯใช้ดำเนินกิจกรรมมาจากภายในชุมชน จากการทำกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ และผลกำไรจากการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ ความเข้มแข็งในอุดมการณ์การทำงานของเครือข่ายฯ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายฯกับหน่วยงานจากภายนอก หน่วยงานภายนอกจำเป็นต้องเข้ามาเรียนรู้การทำงาน of ชุมชน

ความต้องการของชุมชน และเสนอโครงการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขดังกล่าวของชุมชน เพื่อให้ชุมชนยอมรับและนำไปปฏิบัติ

ผลของการดำเนินกิจกรรมทำให้ชุมชนเห็นว่า เครือข่ายสามารถช่วยแก้ปัญหาชุมชนได้ ทำให้เกิดการขยายจำนวนสมาชิก เกษนนำบางส่วนเข้ามาโดยตำแหน่งผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน การทำงานร่วมกันระหว่างเกษนนำธรรมชาติและเกษนนำที่เป็นผู้นำทางการทำให้เกิดความผูกพัน ทำให้ในปัจจุบันเครือข่ายสามารถขยายพื้นที่การดำเนินการได้ครบทั้ง 9 หมู่บ้าน (อุทัย บุญคำ, จำรูญ เพิ่มบุญ, บุญภาส นวลเกลี้ยง และยุทธพร ศรีภักดี, สัมภาษณ์ 27 กุมภาพันธ์ 2549)

เนื่องจากกิจกรรมที่มีในแต่ละยุทธศาสตร์ มีจำนวนมาก ทำให้เกษนนำทุกคนมีบทบาทหน้าที่มากกว่า 2 ตำแหน่ง ข้อสังเกตของผู้วิจัยที่พบ คือ ปัญหาเนื่องจากการทำงานเครือข่ายที่มีปริมาณมาก และการทำงานชุมชนแต่ละครั้งมักมีค่าตอบแทนให้กับผู้เข้าร่วม เช่น ค่าเบี้ยเลี้ยงในการประชุม ค่าเดินทาง เป็นต้น เกษนนำบางคนจึงนำรายได้ที่ได้รับเป็นรายได้เสริม วิธีแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของเครือข่าย คือ การลดบทบาทหน้าที่เกษนนำผู้หนึ่ง ไม่ส่งเกษนนำผู้หนึ่งไปติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอก และไม่กระจายงานไปให้เกษนนำผู้หนึ่งทำ จากนั้นคณะกรรมการเครือข่ายทำการเรียกตัวเกษนนำผู้หนึ่ง มาเพื่อพูดคุยปรับความเข้าใจในบทบาท หน้าที่ของเกษนนำ เพื่อเป็นการปรับทัศนคติในการทำงานเพื่อส่วนรวมให้ตรงกัน ซึ่งมีผลให้เกษนนำผู้หนึ่งปรับแนวคิด และวิธีการทำงานใหม่ (นายอุทัย บุญคำ, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2549)

เนื่องจากกิจกรรมโครงการของเครือข่ายมีจำนวนมาก ก่อนปฏิบัติกิจกรรมจะต้องมีการวางแผนงาน เกษนนำเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา การขับเคลื่อนกิจกรรม โดยวิธีการจัดการประชุมหรือการจัดเวทีเพื่อระดมความคิด โดยกำหนดวันนัดประชุมเป็นทางการทุกวันที่ 9 ของเดือน เป็นการประชุมคณะกรรมการกลางและตัวแทนหมู่บ้านที่รับโครงการลงไปปฏิบัติในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อเสนอความก้าวหน้าของโครงการ รวมทั้งอุปสรรคและปัญหาที่พบ เพื่อนำมาแก้ไข รวมถึงการนำเอาความคิดเห็นจากชาวบ้านหรือสมาชิกคนอื่น ๆ มาเสนอต่อที่ประชุม

เวทีประชุมจะเปิดโอกาสให้ คณะกรรมการกลางทุกคน สลับเปลี่ยนกันเป็นประธานในการประชุมแต่ละครั้ง เพื่อลดอำนาจการผูกขาดการเป็นประธานการประชุม รวมถึงสร้างความเสมอภาคให้กับทุกคน จากปัญหาที่พบสมาชิกบางคนหลงในตำแหน่งและยึดติดกับตำแหน่ง วิธีการแก้ปัญหาของสมาชิกจะทำได้เป็นลำดับขั้นโดย เรียกสมาชิกมาพูดคุยเป็นส่วนตัว จากนั้นลดบทบาทสมาชิกคนนั้นลง กระบวนการกลุ่มจะทำให้สมาชิกคนนั้นลดบทบาทลงไปเอง (นายอุทัย บุญคำ และนายจำรูญ เพิ่มบุญ, สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2549)

ในการประชุมย่อย จากการสังเกตและการสอบถามของผู้วิจัย พบว่า การทำงานของเครือข่ายมีแทบทุกวัน (นางอุษาวดี บุญคำ, สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2549) เช่น การประชุมโครงการย่อยเพื่อวางแผนงาน การจัดเวที/กิจกรรมภายในชุมชน การเดินทางมาศึกษาดูงานจากองค์กรภายนอก ซึ่งมี

การดำเนินการในช่วงบ่ายจนถึงเย็น ในกรณีเร่งด่วนกะทันหันที่จะต้องทำทั้งวัน จะต้องมีการนัดหมายล่วงหน้าก่อนเสมอ

กิจกรรม/โครงการที่รับแนวคิดและงบประมาณจากองค์กรภายนอกนั้น มีการปรับให้สอดคล้องกับแผนงานที่มีในเครือข่ายๆก่อนที่จะลงมือปฏิบัติ โดยมีการกำหนดผู้ดำเนินการด้วยความสมัครใจและความถนัด จากนั้นแกนนำแต่ละโครงการจะจัดหาสมาชิกผู้ร่วมงาน และกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล พร้อมทั้งนำเสนอผลและปัญหาต่อที่ประชุม ในการประชุมแต่ละครั้ง ผู้ดำเนินการประชุมจะระบุหัวข้อการประชุมที่ชัดเจนและเป็นลำดับขั้นตอน มีการเขียนข้อสรุปต่างๆที่ได้บนกระดาน และมีการจดบันทึกการประชุมทุกครั้ง เพื่อความสะดวกในการติดตามงานที่ทำ มีการประชาสัมพันธ์โครงการหรือกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นผ่านทางหอกระจายเสียงชุมชน ผู้นำแต่ละหมู่บ้านทำการเรียกประชุมลูกบ้าน เพื่อหาตัวแทนและผู้ที่น่าสนใจ การจัดกิจกรรมส่วนใหญ่มักนิยมจัดกิจกรรมที่วัด และที่เครือข่ายๆ เมื่อเสร็จกิจกรรม แกนนำจะกลับมาสรุปผลกับเครือข่ายๆ เพื่อเป็นข้อมูลให้ได้รับทั่วถึงกัน

ในการจัดการประชุม/เวทีกิจกรรมแต่ละครั้ง แกนนำส่วนกลางทำหน้าที่ถือเชิญแกนนำหรือสมาชิก โดยให้ผู้เป็นประธานการประชุมแต่ละครั้งเป็นผู้ดำเนินการ ใช้วิธีการส่งหนังสือผ่านไปยังผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้าน เพื่อให้ผู้ใหญ่บ้านนำไปใส่ชื่อตัวแทนผู้เข้าร่วมและส่งต่อไปยังบุคคลนั้นๆในกรณีไม่ระบุชื่อผู้เข้าร่วม แต่ในกรณีระบุชื่อผู้เข้าร่วม จะส่งหนังสือไปยังโดยตรง บางโครงการที่เป็นโครงการต่อเนื่อง แกนนำจะใช้วิธีนัดครั้งต่อครั้งต่อเนื่องไป เพราะภายในพื้นที่มีกิจกรรมเกิดขึ้นตลอดเวลา

ข้อสังเกตของผู้วิจัย พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่เป็นแกนนำระดับบนส่วนใหญ่ทำงานด้านยุทธศาสตร์งานแผนประชาคม เป็นลักษณะการวางแผนงบประมาณ โครงการหรือกิจกรรมต่างๆที่มีภายในชุมชน ส่วนกลุ่มเป้าหมายแกนนำระดับกลางมักทำงานในยุทธศาสตร์ด้านพัฒนาคุณภาพชีวิตและงานสร้างฐานชุมชนเข้มแข็ง เป็นลักษณะการนำแผนงาน หรือโครงการที่ได้จากการวางแผนจากแกนนำระดับบนไปปฏิบัติ รวมถึงแกนนำระดับกลางทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกิจกรรม โครงการระหว่างสมาชิกในหมู่บ้านกับเครือข่ายอื่นๆแพรทอง โดยนำผลที่ได้จากการกิจกรรม ปัญหาที่พบกลับมาแนะนำเสนอยังเครือข่ายๆ

4. ความคาดหวังและความคิดเห็นต่อเรื่องต่างๆของกลุ่มเป้าหมาย

- ความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อการพัฒนาตนเอง

ส่วนความคาดหวังต่อการพัฒนาตนเอง แกนนำระดับบนต้องการพัฒนาตนเองให้เป็นแกนนำเชิงการเปลี่ยนแปลง (นายอุทัย บุญคำ ,นายจำรูญ เพิ่มบุญ และนายผล ศรีละมูล, สัมภาษณ์ 9 เมษายน 2549) เป็นการพัฒนาด้านการจัดระบบความคิดมากกว่าการพัฒนาความรู้ด้านทักษะ ซึ่งต่าง

จากแก่นนำระดับกลางที่ต้องการพัฒนาตนเองในด้านทักษะ ความรู้ที่นำมาใช้ในการทำงานชุมชนและชีวิตประจำวัน

- ความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อชุมชน

ส่วนความคาดหวังต่อตนเองที่จะมีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน และมุมมองต่อการพัฒนาตนเอง แก่นนำมีความต้องการพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรม ความเสียสละ หลักคิดและวิธีการจัดการองค์กร ชุมชน การจัดระบบข้อมูลต่างๆเพื่อให้สามารถนำไปถ่ายทอดต่อได้ หลักการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อหาทางแก้ไขและการใช้เทคโนโลยีในการจัดการข้อมูล แก่นนำมีความต้องการช่วยเหลืองานชุมชนทุกอย่างตามความสามารถ นำความรู้ที่ตนมีมาประยุกต์ใช้ในชุมชนตามลักษณะงานที่ได้รับมอบหมาย แก่นนำบางส่วนต้องการพัฒนาความรู้ของตน เพื่อสามารถให้คำแนะนำแก่คนในหมู่บ้านเพื่อคนเหล่านั้นได้นำความรู้ไปเผยแพร่ต่อไป

- ความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน แก่นนำเห็นว่าเป็นโครงการที่ช่วยพัฒนาความคิดตนเอง ฝึกการพูด ความกล้าแสดงออก การจัดข้อมูลให้เป็นระบบ ความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม ทำให้แก่นนำมีคุณภาพมากขึ้น และคาดหวังว่าเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการแล้ว จะสามารถนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาตัวเองให้ดีขึ้น กล้าคิด กล้าทำ กล้าพูดมากขึ้น สามารถบริหารจัดการชุมชนได้ดีขึ้น และนำความรู้กลับมาพัฒนาชุมชนให้เป็นแบบอย่างสำหรับชุมชนอื่นๆต่อไป

สำหรับความคาดหวังในการมาเข้าอบรมโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ แก่นนำมีความต้องการพัฒนาความรู้ใหม่ที่หลากหลาย นำประสบการณ์ ในการเรียนรู้ กลับไปปรับใช้ในการพัฒนาชุมชน รู้จักคนในตำบลที่มีแนวความต้องการพัฒนาชุมชนได้มากขึ้น ทำให้รับรู้สภาพวิถีชีวิตในตำบลได้อย่างถูกต้อง สามารถพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ของตนเองได้มากขึ้น นำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รวมถึงมีความต้องการที่จะนำความรู้กลับไปพัฒนาเยาวชนในตำบล

- ความคาดหวังของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อการเข้าอบรมหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน

กลุ่มเป้าหมายต้องการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำเชิงความคิด มากกว่าการเป็นผู้นำเชิงปฏิบัติ และมีความต้องการแสวงหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่จากวิทยากรภายนอก บางส่วนต้องการที่จะพัฒนาความสามารถในด้านต่างๆตามที่ตนเองสนใจ เช่น วิธีการรวบรวมข้อมูลความรู้ชุมชน และวิธีการบริหารจัดการชุมชน เป็นต้น ข้อสังเกตของผู้วิจัย พบว่า วิธีการคิดและความต้องการข้างต้นส่วนใหญ่เป็นความต้องการของแก่นนำระดับบน ผู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากเหตุการณ์ถึงแดง ซึ่งเป็นผลมาจากการคิดแบบลัทธิคอมมิวนิสต์ที่มีมุมมองการทำงานเพื่อส่วนรวมมาก่อนตนเอง และมีการทำงานที่เป็นระบบขั้นตอน ในส่วนของแก่นนำระดับกลางและล่างมีวิถีชีวิตส่วนใหญ่ที่คล้ายคลึง

กัน คือ มุ่งเน้นความต้องการในเชิงปฏิบัติเป็นหลัก เช่น ความต้องการพัฒนาตนเองด้านการสื่อสาร ความรู้ในด้านการประกอบอาชีพ ความรู้เกี่ยวกับการจัดระบบครัวเรือนเพื่อการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นต้น

- ความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อชุมชน

จากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ ความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อชุมชนจากแบบสอบถาม กลุ่มเป้าหมายมีความต้องการให้ชุมชนเกิดความสามัคคี ช่วยเหลือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีความร่วมมือกันและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาในทางที่ดี และมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ช่วยให้อัตราการชุมชนเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนมีความสงบเรียบร้อย ไม่มีโจรผู้ร้าย อบายมุข และปลอดภัยเสพผิด มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่น มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ในหมู่บ้าน ทำให้คนในชุมชนคิดเป็นและปฏิบัติได้ รวมทั้งก้าวทันเทคโนโลยี

- ความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อเครือข่ายชุมชน

ส่วนความคิดเห็นที่มีต่อเครือข่ายชุมชนนั้น เครือข่ายชุมชนมีความสำคัญต่อชุมชน เป็นตัวประสานระหว่างคนในชุมชน และชุมชนกับภาครัฐและองค์กรต่างๆ และเป็นศูนย์รวมของคนในชุมชน เครือข่ายชุมชนทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดีขึ้น ช่วยแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ด้านการเกษตรมีการจัดฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการทำสวนผลไม้ที่ถูกวิธี สร้างแปลงสาธิตเพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ ด้านเศรษฐกิจมีการจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์รับฝากเงินและให้สมาชิกกู้เงินในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำเพื่อนำเงินไปลงทุนประกอบอาชีพ เป็นต้น

- ความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อการทำงานเครือข่ายชุมชน

มุมมองต่อการทำงานเครือข่ายชุมชน คุณลักษณะที่แกนนำควรมีในการทำงานชุมชน แกนนำจะต้องมีความเสียสละ อดทน ซื่อสัตย์และต้องมีความรับผิดชอบ มีมุมมองในการทำงานเพื่อส่วนรวม แกนนำต้องมีความสามัคคี รับฟังและเคารพความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน มีมุมมองและแก้ปัญหาต่างๆในชุมชนร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่ตนได้รับ มีความคิดริเริ่มในสิ่งที่เป็นประโยชน์ รวมถึงจะต้องมีความสมัครใจและเต็มใจที่จะทำงานชุมชน จากการสัมภาษณ์และการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า แกนนำบางส่วนเห็นว่าการทำงานเครือข่ายฯยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร แกนนำเครือข่ายฯยังมีความรู้ และประสบการณ์ในการทำงานชุมชนไม่เพียงพอ รวมถึงคนในชุมชนบางส่วนยังไม่เข้าใจการทำงานเครือข่ายฯ ซึ่งส่งผลต่อความร่วมมือในการทำกิจกรรมที่เกิดจากเครือข่ายฯ

มุมมองต่ออนาคตของเครือข่ายฯ แกนนำมองว่าเครือข่ายฯจะดำเนินงานด้วยดี ถ้าสมาชิกภายในชุมชนเข้าใจการทำงานของเครือข่ายชุมชน สมาชิกจะต้องมีความสามัคคี ร่วมมือร่วมใจกัน และจะต้องมีการสร้างเยาวชนขึ้นมาเป็นตัวขับเคลื่อนงานต่อไป

จากการสัมภาษณ์และการตอบแบบสอบถามของกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยพบข้อแตกต่างระหว่างแกนนำระดับบนและระดับกลางในด้านความคาดหวังต่อชุมชน และด้านความคาดหวังต่อการพัฒนาตนเอง กล่าวคือ ในด้านความคาดหวังต่อชุมชน แกนนำระดับบนมีมุมมองการทำงานชุมชนเพื่อส่วนรวม และให้ความสำคัญกับงานชุมชนมากกว่างานส่วนตัว แกนนำระดับบนมีความต้องการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ สมาชิกภายในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งเป็นผลมาจากแนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์ ในส่วนของแกนนำระดับกลางเห็นว่าการทำงานชุมชนเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แกนนำระดับกลางมักเข้ามาช่วยงานชุมชนในเวลาว่างหลังจากการทำงานส่วนตัวเสร็จสิ้น มีลักษณะการเรียนรู้แนวคิดการทำงานชุมชน และกระบวนการทำงานจากแกนนำระดับบน

ตาราง 4 สรุปความแตกต่างระหว่างแกนนำแถวบนและแถวกลางจากการสังเกต และการสัมภาษณ์

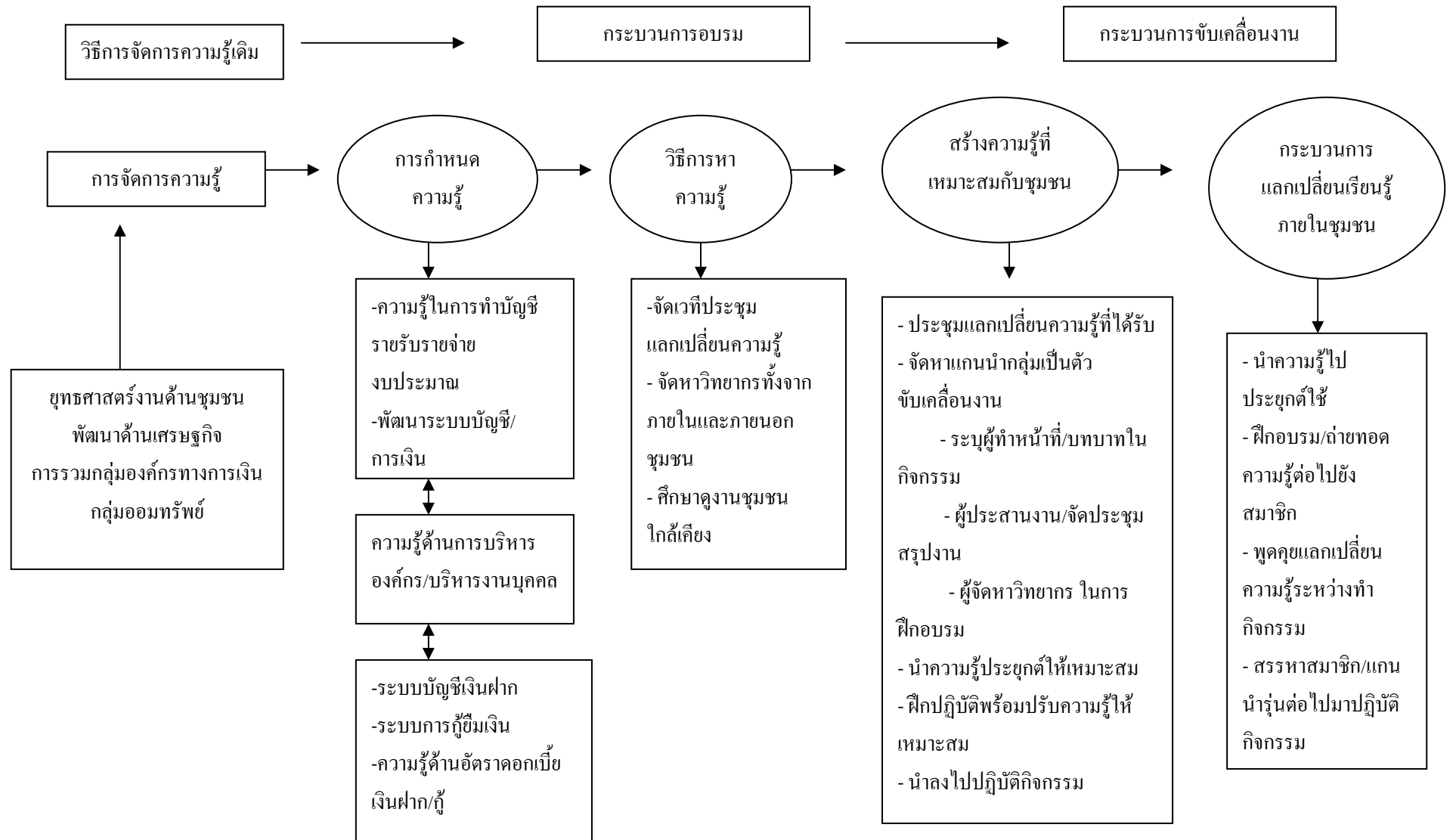
การทำงานชุมชน	แกนนำระดับบน (จำนวน 7 คน)	แกนนำระดับกลาง (จำนวน 8 คน)
ภูมิหลัง	- เป็นผู้ก่อตั้งเครือข่ายสินธุ์เพชรทอง ร่วมกำหนดนโยบายยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน เพื่อนำลงไปปฏิบัติในชุมชน - พื้นฐานในอดีต ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนที่เคยเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ - รับแนวคิดวิธีการทำงานมาจากการเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ - ลักษณะวิธีการทำงาน ระบบวิธีคิดเป็นไปในลักษณะเป็นขั้นตอน สายการบังคับบัญชา คล้ายกับระบบที่ใช้ในขบวนการคอมมิวนิสต์	- ได้รับการชักชวนจากแกนนำระดับบนในการเข้ามาทำงานชุมชน - เข้ามาทำงานชุมชนด้วยความสมัครใจ - ลักษณะวิธีการทำงาน ระบบวิธีคิด รับแนวคิดการทำงานมาจากการแกนนำระดับบน - แกนนำบางส่วนมีแนวความคิดยึดติดกับตำแหน่งทางชุมชน ความต้องการมีบทบาทที่สำคัญในชุมชน - พื้นฐานความต้องการทำงานชุมชน มาจาก ความต้องการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และความต้องการมีส่วนช่วยเหลือชุมชน
ด้านการจัดการความรู้ชุมชน	- เทคนิค วิธีการการจัดการความรู้ที่มีภายในชุมชน มาจากการเรียนรู้จากการเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์สีแดง - กระบวนการทำงานชุมชน เทคนิค วิธีการการบริหารงานเครือข่ายฯ และวิธีการแก้ไขปัญหาที่มีภายในชุมชนมาจากการเรียนรู้ร่วมกันจากการทำงานชุมชน การประชุมหารือร่วมกัน ทั้งก่อนและหลังการดำเนินกิจกรรม	- การจัดการความรู้ชุมชนของแกนนำระดับกลางเกิดจากกระบวนการเรียนรู้จากการทำงานร่วมกับแกนนำระดับบน - เป็นลักษณะของการรับแนวคิดและวิธีการมาจากแกนนำระดับบน ซึ่งมีลักษณะการทำงานจากการเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์

ตาราง 4 (ต่อ)

การทำงานชุมชน	แกนนำระดับบน	แกนนำระดับกลาง
ความคาดหวังต่อการพัฒนาชุมชน	- มีความต้องการพัฒนาชุมชนให้เข้าไปในลักษณะชุมชนเข้มแข็งที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ - มีมุมมองการทำงานเพื่อส่วนรวมมาก่อนตนเอง ในกรณีที่มีงานชุมชนเร่งด่วน แกนนำระดับบนจะเลือกทำงานชุมชนก่อนแล้วจึงกลับมาทำงานส่วนตัว - มีความต้องการทำงานชุมชนด้วยความเต็มใจ และรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายอย่างแท้จริง	- มีความต้องการให้ชุมชนมีการพัฒนา มีความเจริญเกิดขึ้นในชุมชน - มีมุมมองการทำงานชุมชนแตกต่างจากแกนนำระดับบน นั่นคือ ในกรณีที่มีงานชุมชนเร่งด่วน แกนนำระดับกลางจะเลือกทำงานส่วนตัวของตนให้เสร็จ-ก่อนแล้วจึงมาทำงานชุมชน - มีความต้องการเข้ามาช่วยงานชุมชน และอยากเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาชุมชน
ความคาดหวังต่อการพัฒนาตนเอง	- มีความต้องการพัฒนาตนเองให้เป็นแกนนำในเชิงความคิด มากกว่าการเป็นผู้นำในเชิงปฏิบัติ - แกนนำชุมชนจะต้องมีความรู้ที่หลากหลาย และมีความคิดริเริ่มในสิ่งที่เป็นประโยชน์เพื่อให้สามารถนำความรู้มาพัฒนาชุมชน - แกนนำจะต้องมีความเสียสละ อดทน และซื่อสัตย์ เพราะการทำงานชุมชนเป็นการทำงานเพื่อส่วนรวม - แกนนำควรได้รับการพัฒนาด้านคุณธรรม หลักคิดและวิธีการบริหารจัดการองค์กร	- มีความต้องการพัฒนาความรู้ของตนเองในด้านต่างๆ - แกนนำบางคนให้ความสำคัญเรื่องตำแหน่งหน้าที่ทางชุมชน

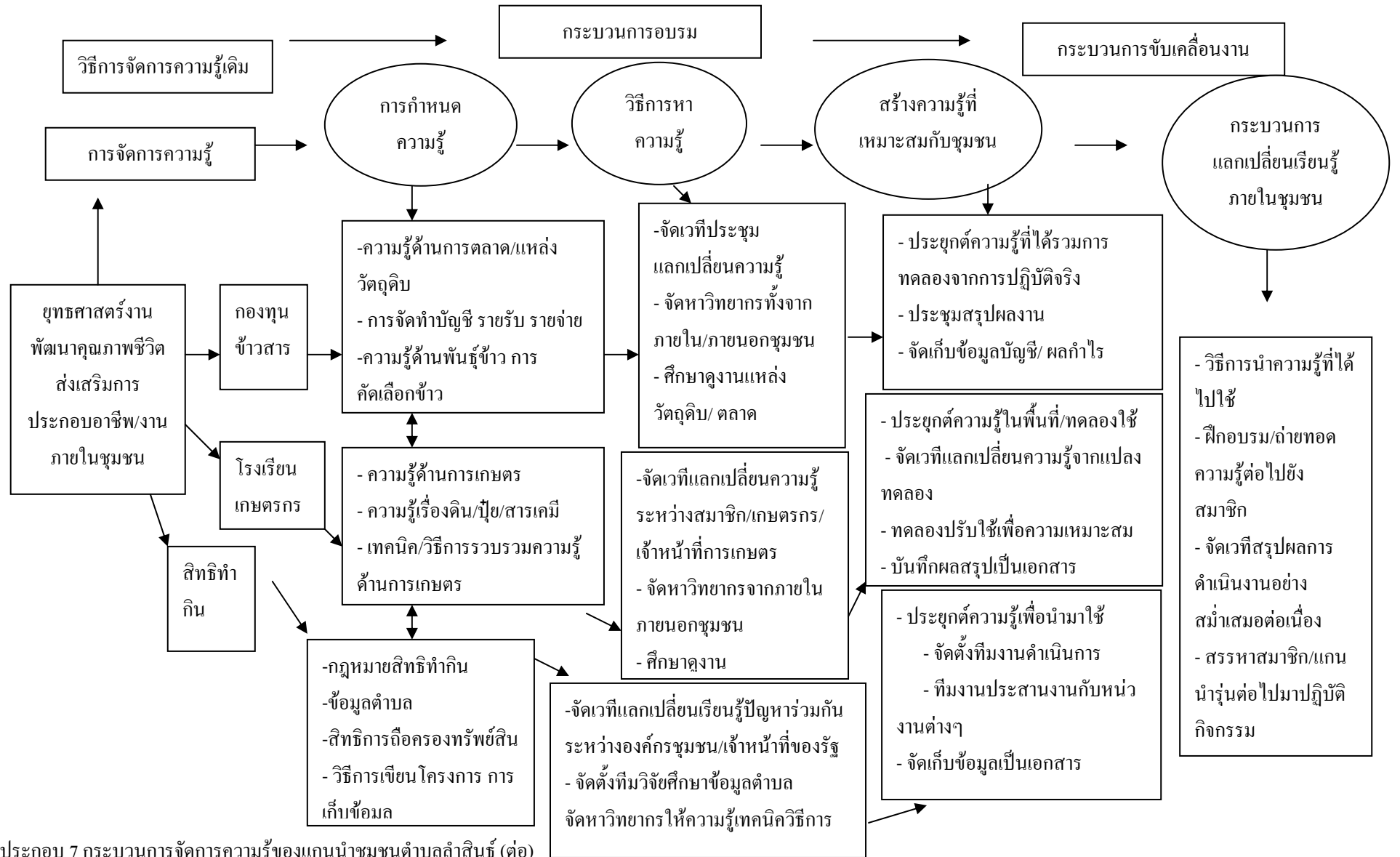
ผู้วิจัยทำการสรุปกระบวนการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนตามยุทธศาสตร์ที่แกนนำกำหนดไว้ แบ่งออกเป็น 3 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ (1) ยุทธศาสตร์งานสร้างฐานชุมชนเข้มแข็ง (2) ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพชีวิต และ(3) ยุทธศาสตร์แผนและประชาคม โดยแต่ละยุทธศาสตร์ที่กำหนดนั้นมาจากแผนแม่บทชุมชนที่เครือข่ายฯระดมความคิดจากปัญหา และความต้องการที่มีในชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาที่มีภายในชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกให้สามารถดำรงชีวิตและพึ่งพาตนเองได้ กระบวนการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนในแต่ละยุทธศาสตร์ซึ่งประมวลจากกิจกรรม/โครงการที่มี ได้ดังภาพประกอบที่ 5

กระบวนการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชน (1)

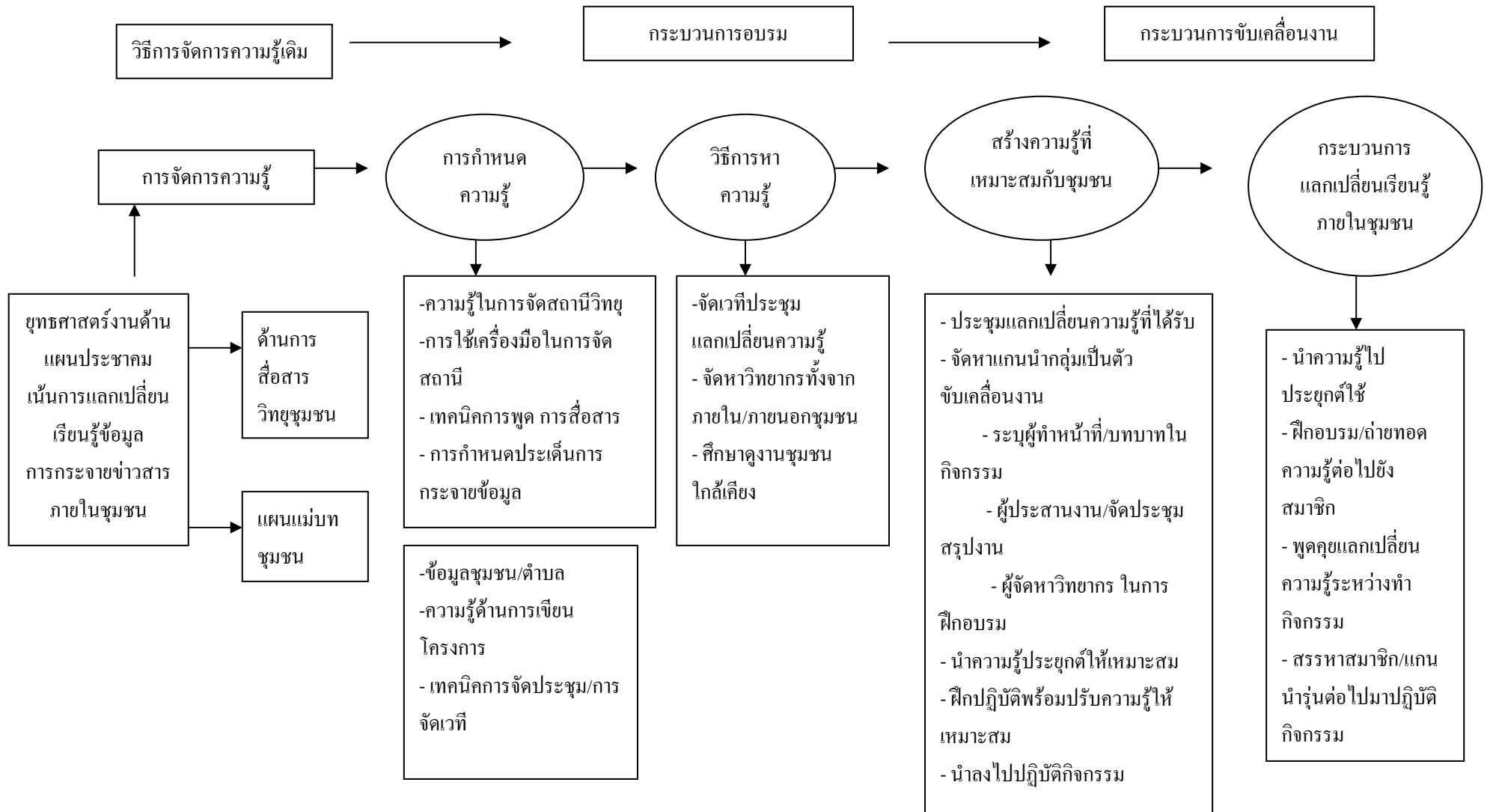
ภาพประกอบ 7 กระบวนการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์

กระบวนการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชน (2)

ภาพประกอบ 7 กระบวนการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ (ต่อ)

กระบวนการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชน (3)

ภาพประกอบ 7 กระบวนการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ (ต่อ)

ผู้วิจัยทำการสรุปกระบวนการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนที่มีอยู่เดิม ได้ดังนี้
 วิธีการจัดการความรู้เดิมของแกนนำ ในการทำงานตามยุทธศาสตร์ที่เครือข่ายฯ ได้
 กำหนดไว้ ผู้วิจัยทำการสรุปการจัดการความรู้ของกลุ่มเป้าหมายตามยุทธศาสตร์ที่มี

1. ยุทธศาสตร์ด้านชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ มีการรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กร
 ทางการเงิน กลุ่มออมทรัพย์ ทำหน้าที่รับฝากเงิน จัดสรรเงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพให้แก่สมาชิก

การจัดการความรู้ มีการนำความรู้ด้านระบบบัญชีการเงิน ความรู้ในการจัดทำบัญชี
 รายรับ รายจ่าย การจัดทำบัญชีซึ่งประมาณผลกำไรเพื่อนำไปเป็นกองทุนสวัสดิการให้แก่ชุมชน
 ความรู้ด้านจัดการองค์กรภายใน ทั้งด้านการบริหารงานบุคคล การคัดเลือกกรรมการ การบริหารงาน
 กลุ่มออมทรัพย์ให้งานดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ความรู้ด้านการจัดทำข้อมูลเงินฝาก การจัดทำสมุดบัญชี
 เงินฝากออมทรัพย์ ความรู้ด้านอัตราดอกเบี้ย ระบบการกู้ยืมเงิน เป็นต้น โดยแกนนำใช้วิธีการจัดเวที
 แลกเปลี่ยนความรู้ในเรื่องดังกล่าว เพื่อทำการสรุปและหาข้อตกลงในวิธีการทำงานร่วมกัน มีการ
 จัดหาวิทยากรผู้มีความรู้ทั้งจากภายในชุมชนและวิทยากรจากภายนอกชุมชนเข้ามาให้ความรู้เพิ่มเติม
 ในส่วนที่ขาดหาย อีกทั้งยังมีการศึกษาดูงานในการจัดทำกลุ่มออมทรัพย์จากชุมชนที่มีลักษณะการ
 ทำงานที่ใกล้เคียงกัน จากนั้นแกนนำนำความรู้ที่ได้มาสร้างเป็นความรู้ที่เหมาะสมกับชุมชนของตน
 โดยวิธีการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ที่ได้รับ นำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชน มี
 การจัดหาแกนนำกลุ่มออมทรัพย์เป็นตัวหลักในการขับเคลื่อนงานที่ทำ โดยแบ่งหน้าที่เป็นผู้จัดสรร
 งบประมาณเงินกู้ ผู้ทำหน้าที่รับฝากเงิน ผู้จัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่มออมทรัพย์ ผู้ทำหน้าที่จัด
 เวทีการประชุมสรุปงาน การติดต่อประสานงานระหว่างเครือข่าย กลุ่มออมทรัพย์และองค์กรจาก
 ภายนอกในกรณีการศึกษาดูงาน การจัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้ชุมชน

การเข้าถึงข้อมูลความรู้ มีการจัดเก็บข้อมูลจากการจัดเวทีการประชุม การเข้าศึกษาดูงาน
 ข้อมูลจัดทำกลุ่มออมทรัพย์ไว้เป็นเอกสาร โดยข้อมูลที่เกิดจากการดูงานนั้น ผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานมี
 หน้าที่สรุปข้อมูลที่ได้ แล้วนำมาเสนอซึ่งที่ประชุมร่วมกัน เป็นลักษณะการกระจายข้อมูลข่าวสาร
 ต่อไปยังสมาชิกคนอื่นๆ ซึ่งในที่ประชุมนั้นมีผู้ทำหน้าที่จดบันทึกการประชุม เพื่อนำข้อมูลทั้งหมด
 สรุปรวมกันเป็นเอกสารง่ายต่อการศึกษาต่อไป รวมถึงการหาข้อมูลจากผู้ที่มีความรู้ในเรื่องออมทรัพย์
 ผ่านการพูดคุยแลกเปลี่ยนจากการทำกิจกรรมร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันในการ
 ประชุมเสนอผลงานประจำเดือน มีการนำความรู้ที่มีถ่ายทอดต่อจนเกิดเป็นความรู้ร่วมกันจากการทำ
 กิจกรรมร่วมกัน โดยการสลับบทบาทหน้าที่ เพื่อทดลองปฏิบัติกิจกรรม ข้อสังเกตของผู้วิจัย พบว่า
 สมาชิกมีการฝึกปฏิบัติความรู้ที่ได้ เช่น การทำหน้าที่รับฝากเงิน การลงบันทึกการฝาก การถอนเงิน มี
 การหมุนเวียนสลับเปลี่ยนการทำหน้าที่ดังกล่าว เพื่อเป็นการฝึกปฏิบัติและการถ่ายทอดความรู้ในการ
 ทำงานแก่ให้สมาชิกอย่างทั่วถึง ทำให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ขึ้นในระหว่างการทำงาน จาก

การพูดคุยในระหว่างการทำกิจกรรม และในกระบวนการจัดเวทีสรุปผลงาน โดยสมาชิกมีการนำข้อมูลมาปรึกษาและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน โดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแกนนำกลุ่มนั้น มาจากการกำหนดบุคคลทำงานตามขีดความสามารถภายใต้ข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกและแกนนำกลาง เครือข่ายฯผ่านเวทีการประชุม ประกอบด้วยความสมัครใจในการทำงานของบุคคลนั้นๆ

2. ยุทธศาสตร์งานพัฒนาคุณภาพชีวิต มุ่งเน้นการส่งเสริมการประกอบอาชีพ การทำงานของสมาชิกภายในชุมชน งานหรือโครงการที่มีในยุทธศาสตร์ด้านนี้ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ โดยการส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ กิจกรรมที่มีในยุทธศาสตร์งานพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย กองทุนข้าวสาร โรงเรียนเกษตรกร และสิทธิทำกิน (อธิบายไว้ในบทที่ 3 น. 53)

การจัดการความรู้ ผู้วิจัยทำการแบ่งการจัดการความรู้ของแกนนำ ตามลักษณะกิจกรรมที่แกนนำดำเนินการ กองทุนข้าวสารเป็นลักษณะการจัดตั้งกลุ่มตัวแทนซื้อขายข้าวสารภายใต้สมาชิกในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อลดปัญหาพ่อค้าคนกลางทำให้สมาชิกสามารถซื้อข้าวสารได้ถูกลง มีการนำความรู้ด้านการตลาด การจัดหาแหล่งวัตถุดิบ วิธีการจัดทำบัญชี รายรับรายจ่าย และความรู้ในการคัดเลือกพันธุ์ข้าว ความรู้ด้านข้าวสาร มาใช้ประโยชน์ โดยผ่านกระบวนการจัดเวทีประชุม แลกเปลี่ยนความรู้ การจัดฝึกอบรมจากวิทยากรผู้มีความรู้ และการศึกษาดูงานแหล่งวัตถุดิบและตลาดในการซื้อขายสินค้า โดยทำการนำความรู้ที่ได้ไปทดลองปฏิบัติจริง มีการทดลองสังเกตพันธุ์ข้าว การคัดเลือกพันธุ์ข้าวผ่านการจัดซื้อ เพื่อนำมาขายให้กับสมาชิกในชุมชน จัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย และนำมาประชุมสรุปผลในการดำเนินการในกิจกรรมกองทุนข้าวสารเพื่อลดปัญหาราคาข้าวจากพ่อค้าคนกลางได้ตามวัตถุประสงค์

ส่วนของโรงเรียนเกษตรกร แกนนำมีการนำความรู้ด้านการเกษตร การปลูกพืช ความรู้เรื่องดิน การใช้ปุ๋ย/สารเคมี ตลอดจนเทคนิค/วิธีการรวบรวมความรู้ด้านการเกษตรมาใช้ในกิจกรรมนี้ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเกษตรกรในชุมชนด้วยตนเอง และกับเจ้าหน้าที่การเกษตร รวมถึงการจัดหาวิทยากรจากภายในและภายนอกชุมชนผู้มีความรู้ในเรื่องการเกษตรเข้ามาให้ความรู้กับสมาชิก ซึ่งสมาชิกมีการทดลองนำความรู้ที่ได้กับแปลงทดลอง ทำการจดบันทึกผลการดำเนินและปรับใช้จนเกิดความเหมาะสมกับพื้นที่ต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้ชุมชน

วิธีการที่ใช้ในการจัดการความรู้ในยุทธศาสตร์นี้เช่นเดียวกับการจัดการความรู้ในยุทธศาสตร์งานด้านชุมชน นั่นคือ การเข้าถึงข้อมูลความรู้ ทำโดย การเข้าศึกษาดูงาน การเชิญวิทยากรผู้มีความรู้มาอบรม การจัดเวทีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน มีการจัดเก็บข้อมูลจากการจัดเวทีการประชุม ข้อมูลจัดทำกิจกรรม/โครงการไว้เป็นเอกสาร โดยข้อมูลที่เกิดจากการปฏิบัติกิจกรรม

เช่น การทดลองปลูกพืช การเข้าฟังการอบรมจากวิทยากรนั้น ผู้เข้าร่วมทำการสรุปข้อมูลที่ได้ แล้วนำมาเสนอซึ่งที่ประชุมร่วมกัน เป็นลักษณะการกระจายข้อมูลข่าวสารต่อไปยังสมาชิกคนอื่นๆ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันในการประชุมเสนอผลงานประจำเดือน มีการนำความรู้ที่มีถ่ายทอดต่อจนเกิดเป็นความรู้ร่วมกันจากการทำกิจกรรมร่วมกัน

3. ยุทธศาสตร์งานด้านแผนประชาคม มุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร การกระจายข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน งานหรือโครงการที่มีในยุทธศาสตร์ด้านนี้ เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระจายข่าวสารของชุมชน ความรู้ด้านอาชีพ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของการจัดตั้งโครงการสถานีวิทยุชุมชน และการวางแผนยุทธศาสตร์ชุมชน เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดโครงการหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในการพัฒนาชุมชน กิจกรรมที่มีในยุทธศาสตร์ (อธิบายไว้ในบทที่ 3 น. 54)

การจัดการความรู้ ในส่วนของโครงการสถานีวิทยุชุมชน แนวคิดด้านการกระจายข้อมูลข่าวสารนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดการทำงานของพรรคคอมมิวนิสต์ ในด้านมวลชนสัมพันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้าใจกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายฯ ปรับมุมมอง แนวคิดการดำเนินกิจกรรมชุมชนให้ไปในทิศทางเดียวกัน แกนนำมีการนำความรู้ด้านการจัดสถานีวิทยุ การใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีต่างๆในการจัดสถานี ความรู้ด้านเทคนิคการพูด การสื่อสาร และการกำหนดประเด็นการพูดในแต่ละวัน เพื่อให้ครอบคลุมเรื่องที่ต้องการกระจายข้อมูลข่าวสาร

ส่วนของแผนแม่บทชุมชน แนวคิดจากการทำแผนแม่บทชุมชนมาจากความต้องการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง แกนนำมีการนำความรู้ในเรื่องของการจัดเวทีการประชุม การกำหนดเรื่องในการประชุม การจับประเด็น เทคนิคการเชื่อมโยงข้อมูลในการประชุม เพื่อสร้างความเข้าใจระหว่างแกนนำภายใน และหาแนวทางการแก้ปัญหาภายในชุมชนอย่างแท้จริง

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดการความรู้ชุมชน

วิธีการที่ใช้ในการจัดการความรู้ในยุทธศาสตร์นี้ เช่นเดียวกับการจัดการความรู้ในยุทธศาสตร์งานทั้งสองด้านที่กล่าวข้างต้น นั่นคือ การเข้าถึงข้อมูลความรู้เป็นลักษณะของการจัดเวทีการประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน การเชิญวิทยากรผู้มีความรู้มาอบรม การศึกษาดูงานชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกัน มีการจัดเก็บข้อมูลจากการจัดเวทีการประชุม ข้อมูลจัดทำกิจกรรม/โครงการไว้เป็นเอกสาร ในส่วนของการจัดทำสถานีวิทยุชุมชน แกนนำมีการฝึกปฏิบัติการเป็นผู้กระจายข้อมูลการใช้เครื่องมือในการจัดสถานี โดยทำการกำหนดผู้มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจนในแต่ละวัน และมีการสลับแกนนำคนอื่นเข้าร่วมการดำเนินการ เพื่อเป็นการฝึกปฏิบัติอีกทางหนึ่ง สำหรับงานแผนแม่บทชุมชน แกนนำมีการจัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน กำหนดบทบาทความรับผิดชอบของแกนนำในการดำเนินกิจกรรม และมีการสลับบทบาทหน้าที่ในการทำกิจกรรม เพื่อฝึก

ให้แกนนำทุกคนสามารถปฏิบัติหน้าที่ต่างๆได้ เช่น การเป็นผู้ดำเนินการประชุม ประธานการประชุม ผู้เขียนโครงการเพื่อของงบประมาณ และผู้ทำหน้าที่นำเสนอโครงการที่ผ่านมติจากที่ประชุมเครือข่ายฯ เป็นต้น

2.2 การฝึกอบรม (เดือนเมษายน 2549 – เดือนกรกฎาคม 2549)

หน่วยการเรียนรู้ที่ใช้ในการฝึกอบรมมีจำนวนทั้งสิ้น 6 หน่วยการเรียนรู้ (ภาคผนวก ข) ดังนี้

2.2.1 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน

ลักษณะกิจกรรม (ใช้เวลาในการอบรมจำนวน 2 ครั้ง คือ วันที่ 3 เมษายน 2549 และวันที่ 24 เมษายน 2549)

ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 วิทยากรใช้กิจกรรมละลายพฤติกรรมเป็นกิจกรรมเริ่มต้น เพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างแกนนำผู้เข้าร่วมอบรมด้วยกัน และกับวิทยากร ต่อจากนั้นวิทยากรใช้วิธีการอธิบายวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ พร้อมทั้งสรุปภาพรวมเนื้อหา การอบรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เป็นลักษณะการบรรยายเนื้อหาความรู้ โดยมีเนื้อหาประกอบด้วย โครงสร้างสังคมไทย กระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกลไกของสังคมไทย มีการนำวิถีทัศน์ การเปลี่ยนแปลงของชุมชนบ้านสามขา จังหวัดลำปาง มาใช้เป็นกรณีศึกษา เพื่อให้แกนนำนำความรู้ที่ได้รับจากการบรรยาย มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ผลที่ได้รับจากหน่วยการเรียนรู้ที่ 1

ผู้วิจัยทำการศึกษาผลการเรียนรู้ โดยการสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ หน่วยที่ 1 ของผู้เข้าร่วมการอบรม สรุปได้ว่า แกนนำผู้เข้าร่วมมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 อีกทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้มาเชื่อมโยง และประยุกต์ใช้ในการตอบคำถามจากการดู วิถีทัศน์กรณีศึกษาที่วิทยากรมอบหมายได้ (ดังรายละเอียดในภาคผนวก ค)

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

1. ด้านเวลา การนัดหมายอบรมครั้งที่ 1 มีการเลื่อนเวลาการนัดหมายจากเดิมคือวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2549 เป็นวันที่ 3 เมษายน 2549 เนื่องจากวันที่ 27 กุมภาพันธ์ซึ่งเป็นการอบรมครั้งแรก และต้องมีการนัดหมายเวลาการอบรมในครั้งต่อไปนั้น แกนนำบางส่วนติดธุระอื่นๆ จึงเกิดการสับสน เรื่องตารางการนัดหมาย

2. แกนนำที่เข้าร่วมการอบรมในครั้งนี้นั้นส่วนใหญ่เป็นอดีตสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ การประชุมของเครือข่าย มุ่งเน้นเนื้อหาสาระเป็นหลัก ดังนั้นแกนนำบางส่วนจึงไม่ยอมรับการใช้กิจกรรมละลายพฤติกรรมก่อนการอบรมในรูปแบบของเกมสนุกสนาน

2.2.2 หน่วยที่ 2 การรวบรวมความรู้ท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากร

ลักษณะกิจกรรม (ใช้เวลาในการอบรมจำนวน 3 ครั้ง คือ วันที่ 4 พฤษภาคม 2549 วันที่ 16 พฤษภาคม 2549 และวันที่ 29 พฤษภาคม 2549)

ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 วิทยากรใช้กิจกรรมละลายพฤติกรรมเป็นกิจกรรมเริ่มต้น แต่มีการปรับเปลี่ยนรูปกิจกรรม จากเดิมที่เป็นกิจกรรมสนทนาการมาเป็นกิจกรรมที่ให้แกนนำร่วมกันคิดและปฏิบัติ ต่อจากนั้นวิทยากรใช้วิธีการอธิบายวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ พร้อมทั้งสรุปภาพรวมเนื้อหา การอบรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 เป็นลักษณะการบรรยายเนื้อหาความรู้และการนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติ โดยวิธีการมอบหมายหัวข้อความรู้หรือภูมิปัญญาที่มีภายในท้องถิ่น และมีการแบ่งกลุ่มแกนนำเพื่อนำความรู้ที่ได้รับจากการบรรยายมาประยุกต์ใช้ในการรวบรวมข้อมูลที่ได้รับมอบหมาย รวมถึงการกำหนดรูปแบบและวิธีการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้า

ผลที่ได้รับจากหน่วยการเรียนรู้ที่ 2

ผู้วิจัยทำการศึกษาผลการเรียนรู้ โดยการสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ หน่วยที่ 2 ของผู้เข้าร่วมการอบรม สรุปได้ว่า แกนนำสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้กับงานที่ได้รับมอบหมายได้ สามารถนำเสนอชุดความรู้ในเรื่องต่างๆ ได้ (ดังรายละเอียดในภาคผนวก ก)

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

1. สมาชิกใช้วิธีหมุนเวียนเข้าอบรม เนื่องจากบางคนไม่สามารถเข้าร่วมประชุม จึงเกิดความไม่ต่อเนื่องในการอบรม
2. การแบ่งกลุ่มการทำงาน เนื่องจากวิธีการแบ่งกลุ่มอิงตามแนวทางการทำงานของสมาชิกแต่ละคน ดังนั้นจำนวนสมาชิกในแต่ละกลุ่มจึงไม่เท่ากัน และการนัดหมายการทำงานร่วมกันของแต่ละกลุ่ม เนื่องจากผู้เข้าอบรมมีอาชีพที่ต่างกัน ทำให้เวลาว่างไม่ตรงกันเท่าที่ควร
3. สมาชิกบางคนไม่มีส่วนร่วมในการทำงาน เนื่องจากเวลาว่างไม่ตรงกัน การแก้ปัญหาของกลุ่มคือ มอบหมายให้สมาชิกบางส่วนรวบรวมข้อมูลและจัดทำชุดข้อมูลเพื่อนำเสนอ แต่ไม่มีการถ่ายทอดข้อมูลที่ได้ให้สมาชิกคนอื่นๆที่ไม่ได้ร่วมทำ

2.2.3 หน่วยที่ 3 การบริหารจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ลักษณะกิจกรรม (ใช้เวลาในการอบรมจำนวน 2 ครั้ง คือ วันที่ 6 มิถุนายน 2549 และวันที่ 14 มิถุนายน 2549)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 วิทยากรใช้วิธีการอธิบายวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ พร้อมทั้งสรุปภาพรวมเนื้อหา การอบรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เป็นลักษณะการบรรยายเนื้อหาความรู้ โดยมีเนื้อหาประกอบด้วย ความหมายขององค์กร ผู้บริหาร หน้าที่ในการบริหารจัดการองค์กร และการ

วางแผนจัดการองค์กร มีการนำวิดิทัศน์ การจัดการชุมชนบ้านโป่งคำ จังหวัดน่าน มาใช้เป็นกรณีศึกษา เพื่อให้แกนนำนำความรู้ที่ได้รับจากการบรรยาย มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ผลที่ได้รับจากหน่วยการเรียนรู้ที่ 3

ผู้วิจัยทำการศึกษาผลการเรียนรู้ โดยการสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ หน่วยที่ 3 ของผู้เข้าร่วมการอบรม สรุปได้ว่า แกนนำผู้เข้าร่วมมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาของหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 อีกทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้มาเชื่อมโยง และประยุกต์ใช้ในการตอบคำถามจากการดูวิดิทัศน์กรณีศึกษาได้ (ดังรายละเอียดในภาคผนวก ก)

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

1. ด้านเนื้อหา เนื่องจากเนื้อหาในหน่วยนี้เป็นวิชาการมากเกินไป ผู้เข้าอบรมทำความเข้าใจได้ยาก
2. เวลาในการฝึกอบรมตรงกับการประชุมอื่นของสมาชิกส่วนใหญ่ ผู้เข้าอบรมจึงมีจำนวนน้อย

2.2.4 หน่วยที่ 4 การสื่อสารจากชุมชนถึงสังคม

ลักษณะกิจกรรม (ใช้เวลาในการอบรมจำนวน 1 ครั้ง คือ วันที่ 27 มิถุนายน 2549)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 วิทยากรใช้กิจกรรมละลายพฤติกรรมเป็นกิจกรรมเริ่มต้น โดยใช้รูปแบบของเกมใบคำจากท่าทาง ซึ่งต้องใช้ทักษะในการสื่อสารเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจตรงกัน ต่อจากนั้น วิทยากรทำการบรรยายเนื้อหาการสื่อสาร ซึ่งประกอบด้วย ทฤษฎีการสื่อสาร หน้าที่ของผู้รับ และผู้ส่งสาร และให้อาสาสมัครแกนนำออกมาฝึกปฏิบัติวิธีการสื่อสารหน้าชั้นเรียน พร้อมทั้งแกนนำทุกคนมีส่วนร่วมโดยการทำการประเมินวิธีการพูด ท่าทาง พร้อมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงต่อไป

ผลที่ได้รับจากหน่วยการเรียนรู้ที่ 4

ผู้วิจัยทำการศึกษาผลการเรียนรู้ โดยการสังเกตการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ หน่วยที่ 4 ของผู้เข้าร่วมการอบรม สรุปได้ว่า แกนนำมีส่วนร่วมในการฝึกทักษะการสื่อสาร และสามารถปฏิบัติตามทฤษฎีการสื่อสาร ได้อย่างถูกต้อง จากการศึกษาภูมิหลังของแกนนำทุกคน พบว่า แกนนำมีการฝึกทักษะการสื่อสารจากการทำงานชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากระบบวิธีการทำงานของเครือข่ายมีการสลับเปลี่ยนแกนนำในการอภิปรายผลการทำงาน รวมถึงการส่งตัวแทนแกนนำเข้าร่วมการประชุมกับหน่วยงานภายนอกอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

เวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมมีน้อยคือ 1 ครั้ง ทำให้ผู้เข้าอบรมไม่สามารถฝึกวิธีการสื่อสารได้ทุกคน และเวลาในการเตรียมตัวพูดมีจำกัด

2.2.5 หน่วยที่ 5 การศึกษาดูงาน

ลักษณะกิจกรรม (ใช้เวลาในการอบรมจำนวน 2 วัน 1 คืน คือ วันที่ 29 – 30 มิถุนายน 2549)

สถานที่ในการศึกษาดูงานเป็นข้อสรุปร่วมกันระหว่างวิทยากรและผู้เข้าร่วมอบรม โดยดูจากบริบทพื้นที่ ลักษณะการทำงานชุมชนที่คล้ายคลึงกับชุมชนตำบลลำสินธุ์ วิทยากรสรุปภาพรวมพื้นที่ที่ไปศึกษาดูงาน ทำความเข้าใจร่วมกัน และมอบหมายงานให้กับผู้เข้าร่วมนำไปศึกษา โดยประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมในหน่วยการเรียนรู้ทั้ง 4 หน่วยการเรียนรู้ และมีการอภิปรายผลที่ได้รับจากการศึกษาดูงานร่วมกัน

สรุปผลจากการศึกษาดูงาน พบว่า

- ผู้เข้าร่วมเกิดแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยนำหลักการทำงานของชุมชนคีรีวงมาปรับใช้ มีลักษณะเป็นการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน เพื่อศึกษาดูงานกลุ่มกิจกรรมที่มีและมีแนวคิดจัดทำบ้านพักแบบอาศัยร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ (Homestay) (จารุณู เพิ่มบุญ, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549)

- ผู้เข้าร่วมเกิดแนวคิดในการนำเอากิจกรรมที่ศึกษาดูงานภายในหมู่บ้านคีรีวงมาปรับใช้ให้เข้ากับชุมชนลำสินธุ์ การจัดทำผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ เช่น น้ำยาล้างจาน สบู่เปลือกมังคุด น้ำหมักชีวภาพ ก๋วยเตี๋ยว เป็นต้น “เราสามารถเอาของที่มีในหมู่บ้านเรามาทำให้เป็นผลิตภัณฑ์ได้” (รัตดา จุลพงษ์, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549) “ผลผลิตบ้านเรามีเยอะ นำมาปรับปรุงทำเป็นผลิตภัณฑ์ได้” (ทรงพร หนานมา, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549)

- ผู้เข้าร่วมเกิดแนวคิดจัดตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนเยาวชนในพื้นที่ เป็นลักษณะของการสนับสนุนเยาวชนในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน จัดสรรทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนที่เรียนดี (อุทัย บุญคำและผล ศรีละมุล, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549)

- ผู้เข้าร่วมเกิดแนวคิดที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยรวบรวมเหตุการณ์ในอดีต ความรู้ ภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความรู้ ภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่น รวมทั้งการปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิดให้กับเยาวชน (อุทัย บุญคำ, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549)

- การปรับใช้แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์ โดยการนำลักษณะการบริหารที่ดีมาใช้กับกลุ่มออมทรัพย์ในตำบลลำสินธุ์ “ลักษณะการทำงานกลุ่มออมทรัพย์ของเขากับเรคล้ายกัน การทำงานต่างกันบ้างเล็กน้อยเท่านั้น” (อุษาวดี บุญคำ, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549)

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

ปัญหาจากการติดต่อประสานงาน เนื่องจากผู้ติดต่อประสานงานชุมชนไม่ได้ให้ข้อมูลตามที่นัดหมายให้กับกลุ่มต่างๆในชุมชน ทำให้แต่ละกลุ่มไม่ได้เตรียมต้อนรับ

2.2.6 หน่วยที่ 6 สรุปการเรียนรู้

ลักษณะกิจกรรม (ใช้เวลาในการอบรมจำนวน 1 ครั้ง คือ วันที่ 6 กรกฎาคม 2549)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 เป็นหน่วยที่ให้ผู้เข้าร่วมร่วมกันสรุปและประเมินผลจากการฝึกอบรม เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตร และเป็นการทวนสอบผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมการอบรม ในตอนท้าย วิทยากรมอบหมายให้ผู้เข้าร่วมร่วมกันระดมความคิดนำความรู้ที่ได้จากการอบรมสร้างชุดความรู้เพื่อนำไปปฏิบัติต่อไป

ข้อสรุปผลจากการระดมความคิดร่วมกัน มีดังนี้

- ผู้เข้าอบรมเห็นว่า โครงการพัฒนานักจัดการความรู้เป็นการสร้างผู้นำทางความคิด ผู้นำเชิงนโยบายซึ่งจำเป็นต่อผู้นำกิจกรรม เป็นการปรับพื้นฐานแนวความคิดให้ตรงกันก่อให้เกิดการขับเคลื่อนชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

- ผู้เข้าร่วมอบรมเกิดความสามัคคีกันในกลุ่มสมาชิก

- ผู้เข้าร่วมอบรมเกิดการเรียนรู้เรื่องการจัดระบบข้อมูลที่มีในชุมชน นำสิ่งที่มีในชุมชนมาทำประโยชน์ให้สูงสุด

- ต้องมีการพัฒนาตนเองในกระบวนการสื่อสาร และการถ่ายทอดข้อมูลต่อไปยังสมาชิกคนอื่นๆ

- ผู้เข้าร่วมอบรมเกิดแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

- สามารถนำชุดข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้จริง

แนวทางกิจกรรมที่กำหนดขึ้นหลังจากโครงการพัฒนานักจัดการความรู้

- กิจกรรม “เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย”

สมาชิกร่วมกันทำบัญชีครัวเรือนแล้วนำเสนอความคืบหน้าในทุกเดือน เพื่อสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และร่วมกันวางแผนเพื่อลดรายจ่ายภายในชุมชน

- กิจกรรม “สมุนไพรเชิงปฏิบัติ(การวิจัย)”

สมาชิกปลูกผักสวนครัว เพื่อนำมาใช้ประโยชน์โดยไม่ต้องซื้อ และสร้างทีมวิจัยชุมชนเพื่อศึกษาและรวบรวมสมุนไพรที่มีในท้องถิ่นจัดเก็บเป็นชุดความรู้เพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

ผู้เข้าร่วมบางคนเข้าร่วมการฝึกอบรมไม่ครบทุกหน่วย จึงไม่สามารถสรุปการเรียนรู้ได้ครบถ้วน

2.3 ขั้นตอนติดตามประเมินผล

ผู้วิจัยทำการติดตามประเมินผลหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมการอบรม เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน โดยทำการแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

แผนงานที่ตกลงร่วมกัน หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมฝึกอบรม เป็นการระดมความคิดร่วมกันในหน่วยการเรียนรู้ที่ 6 ซึ่งมีทั้งสิ้น 2 กิจกรรม คือ

ก. กิจกรรม “เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย”

วัตถุประสงค์ และแผนงานของกิจกรรม

- (1) เพื่อให้สมาชิกฝึกทำบัญชีครัวเรือน เป็นการเก็บข้อมูลการใช้จ่ายภายในครัวเรือน
- (2) นำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก มาปรับลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน
- (3) นำเทคนิค วิธีการลดค่าใช้จ่ายมาแนะนำเสนอแก่สมาชิกอื่นๆ เพื่อให้สามารถนำไปปรับใช้ได้
- (4) ร่วมกันหาวิธีการลดค่าใช้จ่ายและวิธีการเพิ่มรายได้ภายในครัวเรือน
- (5) นำเสนอข้อมูลที่ได้ร่วมกันทุกวันที่ 9 ของเดือน

ลักษณะการดำเนินการ มีดังนี้

สมาชิกร่วมกันทำสมุดบัญชี รายรับ รายจ่ายประจำครัวเรือน โดยจดรายละเอียดที่สมาชิกใช้จ่ายในแต่ละวัน และนำมารายงานต่อกลุ่มทุกวันที่ 9 ของเดือน เพื่อนำเสนอวิธีการลดค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน โดยเริ่มจดบันทึกการดำเนินการในเดือนกรกฎาคม และรายงานต่อที่ประชุมในวันที่ 9 เดือนสิงหาคม ผลการดำเนินการพบว่า ผู้เข้าร่วมอบรมจัดทำสมุดบัญชีเดือนแรกครบทุกคน และมีการเปรียบเทียบรายรับ รายจ่าย เพื่อนำไปลดการใช้จ่าย บางส่วนให้ความเห็นว่าบัญชีรายรับรายจ่ายไม่สามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายได้ เนื่องจากผู้จัดทำบัญชีมีความพยายามลดรายจ่ายที่มีอยู่ในปัจจุบันอยู่ก่อนแล้ว (จรรยา เพิ่มบุญ, สัมภาษณ์ 9 สิงหาคม 2549)

ปัญหาที่ผู้วิจัยพบ ในการดำเนินกิจกรรมนี้ คือ การจดบันทึกบัญชีรายรับ รายจ่ายของผู้เข้าร่วมลดลงภายในเดือนที่สอง และไม่มีผู้จดบันทึกอีกเลยในเดือนที่สาม สาเหตุเกิดจากผู้เข้าร่วมการอบรมไม่มีเวลาในการจดบัญชี (ยุทธพร ศรีภักดี, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2549) และการจดบันทึกในแต่ละวันมีความละเอียดจนทำให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกเกิดความยุ่งยากและไม่ต้องการทำการจดบันทึกอีก (สุพรรณ ไชยหนู, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2549) การดำเนินกิจกรรมนี้สิ้นสุดลงภายในเดือนตุลาคม 2549

ข. กิจกรรม “สมุนไพรเชิงปฏิบัติ(การวิจัย)”

วัตถุประสงค์ และแผนงานของกิจกรรม

- (1) ศึกษาคุณสมบัติพืชสมุนไพรที่มีในท้องถิ่น เก็บรวบรวมความรู้ที่ได้ นำมาเป็นข้อมูลถ่ายทอดต่อไปยังสมาชิกอื่นๆ ได้
- (2) นำพืชสมุนไพรในท้องถิ่น นำมาใช้ประโยชน์ภายในครัวเรือนได้ เช่น นำมาเป็นส่วนประกอบของอาหาร เป็นต้น
- (3) ปลูกพืชสมุนไพรภายในครัวเรือนของตน เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้
- (4) นำเสนอข้อมูลที่ได้ร่วมกันทุกวันที่ 9 ของเดือน

ลักษณะการดำเนินการ มีดังนี้

กิจกรรมสมุนไพรเชิงปฏิบัติการ เป็นการส่งตัวแทนที่มีความสมัครใจเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมและนำเสนอความก้าวหน้าต่อที่ประชุมทุกวันที่ 9 ของเดือนเช่นเดียวกัน กิจกรรมนี้มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 7 คน ได้แก่

1. นางทัศนีย์	2. นางครุณี
3.นางพนิดา	4. นายมงคล
5. นายบรรจง	6. นายอนุชิต
7. นางสมฤดี	

ผลการดำเนินการ พบว่า ตัวแทนผู้เข้าร่วมดำเนินการปลูกผักสวนครัวใช้เองภายในบ้าน ส่วนหนึ่งมีการดำเนินการก่อนหน้าแล้ว กิจกรรมผู้เข้าร่วมดำเนินการเพียงการนำเอาผักสมุนไพรมารับประทานในชีวิตประจำวัน โดยมีผู้เสนอการปรับกิจกรรมไปใช้ในโครงการอื่นๆภายในเครือข่าย (ยุทธพร ศรีภักดี, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2549) เนื่องจากเห็นว่า สมาชิกไม่มีเวลาในการดำเนินการรวบรวมข้อมูลสมุนไพรที่มีในหมู่บ้าน “การเก็บรวบรวมความรู้เรื่องสมุนไพรเป็นงานเชิงวิชาการ เหมาะสำหรับเด็กนักเรียน นักศึกษา” (ทรงพร หนานมา, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2549) “แกนนำไม่มีความสามารถเพียงพอที่จะทำงานรวบรวมข้อมูลในส่วนนี้ได้ และงานเก็บข้อมูลยากเกินไปสำหรับสมาชิกเครือข่าย” (สุภิญญา ชูสุวรรณ, สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2549) และความรู้เรื่องสมุนไพรต้องให้เยาวชนเป็นผู้รวบรวม

ปัญหาที่ผู้วิจัยพบ คือ ผู้เข้าอบรมเห็นว่า การรวบรวมข้อมูลเป็นเรื่องที่ยุ่งยากและต้องใช้เวลานานในการเก็บข้อมูล อีกทั้งมีข้อจำกัดเรื่องเวลาของผู้เข้าร่วม ทำให้ผู้เข้าร่วมไม่สามารถดำเนินการในกิจกรรมนี้ได้ รวมทั้งไม่มีผู้เป็นตัวกลางในการนัดหมายและดำเนินการรวบรวมข้อมูล ทำให้กิจกรรมนี้ไม่ต่อเนื่องและไม่สามารถดำเนินการต่อได้

2.3.2 บทบาทของกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินโครงการ/กิจกรรม หลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรม โดยดูจากการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ทักษะ การนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับงานชุมชน ผู้วิจัยทำการสรุปกิจกรรมของกลุ่มเป้าหมายทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการอบรม จากการสังเกต และการสัมภาษณ์ ได้ดังตาราง 5

ตาราง 5 ตารางสรุปข้อมูลแกนนำชุมชน

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
1. นายจักรชัย	<u>ก่อนการอบรม</u> - ประธานเครือข่าย สินธุ์แพรทอง - รองประธานกลุ่ม ออมทรัพย์ - ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ม.1	<u>ก่อนการอบรม</u> - ที่ปรึกษาด้านการเงินและบัญชีหมู่ที่ 1 - คณะกองเลขาประสานงานองค์กร ชุมชน	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - เทคนิคการจับประเด็น ในการสรุปข้อมูลการประชุม - กระบวนการสื่อสาร - การบริหารจัดการองค์กรชุมชน	- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) - กองเลขาคณะประสานองค์กรชุมชน จังหวัดพัทลุง - เครือข่ายสินธุ์แพรทอง - หน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงานภายในชุมชน เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น
	<u>ระหว่างการอบรม</u> - รองประธานกลุ่ม ออมทรัพย์ - ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ม.1	<u>ระหว่างการอบรม</u> - ที่ปรึกษาด้านการเงินและบัญชีหมู่ที่ 1 - คณะกองเลขาประสานงานองค์กร ชุมชน		
	<u>หลังการอบรม</u> - ผู้ใหญ่บ้าน ม.1	<u>หลังการอบรม</u> - ที่ปรึกษาด้านการเงินและบัญชี หมู่ที่ 1	<u>หลังการอบรม</u> - การพัฒนาความรู้ด้านการรวบรวมชุดข้อมูลจัดทำกราฟความรู้ - แนวคิดการพัฒนาเทคโนโลยีในการจัดเก็บข้อมูลเครือข่ายชุมชน	

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
2. นางทัศนีย์	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - คณะกรรมการเครือข่าย สินธุ์ แพรทอง - แพทย์ประจำตำบล - ประธานกลุ่มสตรีระดับตำบล - ประธานคณะกรรมการกลุ่มแม่บ้านเกษตรพัฒนา ม. 2 - กรรมการศูนย์กระจายสินค้า - อาสาสมัครตำบลลำสินธุ์	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - ผู้ติดต่อประสานงานกลุ่มภายในหมู่บ้าน กับหน่วยงานกลางของตำบล - ตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในหมู่บ้านและองค์กรชุมชน - กรรมการกลางผู้กำหนดนโยบาย โครงการและกิจกรรมที่นำไปปฏิบัติภายในชุมชน	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - ทักษะการติดต่อสื่อสาร การพูดต่อหน้าทีประชุม - ทักษะการเขียน การจัดทำโครงการเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ - ทักษะด้านการจับประเด็น - วิธีการเชื่อมโยงข้อมูลชุมชน เพื่อนำไปใช้ในการทำงานชุมชน - แนวคิดการพัฒนา การจัดการองค์กรชุมชน เพื่อนำไปกำหนดแผนงาน โครงการในชุมชน	- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) - หน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงานภายในชุมชน เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น - เครือข่ายสินธุ์แพรทอง - องค์กรบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์ - เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลลำสินธุ์ - เจ้าหน้าที่อนามัยตำบลลำสินธุ์ - วิทยาลัยจัดการทางสังคม (วจส.)

ชื่อ- สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
2. นางทัศนีย์ (ต่อ)	<u>หลังการอบรม</u> - คณะกรรมการเครือข่าย สินธุ์ แพรทอง - แพทย์ประจำตำบล - ประธานคณะกรรมการ กลุ่มแม่บ้านเกษตร พัฒนา ม. 2 - อาสาสมัครตำบลลำ สินธุ์	<u>หลังการอบรม</u> - ลดบทบาทการทำงานลง เนื่องจากปัญหาทางด้านสุขภาพ	<u>หลังการอบรม</u> - การพัฒนาแนวคิดการบริหารจัดการองค์กร ชุมชน - การพัฒนาทักษะด้านการพูดต่อหน้าที่ประชุม	

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
3. นายโยธิน	<u>ก่อนการอบรม ระหว่างการอบรมและหลังการอบรม</u> - ประธานศูนย์วิทยุชุมชน - ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ม.8 - คณะกรรมการเครือข่ายสินธุ์แพรทอง	<u>ก่อนการอบรมระหว่างการอบรมและหลังการอบรม</u> - ผู้กระจายข้อมูลข่าวสารกิจกรรมชุมชนให้แก่สมาชิกในตำบลผ่านทางวิทยุชุมชน - กรรมการกลางผู้กำหนดนโยบาย โครงการและกิจกรรมที่นำไปปฏิบัติภายในชุมชน - ผู้ติดต่อประสานงานระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรภายนอก เช่น หน่วยงานภาครัฐ ผู้ให้งบประมาณในการทำกิจกรรม องค์กรอิสระ เป็นต้น	<u>ก่อนการอบรม</u> - ทักษะการติดต่อสื่อสาร การพูดต่อหน้าทีประชุม - ทักษะการเขียน การจัดทำโครงการเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ - ทักษะด้านการจับประเด็น <u>หลังการอบรม</u> - ความรู้ด้านการบริหารจัดการองค์กร - ความรู้การเขียน การจัดระบบข้อมูลและการรวบรวมข้อมูล - เทคนิคการสรุปข้อมูลโดยการใช้ Mind mapping	- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) - หน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงานภายในชุมชน เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น - เครือข่ายสินธุ์แพรทอง - องค์กรบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์ - เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลลำสินธุ์ - วิทยาลัยจัดการทางสังคม (วจส.)

ชื่อ- สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
4. นางอมรา	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - กรรมการเครือข่ายสตรีแพรทอง - กรรมการออมทรัพย์ - กรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์บ้านต้นม่วง	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - ผู้ประสานงานระหว่างแกนนำแต่ละหมู่บ้าน - ผู้ประสานงานระหว่างองค์กรภายนอกและองค์กรภายในหมู่บ้าน - ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านของเครือข่ายฯ - ทำหน้าที่เป็นแรงหนุนเบื้องหลังนายอุทัย ประธานเครือข่ายฯผู้เป็นสามี	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - ทักษะด้านการจัดทำบัญชี - ทักษะด้านการวางแผนบริหารจัดการ - ทักษะการติดต่อสื่อสาร	- หน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงานภายในชุมชน เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น - เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลลำสินธุ์ - เครือข่ายสตรีแพรทอง - องค์กรบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์ - วิทยาลัยจัดการทางสังคม (วจส.)

ชื่อ- สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
4. นางอมรา (ต่อ)	<u>หลังการอบรม</u> - กรรมการเครือข่ายสินค้า แพรทอง - กรรมการออมทรัพย์ - กรรมการสหกรณ์ออม ทรัพย์บ้านต้นม่วง - กรรมการกลุ่มผู้เลี้ยงไก่ ไช้	<u>หลังการอบรม</u> เพิ่มเติมบทบาท นอกเหนือจากบทบาท ข้างต้น - ผู้ดำเนินการ ประสานงาน สมาชิกและเป็นผู้จัดสรร หน้าที่ต่างๆภายในกลุ่มผู้ เลี้ยงไก่ไช้	<u>หลังการอบรม</u> - มีการพัฒนาทักษะด้านการจัดทำชุดความรู้ในการ รวบรวมความรู้ - การพัฒนาทักษะด้านการเขียน การสรุปการ ประชุม	

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
5. นายอนุชิต	<u>ก่อนการอบรม ระหว่าง</u> <u>การอบรมและหลังการ</u> <u>อบรม</u> - ประชาสัมพันธ์รายการ วิทยุชุมชน - กรรมการผู้ใช้น้ำประปา ภูเขา - กรรมการสถานีวิทยุ ชุมชน	<u>ก่อนการอบรม ระหว่างการ</u> <u>อบรมและหลังการอบรม</u> - กรรมการกลางผู้กำหนด นโยบาย โครงการและ กิจกรรมที่นำไปปฏิบัติ ภายในชุมชน - ผู้กระจายข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมชุมชนให้แก่ สมาชิกในตำบลผ่านทาง วิทยุชุมชน - ผู้ติดต่อประสานงาน ระหว่างองค์กรชุมชนกับ องค์กรภายนอก เช่น หน่วยงานภาครัฐผู้ให้ งบประมาณในการทำ กิจกรรม องค์กรอิสระ เป็น ต้น	<u>ก่อนการอบรม</u> - ทักษะการติดต่อสื่อสาร การพูดต่อหน้าที่ประชุม - ทักษะการเขียน การจัดทำโครงการเพื่อขอรับ งบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ - ทักษะด้านการจับประเด็น	- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) - หน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงาน ภายในชุมชน เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น - เครือข่ายสินธุ์แพรทอง - องค์กรบริหารส่วนตำบลลำ สินธุ์ - เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลลำ สินธุ์ - วิทยาลัยจัดการทางสังคม (วจส.)
			<u>หลังการอบรม</u> - มีการพัฒนาทักษะด้านการจัดทำชุดความรู้ในการ รวบรวมความรู้ - การพัฒนาทักษะด้านการเขียน การสรุปการ ประชุม โดยใช้เทคนิค Mind Mapping	

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
6. นางราตรี	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - กรรมการเครือข่ายสินค้าแพรทอง - กรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านต้นม่วง	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - เป็นผู้รับโครงการจากส่วนกลางไปปฏิบัติ - ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านของเครือข่ายฯ ต้อนรับผู้มาศึกษาดูงาน	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - การเป็นผู้ฟังและเป็นผู้ปฏิบัติตามที่ดี - ทักษะด้านการจัดทำบัญชี	- เครือข่ายสินค้าแพรทอง - กลุ่มองค์กรย่อยภายในตำบล เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น - วิทยาลัยจัดการทางสังคม (วจส.)
	<u>หลังการอบรม</u> - กรรมการเครือข่ายสินค้าแพรทอง - กรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านต้นม่วง - สมาชิกกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่	<u>หลังการอบรม</u> - เป็นผู้รับโครงการจากส่วนกลางไปปฏิบัติ - ทำหน้าที่เป็นแม่บ้านของเครือข่ายฯ ต้อนรับผู้มาศึกษาดูงาน - ผู้ประสานงานกิจกรรมระหว่างเครือข่ายและสมาชิกภายในชุมชน	<u>หลังการอบรม</u> - มีการพัฒนาทักษะด้านการจัดทำชุดความรู้ในการรวบรวมความรู้ - การพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร ความกล้าแสดงออกต่อหน้าที่ประชุม	

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
7. นายสง่า	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> -สมาชิกเครือข่ายสินธุ์แพรทอง -อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - เป็นผู้ทำหน้าที่ส่งเอกสารให้แก่สมาชิกและกลุ่มต่างๆภายในตำบล - ทำหน้าที่เป็นแรงงานคอยช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆตามที่ได้รับมอบหมาย	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - ความคล่องแคล่ว ว่องไวในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายงาน - ทักษะด้านการช่าง เช่น การเดินสายไฟ การติดตั้งอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น - ความสามารถในการรับคำสั่งมาปฏิบัติตาม	- เครือข่ายสินธุ์แพรทอง - สถานีอนามัยตำบลลำสินธุ์ - กลุ่มอาสาสมัครตำบลลำสินธุ์ - องค์การบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์ - กลุ่มองค์กรย่อยภายในตำบล เช่น กลุ่มสตรีแต่ละหมู่บ้าน - กลุ่มก๊วยฉาบ เป็นต้น - วิทยาลัยจัดการทางสังคม (วจส.)
	<u>หลังการอบรม</u> -สมาชิกเครือข่ายสินธุ์แพรทอง -อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน - สมาชิกกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่	<u>หลังการอบรม</u> - เน้นการทำกิจกรรม อสม. - ลดบทบาทการทำงานภายในเครือข่ายฯลง เนื่องจากเกิดความเบื่อหน่ายในการทำงาน	<u>หลังการอบรม</u> - พัฒนาทักษะด้านการพูด การติดต่อสื่อสาร	

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
8. นางสมฤดี	<u>ก่อนการอบรม</u> <u>ระหว่างการอบรมและ</u> <u>หลังการอบรม</u> - ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ม.4 - กรรมการกลุ่มออมทรัพย์ อสม. - กรรมการเครือข่ายสินธุ์แพรทอง - เลขานุการกลุ่มสวัสดิการ - กรรมการเงินกองทุนหมู่บ้านหมู่ที่ 4	<u>ก่อนการอบรมและระหว่าง</u> <u>การอบรมและหลังการอบรม</u> - เป็นผู้ดำเนินการควบคุมดูแลกลุ่มออมทรัพย์ย่อยในหมู่บ้าน - เป็นตัวกลางติดต่อประสานงานระหว่างกลุ่มองค์กรภายในหมู่ที่ 4 กับเครือข่ายซึ่งเป็นองค์กรส่วนกลาง	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - ทักษะด้านการบริหารจัดการกลุ่ม องค์กร - ทักษะด้านบัญชี - ทักษะด้านการสื่อสาร - ทักษะด้านการจับประเด็นการประชุม <u>หลังการอบรม</u> - การพัฒนาด้านทักษะการสื่อสาร - การพัฒนาด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล - การพัฒนาทักษะด้านการจัดระบบข้อมูล	- เครือข่ายสินธุ์แพรทอง - สถานีอนามัยตำบลลำสินธุ์ - กลุ่มอาสาสมัครตำบลลำสินธุ์ - องค์กรบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์ - หน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น - วิทยาลัยจัดการทางสังคม (วจส.)

ชื่อ- สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
9. นายชลิต	<u>ก่อนการอบรม</u> <u>ระหว่างการอบรมและ</u> <u>หลังการอบรม</u> - กรรมการฝ่ายสุข ภาวะชุมชน - อาสาสมัคร สาธารณสุขหมู่บ้าน	<u>ก่อนการอบรม ระหว่างการ</u> <u>อบรมและหลังการอบรม</u> - เป็นตัวแทนสมาชิกในหมู่บ้าน นำเสนอข้อมูล ความต้องการ ด้านสุขภาวะแก่เจ้าหน้าที่ อนามัยผู้รับผิดชอบ - ตรวจสอบ คุณแลสุขภาพของ สมาชิกภายในหมู่บ้านที่ตน รับผิดชอบ - เก็บข้อมูลด้านสุขภาวะของ สมาชิกเพื่อนำเสนอต่อ เจ้าหน้าที่อนามัยผู้รับผิดชอบ - เป็นตัวแทนของสมาชิก อสม. เข้าร่วมประชุมกับหน่วยงาน ต่างๆตามที่ได้รับมอบหมาย	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - ทักษะด้านการติดต่อสื่อสาร การสร้างมนุษย สัมพันธ์ - ทักษะด้านการจับประเด็น	- สถานีอนามัย - เครือข่ายสินธุ์แพรทอง - กลุ่มอาสาสมัครตำบลลำ ลินธุ์
			<u>หลังการอบรม</u> - การพัฒนาทักษะด้านการพูดต่อหน้าที่ประชุม - การพัฒนาทักษะด้านการรวบรวมข้อมูล	

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
10. นางพนิดา	<u>ก่อนการอบรม ระหว่าง</u> <u>การอบรมและหลังการ</u> <u>อบรม</u> - อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน - คณะกรรมการแก้ไขปัญหาคความยากจน - กลุ่มประสานงานพลังแผ่นดิน - ประธานศูนย์เอโรบิค หมู่ที่ 2	<u>ก่อนการอบรม ระหว่างการ</u> <u>อบรมและหลังการอบรม</u> - เป็นตัวแทนสมาชิกในหมู่บ้านนำเสนอข้อมูล ความต้องการด้านสุขภาวะแก่เจ้าหน้าที่อนามัยผู้รับผิดชอบ - ตรวจสอบ คุณแลสุขภาพของสมาชิกภายในหมู่บ้านที่ตนรับผิดชอบ - เก็บข้อมูลด้านสุขภาวะของสมาชิกเพื่อนำเสนอต่อเจ้าหน้าที่อนามัยผู้รับผิดชอบ - เป็นตัวแทนของสมาชิก อสม. เข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานต่างๆตามที่ได้รับมอบหมาย	<u>ก่อนการอบรมและระหว่างการอบรม</u> - ทักษะด้านการติดต่อสื่อสาร การสร้างมนุษยสัมพันธ์ - ทักษะด้านการจับประเด็น - ทักษะการติดต่อสื่อสาร การพูดต่อหน้าที่ประชุม - ทักษะการเขียน การจัดทำโครงการเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ	- สถานีอนามัย - เครือข่ายสินธุ์เพชรทอง - กลุ่มอาสาสมัครตำบลลำสินธุ์ - องค์การบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์

ชื่อ- สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
10. นางพนิดา (ต่อ)		- เป็นตัวกลางติดต่อประสานงานระหว่างกลุ่มองค์กรภายในหมู่ที่ 2 กับเครือข่ายฯซึ่งเป็นองค์กรส่วนกลาง - เป็นผู้รณรงค์แนวคิดการออกกำลังกายให้แก่สมาชิกในหมู่บ้าน	<u>หลังการอบรม</u> - การพัฒนาทักษะด้านการรวบรวมข้อมูล - การพัฒนาทักษะด้านการสื่อสาร การพูดต่อหน้าทีประชุม	

ชื่อ- สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
11. นายบรรจง	<u>ก่อนการอบรมระหว่าง</u> <u>การอบรม</u> - ผู้ประสานงานด้านแผนและประชาคม - กรรมการเครือข่ายสินธุ์แพรทอง - กรรมการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต - กรรมการศูนย์สาธิตการตลาด - ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ม.5	<u>ก่อนการอบรม ระหว่างการอบรม</u> <u>และหลังการอบรม</u> - กรรมการกลางผู้กำหนดนโยบาย โครงการและกิจกรรมที่นำไปปฏิบัติภายในชุมชน - ผู้ติดต่อประสานงานกลุ่มภายในหมู่บ้าน กับหน่วยงานกลางของตำบล - ผู้ติดต่อประสานงาน ระหว่างองค์กรชุมชนกับองค์กรภายนอก เช่น หน่วยงานภาครัฐผู้ให้งบประมาณในการทำกิจกรรม องค์กรอิสระ เป็นต้น - เป็นตัวแทนเครือข่ายฯ เข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานต่างๆภายนอกเพื่อนำนโยบาย	<u>ก่อนการอบรม</u> - ทักษะการติดต่อสื่อสาร การพูดต่อหน้าทีประชุม - ทักษะการเขียน การจัดทำโครงการเพื่อขอรับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ - ทักษะด้านการจับประเด็น	- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) - หน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงานภายในชุมชน เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น - เครือข่ายสินธุ์แพรทอง - องค์กรบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์ - วิทยาลัยจัดการทางสังคม (วจส.)

ชื่อ- สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
11. นายบรรจง (ต่อ)		โครงการและงบประมาณเข้ามาพัฒนาชุมชน โดยผ่านการเห็นชอบจากคณะกรรมการส่วนกลางของเครือข่ายฯ - ดูแล ควบคุมกิจกรรมที่มีภายในหมู่บ้าน ร่วมรับฟังปัญหาของชาวบ้านภายในหมู่บ้านร่วมกับผู้ใหญ่บ้านและหาวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น		

ชื่อ- สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
11. นายบรรจง (ต่อ)	<u>หลังการอบรม</u> - ผู้ประสานงานด้าน แผนและประชาคม - กรรมการเครือข่าย สโมสรแพรทอง - กรรมการกลุ่มออม ทรัพย์เพื่อการผลิต - กรรมการศูนย์สาธิต การตลาด	<u>หลังการอบรม</u> - รับผิดชอบด้านการทำงาน ตำแหน่งผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากครบวาระทางตำแหน่ง จึงเหลือเพียงการทำงานชุมชน	<u>หลังการอบรม</u> - มีการพัฒนาทักษะด้านการจัดทำชุดความรู้ใน การรวบรวมความรู้ - การพัฒนาทักษะด้านการเขียน การสรุปการ ประชุม โดยใช้เทคนิค Mind Mapping - การพัฒนาทักษะด้านการรวบรวมข้อมูล	

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
12. นางปนัดดา	<u>ก่อนการอบรม ระหว่าง</u> <u>การอบรมและหลังการ</u> <u>อบรม</u> - กรรมการกองทุนเงิน ล้วน - รองประธานกลุ่ม เครื่องแกง หมู่ที่ 5 - กรรมการสหกรณ์ หมู่ที่ 5	<u>ก่อนการอบรม ระหว่างการ</u> <u>อบรมและหลังการอบรม</u> - ควบคุมดูแลและจัดสรร เงินกู้แก่สมาชิกกองทุนเงิน ล้วน - ควบคุมดูแลและจัดสรร เงินกู้แก่สมาชิกสหกรณ์หมู่ ที่ 5 - เป็นผู้ดำเนินการประชุม กลุ่มเครื่องแกง จัดทำบัญชี รายรับ รายจ่ายของกลุ่ม รวมถึงการจัดหาตลาดเพื่อ กระจายผลิตภัณฑ์	<u>ก่อนการอบรม</u> - ทักษะด้านการจัดทำบัญชี - ทักษะด้านการวางแผนบริหารจัดการ - ทักษะด้านการพูดต่อหน้าที่ประชุม <u>หลังการอบรม</u> - ทักษะด้านการจับประเด็น - การพัฒนาทักษะด้านการเขียน การสรุปการ ประชุม โดยใช้เทคนิค Mind Mapping - การพัฒนาทักษะด้านการรวบรวมข้อมูล	- ที่ว่าการกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ (เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ โครงการกองทุนเงินล้วน) - เครือข่ายสินธุ์แพรทอง - องค์การบริหารส่วนตำบลลำ สินธุ์

ชื่อ-สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
13. นางครุณี	<u>ก่อนการอบรม</u> <u>ระหว่างการอบรม</u> <u>และหลังการอบรม</u> - อาสาสมัคร สาธารณสุขหมู่บ้าน - กรรมการหมู่บ้าน - ประชาคมหมู่บ้าน - กรรมการกองทุน เงินล้าน	<u>ก่อนการอบรม</u> <u>ระหว่างการอบรมและหลังการ</u> <u>อบรม</u> - ควบคุมดูแลและจัดสรรเงินกู้ แก่สมาชิกกองทุนเงินล้าน - เป็นผู้ตรวจสอบ ดูแลสถานะ ของสมาชิกภายในหมู่บ้านที่ตน รับผิดชอบ และ เก็บข้อมูลด้าน สุขภาวะของสมาชิกเพื่อ นำเสนอต่อเจ้าหน้าที่อนามัย ผู้รับผิดชอบ ได้รับมอบหมาย - เป็นผู้ช่วยเหลืองานชุมชน ภายในหมู่บ้านและติดตามผล การดำเนินกิจกรรม โดยการ บันทึกผลและกลับมาเสนอ ต่อที่ประชุม	<u>ก่อนการอบรม</u> - ทักษะด้านการจัดทำบัญชี - ทักษะด้านการวางแผนบริหารจัดการ - ทักษะด้านการพูดต่อหน้าที่ประชุม - ทักษะด้านการจับประเด็น - การพัฒนาทักษะด้านการเขียน การสรุปการ ประชุม	- ที่ว่าการกิ่งอำเภอศรีนครินทร์ (เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ โครงการกองทุนเงินล้าน) - เครือข่ายสินธุ์เพชรทอง - องค์การบริหารส่วนตำบลลำ สินธุ์ - สถานีอนามัย

ชื่อ- สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
13. นางครุณี (ต่อ)		- เป็นผู้ดำเนินการประชุม ประชาคมหมู่บ้าน ทำหน้าที่จับ ประเด็นและสรุปผลที่ได้จาก การประชุม	หลังการอบรม - การพัฒนาทักษะด้านการเขียน โดยใช้เทคนิค Mind Mapping - การใช้คอมพิวเตอร์ในการจัดเก็บข้อมูลและ นำเสนอ	

ชื่อ- สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
14. นายมงคล	<u>ก่อนการอบรม</u> <u>ระหว่างการอบรมและ</u> <u>หลังการอบรม</u> - เลขานุการสหกรณ์ กองทุนสวนยางบ้าน ลำสินธุ์ จำกัด - อาสาสมัครตำบล สหกรณ์ จ.พัทลุง	<u>ก่อนการอบรม ระหว่างการ</u> <u>อบรมและหลังการอบรม</u> - เป็นผู้รวบรวมข้อมูลการ ทำงานกลุ่มสหกรณ์กองทุน สวนยาง - เป็นผู้ร่วมคิดวางแผนการ ทำงานและจัดสรรเงินกู้ ให้แก่สมาชิกกองทุนสวน ยาง - เป็นผู้ตรวจสอบ ดูแลสุข ภาวะของสมาชิกภายใน หมู่บ้านที่ตนรับผิดชอบ และ เก็บข้อมูลด้านสุข ภาวะของสมาชิกเพื่อ นำเสนอต่อเจ้าหน้าที่ อนามัยผู้รับผิดชอบ ได้รับความหมาย	<u>ก่อนการอบรม</u> - ทักษะด้านการพูดต่อหน้าที่ประชุม - ทักษะด้านการจับประเด็น - ทักษะในการจัดการบริหารองค์กร	- เครือข่ายสินธุ์เพชรทอง - องค์กรบริหารส่วนตำบลลำ สินธุ์ - สถานีอนามัย
			- ทักษะด้านการพูดต่อหน้าที่ประชุม - การพัฒนาทักษะด้านการรวบรวมข้อมูล	

ชื่อ- สกุล	ตำแหน่งหน้าที่	บทบาทที่ทำ	ทักษะและความรู้ที่ใช้ในการทำงาน	หน่วยงานที่ติดต่อ
15. นางสาวธนิศา	<u>ก่อนการอบรม</u> - พนักงานขายของศูนย์กระจายสินค้าฯ	<u>ก่อนการอบรม</u> - เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มแกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์ ประชุมและร่วมทำกิจกรรมที่มีภายในตำบลตามที่สามารถทำได้ - เป็นผู้ขายและจัดบัญชีรายรับรายจ่ายประจำวันของศูนย์กระจายสินค้า	<u>ก่อนการอบรม</u> - ทักษะด้านการจัดทำบัญชี - ทักษะด้านการพูด การติดต่อสื่อสาร	- เครือข่ายสินธุ์เพชรทอง - องค์กรบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์
	<u>ระหว่างการอบรม</u> - แกนนำเยาวชนตำบลลำสินธุ์	<u>ระหว่างการอบรม</u> - ใช้เวลาว่างจากการเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่มีภายในชุมชน	<u>ระหว่างการอบรม</u> - การพัฒนาทักษะด้านการพูดต่อหน้าที่ประชุม	
	<u>หลังการอบรม</u> - ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ทางชุมชน	<u>หลังการอบรม</u> - ลดบทบาทการเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนลงเนื่องจากไม่มีเวลาและอายุมากกว่าสมาชิกเยาวชนคนอื่นๆ	<u>หลังการอบรม</u> - การพัฒนาทักษะด้านการใช้คอมพิวเตอร์	

2.4 เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมต่อการฝึกอบรม

จากการวิจัย ผู้วิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน มีเงื่อนไข / ปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมหลายประการ จากการสอบถาม การสัมภาษณ์ และการสังเกต แกนนำผู้เข้าร่วมอบรม และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการอบรม โดยสามารถจำแนกรายละเอียดได้ดังนี้

2.4.1. เนื้อหาหลักสูตร

ก. รูปแบบและวิธีการจัดกระบวนการฝึกอบรม

ข. ระยะเวลาที่ใช้ดำเนินการอบรม

ค. สถานที่ดำเนินการ

ง. วิทยากร

2.4.2 บริบทของกลุ่มเป้าหมาย

ก. ลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย

ข. ภาระหน้าที่

ค. พื้นฐานของครอบครัว

ง. แรงจูงใจของผู้เข้าร่วม

2.4.1 เนื้อหาหลักสูตร

หลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรม เป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นจากหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และวิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) ได้มีการระดมความคิดร่วมกับนักพัฒนาเอกชนและแกนนำสถานวัดตะโหมด ตามแนวคิดที่ต้องการพัฒนาแกนนำชุมชนให้กลายเป็มนักจัดการความรู้ชุมชนเพื่อให้สามารถนำทักษะความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ให้เข้ากับชุมชนของตน ซึ่งมีการทดลองใช้ครั้งแรกกับแกนนำตำบลตะโหมดและได้มีการนำมาปรับหลักสูตรให้เหมาะสมเพื่อให้สามารถใช้กับชุมชนอื่นๆต่อไป

ก. รูปแบบและวิธีการจัดกระบวนการฝึกอบรม

หลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมมีจำนวนทั้งสิ้น 6 หน่วยการเรียนรู้ โดยมีการกำหนดหัวข้อการเรียนรู้ออกเป็นหัวข้อกว้างๆตามจุดประสงค์ในหน่วยการเรียนรู้ต่างๆ วิทยากรสามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้เข้ากับบริบทของชุมชนที่นำไปใช้

วิธีการจัดกระบวนการในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ เริ่มต้นจากกิจกรรมละลายพฤติกรรมเพื่อเป็นการกระตุ้นผู้เข้าอบรมก่อนเริ่มการอบรม วิทยากรใช้วิธีการนำเสนอโดยรูปแบบของสไลด์ presentation เริ่มจากอธิบายวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ต่างๆ แล้วอธิบายภาพรวมเนื้อหาอย่างคร่าวๆก่อนเริ่มต้นการบรรยายเนื้อหา และในแต่ละหน่วยการเรียนรู้มีกิจกรรมหรือคำถาม

ให้ผู้เข้าอบรมได้ร่วมกันคิดและออกมาตอบคำถามหน้าชั้นเรียน จากการสังเกตของผู้วิจัยในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ พบว่า มีประเด็นต่างๆที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรม สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 6 เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของรูปแบบและวิธีการจัดกระบวนการฝึกอบรม

เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อต่อการฝึกอบรม	ข้อจำกัดในการฝึกอบรม
1. การกำหนดหัวข้อเนื้อหาอย่างกว้างในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ทำให้วิทยากรง่ายต่อการปรับเปลี่ยน เนื้อหาให้เข้ากับบริบทชุมชนและสถานการณ์ในขณะนั้น 2. การวางรูปแบบวิธีการอบรมการฝึกอบรมเป็นขั้นตอนแบบแผน ทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจในเนื้อหา กิจกรรม	1. ทักษะคิดของผู้เข้าอบรมที่มีต่อกิจกรรมละลายพฤติกรรม หรือเกมบางเกมมีผลต่อความร่วมมือในกิจกรรมนั้นๆ 2. ความสนใจต่อเนื้อหาการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมอบรมมีผลต่อการเข้าอบรมในหน่วยนั้นๆ

ข. ระยะเวลาที่ใช้ดำเนินการอบรม

จากการพูดคุยทำความเข้าใจก่อนการอบรมระหว่างวิทยากร ผู้วิจัยและผู้เข้าร่วมอบรม มีการกำหนดช่วงเวลาการอบรมโดยพิจารณาจากบริบทชุมชน และข้อจำกัดในการทำงานของชุมชน ทำให้เกิดข้อตกลงร่วมกันในเรื่องระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม คือ ช่วงบ่ายของวันจันทร์ทุกสัปดาห์ ตั้งแต่เวลา 13.00 – 16.00 น. แต่แต่ละครั้งของการอบรมใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง โดยแบ่งออกเป็น

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ใช้เวลาจำนวน 2 ครั้ง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 การรวบรวมความรู้ท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากร ใช้เวลาจำนวน 3 ครั้ง (สัปดาห์เว้นสัปดาห์)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 การบริหารจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ใช้เวลาจำนวน 2 ครั้ง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การสื่อสารจากชุมชนถึงสังคม ใช้เวลาจำนวน 1 ครั้ง

หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การศึกษาดูงาน ใช้เวลาจำนวน 1 ครั้ง (จำนวน 2 วัน)

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 สรุปการเรียนรู้ ใช้เวลาจำนวน 1 ครั้ง

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า กำหนดการอบรมมีการปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาจากปัจจัยและเงื่อนไขของชุมชน ผู้วิจัยทำการสรุปทั้งประเด็นที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรม ได้ดังนี้

ตารางที่ 7 เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม

เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อ	ข้อจำกัดในการฝึกอบรม
การกำหนดเวลาการอบรมล่วงหน้า ทำให้ง่ายต่อการจัดตารางเวลาการทำงานของผู้อบรม	1. งานที่เข้ามาภายในเครือข่ายมีจำนวนมากและเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ทำให้บางครั้งต้องเลื่อนการอบรมออกไปเป็นวันอื่น จึงขาดความต่อเนื่องในการอบรม 2. ระยะเวลาที่ใช้อบรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ น้อยไป ทำให้บางกิจกรรม ผู้อบรมไม่สามารถฝึกทำได้ครบทุกคน เช่น การฝึกพูดต่อหน้าที่ประชุมของหน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การสื่อสาร เป็นต้น 3. เนื้อหาบางส่วนถูกตัดออกไปเนื่องจากเวลาที่มีจำกัด

ค. สถานที่ดำเนินการ

สถานที่ที่ใช้ในการฝึกอบรม คือ ที่ประชุมของเครือข่ายสินธุ์แพรทอง ซึ่งเป็นลักษณะของการนั่งฟังการบรรยายบนเก้าอี้ ที่จัดแบบครึ่งวงกลม โดยให้วิทยากรอยู่ตรงกลาง และสถานที่ที่ใช้ในการศึกษาดูงาน คือ บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นการเสนอความคิดเห็นร่วมกันระหว่างผู้เข้าอบรมและวิทยากร ผู้วิจัยทำการสรุปทั้งประเด็นที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรม ได้ดังนี้

ตารางที่ 8 เจือ้นไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของสถานที่ที่ใช้ในการฝึกอบรม

เจือ้นไขและปัจจัยที่เอื้อ	ข้อจำกัดในการฝึกอบรม
1. สถานที่ภายในเครือข่ายมีอุปกรณ์สำนักงานครบครัน สะดวกและง่ายต่อการจัดการประชุม 2. การกำหนดสถานที่ในการศึกษาดูงานเป็นความคิดเห็นเห็นร่วมกันของผู้เข้าอบรมกับวิทยากร ทำให้ผู้เข้าอบรมเกิดแรงกระตุ้นในการไปศึกษาดูงาน	1. วัฒนธรรมการประชุมของเครือข่ายฯ ที่ให้สมาชิกสามารถพักรับประทานอาหารระหว่างการอบรม โดยไม่ระบุเวลา ทำให้ผู้เข้าอบรมขาดความต่อเนื่องของการฟังการบรรยาย 2. ในส่วนของการศึกษาดูงาน เกิดข้อผิดพลาดในการติดต่อประสานงานระหว่างผู้วิจัยและผู้ประสานงานบ้านคีรีวง ทำให้กิจกรรมการดูงานเกิดความไม่สะดวก เนื่องจากไม่มีตัวแทนแต่ละกิจกรรมของบ้านคีรีวงบรรยายกิจกรรม

ง. วิทยากร

วิทยากรในกระบวนการฝึกอบรม เป็นอาจารย์จากคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จำนวน 2 ท่าน ได้แก่

- ผศ.ดร. เยาวนิจ กิตติธรรกุล บรรยายเนื้อหาการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 และ หน่วยการเรียนรู้ที่ 6

- ดร. เสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรื่องศรีบรรยายเนื้อหาการเรียนรู้ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 และ หน่วยการเรียนรู้ที่ 4 และ หน่วยการเรียนรู้ที่ 6

ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 5 เป็นส่วนของการศึกษาดูงาน มีการเชิญวิทยากรจากในพื้นที่ เป็นผู้ให้ความรู้ วิธีการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มของตน

ตารางที่ 9 เจ็อนไขและป้งจ้ยที่เอื้อและข้อจ้งกัคในการฝึกอบรมของวิทยากร

เจ็อนไขและป้งจ้ยที่เอื้อ	ข้อจ้งกัคในการฝึกอบรม
วิทยากรเป็นบุคคลภายนอกที่มีความน่าเชื่อถือ	1. มุมมองระหว่างวิทยากรและผู้เข้าอบรมในบางเรื่องที่ไม่ตรงกัน ทำให้เกิดการปรับเข้าหากันก่อนเริ่มการอบรม 2. พื้นฐานด้านสังคมระหว่างวิทยากรและผู้เข้าอบรมส่งผลกับการยกตัวอย่างและการทำความเข้าใจ 3. วิทยากรเป็นเพศหญิงทั้งคู่

2.4.2 บริบทของกลุ่มเป้าหมาย

สภาพแวดล้อม หรือสภาพการณ์ที่มี ทั้งภายในและภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อผู้เข้าร่วมในการเข้าร่วมอบรม ทั้งป้งจ้ยที่เอื้อและข้อจ้งกัคในการฝึกอบรมทางตรงและทางอ้อม

ก. ลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกระบวนการฝึกอบรมเป็นตัวแทนแกนนำชุมชนภายในตำบล ลำสินธุ์ จำนวน 30 คน

ตารางที่ 10 เจ็อนไขและป้งจ้ยที่เอื้อและข้อจ้งกัคในการฝึกอบรมของกลุ่มเป้าหมาย

เจ็อนไขและป้งจ้ยที่เอื้อ	ข้อจ้งกัคในการฝึกอบรม
1. ความต้องการพัฒนาความรู้ตนเองในด้านต่างๆ 2. แกนนำเป็นผู้เข้ามาด้วยความสมัครใจ	กลุ่มเป้าหมายเป็นแกนนำชุมชนที่มีตำแหน่งทางชุมชนมากกว่า 1 ตำแหน่งทำให้มีภาระงานจำนวนมาก ความจำเป็นในการประชุมติดต่อประสานงานต่างๆ

ข. พื้นฐานของครอบครัว

ครอบครัวเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการส่งผลต่อการเข้ามาทำงานของกลุ่มเป้าหมาย มุมมองของครอบครัวต่อการทำงานชุมชน ทักษะชีวิตที่มีต่อเครือข่ายชุมชน ผู้วิจัยทำการสรุปเงื่อนไข ปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของพื้นฐานครอบครัวต่อการทำงานชุมชน ดังนี้

ตารางที่ 11 เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของพื้นฐานของครอบครัว

เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อ	ข้อจำกัดในการฝึกอบรม
ครอบครัวที่มีมุมมองที่ดีต่อการทำงานชุมชน ทำให้แกนนำสามารถเข้ามาทำงานชุมชนได้เต็มที่	ภาระหน้าที่ของแกนนำต่อครอบครัว ส่งผลกระทบต่อเวลาซึ่งใช้ในการทำงานชุมชน

ค. แรงจูงใจของผู้เข้าร่วม

ปัจจัยในการเข้าร่วมการอบรมของผู้เข้าอบรมมีด้วยกันหลายประการ ข้อจำกัดที่ทำให้ผู้เข้าอบรมไม่สามารถเข้าร่วมได้ ผู้วิจัยทำการสรุปทั้งปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรม ได้ดังนี้

ตารางที่ 12 เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อและข้อจำกัดในการฝึกอบรมของแรงจูงใจของผู้เข้าร่วม

เงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อ	ข้อจำกัดในการฝึกอบรม
ความต้องการให้มีหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของชุมชนตามแผนแม่บทชุมชนที่วางไว้ ทำให้ชุมชนให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ ความต้องการพัฒนาตนเองของผู้เข้าร่วมเป็นแรงจูงใจในการเข้าร่วมการอบรม	ความพร้อมด้านต่างๆ เช่น ภาระหน้าที่ภายในชุมชน ภาระด้านครอบครัว ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรม ปริมาณงานชุมชนที่มีในขณะนั้นส่งผลต่อการเข้าอบรมของผู้เข้าร่วม ความต้องการเรียนรู้ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ที่ไม่เท่ากันส่งผลต่อการเข้าเรียนในหน่วยการเรียนรู้ต่างๆ อาชีพของผู้เข้าร่วมเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการเข้าเรียน กล่าวคือ อาชีพของผู้อบรมส่วนใหญ่เป็นอาชีพเกษตรกรรม ตัดยางและทำสวนผลไม้ ซึ่งจะใช้เวลาในช่วงเช้าตัดยาง และจะไม่สามารถเข้าอบรมได้ในฤดูกาลของการเก็บเกี่ยว

ส่วนที่ 3 การติดตามประเมินผลหลังเสร็จสิ้นกระบวนการฝึกอบรม

ผู้วิจัยทำการติดตามประเมินผลกลุ่มเป้าหมาย หลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรม เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมายในการทำงานชุมชน โดยพิจารณาจากการนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรม รวมทั้งผลจากการศึกษาดูงานและผลที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การทำงาน มากระดับความคิด และนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้กับการทำงานชุมชน การจัดการความรู้ กระบวนการพัฒนาแกนนำชุมชน และกระบวนการขับเคลื่อนงานชุมชน ได้ดังนี้

1. โครงการที่เกิดจากการยกระดับแนวความคิดจากการฝึกอบรม

1.1 โรงเรียนเกษตรกร

จากแนวคิดแผนแม่บท ปี 2548 สมาชิกเครือข่ายฯ เห็นว่าชุมชนมีรายรับน้อยกว่ารายจ่าย และจากการที่ชุมชนเป็นสังคมเกษตรกรรม อาชีพส่วนใหญ่เป็นการตัดยางและทำสวนผลไม้ ชุมชนมีแนวความคิดจัดทำแปลงปลอดสารพิษ และจัดให้มีการรับรองแปลงปลอดสารพิษขึ้นภายในชุมชน มีการรวบรวมแปลงจากอาสาสมัครในการทดลองแปลงสาธิต แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากแปลงสาธิตเป็นแปลงที่ทดลองทำกันเอง โดยไม่มีหน่วยงานภาครัฐออกหนังสือรับรองแปลงให้ ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ ต่อมาในปลายปี 2548 ชุมชนเชิญหน่วยงานภาครัฐ กรมพัฒนาที่ดินออกแบบแปลงสาธิตร่วมกับชุมชน มีการให้ความรู้เรื่องดิน การใช้ปุ๋ย การลดใช้สารเคมี โดยเริ่มต้นมีอาสาสมัครแปลงสาธิตประมาณ 100 แปลง ทำการทดลองปลูกยางพาราและมังคุด โดยแบ่งแปลงสาธิตเป็น 2 ส่วน โดยส่วนหนึ่งใช้สารเคมี และอีกส่วนหนึ่งลดการใช้สารเคมี โดยเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ และทำการจดบันทึกเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างที่เกิดขึ้น และมีการนำเสนอต่อที่ประชุมทุกเดือน (ดังที่กล่าวไว้ในหน้า 53 และหน้า 92 บทที่ 3)

ผลสืบเนื่องจากการที่กลุ่มเป้าหมายเข้าอบรมหลักสูตรนักจัดการความรู้ชุมชน ในปี 2549 มีการประชุมสมาชิกแกนนำเครือข่ายฯ เกิดแนวความคิดการยกระดับแปลงปลอดสารพิษที่มีในชุมชน ความรู้ที่ได้จากการจัดทำแปลงปลอดสารพิษ เกิดการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกร โดยนำแนวความคิดมาจากระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน เกิดแนวความคิดการรวบรวมความรู้จากผลการทดลองแปลงสาธิต การรวบรวมความรู้ด้านการเกษตร รวมถึงแนวความคิดถ่ายทอดความรู้ แก่สมาชิก จากนั้นเริ่มต้นดำเนินการโดยการคัดเลือกแปลงสาธิตจำนวน 10 แปลง นำมาทดลองโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปลอดการใช้สารพิษ มีการจดบันทึกสรุปผลการดำเนินการอย่างละเอียด และดำเนินการยกระดับความรู้ในการทำแปลงสาธิตให้เป็นโรงเรียนเกษตรกร โดยนำความรู้ที่ได้จากการทดลองทำแปลงสาธิต ทำให้เกิดเป็นแปลงเรียนรู้แก่บุคคลที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ในแปลงสาธิตนั้น และพัฒนาความรู้ของเจ้าของแปลงสาธิต เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ต่อไปยังบุคคลอื่นได้ (จำรูญ เพิ่มบุญ, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549) โดยกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกร ประกอบด้วย นายโยธิน และนายอนุชิต ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ทดลองแปลงสาธิต โดยใช้พื้นที่สวนผลไม้ของตนเองเป็นแปลงสาธิต และ

ทำการจัดบันทึกผลที่ได้และนำผลการทดลองมาเสนอแก่สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนเกษตรกร อีกทั้งนายโยชิน และนายอนุชิตยังทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการเกษตร การเลือกดินที่เหมาะสมในการเพาะปลูกพืชแต่ละชนิด การ-ใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี เพื่อลดการใช้สารเคมี ให้แก่ผู้ที่สนใจทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

1.2 โรงเรียนอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.)

โรงเรียนอสม. เกิดจากการนำแนวความคิดของหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ที่ต้องการสร้างหลักสูตรพัฒนาแกนนำชุมชนเพื่อให้กลายเป็นนักจัดการความรู้ชุมชน โดยแนวคิดการสร้างโรงเรียน อสม. เป็นการประชุมร่วมกันระหว่างแกนนำเครือข่ายสินค้าแพรรทอง อาสาสมัครหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่อนามัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพของสมาชิกอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) ในด้านความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพชุมชน และความรู้ต่างๆที่สมาชิกส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะเรียนรู้และจำเป็นต้องใช้ในการทำงานชุมชน โดยร่างหลักสูตรโรงเรียน อสม. มาจากการนำเอาโครงสร้างหลักสูตรการอบรมของกระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนมาปรับใช้งบประมาณที่ใช้ใน โครงการนี้มาจากงบสาธารณสุขมูลฐานและงบอุดหนุนของเครือข่ายสินค้าแพรรทอง (พยอม ชัยณรงค์, สัมภาษณ์ 20 มีนาคม 2549) หลักสูตรการอบรมแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ดังนี้

- ช่วงที่ 1 การเพิ่มทักษะของ อสม.

โดยหลักสูตรที่ใช้มาจากกระบวนการจัดเวที ประชุมร่วมกัน ระหว่างสมาชิก อสม. และเจ้าหน้าที่อนามัย ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ด้านการปฐมพยาบาลเบื้องต้น การดูแลผู้ป่วยก่อนรับการรักษา การให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่สมาชิกภายในชุมชน และการจัดบันทึกข้อมูลสมาชิกในชุมชนที่ตนรับผิดชอบเพื่อนำข้อมูลที่ได้อีกกลับไปนำเสนอแก่เจ้าหน้าที่อนามัยอย่างถูกต้อง มีการเชิญวิทยากรจากภายนอกเข้ามาให้ความรู้ เช่น เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น และได้มีการศึกษาดูงานที่ อ.กงหรา เรื่องหมอสุนไพรร โดยผู้เข้าร่วมอบรมในช่วงที่ 1 เป็นสมาชิก อสม. ภายในตำบลลำสินธุ์ ทำการจัดฝึกอบรมทุกวันที13 และวันเสาร์สุดท้ายของเดือน เริ่มอบรมตั้งแต่วันที่ 16 มกราคม 2550 และสิ้นสุดประมาณเดือนมิถุนายน 2550 (อุทัย บุญคำ และยุทธพร ศรีภักดี, สัมภาษณ์ 15 พฤษภาคม 2550)

- ช่วงที่ 2 การเพิ่มทักษะการเป็นผู้นำ

เป็นการพัฒนาและยกระดับความรู้ต่อจากช่วงที่ 1 ซึ่งหลักสูตรที่ใช้เป็นการระดมความคิดร่วมกันระหว่าง เจ้าหน้าที่ อสม. เจ้าหน้าที่อนามัย และกรรมการเครือข่ายสินค้าแพรรทอง โดยความรู้ที่ใช้ในการอบรม ประกอบด้วย ความรู้ในเรื่อง วิชากฎหมายใกล้ตัว สิทธิเด็ก และผู้สูงอายุ วิชาพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น ในการอบรมช่วงที่ 2 มีการเปิดโอกาสให้ แกนนำผู้สนใจพัฒนาศักยภาพ

ในด้านสุขภาพเข้าร่วมการฝึกอบรม ซึ่งในขณะที่ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น การอบรมในช่วงที่ 2 ยังไม่เริ่มดำเนินการอบรม

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโรงเรียนอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) ประกอบด้วย 1) นางทัศนีย์ 2) นายมงคล 3) นางครุณี 4) นายชลิต 5) นางสมฤดี 6) นายสง่า และ 7) นางพนิดา ซึ่งกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดเป็นสมาชิกอาสาสมัครหมู่บ้าน เป็นผู้นำแนวความคิดจากการเข้าร่วมอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน มาจัดตั้งโรงเรียน อสม. โดยทำการประชุมจัดเวที หาข้อสรุป หลักสูตรที่ใช้ รวมถึงสรรหาวิทยากรที่ใช้ในการฝึกอบรม โดยกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดทำหน้าที่เป็นผู้เข้าร่วมการอบรมในโครงการนี้

1.3 การพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

หลักสูตรสาระท้องถิ่นเริ่มต้นจากแนวความคิดที่มีอยู่เดิมของแกนนำชุมชนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อนำมาใช้กับโรงเรียนภายในชุมชน และผลสืบเนื่องจากการศึกษาดูงานที่จัดขึ้นในการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การศึกษาดูงาน ทำให้เกิดการประชุมความคิดร่วมกัน จนเกิดเป็นกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่าง นางสาวบุษบา ศรีเทพ นักศึกษาปริญญาโท คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ กับแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ โดยมีการจัดประชุมระดมความคิดเพื่อสร้างหลักสูตรสาระท้องถิ่น ผู้เข้าร่วมกระบวนการสร้างหลักสูตรสาระท้องถิ่นประกอบด้วย แกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ บุคคลผู้มีความรู้เกี่ยวกับชุมชน และอาจารย์โรงเรียนวัดเกษตรนิคม ตำบลลำสินธุ์ จำนวน 22 คน ผลจากการประชุมวางแผนหลักสูตร ทำให้ได้หลักสูตรสาระท้องถิ่นเรื่องวิถีชีวิตชุมชนตำบลลำสินธุ์ จำนวน 8 บท ประกอบด้วย

บทที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชนลำสินธุ์ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4)

บทที่ 2 การศึกษาของชาวลำสินธุ์ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4)

บทที่ 3 สังคมและวัฒนธรรมประเพณีชุมชนลำสินธุ์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5)

บทที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5)

บทที่ 5 โบราณสถาน โบราณวัตถุ และแหล่งท่องเที่ยว (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5)

บทที่ 6 ประวัติและการเปลี่ยนแปลงชุมชนลำสินธุ์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

บทที่ 7 วิถีความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

บทที่ 8 ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในชุมชนลำสินธุ์ (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6)

กลุ่มเป้าหมายในการทดลองหลักสูตรกับ นักเรียน โรงเรียนวัดเกษตรนิคม ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4-6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 3 ห้องเรียน จำนวน 100 คน มีการเชิญ วิทยากรจากภายนอกซึ่งเป็นแกนนำผู้มีความรู้ในเรื่องนั้นเข้าร่วมการสอน ในกิจกรรมการพัฒนา หลักสูตรสาระท้องถิ่น(บุษบา ศรีเทพ, สัมภาษณ์ 18 กันยายน 2549)

แกนนำกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมในงานวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 5 คน ได้แก่ 1) นางทัศนีย์ 2) นายอนุชิต 3) นายบรรจง 4) นายโยธิน และ 5) นายฉัตรชัย ซึ่งกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดเป็นผู้เข้าร่วมการประชุม ระดมความคิดในการสร้างหลักสูตรสาระท้องถิ่น รวมถึงการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับชุมชน ตำบลลำสินธุ์ให้แก่ผู้วิจัย เพื่อให้ผู้วิจัยรวบรวมความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้กับหลักสูตร รวมทั้งทำหน้าที่ เป็นพี่เลี้ยง อำนวยความสะดวก และดูแลกิจกรรมในแต่ละบทที่มี

ผลจากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม พบว่า กระบวนการสร้างหลักสูตรสาระท้องถิ่นเรื่องวิถีชีวิตชุมชนลำสินธุ์ระหว่าง ชุมชนกับโรงเรียน ช่วยสร้างการเรียนรู้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งชุมชนและโรงเรียนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทัศนคติ ด้านทักษะ และทางด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ชุมชน เกิดความภาคภูมิใจที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านต่าง ๆ ของชุมชนแก่ลูกหลาน ภายในชุมชน ผลที่เกิดกับกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมทดลองหลักสูตร พบว่า กลุ่มเป้าหมายสามารถทำ ความเข้าใจในบทเรียนที่เป็นเนื้อหาของชุมชนได้เป็นอย่างดี (บุษบา ศรีเทพ, 2550)

1.4 โครงการพัฒนาแกนนำเยาวชน

ผลสืบเนื่องจากการศึกษาคุณภาพการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ที่ เกิดขึ้นอีกหนึ่งกิจกรรม คือ โครงการพัฒนาแกนนำเยาวชนซึ่งมีแนวคิดในการพัฒนาเยาวชนในตำบล ลำสินธุ์ในด้านต่างๆเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองและชุมชนต่อไปได้ โครงการพัฒนาแกนนำ เยาวชนเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการของนางสาววิไลรัตน์ เข้มจอหอ นักศึกษาปริญญาโท คณะการ จัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ ทักษะชีวิตและสังคมของแกนนำเยาวชนจำนวน 30 คน โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำนวน 8 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) กิจกรรมตระหนักถึงคุณค่าของตนเองและผู้อื่น 2) กิจกรรมเก่ง และเป็นเด็กดี 3) กิจกรรมสำนึกรักท้องถิ่น 4) กิจกรรมคิดสร้างสรรค์ 5) กิจกรรมสุขสันต์บันเทิงใจ 6) กิจกรรมอยู่ร่วมกันอย่างกลมเกลียวมิตร 7) กิจกรรมกำลังใจเส้นชัยแห่งชีวิต 8) กิจกรรมโลกกว้างใหญ่ สุนทรีย (วิไลรัตน์ เข้มจอหอ, สัมภาษณ์ 10 ตุลาคม 2549) ในการวางแผนการจัดกิจกรรม ผู้วิจัยทำการ จัดประชุมหารือข้อสรุปกิจกรรมร่วมกับแกนนำชุมชน โดยกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้ง นี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 3 คน ประกอบด้วย 1) นายโยธิน 2) นายฉัตรชัย และ 3) นางสาวธนิดา โดยนาย โยธิน และนายฉัตรชัย มีส่วนร่วมในการประชุมกำหนดรายรายละเอียดของแต่ละกิจกรรม รวมถึงทำ

หน้าที่เป็นที่เลี้ยงโครงการ ดูแลให้คำปรึกษาในกิจกรรมต่างๆ สำหรับนางสาวชนิดานัน ได้สมัครเป็นแกนนำเยาวชน โดยเข้าร่วมทำกิจกรรมกับโครงการพัฒนาแกนนำเยาวชนในครั้งนี้ ซึ่งผลจากการดำเนินโครงการนี้ พบว่า แกนนำเยาวชนมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และมีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรม

ผลจากการดำเนินการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จำนวน 8 กิจกรรม เริ่มต้นจากการเข้าใจตัวเองแล้วเชื่อมโยงสู่สังคม ทำให้เยาวชนที่เข้าร่วมมีพัฒนาการอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง โดยการสนับสนุนขององค์กรต่างๆ ในชุมชน มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มแกนนำเยาวชนจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองและชุมชน ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรม ได้แก่ ข้อจำกัดของตัวเยาวชน ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของเยาวชน ปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ ทุนชุมชน การมีส่วนร่วมของทีมวิจัย (วิไลรัตน์ แยมจ้อหอ, 2550)

2.การจัดการความรู้ของกลุ่มเป้าหมาย

จากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ “ถังแดง” ที่เกิดขึ้นในตำบลลำสินธุ์ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนภายในชุมชน ชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาาร่วมกัน มีการรวมตัวกันแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ก่อให้เกิดความรักสามัคคีกันภายในชุมชน สมาชิกภายในชุมชนบางส่วนเป็นผู้ที่เคยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ จึงมีการนำแนวความคิด ลักษณะวิธีการทำงานจากพรรคคอมมิวนิสต์มาปรับใช้แก้ปัญหาต่างๆที่มีในชุมชน แนวคิดและวิถีชีวิตของชุมชนดำเนินไปแบบพึ่งตนเอง และเกิดการรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหา โดยเริ่มจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีการระดมหุ้นในแต่ละหมู่บ้าน โดยเอาแนวคิดมาจากนโยบายของภาครัฐในขณะนั้นที่สนับสนุนให้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (http://www.codi.or.th/index.php?option=com_content&task=view&id=321&Itemid=2, 23 เมษายน 2550) โดยแต่ละกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และมีการพัฒนาเป็นเครือข่ายสินธุ์แพรทอง แกนนำผู้ก่อตั้งเครือข่ายฯส่วนใหญ่เป็นผู้ที่เคยเข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์จากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ถังแดง

เครือข่ายฯได้รับเงินสนับสนุนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในการพัฒนาองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง ก่อให้เกิดเวทีเรียนรู้ ถอดบทเรียนการทำงานภายในชุมชนร่วมกันระหว่างชาวบ้าน แกนนำชุมชนและเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทำให้ชุมชนค้นพบจุดอ่อน จุดแข็ง เกิดเป็นแผนแม่บทชุมชน เรียกว่า แผนแม่บทเครือข่าย หรือ แผนยุทธศาสตร์ เครือข่ายสินธุ์แพรทอง (อุทัย บุญคำ, สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2548)

- ยุทธศาสตร์งานเครือข่ายฯ เป็นการวางแผนโครงสร้างการทำงานเครือข่ายฯ โดยแกนนำระดับบนทำหน้าที่วางแผนยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับแผนแม่บทที่วางไว้ในการพัฒนาชุมชน

และเป็นกรอบอย่างกว้างให้แก่นำชุมชนวางแผนกำหนดกิจกรรมให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ยุทธศาสตร์การทำงานรวมทั้งสิ้น 3 ด้าน ประกอบด้วย

1) คณะทำงานด้านชุมชน (ยุทธศาสตร์งานสร้างฐานชุมชนเข้มแข็ง) มีแผนงานทั้งหมด 3 ประเด็น ประกอบด้วย แผนพัฒนาองค์กรทางการเงิน แผนงานกองทุนกลางของเครือข่ายฯ และแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน คณะทำงานด้านชุมชนจะทำงานเกี่ยวกับระบบการเงิน บัญชีของหมู่บ้าน การส่งเสริมรายได้จากกิจกรรมย่อยที่เกิดภายในหมู่บ้าน

กลุ่มเป้าหมายที่ทำงานด้านชุมชนมีจำนวน 1 คน คือ นายจักรชัย ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานยุทธศาสตร์ ดูแลกระบวนการทำงานกลุ่มองค์กรทางการเงินในชุมชน มีการเชิญผู้มีความรู้ด้านการจัดทำบัญชี รายรับรายจ่ายเข้ามาอบรมแก่สมาชิก และการเข้าไปศึกษา แลกเปลี่ยนการทำงานด้านการจัดทำบัญชี ระบบการเงินกับชุมชนอื่นๆ เพื่อนำกลับมาถ่ายทอดไปยังสมาชิกคนอื่นๆ

2) คณะทำงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต (ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพชีวิต) เป็นลักษณะเกี่ยวกับการพัฒนาความรู้ คุณภาพความเป็นอยู่ของคนที่มีในชุมชน เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตประจำวันของคนในชุมชนจากการเวทีการเรียนรู้การทำงานระหว่างกัน โดยมีแผนงานทั้งสิ้น 3 ประเด็น ได้แก่ โรงเรียนเกษตรกร กองทุนข้าวสาร สิทธิทำกิน

กลุ่มเป้าหมายที่ทำงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต มีจำนวนทั้งสิ้น 8 คน คือ

1) นางอมรา 2) นางราตรี 3) นางทัศนีย์ 4) นางสาวธิดา 5) นางดรุณี 6) นายชลิต 7) นางปนัดดา และ 8) นายบรรจง กลุ่มเป้าหมายในคณะทำงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารจัดการเงินทุนจากกองทุนออมทรัพย์ เพื่อนำกลับมาใช้เป็นงบประมาณในการจัดตั้งโครงการต่างๆภายในชุมชน โดยกลุ่มเป้าหมายเรียนรู้การจัดสรรงบประมาณ การจัดทำบัญชีจากการเข้าอบรม และการศึกษาดูงานจากหน่วยงานภายในและภายนอกชุมชน และนำความรู้จากการฝึกอบรมมาใช้ และถ่ายทอดต่อไปยังสมาชิก

3) คณะทำงานด้านแผนประชาคม (ยุทธศาสตร์งานแผนและประชาคม) กำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบริหารจัดการชุมชนให้สามารถพัฒนาและแก้ไขปัญหาที่มีได้อย่างถูกต้อง และกระจายข้อมูลข่าวสารกิจกรรมที่มีภายในหมู่บ้านให้แก่สมาชิก โดยยุทธศาสตร์งานแผนและประชาคมมีแผนงานทั้งสิ้นจำนวน 3 แผนงาน ได้แก่ ด้านสื่อสารชุมชน แผนแม่บทและชุมชน และด้านประชาคม

กลุ่มเป้าหมายที่ทำงานด้านแผนประชาคม มีจำนวนทั้งสิ้น 4 คน คือ 1) นายโยธิน 2) นายอนุชิต 3) นายสง่า และ 4) นางพนิดา โดยนายโยธิน นายอนุชิต และนางพนิดา ทำหน้าที่เป็นผู้กระจายข้อมูลข่าวสารผ่านวิทยุกระจายเสียง กลุ่มเป้าหมายทั้งสามมีการเรียนรู้วิธีการใช้เครื่องมือในการกระจายเสียง รวมถึงทักษะด้านการสื่อสาร และในส่วนของนายสง่า นั้น ทำหน้าที่เป็นช่างฝ่าย

เทคนิค ในการซ่อมและติดตั้งเครื่องกระจายเสียง โดยเรียนรู้วิธีการทำงานจากการเข้าไปช่วยงานกับช่างเครื่องเสียงของ อบต.

จากแผนยุทธศาสตร์งานเครือข่ายฯที่กำหนดไว้ แคนนำดำเนินกิจกรรมโครงการ ตามแผนงานที่กำหนด โดยลักษณะการดำเนินงานเป็นการประชุมวางแผนในแต่ละโครงการ เพื่อหาข้อตกลง พร้อมทั้งกำหนดรายละเอียดกิจกรรมที่เกิดขึ้น โดยแคนนำในแต่ละกิจกรรมมาจากความสมัครใจ และการคัดเลือกคณะทำงานจากความรู้และประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ

กระบวนการขับเคลื่อนงานชุมชนแต่เดิม เป็นบทบาทของแคนนำระดับบนในการกำหนดกิจกรรม/โครงการที่จะเกิดขึ้น มีลักษณะของการนำกิจกรรม/โครงการจากศูนย์กลางเครือข่ายฯลงไปปฏิบัติในแต่ละหมู่บ้าน โดยมีตัวแทนแคนนำของแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้ประสานงาน และนำผลการทำงาน รวมถึงปัญหา กลับมารายงานยังเครือข่ายฯ จากการติดตามผลหลังเสร็จสิ้นการอบรม พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการขับเคลื่อนงานชุมชน โดยแคนนำกลุ่มเป้าหมายมีการนำแนวความคิดการถ่ายทอดวิธีการ ระบบทำงานและความรู้ในการบริหารจัดการชุมชนให้แก่แคนนำระดับกลาง ผ่านการทำงานและกิจกรรมโครงการที่มีภายในชุมชน โดยแคนนำระดับบนจะทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงให้คำปรึกษา ดูแล

3. กระบวนการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนและกระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน

จากบริบทงานชุมชนตำบลลำสินธุ์ที่มีการขับเคลื่อนงานตลอดเวลา ผู้วิจัยพบว่า ทักษะความรู้และการเรียนรู้ของแคนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ เกิดจากกระบวนการทำงานชุมชน การแสวงหาทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน เช่น การแก้ปัญหาผลผลิตการเกษตร ปัญหาสุขภาพของของในชุมชน ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น โดยการทำงานชุมชนของแคนนำตำบลลำสินธุ์นั้นเป็นลักษณะการประหุงหาข้อสรุปก่อนการทำงานร่วมกัน จากนั้นจึงลงมือปฏิบัติ และมีการทบทวนผลที่ได้รับเพื่อนำมาปรับใช้กับงานชุมชนอื่นๆต่อไป (อุทัย บุญคำ ,สัมภาษณ์ ,17 กุมภาพันธ์ 2551) กล่าวคือ กระบวนการพัฒนาแคนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ให้เป็นนักจัดการความรู้ชุมชน จำเป็นต้องทำไปพร้อมกับการทำงานชุมชน

โดยในปัจจุบัน แคนนำเครือข่ายสินธุ์แพทองมีการนำแนวคิดจากการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน มาปรับใช้เพื่อพัฒนาความรู้ของแคนนำเครือข่ายฯ โดยการจัดเวทีถอดบทเรียนความรู้ร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดระบบความรู้ที่มีในพื้นที่ มาปรับใช้พัฒนาความรู้ของแคนนำชุมชน เกิดเป็น โรงเรียนแคนนำชุมชนขึ้นในปลายปี 2550 เริ่มต้นจากการจัดเวทีถอดบทเรียนผู้นำ กำหนดรูปแบบเนื้อหาหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมซึ่งได้รับแนวคิดมาจากหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน กำหนดหัวข้อความรู้ในการอบรมในประเด็นวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การ

เชื่อมโยงความรู้ในการดำเนินวิถีชีวิต ผลการเรียนรู้ มีการขยายผลการอบรมให้กับพื้นที่ใกล้เคียง ที่มีลักษณะบริบทพื้นที่คล้ายคลึงกัน มีการปรับเปลี่ยนวิทยากรในการอบรม โดยนำแกนนำที่เคยได้รับการอบรมกลับมาเป็นวิทยากรและให้แกนนำที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากรเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งเป็นวิธีการจัดการความรู้ที่ใช้การอบรมและการทดลองนำไปปฏิบัติจริงจากการทำงาน และผู้เข้าอบรมได้รับความรู้จากสถานที่จริง จากแนวความคิดการพักอาศัยแบบ Homestay เพื่อเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตจากสถานที่จริง ผลที่ได้จากการทำกิจกรรมอบรมทำให้เกิดการพัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ ทั้งผู้เข้าอบรมและผู้ทำหน้าที่เป็นวิทยากร

ผู้วิจัยทำการสรุปแนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้สำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์ จากการสัมภาษณ์และการจัดประชุมกลุ่ม โดยการนำเสนอแนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์จากกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมการจัดประชุมกลุ่ม วันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2551 ซึ่งจากการจัดการสรุปกลุ่มย่อย สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาความรู้ของชุมชนลำสินธุ์ เป็นลักษณะของความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์การทำงาน การที่จะพัฒนาแกนนำให้เป็นนักจัดการความรู้ชุมชนควรเริ่มจากการปรับวิถีคิดระหว่างวิทยากรและผู้เข้าอบรมให้เข้าใจความต้องการตรงกัน หาข้อสรุปเนื้อหาการอบรมจากการจัดเวที สรุปการเรียนรู้ร่วมกัน โดยให้ความรู้ในเชิงทฤษฎี มีการนำไปทดลองปฏิบัติจริงจากทฤษฎีที่ได้รับ และนำกลับมาสรุปผลการเรียนรู้ เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ให้สามารถนำกลับไปแก้ไขต่อไป และจะต้องนำกลับมาทดลองใช้อีกครั้ง โดยผู้วิจัยทำการสรุปเป็นหัวข้อ ได้ดังนี้

- เริ่มต้นจากการประชุม หาข้อสรุปแนวทาง เนื้อหาความรู้ที่เหมาะสม และตอบสนองความต้องการในชุมชน กำหนดโครงสร้างหัวข้อความรู้และเนื้อหาที่ใช้การฝึกอบรม
- การจัดหาวิทยากรที่มีความรู้ ความชำนาญในเนื้อหาที่ใช้ฝึกอบรมเรื่องนั้นๆ ทั้งที่เป็นบุคคลจากภายในและภายนอกชุมชน
- จัดฝึกอบรมความรู้ในเชิงแนวคิด ทฤษฎี โดยเปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมทำความเข้าใจในสิ่งที่เรียน (ยุทธพร ศรีภักดี, สัมภาษณ์ 17 กุมภาพันธ์ 2551)
- การนำความรู้ที่ได้รับ มาทดลองปฏิบัติในรูปแบบของกิจกรรม โดยมี การประยุกต์แนวคิดทฤษฎีให้มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เช่น การนำความรู้เรื่อง การบริหารจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มาประยุกต์ใช้โดยการให้ผู้เข้าอบรมเข้าไปศึกษาวิธีการบริหารจัดการองค์กรชุมชนที่มีภายในลำสินธุ์โดยใช้ทฤษฎีที่ได้รับ (ยุทธพร ศรีภักดี ,สัมภาษณ์ ,17 กุมภาพันธ์ 2551)
- จัดทำเวทีสรุปผลการเรียนรู้ เพื่อเป็นการทบทวนความรู้ที่นำไปใช้ และ ทวนสอบข้อมูลที่ได้รับ เพื่อหาจุดอ่อน จุดแข็ง และนำข้อมูลที่ได้กลับไปปรับปรุง และปรับใช้ต่อไป
- จัดให้มีการจัดฝึกอบรมขึ้นใหม่อีกครั้ง เป็นการนำมาทดลองใช้หลังจาก

ปรับแก้ไข โดยการนำผู้ที่ผ่านการอบรมแล้ว กลับมาทำหน้าที่เป็นวิทยากร และเป็นพี่เลี้ยงในการทำกิจกรรมที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นการพัฒนาผู้ที่ผ่านการอบรมอีกทางหนึ่ง

- จัดทำเวทีสรุปผลการเรียนรู้อีกครั้ง เพื่อปรับแก้ไขข้อบกพร่องเป็นวงจรการเรียนรู้ไปเรื่อยๆ และมีการนำกลับมาใช้อย่างต่อเนื่อง

บทที่ 5

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง การพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน : กรณีศึกษา แกนนำชุมชนในตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของตำบลลำสินธุ์ ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ และศึกษาแนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ ในการเก็บข้อมูล และแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเป็น 5 ช่วงเวลา ได้แก่ (1) เดือนกุมภาพันธ์ ปี 2549 – เดือนเมษายน ปี 2549 (2) เดือนเมษายน ปี 2549 – เดือนกรกฎาคม ปี 2549 (3) เดือนกรกฎาคม ปี 2549 – เดือนมีนาคม ปี 2550 (4) เดือนมิถุนายน ปี 2550 - เดือนกันยายน ปี 2550 และ(5) เดือนกุมภาพันธ์ ปี 2551

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาจัดเป็นหมวดหมู่ และวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของตำบลลำสินธุ์ โดยผ่านหลักสูตรการฝึกอบรม และผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน
 - 1.1 กระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของตำบลลำสินธุ์ โดยผ่านหลักสูตรการฝึกอบรม
 - 1.2 ผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน
2. ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ของหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน
3. แนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์
4. ข้อเสนอแนะ
 - 4.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดทำหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนครั้งต่อไป
 - 4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. กระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของตำบลลำสินธุ์ โดยผ่านหลักสูตรการฝึกอบรม และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างและหลังการฝึกอบรม

1.1 กระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของตำบลลำสินธุ์ โดยผ่านหลักสูตรการฝึกอบรม

หลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้เป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นจากแนวความคิดของคณาจารย์ในหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ร่วมกับวิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.) และแกนนำสถานีวิจัยอะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง เพื่อพัฒนาแกนนำชุมชนให้เป็นนักจัดการความรู้ชุมชน ผู้สามารถนำทักษะ และความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปประยุกต์ใช้ให้เข้ากับชุมชนของตนได้ โดยหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนประกอบด้วย 6 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ หน่วยที่ 1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน หน่วยที่ 2 การรวบรวมความรู้ท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากร หน่วยที่ 3 การบริหารจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หน่วยที่ 4 การสื่อสารจากชุมชนถึงสังคม หน่วยที่ 5 การศึกษาดูงานและหน่วยที่ 6 การสรุปการเรียนรู้แบบองค์รวม (หน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษา, 2548) และมีการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับแกนนำสถานีวิจัยอะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง ผลลัพธ์ คือ ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาที่ใช้ฝึกอบรม โดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการซักถาม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในระหว่างการอบรม รวมทั้งสามารถทำกิจกรรม/ชิ้นงานที่ได้รับมอบหมายในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ และจากแบบประเมินผลและการสรุปการเรียนรู้ พบว่า ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมมีความเห็นว่า ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานชุมชน ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งผู้เข้าร่วมมีความกล้าแสดงออก เกิดความสามัคคี และการยอมรับฟังความคิดเห็นร่วมกัน และผลสืบเนื่องจากกิจกรรมการอบรม ผู้เข้าร่วมมีแนวความคิดจัดตั้งโรงเพาะชำพันธุ์พืช การรวมกลุ่มผลิตน้ำหมักชีวภาพ น้ำยา-เอนกประสงค์ เพื่อลดรายจ่าย และเป็นการสร้างรายได้ให้กับครัวเรือน ดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 1

ผลจากการฝึกอบรมในครั้งแรก มีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมและนำมาทดลองใช้อีกครั้งกับแกนนำตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง ผู้วิจัยทำการสรุปผลการวิจัย ตามคำถามการวิจัย โดยผู้วิจัยทำการแบ่งการศึกษากระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของตำบลลำสินธุ์ออกเป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

1.1.1 ช่วงเวลาก่อนกระบวนการอบรม

ก่อนกระบวนการฝึกอบรม ผู้วิจัยทำการศึกษาริบทชุมชน งานชุมชน และกระบวนการขับเคลื่อนงานชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย

ในด้านบริบทชุมชน ผู้วิจัยทำการแบ่งการพัฒนาชุมชนตำบลลำสินธุ์ออกเป็น 3 ช่วงตามการเปลี่ยนแปลงสำคัญที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ได้แก่

ช่วงที่ 1 ยุคการก่อตั้งชุมชน – พ.ศ. 2507

ชุมชนตำบลลำสินธุ์มีประวัติการตั้งถิ่นฐานที่ยาวนานนับร้อยกว่าปี ตำบลลำสินธุ์ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบเชิงเขา และมีลำคลองไหลผ่าน ส่งผลให้ตำบลลำสินธุ์มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ในยุคนี้การประกอบอาชีพของชาวบ้าน คือการหาของป่าและปลูกข้าวไร่ แต่เนื่องด้วยตำบลลำสินธุ์เป็นพื้นที่ที่อยู่ห่างไกล การเดินทางในยุคนี้ยังคงใช้วิธีการเดินทางด้วยทางเท้าและทาง-เรือ ตำบลลำสินธุ์จึงอยู่ห่างไกลการดูแลของเจ้าหน้าที่ของรัฐ การปกครองของตำบลลำสินธุ์จึงเป็น-แบบดูแลกันเองภายในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นแบบเครือญาติ และต่อมาในปี 2479 ผู้ใหญ่จวน (ไม่ทราบนามสกุล) นำ-ยางพาราเข้ามาปลูก ทำให้การประกอบอาชีพของชาวบ้านเปลี่ยนจากการหาของป่ามาเป็นการทำ-สวนยางพารา ส่งผลให้ชาวบ้านเริ่มมีรายได้มากขึ้น รัฐบาลมีการส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแล จัดระเบียบชุมชน เนื่องจากชุมชนตำบลลำสินธุ์เป็นสังคมชนบท ชาวบ้านจึงให้ความยำเกรงต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ อนึ่งสภาพของชุมชนมีความสอดคล้องกับแนวคิดของออร์ศรี งามวิทยาพงศ์ (2549: 5-11) เกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชน กล่าวคือ ระบบชุมชนเป็นลักษณะการอยู่อาศัยร่วมกันหลายช่วงอายุ และอาศัยรวมกันเป็นเครือญาติ สมาชิกในชุมชนมีความใกล้ชิด จากวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนผลผลิตที่มีต่างกัน ทำให้การดำรงชีวิตภายในชุมชนเป็นแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สมาชิกในชุมชนมีความรู้สึกผูกพันกัน และมีลักษณะความสัมพันธ์เป็นแบบแนวราบ

ผลจากการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพจากการหาของป่า และปลูกข้าวไร่ มาเป็นการทำสวนยางพารา ทำให้รายได้ของชาวบ้านเริ่มดีขึ้น และเมื่อเศรษฐกิจชุมชนดีขึ้น ทำให้เริ่มมีโจรจากนอกพื้นที่เข้ามา ประกอบกับชาวบ้านคิดว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐรู้เห็นเป็นใจกับโจร จึงเกิดการรวมตัวกันเพื่อระงับภัยต่างๆที่มีในชุมชนกันเอง และเป็นชนวนเริ่มต้นของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ “ถังแดง”

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในช่วงที่ 1 ยุคการก่อตั้งชุมชน

การเรียนรู้ของชุมชนในยุคนี้ คือ ชาวบ้านเรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตจากการพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติและจากผลผลิตที่มีในป่า วิธีการปลูกข้าวไร่ การแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างกัน การเรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันภายในชุมชน เนื่องจากพื้นที่ตำบลลำสินธุ์อยู่ห่างไกลจากตัวเมือง ประกอบกับการเดินทางที่ไม่สะดวก และการ-

ดูแลของภาครัฐยังไม่มีเท่าที่ควร ซึ่งต่อมาเมื่อมีการนำยางพาราเข้ามาปลูก วิถีชีวิตของคนภายในชุมชนจึงเปลี่ยนไป ชาวบ้านเริ่มหันมาปลูกยางพาราแทนที่การเข้าไปหาของป่า และปลูกข้าวไร่ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการประกอบอาชีพของคนในตำบลลำสินธุ์ในปัจจุบัน

ช่วงที่ 2 ยุคเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ “ถังแดง” พ.ศ. 2508 – พ.ศ.2523

จากปัญหาความขัดแย้งของชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ประกอบกับการนำกระแสแนวคิดพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเข้ามาเผยแพร่ในพื้นที่ ทำให้เจ้าหน้าที่ของรัฐเริ่มหวาดระแวงชาวบ้าน ปัญหาความขัดแย้งที่เพิ่มขึ้นทำให้ชาวบ้านเริ่มเข้าร่วมขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์ โดยเรียนรู้วิธีการสู้รบ แนวคิดการทำงานอย่างเป็นระบบแบบทหาร และวิธีการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเองภายในป่า สืบเนื่องจากการเพิ่มจำนวนผู้เข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้รัฐบาลส่งกำลังทหารและอาสาสมัครรักษาดินแดนเข้ามายึดพื้นที่และจับกุมชาวบ้าน เพื่อสอบสวนและขยายผลไปยังพรรคคอมมิวนิสต์ ส่งผลให้ในปีพ.ศ. 2514 เกิดเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ “ถังแดง” มีการจับกุมชาวบ้านทั้งภายในและนอกพื้นที่เข้ามาสอบสวนภายในค่ายตำรวจตระเวนชายแดน (ตชด.) ที่ตั้งขึ้นบริเวณท่าเขียด และเผาผู้คนที่ถูกจับกุมโดยใช้ถังน้ำมันสองร้อยลิตร

เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นดังกล่าวก่อให้เกิดบาดแผลในใจของคนในพื้นที่ ทั้งผู้ที่เข้าร่วมพรรคคอมมิวนิสต์และผู้ที่ไม่ได้เข้าร่วม รวมถึงเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ส่งผลให้เกิดการปรับตัวในการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนและภาครัฐ และเกิดแนวคิดในการแก้ไขปัญหาความ-ขัดแย้งจากการใช้ความรุนแรงเปลี่ยนเป็นการแก้ปัญหาแบบสันติวิธี ซึ่งเป็นกระบวนการพูดคุยหารือร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยยึดหลักประชาธิปไตย (วิทยาลัยจัดการทางสังคม, 2548, 35-40)

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในช่วงที่ 2 ยุคเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ “ถังแดง”

จากเหตุการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ การเรียนรู้ของคนภายในชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ กลุ่มคนที่เข้าร่วมขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์ และกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ โดยกลุ่มคนที่เข้าร่วมขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์มีการเรียนรู้วิธีการวางแผนการรบ วิธีการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเองภายในป่า การเรียนรู้แนวคิดการทำงานอย่างเป็นระบบแบบทหาร และเนื่องด้วยกลุ่มคนดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยอยู่ร่วมกัน ภายใต้อาณัติจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ส่งผลให้กลุ่มคนเหล่านี้เกิดความผูกพัน และรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยมีมุมมอง แนวคิด และทัศนคติในเรื่องต่างๆที่คล้ายคลึงกัน ในส่วนของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ในช่วงเหตุการณ์ความขัดแย้ง จาก-การถูกกดดันจากรัฐบาล บางส่วนต้องการเข้าร่วมขบวนการพรรคคอมมิวนิสต์ แต่ด้วยความจำเป็นทางด้านครอบครัว และกลุ่มคนที่เข้าร่วมขบวนการนั้นส่วนหนึ่งคือญาติพี่น้องของตน การอาศัยอยู่ภายใต้ความกดดันทำ

ให้คนกลุ่มนี้เกิดความรู้สึกผูกพันกัน มีความต้องการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเกิดความรู้สึกรักพวกพ้อง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

ช่วงที่ 3 ยุคการก่อตั้งเครือข่ายสินธุ์แพรทอง ปี พ.ศ. 2543 จนถึงปัจจุบัน

หลังเกิดเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ “ถังแดง” รัฐบาลประกาศนโยบาย 66/23 เพื่อเปิดโอกาสให้คนที่อาศัยอยู่ในป่ากลับคืนสู่ชุมชน ชาวบ้านเริ่มทยอยกลับสู่ชุมชน โดยกลับมาประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ต่อมาประเทศไทยเกิดปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจฟองสบู่ ทำให้รายได้ของชาวบ้านลดลงและไม่เพียงพอกับรายจ่าย ชาวบ้านเริ่มพูดคุยและรวมตัวกันแก้ปัญหที่เกิดขึ้น โดยเริ่มต้นระดมทุนจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์ เพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับชุมชน กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ทำหน้าที่รับฝากและจัดสรรเงินกู้ เพื่อให้สมาชิกนำไปประกอบอาชีพ แต่เนื่องจากการขาดความรู้ด้านการจัดทำกลุ่มออมทรัพย์ ส่งผลให้เกิดปัญหาการทำงานขึ้นอีกครั้ง เนื่องจากสมาชิกทำภารกิจอย่างเดียว ไม่ได้ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชน เกณฑ์จึงรวมตัวกันเพื่อพูดคุยหาทางออกอีกครั้ง จนได้ข้อสรุปเป็นแนวความคิดในทางเดียวกัน นั่นคือ การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อนำผลกำไรไปพัฒนาชุมชนได้ ผลจากการทำกิจกรรมร่วมกัน ชุมชนเกิดแนวความคิดการก่อตั้งเครือข่ายชุมชน โดยใช้ชื่อว่า เครือข่ายสินธุ์แพรทอง โดยเครือข่ายฯเกิดจากการรวมตัวด้วยความสมัครใจของเกณฑ์ตำบลลำสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจภายในท้องถิ่น มีแนวคิดและวิธีการทำงานมาจากการเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ จากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ “ถังแดง” โดยมีความต้องการพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นชุมชนพึ่งตนเอง

นอกจากกระบวนการขับเคลื่อนชุมชนด้วยตนเองแล้วนั้น ชุมชนตำบลลำสินธุ์ได้รับการสนับสนุนงบประมาณส่วนหนึ่งจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ในปี พ.ศ. 2545 มีการจัดทำเวทีพูดคุยหาทางแก้ปัญหามุมชนระหว่างเจ้าหน้าที่ พอช. และเกณฑ์ชุมชนตำบลลำสินธุ์ รวมถึงการจัดเวทีเพื่อระดมความคิดจัดตั้งเครือข่ายชุมชนหลายครั้ง จนเกิดการปรับแนวความคิดการทำงานและข้อสรุปร่วมกันในการทำงานเครือข่ายชุมชน ลักษณะการทำงานของเครือข่ายฯ มีการวางแผนยุทธศาสตร์ และการจัดกิจกรรมไว้ล่วงหน้าอย่างคร่าวๆ เพื่อเป็นกรอบการทำงานให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยยุทธศาสตร์ชุมชน มีจำนวนทั้งสิ้น 3 ด้าน (เครือข่ายสินธุ์แพรทอง, 2547) ได้แก่ 1) คณะทำงานด้านชุมชน (ยุทธศาสตร์งานสร้างฐานชุมชนเข้มแข็ง) 2) คณะทำงานด้านพัฒนาคุณภาพชีวิต (ยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพชีวิต) 3) คณะทำงานด้านแผนประชาคม (ยุทธศาสตร์งานแผนและประชาคม) ซึ่งยุทธศาสตร์ทั้ง 3 ด้านมุ่งเน้นการพัฒนาคนภายในชุมชน พัฒนาคุณภาพชีวิต สร้างกระบวนการขับเคลื่อนคนและงาน-ชุมชนที่มีโดยการสร้างคนรุ่นใหม่ และสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและองค์กรทั้งภายนอกและภายในชุมชน โดยแต่ละ

ยุทธศาสตร์นั้น มีการกำหนดคน/แกนนำที่มีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องนั้นๆ เข้ามารับผิดชอบและเป็นหลักในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ในช่วงที่ 3 ยุคการก่อตั้งเครือข่ายลินธุ์แพทอง

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตำบลลำสินธุ์มีลักษณะที่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของกอบกาญจน์ พจน์ชนะชัย (2537) ที่ได้ศึกษาเรื่อง เครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนเกี่ยวกับป่าชุมชน ในชุมชนบ้านห้วยม้าโก้ง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เกี่ยวกับการเกิดกระบวนการสร้างองค์กรชุมชนจากการประสบปัญหาาร่วมกันของชุมชน คือ ภาวะขาดน้ำ เนื่องจากป่าที่เป็นแหล่งน้ำถูกทำลาย ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และมีแนวคิดการอนุรักษ์ป่า ผ่านเครือข่ายสังคม เกิดเป็นองค์กรชุมชน มีการออกกฎระเบียบในการจัดการป่าชุมชน การถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อในการอนุรักษ์ป่า กระบวนการเชื่อมโยง และการขยายเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกและชุมชนใกล้เคียง อีกทั้งกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนยังสอดคล้องกับแนวคิดของธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2544) ที่ได้ให้ความหมายของ กระบวนการเรียนรู้ ว่าเป็นการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันโดยอาศัยช่องทางต่างๆผ่านตัวบุคคล การร่วมวิถีชีวิต และเครือข่ายเรียนรู้เพื่อหาทางรอดต่อปัญหาต่างๆ โดยกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้าน เกิดขึ้นจากการแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีการระดมความคิด แลกเปลี่ยนความรู้จากประสบการณ์ซึ่งกันและกัน โดยแกนนำหลักของชุมชนตำบลลำสินธุ์ในการขับเคลื่อนกลุ่มชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้ผ่านการเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ ซึ่งมีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง แกนนำมีกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน ใช้วิธีแก้ปัญหาโดยอาศัยประสบการณ์ทำงานจากการอาศัยอยู่ในป่า มีการจัดแบ่งบทบาท หน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน มีกระบวนการคิดและขับเคลื่อนงานเป็นไปในทางเดียวกัน มีการกำหนดวันเวลาในการพูดคุย เพื่อรายงานความคืบหน้าและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ทุกเดือน ต่อมาเริ่มมีการกำหนดแผนการพัฒนาตำบลให้เป็นรูปธรรม ซึ่งกระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนเกิดจากการประสบปัญหาาร่วมกันภายในชุมชนจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนการทำงาน วิธีแก้ปัญหาระหว่างกัน

ผู้วิจัยทำการสรุปการจัดการความรู้และกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย ในช่วงเวลาก่อนกระบวนการอบรม จากการสังเกตการณ์ดำเนินกิจกรรมชุมชน ได้ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายของงานวิจัยในครั้งนี้ มาจากผู้เข้าอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ซึ่งผู้เข้าร่วมการอบรมมีจำนวนทั้งสิ้น 30 คน ผู้วิจัยทำการคัดเลือกด้วยวิธีการเลือกตัวอย่าง โดยใช้เกณฑ์ของความหลากหลายด้านอายุ อาชีพ และเพศ เป็นจำนวนทั้งสิ้น 15 คน ผู้วิจัยทำการศึกษาพื้นฐานการเรียนรู้เดิมของกลุ่มเป้าหมาย โดยการแบ่งกลุ่มเป้าหมายโดยใช้เกณฑ์การเปลี่ยนแปลงชุมชนตำบลลำสินธุ์ ออกเป็น 3 ช่วงอายุ ดังนี้ 1) กลุ่มเป้าหมายในช่วงอายุ 46 ปีขึ้นไป มีจำนวนทั้งสิ้น

3 คน โดยกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้เป็นแกนนำระดับบนซึ่งก่อตั้งเครือข่ายฯ และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ถึงแดง ทักษะคติและลักษณะการทำงานเครือข่ายฯ จึงเป็นผลมาจากการเรียนรู้การใช้ชีวิตในป่าแบบสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ การนำแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบให้ชุมชนพึ่งตนเอง ลักษณะการทำงานเป็นแบบถ่ายทอดคำสั่งจากด้านบนลงสู่ด้านล่าง มีระบบขั้นตอน การวางแผนกลยุทธ์ การกำหนดการทำงานอย่างเป็นระเบียบขั้นตอน แนวคิดการทำงานเน้นผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก 2) กลุ่มเป้าหมายในช่วงอายุ 31 – 45 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 11 คน แกนนำกลุ่มนี้เติบโตในช่วงเกิดเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ฯ บางส่วนเข้าไปมีส่วนร่วมกับการเกิดขบวนการทำงานเครือข่ายฯ แนวคิดตลอดจนวิธีการทำงานเครือข่ายฯ จึงคล้ายคลึงกับแกนนำกลุ่มแรก แกนนำกลุ่มนี้มีทั้งแกนนำระดับบนจนถึงระดับบนและระดับกลาง โดยพิจารณาจากบทบาทการมีส่วนร่วมภายในเครือข่ายฯ แกนนำกลุ่มนี้ทำหน้าที่ร่วมกับแกนนำกลุ่มที่ 1 รวมถึงนำโครงการหรือกิจกรรมที่ได้จากส่วนกลางลงไปปฏิบัติในแต่ละหมู่บ้าน และนำผลลัพธ์ในการทำกิจกรรมมานำเสนอยังส่วนกลางเพื่อปรับปรุงแก้ไข และ 3) แกนนำช่วงอายุ 16 – 30 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 1 คน เป็นแกนนำรุ่นใหม่ที่เข้ามาช่วยงานเครือข่ายฯ เป็นครั้งแรก แนวคิดการทำงานเครือข่ายฯ อุดมการณ์รวมถึงมุมมองมีความแตกต่างกับแกนนำทั้ง 2 กลุ่มข้างต้น เนื่องจากแกนนำกลุ่มนี้เติบโตหลังเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ถึงแดง จึงไม่มีประสบการณ์การเรียนรู้จากเหตุการณ์ดังกล่าว

จากการแบ่งกลุ่มเป้าหมายตามช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงชุมชน และการศึกษาการทำงานของกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยทำการแบ่งกลุ่มเป้าหมายอีกครั้งตามบทบาทการมีส่วนร่วมในการทำงานชุมชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเป้าหมายระดับบน และกลุ่มเป้าหมายระดับกลาง โดยเกณฑ์การแบ่งแกนนำทั้งสองระดับมาจากมุมมองของแกนนำในเครือข่ายฯ บทบาทหน้าที่การทำงานเครือข่ายฯ และการมีส่วนร่วมของแกนนำแต่ละบุคคล (อุทัย บุญคำ, สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2549) กลุ่มเป้าหมายระดับบนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ผ่านการเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์หรือเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในช่วงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ “ถึงแดง” กลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ได้รับการถ่ายทอดทัศนคติ และวิธีการทำงานต่างๆ จากพรรคคอมมิวนิสต์ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยแกนนำระดับบนส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการกลางของเครือข่ายฯ เป็นผู้วางยุทธศาสตร์งานชุมชน กำหนดแผนงาน กิจกรรมที่มีภายในชุมชน และเป็นผู้ขับเคลื่อนและประสานงานกิจกรรมที่มีภายในชุมชนกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน ส่วนกลุ่มเป้าหมายระดับกลางลักษณะการทำงานชุมชนส่วนหนึ่งเกิดจากการเรียนรู้จากแกนนำระดับบน แกนนำระดับกลางทำหน้าที่เข้าร่วมประชุม เสนอความคิดเห็น และรับเอากิจกรรมที่เกิดจากการตกลงร่วมกันไปปฏิบัติยังหมู่บ้าน และทำหน้าที่ประสานงานให้กับสมาชิกภายในหมู่บ้านกับแกนนำเครือข่ายฯ รวมทั้งนำผลจากกิจกรรมกลับมาเสนอยังเครือข่ายฯ โดินแกนนำระดับกลางเข้ามาเรียนรู้วิธีการทำงาน ทักษะต่างๆ จากแกนนำระดับบน

- การจัดการความรู้ชุมชนของกลุ่มเป้าหมายก่อนกระบวนการอบรม

จากการสังเกตการณ์ดำเนินกิจกรรมชุมชน ผู้วิจัยพบว่า เดิมวิธีการจัดการความรู้ การถ่ายทอดความรู้ของกลุ่มเป้าหมายระดับบนไปสู่กลุ่มเป้าหมายระดับกลาง หรือการจัดการความรู้ที่มีในชุมชนตำบลลำสินธุ์นั้น ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ และนำไปประยุกต์ใช้ได้

ลักษณะกิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการนำเอาวิธีการจัดการความรู้ที่แฝงในคน (Tacit Knowledge) หรือความรู้ซ่อนเร้นซึ่งเป็นความรู้จากประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นเวลานานมาใช้ประโยชน์ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพของคนในชุมชนส่วนใหญ่ที่ทำมาเป็นเวลานาน นำมาแก้ไขปัญหาคาไรเกษตรที่มีในชุมชน เกิดเป็นแนวคิดการจัดการจัดทำแปลงสาธิต โดยอาศัยการจัดเวที พุฒยแลกเปลี่ยนความรู้จากการทำการเกษตรของแต่ละบุคคล และมีการนำวิทยากรจากภายนอกผู้ซึ่งมีความรู้และความเชี่ยวชาญด้านการเกษตรเข้ามาฝึกอบรมให้แก่สมาชิก รวมถึงการศึกษาดูงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทำการรวบรวมความรู้ที่มี ปรับและทดลองใช้กับแปลงเกษตร จนเกิดเป็นความรู้ในการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของชุมชน และนำความรู้ถ่ายทอดไปยังสมาชิกในชุมชนได้ ต่อมาเนื่องด้วยเงื่อนไขของชุมชน และงานชุมชนที่มีการขับเคลื่อนตลอดเวลา การถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตรจากคนสู่คน หรือความรู้แฝงระหว่างกันไม่สามารถกระจายความรู้ได้อย่างชัดเจนและทั่วถึง จึงเกิดมีแนวคิดการจัดการความรู้โดยการรวบรวมความรู้แฝงให้กลายเป็นความรู้ที่เด่นชัด (Explicit Knowledge) โดยการจัดตั้งเป็นโรงเรียนเกษตรกร และทำการรวบรวมความรู้ที่มีจากการทดลองแปลงสาธิตเป็นเอกสารขึ้นมา เป็นยกระดับความรู้ท้องถิ่นที่มีอยู่ ไม่ให้ความรู้สูญหาย อีกทั้งง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าแก่บุคคลทั่วไปในอนาคต (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, ม.ป.ป. อ้างใน http://kmi.trf.or.th/autopage/file/WedJuly 2005-9-16-35-Introduce_KM.pdf ,21 กันยายน 2550 และ <http://www.tkc.go.th/index.aspx?pageid=111&parent=0> ,21 ธันวาคม 2550) อีกทั้งกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตร ผ่านหลักสูตรการอบรมจากโรงเรียนเกษตรกร โดยใช้วิทยากรที่เป็นผู้ทำการทดลองแปลงสาธิตนั้นเป็นการถ่ายทอดความรู้ที่เด่นชัดให้กลายเป็นความรู้แฝงในตัวบุคคล ดังนั้นสามารถกล่าวได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากความรู้แฝงในคนสามารถสร้างความรู้ใหม่ให้กลายเป็นความรู้เด่นชัด รวมถึงการเรียนรู้จากความรู้เด่นชัดก็สามารถก่อให้เกิดความรู้แฝงในคนได้เช่นกัน ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดของสมชาย นำประเสริฐ (2549) กล่าวคือ กระบวนการจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่ทำได้โดยการกำหนดความรู้และแหล่งความรู้ทั้งจากภายนอกชุมชนและภายในชุมชน การพัฒนาหรือการสร้างองค์ความรู้ใหม่ และผสานความรู้ที่ได้เข้าด้วยกัน ตลอดจนนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดและจัดเก็บในรูปแบบต่างๆเพื่อใช้ในอนาคต

- กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายก่อนกระบวนการอบรม

กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน คือ การรวมตัวกันพูดคุยเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน การจัดเวที การสร้างพลังชุมชนเป็นส่วนผลักดันที่สำคัญในการแก้ปัญหา แก่นนำชุมชนเรียนรู้วิธีการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน การนำความรู้ ทักษะของแก่นนำแต่ละคนออกมาปรับใช้ร่วมกัน รวมถึงกระบวนการแสวงหาความรู้ทั้งจากภายใน และภายนอกชุมชนเพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน เป็นต้น

กระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์ (2545) เรื่อง การวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยประชาคมในระดับพื้นที่ในชุมชนตำบลหนองปากโลง อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม กล่าวคือ กระบวนการสร้างกลุ่มแก่นนำเพื่อขับเคลื่อนชุมชน ต้องมาจากการสร้างความรู้ ความเข้าใจและความตระหนักร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน รวมถึงความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและความต้องการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น โดยใช้วิธีจัดประชุม พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาที่มีในชุมชน รวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุและปัญหาที่เกิดขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของชยุต อินพรหม (2547) ที่ศึกษาเรื่องทุนทางสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : กรณีศึกษา สภากานวัดตะโหมด ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง โดยทำการศึกษาถึงพัฒนาการของสภากานวัดตะโหมด กระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทุนทางสังคมในการขับเคลื่อน ซึ่งประกอบด้วยทุนมนุษย์ ทุนทรัพยากร และทุนความรู้และภูมิปัญญา โดยมีปัจจัยที่สำคัญประกอบด้วย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ประเพณี วัฒนธรรมและผู้นำชุมชน เป็นต้น และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเข้ามาศึกษาดูงาน และการเข้ามาศึกษาวิจัยของหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ทำให้เกิดองค์ความรู้ขึ้นอย่างต่อเนื่อง กระบวนการจัดการดังกล่าวคล้ายคลึงกับการทำงานชุมชนของแก่นนำตำบลลำสินธุ์ และทุนทางสังคมของชุมชนตำบลลำสินธุ์ คือ มีการนำภูมิปัญญา ความรู้ที่มีในท้องถิ่น และทรัพยากรภายในท้องถิ่น รวมทั้งแก่นนำชุมชนซึ่งเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาของกลุ่มต่างๆและเครือข่ายสินธุ์แพรทอง

1.1.2 ช่วงเวลาระหว่างการอบรม

หลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรม มีจำนวนทั้งสิ้น 6 หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย หน่วยที่ 1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน หน่วยที่ 2 การรวบรวมความรู้ท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากร หน่วยที่ 3 การบริหารจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน หน่วยที่ 4 การสื่อสารจากชุมชนถึงสังคม หน่วยที่ 5 การศึกษาดูงาน และหน่วยที่ 6 การสรุปการเรียนรู้แบบองค์รวม ผลจากการศึกษา กลุ่มเป้าหมายสามารถทำความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมระหว่างการฝึกอบรมตามที่ได้รับมอบหมายจากวิทยากรได้ พิจารณาได้จากการตอบคำถาม แบบฝึกหัด

รวมถึงการจัดชุดความรู้ที่วิทยากรมอบหมายให้กลุ่มเป้าหมายลงมือปฏิบัติ จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย พบว่า การทำความเข้าใจในเนื้อหาหลักสูตร กระบวนการพัฒนาความรู้ และการนำความรู้ที่ได้รับในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายแต่ละคนไม่เท่ากัน เนื่องจากพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ทำงานเดิมของกลุ่มเป้าหมายที่ไม่เท่ากัน กลุ่มเป้าหมายมีการนำความรู้ ทักษะที่ได้รับจากการอบรมไปประยุกต์ใช้เพิ่มเติมกับงานของตน เช่น เทคนิคการรวบรวมความรู้ กระบวนการจัดการความรู้ที่มีภายในท้องถิ่น วิธีการจัดการบริหารองค์กร เทคนิคในการสื่อสาร รวมถึงแนวคิดที่ได้รับจากการศึกษาดูงานที่ชุมชนศิรีวัง จังหวัดนครศรีธรรมราช

อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่พบในระหว่างการอบรม คือ การเข้าร่วมการฝึกอบรมของผู้เข้าร่วม เนื่องจากปริมาณงานชุมชนที่มีจำนวนมาก และความสนใจเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมไม่เท่ากัน ทำให้จำนวนผู้เข้าร่วมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ไม่เท่ากัน ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมในหน่วยเรียนรู้นั้นๆ อีกทั้งทำให้ขาดความต่อเนื่อง และการเชื่อมโยงความรู้ของหน่วยการเรียนรู้

การจัดการความรู้ของกลุ่มเป้าหมายในช่วงเวลาระหว่างการอบรม

สำหรับกระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการเข้าอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนนั้น ในระหว่างการอบรมยังไม่สามารถระบุการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมายจากหลักสูตรได้ชัดเจน เนื่องจากกระบวนการขับเคลื่อนงานชุมชนยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่องตามยุทธศาสตร์ชุมชนที่วางไว้ ประกอบกับงานที่เกิดจากความร่วมมือกับองค์กรภายนอกที่เข้ามาในช่วงเวลาเดียวกับการอบรม เช่น การเข้ามาศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ การดำเนินโครงการของภาครัฐที่เข้ามาในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งปริมาณงานชุมชนที่เข้ามาในระหว่างการอบรมก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีส่วนในการพัฒนาแกนนำชุมชนให้กลายเป็นนักจัดการความรู้ด้วยเช่นกัน

การเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายในช่วงเวลาระหว่างการอบรม

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า กลุ่มเป้าหมายที่เป็นแกนนำระดับบน ผู้ซึ่งมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของชุมชน สามารถทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตำบลล้าสินธุ์ และอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนที่เกิดขึ้น นำไปเชื่อมโยงการจัดการวิถีชีวิตท้องถิ่นในชุมชน มีแนวคิดการพัฒนาชุมชนแบบพึ่งตนเอง รวมถึงการวางแผนพัฒนาชุมชน ต่างจากกลุ่มเป้าหมายระดับกลางที่สามารถเชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงกับวิถีชีวิตของชุมชนได้เพียงบางส่วน

การเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายจากการอบรมเป็นการเรียนรู้โดยการนำความรู้ที่ได้รับจากวิทยากรมาประยุกต์เข้ากับประสบการณ์ที่มี โดยเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับเข้ากับประสบการณ์ เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิด วิธีการทำงานจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ โดยกลุ่มเป้าหมายแต่ละบุคคลมีความสามารถใน

การรับความรู้และตีความเพื่อนำไปใช้ได้ไม่เท่ากัน (อรศรี งามวิทยาพงศ์ ,2549) และการตีความความรู้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้นั้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล (<http://www.nectec.or.th/courseware/cai/0045.html> ,10 พฤศจิกายน 2548) ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่ผลได้นั้นจะต้องอาศัยเงื่อนไขด้านเวลาที่พอเพียงในการตกผลึกความรู้นำไปสู่ความเข้าใจและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับเงื่อนไขของชุมชนได้ อีกทั้งยังต้องอาศัยเงื่อนไขของการจัดการ โดยการกำหนดเป้าหมาย วางแผน กำหนดวิธีดำเนินการ เช่น การกำหนดเนื้อหา วิธีการเรียนรู้ ช่องทางในการเรียนรู้ โดยมีกลไกการเรียนรู้ทำหน้าที่รวบรวม ส่งผ่านเนื้อหา โดยอาศัยเครื่องมือ วิธีการในการขับเคลื่อน เพื่อให้เกิดการพัฒนา ในช่วงระหว่างกรอบมนั้น กลุ่มเป้าหมายสามารถทำความเข้าใจกับเนื้อหากรอบมนได้ ซึ่งสังเกตได้จากการตอบคำถามและการมีส่วนร่วมในขณะอบรม แต่การเชื่อมโยงความรู้ในแต่ละหน่วยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับงานนั้น ต้องอาศัยเวลาในการตกผลึกความรู้ และความคิด เพื่อนำความรู้ที่ได้ในการอบรมประยุกต์ใช้ให้เข้ากับงานชุมชนที่ตนทำอยู่ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายจากการอบรมที่เกิดขึ้นนั้น สามารถอธิบายได้หลังจากกระบวนการอบรมเสร็จสิ้น โดยแก่นนำชุมชนมีการจัดเวทีเพื่อประชุมสรุปผลจากการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ ข้อสังเกตของผู้วิจัย คือ แก่นนำมีความพยายามนำเอาแนวคิดการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนมาเชื่อมโยงกับงานชุมชนที่ทำ การนำความรู้ที่ได้รับมาประยุกต์ใช้กับงาน ผ่านเวทีการประชุมหรือหลายครั้ง จนได้ข้อสรุปกิจกรรมตามแผนยุทธศาสตร์ ดังที่ผู้วิจัยได้อธิบายในช่วงการติดตามประเมินผล

1.1.3 ช่วงการติดตามประเมินผล

ผู้วิจัยทำการแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ส่วน คือ แผนงานที่ตกลงร่วมกันหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมการฝึกอบรม ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมการฝึกอบรม และโครงการ/กิจกรรมที่เกิดจากการนำแนวคิด ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมมาประยุกต์ใช้

ก. แผนงานที่ตกลงร่วมกันหลังเสร็จสิ้นกิจกรรมการฝึกอบรม

แผนงานที่เกิดขึ้นนี้ เป็นการตกลงร่วมกันระหว่างผู้เข้าร่วม โดยได้รับมอบหมายจากวิทยากรในการกำหนดให้ผู้เข้าร่วมคิดแผนงานเพื่อนำไปปฏิบัติร่วมกัน โดยใช้ความรู้ที่ได้รับจากการอบรม มีทั้งสิ้น 2 กิจกรรม คือ

(1) กิจกรรม“เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย”เป็นการฝึกทำบัญชีครัวเรือน การเก็บข้อมูลการใช้จ่ายภายในครัวเรือนของตน พร้อมทั้งหาวิธีการลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และนำข้อมูลที่ได้อีกกลับมาเสนอแก่สมาชิกด้วยกัน

(2) กิจกรรม “สมุนไพรมะเขี๋ย้ปฏิบัติ(การวิจัย)” เป็นกิจกรรมเชิงการวิจัย โดยการศึกษาคุณสมบัติของสมุนไพรมะเขี๋ย้ที่มีในท้องถิ่น รวมทั้งหาวิธีในการนำสมุนไพรมะเขี๋ย้มาใช้ประโยชน์ เช่น การนำมาประกอบอาหาร การใช้เป็นยารักษาโรค เป็นต้น และนำผลที่ได้กลับมาเสนอแก่สมาชิกด้วยกัน พร้อมทั้งรวบรวมข้อมูลที่ได้จัดทำเป็นชุดความรู้ท้องถิ่น เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป

ทั้ง 2 กิจกรรมดังกล่าวมีการนำเสนอความก้าวหน้าทุกวันที่ 9 ของเดือน ผลจากการดำเนินงาน พบว่า การดำเนินกิจกรรมไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากเงื่อนไขด้านเวลาของผู้เข้าร่วม บริบทงานพัฒนา และกิจกรรมชุมชนมีจำนวนมากและต่อเนื่อง ทำให้ผู้เข้าร่วมไม่มีเวลาในการทำกิจกรรม รวมทั้งมุมมองการทำกิจกรรมของผู้เข้าร่วมซึ่งเห็นว่า เป็นงานที่ใช้ความละเอียดและยุ่งยาก รวมทั้งไม่มีบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในการนัดหมายและรวบรวมข้อมูล

ข. ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ในตำบลลำสินธุ์

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า ผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมอบรมการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ไม่ได้เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมอบรมเพียงส่วนเดียว แต่การเรียนรู้กระบวนการเป็นนักจัดการความรู้ชุมชนเกิดจากการเรียนรู้จากการทำงานชุมชนด้วยเช่นกัน ผู้วิจัยจึงทำการสรุปผลการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

(1) การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น จากการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน เนื่องจากการอบรมครั้งนี้ เป็นการให้ความรู้แก่แกนนำชุมชน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงแตกต่างจากการให้ความรู้ในโรงเรียน หรือการอบรมเยาวชน ผู้วิจัยหยิบแนวคิดลักษณะการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จาก (<http://www.nectec.or.th/courseware/cai/0045.html> , 10 พฤศจิกายน 2548) เพื่อมาอธิบายปรากฏการณ์การเรียนรู้ได้ดังนี้ ผลจากการอบรม พบว่า การเรียนรู้ของแกนนำเป็นลักษณะของการนำความรู้ที่ได้มารวมเข้ากับประสบการณ์ของตนเอง และนำเอาประสบการณ์เดิมที่มีอยู่มาใช้ในการแก้ปัญหา โดยคาดหวังสิ่งที่เรียนรู้ ว่าสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งแกนนำแต่ละคนสามารถให้ความหมายในสิ่งต่างๆที่เข้าอบรมแต่ละหน่วยได้ต่างกัน(<http://www.nectec.or.th/courseware/cai/0045.html> , 10 พฤศจิกายน 2548) และการนำความรู้ไปใช้ของแต่ละคนมีความแตกต่างกันตามการรับรู้ แต่สิ่งที่ผู้วิจัยพบ คือ การเรียนรู้ของแกนนำตำบลลำสินธุ์เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการพูดคุยร่วมกัน ผ่านการประชุม ปรึกษาหารือทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยแกนนำมีแนวคิดในการกระจายข้อมูลที่ได้รับให้แก่สมาชิกอย่างทั่วถึง เป็นการปรับแนวคิด ทักษะคติของแกนนำทุกคนให้มีความสอดคล้องกัน เพื่อให้มีความง่าย และความสะดวกในการทำงานชุมชนร่วมกัน

จากการสังเกตและการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย พบว่า ผลของการเรียนรู้ที่เกิดจากการอบรมของผู้เข้าร่วม แบ่งได้เป็น

- การเรียนรู้ด้านทักษะ ได้แก่ การพัฒนาทักษะด้านการเขียนโครงการ การจัดทำชุดข้อมูล เทคนิคการนำเสนอข้อมูลโดยใช้คอมพิวเตอร์ การจัดทำ mind mapping เทคนิคการรวบรวมความรู้ภายในท้องถิ่น

- การเรียนรู้ด้านความรู้และความเข้าใจ ได้แก่ ความรู้ด้านการบริหารจัดการองค์กร แนวคิดการจัดการความรู้ที่มีภายในท้องถิ่น ความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่สัมพันธ์กับสังคมระดับต่างๆ ทั้งในประเทศและโลก

กิจกรรมจากการเข้าร่วมอบรมในด้านเนื้อหาภาคทฤษฎี และการศึกษาดูงาน ผลจากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น คือ ผู้เข้าร่วมสามารถนำแนวคิดที่ได้รับมาปรับใช้ในชุมชนเกิดเป็นกิจกรรม/โครงการต่างๆ เช่น โรงเรียนอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) โรงเรียนเกษตรกร การสนับสนุนให้เกิดโครงการพัฒนาแกนนำเยาวชน การจัดทำหลักสูตรสาระท้องถิ่น และการจัดตั้งโรงเรียนผู้นำ เป็นต้น

ผู้เข้าร่วมนำแนวความคิดที่ได้รับจากการเข้าอบรมหลักสูตรมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน โดยที่กิจกรรม/โครงการที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นผลมาจากการประยุกต์เอาหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนเป็นแนวทางในการจัดโครงสร้างหลักสูตร และนำวิธีการรวบรวมข้อมูลที่ได้รับจากการอบรมมาใช้ในการรวบรวมข้อมูล เกิดแนวความคิดพัฒนาแกนนำชุมชนโดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการพัฒนาความรู้แกนนำ และทำการพัฒนาต่อเนื่อง โดยการจัดหาชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกับชุมชนตำบลลำสินธุ์ เพื่อทำการถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับต่อ โดยการปรับตัวเองมาเป็นวิทยากร จัดได้ว่าเป็นการพัฒนาตนเองทั้งการทำหน้าที่เป็นผู้รับความรู้และถ่ายทอดต่อไป ซึ่งคล้ายคลึงกับงานวิจัยของสุรจิตร์ ใจอาจหาญ (2546) ที่ศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของแกนนำชุมชนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนจังหวัดเพชรบุรี: กรณีศึกษาหมู่บ้านพุน้ำทิพย์ ต. หนองแถม อ. โคกสำโรง จ.เพชรบุรี พบว่า กระบวนการเรียนรู้ ของแกนนำชุมชนในการรวมกลุ่มระดมความคิดร่วมกันทำงาน ทำให้ชุมชนค้นพบศักยภาพร่วมกัน เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาาร่วมกันโดยปัจจัยที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ มี 3 ประการ คือ ภูมิปัญญาที่มีและการพบกับปัญหาเดียวกัน ทีมวิทยากรกระบวนการคอยกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และความพร้อมทั้งผู้นำชุมชน และชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน

(2) การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการทำงานชุมชนอย่างต่อเนื่อง

เนื่องจากงานชุมชนที่มีการขับเคลื่อนตลอดเวลา ปริมาณงานชุมชนจึงมีจำนวนมาก และมีการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานต่างๆตลอดเวลา รวมถึงตำแหน่งทางชุมชนของผู้เข้าร่วมที่มีมากกว่า 1 ตำแหน่ง ทำให้ผู้เข้าร่วมมีภาระหน้าที่ในการทำงานชุมชนเกือบทุกวัน โดยกระบวนการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมเกิดจาก กระบวนการทำงานชุมชน ที่มีการวางแผนยุทธศาสตร์การ

ทำงานไว้ล่วงหน้า เนื่องจากการทำงานชุมชนนั้น ผู้เข้าร่วมจำเป็นต้องมีความรู้ในงานชุมชนที่ทำการ สรรหาบุคลากรที่มีความชำนาญในเรื่องนั้นๆ เข้ามาให้ความรู้และการฝึกปฏิบัติจากการทำงาน ทำให้ ผู้เข้าร่วมเกิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ การพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันภายในเครือข่ายฯ การถ่ายทอดข้อมูลที่เป็นผลจากการทำงาน และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานชุมชนของแต่ละบุคคล ทำให้เกิดการระดมความคิดเพื่อหาข้อตกลงและวิธีการแก้ปัญหาาร่วมกัน จากการทำงานดังกล่าวส่งผล ให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา รวมถึงเกิดการปรับแนวคิด ทักษะการทำงานชุมชนให้สอดคล้อง กับสมาชิกส่วนใหญ่

กระบวนการเรียนรู้จากการทำงานตามแนวคิดของ ชีระพงษ์ แก้วหาวงษ์

(2544) เป็นการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันโดยอาศัยช่องทางต่างๆ ผ่านตัวบุคคล การร่วมวิถีชีวิต และเครือข่ายเรียนรู้เพื่อหาทางรอดต่อปัญหาต่างๆ โดยการเรียนรู้ของแกนนำตำบลลำสินธุ์ เกิดขึ้นจาก ศักยภาพของแกนนำเอง ในการแสวงหาวิธีการปัญหาที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหา ความยากจน เป็นต้น จากการหาวิธีการแก้ไขปัญหา ทำให้เกิดการวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหา การหา ความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ พร้อมทั้งหาวิธีคิดค้น ทดลองและสรุปบทเรียนที่ได้จากการทดลองปฏิบัติ โดย ชุมชนใช้วิธีการจัดเวทีสรุปบทเรียนจากการทำกิจกรรมต่างๆ หลายครั้ง จนได้ทางออกและวิธีการ แก้ไขปัญหาร่วมกัน รวมทั้งแกนนำมีการรับเอาความรู้ วิธีการจัดการความรู้ต่างๆ จากภายนอกเข้ามา และเปิดรับแนวคิดจากทั้งนักพัฒนาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยเลือกรับแนวคิดที่สอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์ที่ชุมชนวางไว้มาปรับใช้

ค. โครงการ/กิจกรรมที่เกิดจากการนำแนวคิด ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมมา ประยุกต์ใช้

ผู้วิจัยทำการติดตามผลหลังเสร็จสิ้นการอบรม จากกระบวนการขับเคลื่อนงานชุมชน กิจกรรมที่เกิดขึ้นหลังการอบรมที่นำเอาแนวคิดจากหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนมา ประยุกต์ใช้ ได้แก่

(1) โรงเรียนเกษตรกร

สืบเนื่องจากผลจากการประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ ชุมชนมีรายรับไม่ พอเพียงกับรายจ่าย แกนนำชุมชนมีการรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีแนวคิดการจัดตั้ง แปลงปลอดสารพิษ เป็นกิจกรรมจากแผนแม่บทชุมชน ปี2548 โดยชุมชนมีแนวความคิดจัดทำแปลง ปลอดสารพิษ และต้องการให้มีการรับรองแปลงปลอดสารพิษ แต่เนื่องจากแปลงสาริตเป็นแปลงที่ ทดลองทำกันเอง โดยไม่มีหน่วยงานภาครัฐออกหนังสือรับรองแปลงให้ ทำให้ขาดความน่าเชื่อถือ ชุมชนเรียนรู้วิธีการทำแปลงปลอดสารพิษ พร้อมๆกับแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นไปเรื่อยๆ โดยการเชิญ วิทยากรจากภายนอกเข้ามาให้ความรู้และคำปรึกษา ซึ่งหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนเข้า

มาในระหว่างการดำเนินการทดลองแปลงสาธิต ผลจากการเข้าร่วมการอบรม ทำให้เกิดแนวคิดการจัดตั้งโรงเรียนเกษตร โดยการจัดทำหลักสูตร ชุดความรู้เกี่ยวกับการเกษตรที่มีในพื้นที่ โดยเริ่มต้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแปลงสาธิต และมีการเชิญวิทยากรผู้มีความรู้ ความชำนาญด้านการเกษตร มาให้ความรู้และร่วมรับฟังการนำเสนอร่วมกันกับสมาชิก รวมทั้งการจัดเวทีนำเสนอผลที่ได้จากการทดลองแปลงสาธิต และทำการพัฒนาต่อเนื่องโดยการกำหนดให้สมาชิกผู้ทดลองแปลงสาธิต ฝึกฝนการเป็นวิทยากรให้แก่ผู้ที่สนใจ เข้ามาศึกษาดูงาน

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกร ประกอบด้วย นายโยธิน และนายอนุชิต ทำหน้าที่เป็นผู้ทดลองแปลงสาธิต มีการจัดบันทึกผลที่ได้และนำผลการทดลองมาเสนอแก่สมาชิกผู้เข้าร่วมโครงการโรงเรียนเกษตรกร อีกทั้งนายโยธิน และนายอนุชิตยังทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการเกษตร การเลือกดินที่เหมาะสมในการเพาะปลูกพืชแต่ละชนิด การใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี เพื่อลดการใช้สารเคมี ให้แก่ผู้ที่สนใจทั้งจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างวิทยากรจากการสังสมความรู้ประสบการณ์จากการทำงาน จนเกิดความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ทำให้สามารถถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับต่อไปยังสมาชิกอื่นๆ ได้

(2) โรงเรียนอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.)

เกิดจากการนำแนวความคิดของหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนที่ต้องการสร้างหลักสูตรพัฒนาแกนนำชุมชนเพื่อให้กลายเป็นนักจัดการความรู้ชุมชน โดยแนวคิดการสร้างโรงเรียน อสม. เป็นการประชุมร่วมกันระหว่างแกนนำเครือข่ายสินธุ์แพรทอง อาสาสมัครหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่อนามัย โดยสมาชิกมีความเห็นร่วมกันในการกำหนดเนื้อหาที่ใช้ในการอบรม โดยเนื้อหาที่ใช้เป็นเนื้อหาที่เกิดจากความต้องการของสมาชิก แบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยส่วนแรกเป็นการให้ความรู้ด้านสุขภาพ การพัฒนาอสม. ให้มีความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนที่สองเป็นแนวคิดในการจัดอบรมเพื่อยกระดับความรู้ในเชิงวิชาการ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนาตนเองได้

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมโรงเรียนอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) มีจำนวนทั้งสิ้น 7 คน ประกอบด้วย 1) นางทัศนีย์ 2) นายมงคล 3) นางคครุณี 4) นายชลิต 5) นางสมฤดี 6) นายสง่า และ 7) นางพนิดา ซึ่งเป็นผู้นำแนวความคิดจากการเข้าร่วมอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนมาจัดตั้งโรงเรียน อสม. ผ่านกระบวนการประชุมจัดเวที หาข้อตกลงและข้อสรุปร่วมกัน รวมถึงการสร้างหลักสูตรที่ใช้ และการสรรหาวิทยากรที่ใช้ในการฝึกอบรม โดยกลุ่มเป้าหมายทั้งหมดทำหน้าที่เป็นผู้เข้าร่วมการอบรมในโครงการนี้ ซึ่งวัตถุประสงค์ของการอบรมของกลุ่มเป้าหมายในครั้งนี้ คือต้องการพัฒนาความรู้ที่ตนยังมีจำกัด เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(3) การพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่น

เป็นงานวิจัยของนางสาวบุษบา ศรีเทพ นักศึกษาปริญญาโท คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ กับแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ โดยมีการจัดประชุมระดมความคิดเพื่อสร้างหลักสูตรสาระท้องถิ่น ผู้เข้าร่วมกระบวนการสร้างหลักสูตรสาระท้องถิ่นประกอบด้วย แกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ บุคคลผู้มีความรู้เกี่ยวกับชุมชน และอาจารย์โรงเรียนวัดเกษตรนิคม ตำบลลำสินธุ์ จำนวน 22 คน ผลจากการประชุมวางแผนหลักสูตร ทำให้ได้หลักสูตรสาระท้องถิ่นเรื่องวิถีชีวิตชุมชนตำบลลำสินธุ์

ทั้งนี้แนวคิดของการจัดทำหลักสูตรสาระท้องถิ่นของชุมชนนี้ เป็นผลจากการศึกษาดูงานในหน่วยการเรียนรู้ที่ 5 โดยนำแนวคิดการพัฒนาเยาวชนในท้องถิ่นให้มีความรู้ความเข้าใจในชุมชนของตน โดยบรรจุความรู้ที่มีในท้องถิ่นเป็นบทเรียนในโรงเรียนภายในชุมชน ทำให้เยาวชนสามารถเรียนรู้และเข้าใจท้องถิ่นของตน โดยมีการเชิญแกนนำ ผู้เข้าร่วมการอบรม ซึ่งมีความรู้ท้องถิ่นในเรื่องนั้นๆ มาเป็นวิทยากรรับเชิญ จึงเรียกได้ว่าเป็นการพัฒนาแกนนำให้สามารถเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ต่อไปยังผู้อื่นได้

แกนนำกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมในงานวิจัยครั้งนี้มีจำนวน 5 คน ได้แก่ 1) นางทัศนีย์ 2) นายอนุชิต 3) นายบรรจง 4) นายโยธิน และ 5) นายฉัตรชัย ทำหน้าที่จัดเวที ระดมความคิดในการสร้างหลักสูตรสาระท้องถิ่น รวมถึงการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับชุมชนตำบลลำสินธุ์ให้แก่ผู้วิจัย เพื่อให้ผู้วิจัยรวบรวมความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้กับหลักสูตร รวมทั้งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง อำนวยความสะดวก และดูแลกิจกรรมในแต่ละบทที่มี

(4) โครงการพัฒนาแกนนำเยาวชน

โครงการพัฒนาแกนนำเยาวชนเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการของนางสาววิไลรัตน์ เข้มจอหอ นักศึกษาปริญญาโท คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นแนวความคิดจากการศึกษาดูงานในหน่วยการเรียนรู้ที่ 5 จากแนวคิดการพัฒนาแกนนำเยาวชนให้กลายเป็นแกนนำชุมชนรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดงานชุมชนต่อจากแกนนำปัจจุบัน โดยมีการเชิญแกนนำกลุ่มเป้าหมายบางส่วนทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการ และให้คำปรึกษาในการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้แก่เยาวชน

กลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 2 คน ประกอบด้วย 1) นายฉัตรชัย 2) นายโยธิน และ 3) นางสาวธนิดา โดยนายฉัตรชัย และนายโยธิน ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงของโครงการ ดูแลและให้คำปรึกษารายละเอียดกิจกรรม รวมถึงมีส่วนร่วมในการประชุมกำหนดกิจกรรมและแผนงานกิจกรรมร่วมกับผู้วิจัย ส่วนนางสาวธนิดานั้น เข้าร่วมกิจกรรมโครงการในฐานะแกนนำเยาวชน

(5) โรงเรียนผู้นำ

เกิดจากการนำแนวความคิดของหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนที่ต้องการสร้างหลักสูตรพัฒนาแกนนำชุมชนเพื่อให้กลายเป็นนักจัดการความรู้ชุมชน เป็นการนำเอาหลักสูตรฯมาปรับปรุงโครงสร้างเนื้อหา เพื่อให้เข้ากับบริบทพื้นที่ตำบลลำสินธุ์ เนื่องจากชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาแกนนำชุมชนที่มีอยู่ให้กลายเป็นนักจัดการความรู้ชุมชนตำบลลำสินธุ์ โดยมีแนวคิดในการยกระดับการพัฒนาแกนนำหลังจากการเข้าอบรม ให้กลับมาเป็นที่เลี้ยง และวิทยากรถ่ายทอดความรู้ต่อ และมีการพัฒนาต่อเนื่องโดยการจัดอบรมให้กับชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกับชุมชนตำบลลำสินธุ์ ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนตำบลลำสินธุ์ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3

กลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 6 คน ประกอบด้วย 1) นางสมฤดี 2) นายอนุชิต 3) นายบรรจง 4) นายโยธิน 5) นายฉัตรชัย และ 6) นางครุณี กลุ่มเป้าหมายทั้งหมดทำหน้าที่เป็นผู้เข้าอบรม และกลับมาทำหน้าที่ที่เลี้ยงของการอบรมครั้งต่อไป และทำการพัฒนาตนเอง โดยประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้รับ และฝึกปฏิบัติกระบวนการถ่ายทอดจากการเป็นที่เลี้ยงกลุ่ม เพื่อให้สามารถทำหน้าที่วิทยากรในการอบรมครั้งต่อไป

1.2 ผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ผลลัพธ์ที่เกิดจากกระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้อีกครั้ง โดยสรุปเป็นหัวข้อ ดังนี้ 1) กระบวนการขับเคลื่อนงานชุมชนที่เพิ่มขึ้นหลังกระบวนการอบรม 2) กระบวนการเรียนรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ 3) การจัดการความรู้ของชุมชนตำบลลำสินธุ์ และ 4) นักจัดการความรู้ของชุมชนตำบลลำสินธุ์ ได้ดังนี้

1.2.1 กระบวนการขับเคลื่อนงานชุมชนที่เพิ่มขึ้นหลังกระบวนการอบรม

จากการติดตามผลหลังเสร็จสิ้นการอบรม ผู้วิจัยนำกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการฝึกอบรมมาเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์งานเครือข่ายอีกครั้ง เพื่อวิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนงานชุมชนที่เพิ่มขึ้น และศึกษากระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการขับเคลื่อนงานชุมชน ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น ยุทธศาสตร์งานชุมชน แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1) ยุทธศาสตร์ด้านชุมชน 2) ยุทธศาสตร์งานพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 3) ยุทธศาสตร์งานด้านแผนประชาคม

ก. ยุทธศาสตร์ด้านชุมชน มุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ กิจกรรมที่เกิดขึ้นในยุทธศาสตร์ด้านชุมชน คือ กิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ ทำหน้าที่รับฝากเงิน จัดสรรเงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพให้แก่สมาชิก และนำผลกำไรจากกิจกรรมเป็นกองทุนเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมกลุ่มชุมชนต่อไป ผลที่เกิดขึ้นจากการอบรมในยุทธศาสตร์ด้านชุมชนเป็นส่วนของการจัดการความรู้ในด้านการทำงานกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเป้าหมายมีการนำเทคนิคการจัดการข้อมูล การรวบรวมข้อมูล

วิธีการหาและรวบรวมข้อมูลไปใช้ในกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ รวมถึงมีการสลับบทบาทหน้าที่เพื่อให้สมาชิกคนอื่น ๆ ฝึกปฏิบัติกิจกรรม เช่น การรับฝากเงิน การจดบันทึกข้อมูลการฝาก ถอนเงิน เป็นต้น เพื่อให้สมาชิกทุกคนมีความรู้ในการดำเนินกิจกรรมออมทรัพย์อย่างเท่าเทียมกัน และสามารถปฏิบัติหน้าที่ในทุกตำแหน่งได้

ข. ยุทธศาสตร์งานพัฒนาคุณภาพชีวิต มุ่งเน้นการส่งเสริมการประกอบอาชีพ การทำงานของสมาชิกภายในชุมชน กิจกรรมที่มีในยุทธศาสตร์นี้ ได้แก่ กองทุนข้าวสาร โรงเรียนเกษตรกร และสิทธิทำกิน ในยุทธศาสตร์งานพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น กระบวนการขับเคลื่อนที่เห็นได้ชัดเจนจากการฝึกอบรม คือ การยกระดับแนวคิดโรงเรียนเกษตรกรจากการทดลองทำแปลงปลอดสารพิษ และจัดให้มีการรับรองแปลงปลอดสารพิษ กลุ่มเป้าหมายมีการนำแนวคิดการจัดตั้งหลักสูตรโรงเรียนเกษตรกรขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมความรู้ที่ได้จากการทดลองทำแปลงปลอดสารพิษ ชุคความรู้เกี่ยวกับการเกษตร นำมาถ่ายทอดต่อไปยังสมาชิกภายในชุมชน และขยายผลต่อไปยังชุมชนและหน่วยงานที่มีความสนใจ โดยทำการยกระดับความรู้ และทักษะของสมาชิกที่ทำการทดลองแปลงสาธิตให้สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้แก่ผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงานได้

สืบเนื่องจากแนวความคิดยกระดับความรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ และผลจากการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ทำให้เกิดโครงการที่นำเอาแนวคิดของหลักสูตรมาปรับใช้ นั่นคือ โครงการโรงเรียนผู้นำ และโรงเรียนอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) ซึ่งเป็นการนำแนวคิดหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนมาประยุกต์ใช้ เนื้อหาของการอบรมทั้งสองโครงการเกิดจากการระดมความคิดร่วมกันของแกนนำในกลุ่ม มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ของแกนนำภายในเครือข่ายฯ ในการทำกิจกรรมต่างๆ และทำการยกระดับความรู้ของแกนนำ โดยการปรับเปลี่ยนบทบาทของแกนนำที่ได้รับการอบรมแล้ว ให้กลายเป็นพี่เลี้ยงของแกนนำที่จะเข้าอบรมรุ่นต่อไป จากนั้นทำการพัฒนาความรู้และทักษะของแกนนำพี่เลี้ยงอีกครั้งหนึ่ง โดยทำการฝึกแกนนำพี่เลี้ยงให้สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ต่อไปได้

แนวคิดที่เกิดขึ้นได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องอีกครั้งโดยการขยายพื้นที่การศึกษา มีการจัดอบรมความรู้ให้กับชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงชุมชนตำบลลำสินธุ์ ทำให้แกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์มีการพัฒนาความรู้และทักษะของคนอย่างต่อเนื่อง และนับได้ว่าเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนอีกทางหนึ่ง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2546)

โครงการที่เกิดจากแนวคิดหลังการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนอีกอย่างหนึ่ง นั่นคือ โครงการพัฒนาเยาวชนตำบลลำสินธุ์ มีทั้งสิ้น 2 โครงการ ได้แก่ โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และโครงการพัฒนาแกนนำเยาวชน โดยทั้งสองกิจกรรมนี้เกิดจากแนวคิดหลังจากการศึกษาดูงานในหน่วยการเรียนรู้ที่ 5 การศึกษาดูงานชุมชนศิรีวง จ.นครศรีธรรมราช

(อธิบายไว้ในบทที่ 3) เกิดจากแนวคิดการพัฒนาเยาวชนตำบลลำสินธุ์ให้กลายเป็นแกนนำเยาวชน และเติบโตเป็นแกนนำชุมชนรุ่นใหม่ เพื่อสืบทอดงานชุมชนต่อจากแกนนำชุมชนปัจจุบันได้ แต่เดิมนั้นเครือข่ายสินธุ์แพรทองยังไม่มีแกนนำเยาวชนเข้ามาช่วยงานกิจกรรมภายในเครือข่ายฯเท่าที่ควร แกนนำเยาวชนที่มีส่วนใหญ่งานร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลลำสินธุ์ ซึ่งแกนนำเยาวชนที่มียังมีจำนวนน้อย ภายหลังจากการศึกษาดูงาน แกนนำผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานนำแนวคิดการพัฒนาเยาวชนกลับมาประยุกต์ใช้ โดยมีแกนนำชุมชนทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินกิจกรรมและให้คำปรึกษาในการจัดกิจกรรมต่างๆให้แก่เยาวชน รวมทั้งจัดสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมพัฒนาเยาวชน

ค. ยุทธศาสตร์งานด้านแผนประชาคม มุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูล การกระจายข่าวสารภายในชุมชน กิจกรรมที่ดำเนินการ ได้แก่ วิทยุชุมชน และแผนแม่บทชุมชน แนวคิดที่เพิ่มขึ้นจากการอบรม คือ การขยายผลการดำเนิน โครงการ/กิจกรรม ไปสู่ชุมชนบริบทใกล้เคียง และหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชุมชน จากแนวคิดการยกระดับความรู้ของแกนนำชุมชน ในโครงการ/กิจกรรมที่เกิดจากแนวคิดหลักสูตรการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน การจัด โครงการฝึกอบรมแกนนำภายในชุมชนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และทำการยกระดับความรู้และทักษะของแกนนำที่ได้รับจากการฝึกอบรมให้สามารถพัฒนาเป็นที่ปรึกษาและวิทยากรในการฝึกอบรมครั้งต่อไปได้ โดยการนำชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงเข้ามาอบรมความรู้ภายในชุมชนตำบลลำสินธุ์ ถือได้เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน และหน่วยงานที่มีปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ที่เข้ามาอบรมและศึกษาดูงาน กับผู้ที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากรในการอบรมเรื่องต่างๆ จึงถือได้ว่าเป็นการพัฒนาความรู้อีกทางหนึ่ง

1.2.2 กระบวนการเรียนรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์

กระบวนการเรียนรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์นั้น เกิดจากกระบวนการทำกิจกรรมชุมชน การประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ การวางแผน การจัดระบบการทำงานร่วมกัน ทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากัน พื้นฐานการเรียนรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์เกี่ยวข้องกับวิถีคิด ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล จากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์“ถ้ำแดง”ที่เกิดขึ้นในตำบลลำสินธุ์ สามารถอธิบายปรากฏการณ์การเรียนรู้ ประสบการณ์การทำงาน และวิถีคิดของคนในแต่ละช่วงอายุที่ไม่เท่ากัน โดยคนที่อยู่ในช่วงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์จะมีแนวคิด มุมมองที่คล้ายกัน ต่างจากคนที่เกิดหลังเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ โดยแนวคิด และมุมมองที่ได้รับส่งผลต่อการเรียนรู้ และการทำงานชุมชนด้วยเช่นกัน กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตำบลลำสินธุ์คล้ายคลึงกับการเรียนรู้ของชุมชนในแนวคิดของประยงค์ รัตนรงค์ (2546. น. 69-79) กล่าวคือ การเรียนรู้ของชุมชนนั้นเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม สิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัว ทำให้เกิด

ความรู้ ความเข้าใจและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลง โดยพื้นฐานการเรียนรู้ของชุมชน มาจากการเรียนรู้ของปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับวิถีคิด ประสบการณ์ และการสร้างชุดความรู้เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งความพยายามในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน กระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนมักเกิดขึ้นจากการทดลอง การแสวงหาคำตอบ การฝึกปฏิบัติ จนเกิดความเข้าใจและสร้างระบบคิดของชุมชนขึ้นมา

การเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นหลังจากการฝึกอบรมของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ความรู้และทักษะในด้านต่างๆ ได้แก่

ก. วิธีการรวบรวมข้อมูลความรู้ที่ต้องการจากภายในชุมชนและภายนอกชุมชน การกำหนดข้อมูลที่ต้องการ กลุ่มเป้าหมายเรียนรู้วิธีการหาข้อมูลจากที่ต่างๆ เพื่อนำมารวบรวมและปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ การนำผู้รู้จากภายในและภายนอกชุมชนมาเป็นวิทยากรอบรมความรู้ การรวบรวมความรู้จากการประชุมแลกเปลี่ยนร่วมกันระหว่างสมาชิก อีกทั้งเทคนิคและวิธีการรวบรวมข้อมูล เช่น การทำ mind mapping การใช้เทคโนโลยีในการรวบรวมข้อมูล การนำเสนอผลงาน เป็นต้น

ข. วิธีการสื่อสาร กลุ่มเป้าหมายสามารถทำความเข้าใจในลักษณะการสื่อสารที่ถูกต้อง วิธีการเชื่อมโยงประเด็นในการพูด การลำดับการพูด และสามารถนำไปพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจน คือ การพัฒนาด้านการสื่อสารของแกนนำจนสามารถเป็นวิทยากรในการอบรมได้

ค. การพัฒนาแนวคิดการบริหารจัดการองค์กร แกนนำหลักของชุมชนตำบลลำสินธุ์มีมุมมองการพัฒนาศักยภาพแกนนำในตำบลให้เกิดเป็นแกนนำเชิงการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นลักษณะของแกนนำที่มีมุมมองและวิถีคิดในเชิงการพัฒนา มากกว่าแกนนำที่มีความรู้และทักษะในการปฏิบัติกิจกรรม หลังเสร็จสิ้นการฝึกอบรม กลุ่มเป้าหมายและแกนนำระดับบนของเครือข่ายฯได้นำแนวคิดและโครงสร้างหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนมาปรับใช้ในการบริหารจัดการองค์กร โดยการจัดกิจกรรมพัฒนาความรู้แก่แกนนำเครือข่ายฯดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนต้น

ทั้งนี้ การเรียนรู้ดังกล่าวของกลุ่มเป้าหมายเกิดขึ้นพร้อมกับกระบวนการขับเคลื่อนงานชุมชนที่มีอยู่ตลอดเวลาด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ในช่วงเวลาที่มีการอบรมนั้น กลุ่มเป้าหมายยังคงดำเนินกิจกรรมงานชุมชน เนื่องจากปริมาณงานชุมชนที่มีจำนวนมากและสม่ำเสมอ จึงส่งผลต่อการเรียนรู้ด้านต่างๆของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งมีการเข้ามาศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้จากหน่วยงานต่างๆ โดยขั้นตอนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นสามารถอธิบายได้จากแนวคิดของออร์ศรี งามวิทยาพงศ์ (2549) ดังนี้ การเรียนรู้เกิดจากการรับรู้ (Reception) ซึ่งเป็นขั้นตอนพื้นฐานที่บุคคลรับข้อมูลและความรู้ต่างๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลายผ่าน ประสาทสัมผัสสัมผัสไว้เป็นประสบการณ์ของตนเอง จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ไปทำความเข้าใจ (Comprehension) และความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล

ความรู้ที่ได้รับกับประสบการณ์ จนเกิดการปรับเปลี่ยน (Transformation) ขึ้นในตัวบุคคล ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด (Conceptualization) และ/หรือการเปลี่ยนแปลงระบบคุณค่า (values) และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม (Behavior) ในสิ่งที่รับรู้และทำความเข้าใจ

1.2.3 การจัดการความรู้ชุมชนตำบลลำสินธุ์

กระบวนการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ เริ่มต้นจากแกนนำมีความพยายามขุดค้นและรวบรวมความรู้ที่มีภายในท้องถิ่นและจากภายนอก โดยการเชิญวิทยากร ผู้มีความรู้ในเรื่องนั้นๆเข้ามาจัดอบรม รวมถึงการเข้าศึกษาจากทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อให้แกนนำชุมชนสามารถทำความเข้าใจในเรื่องที่ตนต้องการได้ จากนั้นมีการจัดเวทีสรุปความรู้ที่ได้ และคัดเลือกความรู้ที่จำเป็นในการใช้ประโยชน์ทั้งภายนอกและภายในองค์กร เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมชุมชนดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการความรู้ของสมชาย นำประเสริฐ (2549) โดยกระบวนการจัดการความรู้สามารถแบ่งเป็นกระบวนการย่อยๆ ได้ดังนี้ 1) การกำหนดความรู้และแหล่งความรู้ 2) การแสวงหาความรู้จากภายนอก 3) การพัฒนาหรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ 4) การผสานความรู้ต่างๆเข้าด้วยกัน 5) การถ่ายทอดความรู้ 6) การจัดเก็บความรู้ในรูปแบบต่างๆเพื่อนำไปใช้ในอนาคต

ในที่นี้ ผู้วิจัยนำเสนอเฉพาะการนำแนวคิด ความรู้ที่ได้จากการอบรมหลักสูตรพัฒนาผู้จัดการความรู้มาปรับใช้เป็นกิจกรรมชุมชนตำบลลำสินธุ์ ข้อสังเกตของผู้วิจัยพบว่า แกนนำมีการจัดหมวดหมู่กิจกรรม ตามลักษณะความรู้ เช่น การจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกร เพื่อรวบรวมความรู้ด้านการเกษตรที่มีในท้องถิ่น การจัดทำหลักสูตรสาระท้องถิ่น เพื่ออบรมเยาวชนให้มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตน และการจัดตั้งโรงเรียนอสม. เพื่อรวบรวมและอบรมความรู้เกี่ยวกับสุขภาพชุมชน เป็นต้น ถือได้ว่าความรู้ต่างๆที่เกิดขึ้นในชุมชนมีการจัดเก็บความรู้เป็นหมวดหมู่เพื่อให้ค้นหาได้ง่าย รวมทั้งแกนนำนำข้อมูลจากการทำกิจกรรมกลับมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ยกระดับความรู้ โดยการถ่ายทอดความรู้ที่ได้ไปยังสมาชิกคนอื่นๆทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยการพัฒนาแกนนำชุมชน ผู้ทำกิจกรรมให้กลายเป็นวิทยากรในการสร้างกระบวนการอบรมเกี่ยวกับความรู้ที่ตนได้พัฒนาและตั้งสมมาจากการทำงานชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบหนึ่งนอกเหนือจากการเข้าอบรมเพียงอย่างเดียว เนื่องจากการฝึกปฏิบัติการเป็นวิทยากร แกนนำจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในงานและกิจกรรมที่ตนทำอย่างถ่องแท้ และจำเป็นต้องใช้ทักษะต่างๆ เช่น การสื่อสาร การจับประเด็น และการบริหารจัดการกลุ่ม จึงจะสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่มีเปลี่ยนเป็นกิจกรรมในการอบรมได้

ผู้วิจัยนำแนวคิดการจัดการความรู้ชุมชนของวิจารณ์ พานิช (2548) มาอธิบายการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ ดังนี้

ก. แกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากวิธีการทำงานแบบ Best Practice โดยการนำผู้ที่มีความรู้ในเรื่องนั้นๆ มาพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน รวมถึงการศึกษาดูงานระหว่างชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียงกับชุมชนตำบลลำสินธุ์ ทั้งที่เข้ามาศึกษาภายในชุมชนตำบลลำสินธุ์ และแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์เดินทางไปศึกษาในชุมชนต่างๆ และดูได้จากจัดการความรู้ที่เป็นกิจกรรมชุมชน เช่น โรงเรียนเกษตรกร มีการนำเอาแปลงสาธิตที่ประสบผลสำเร็จมาเป็นกรณีศึกษาในการจัดอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกและบุคคลภายนอกที่สนใจ ทั้งนี้ การจัดการความรู้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการทำงานแบบ Best Practice ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อที่สำคัญ 2 ประการ คือ (1) วิธีการแบบยอดเยี่ยมมีอยู่แล้วโดยทั่วไป ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ช่วยลดเวลา และลดค่าใช้จ่าย ในการสร้างความรู้ขึ้นใช้เอง (2) วิธีการแบบยอดเยี่ยม มีได้หลากหลายวิธี และสามารถพัฒนาวิธีการแบบยอดเยี่ยมใหม่ขึ้นได้เสมอ ตามบริบทของชุมชนที่แตกต่างกัน

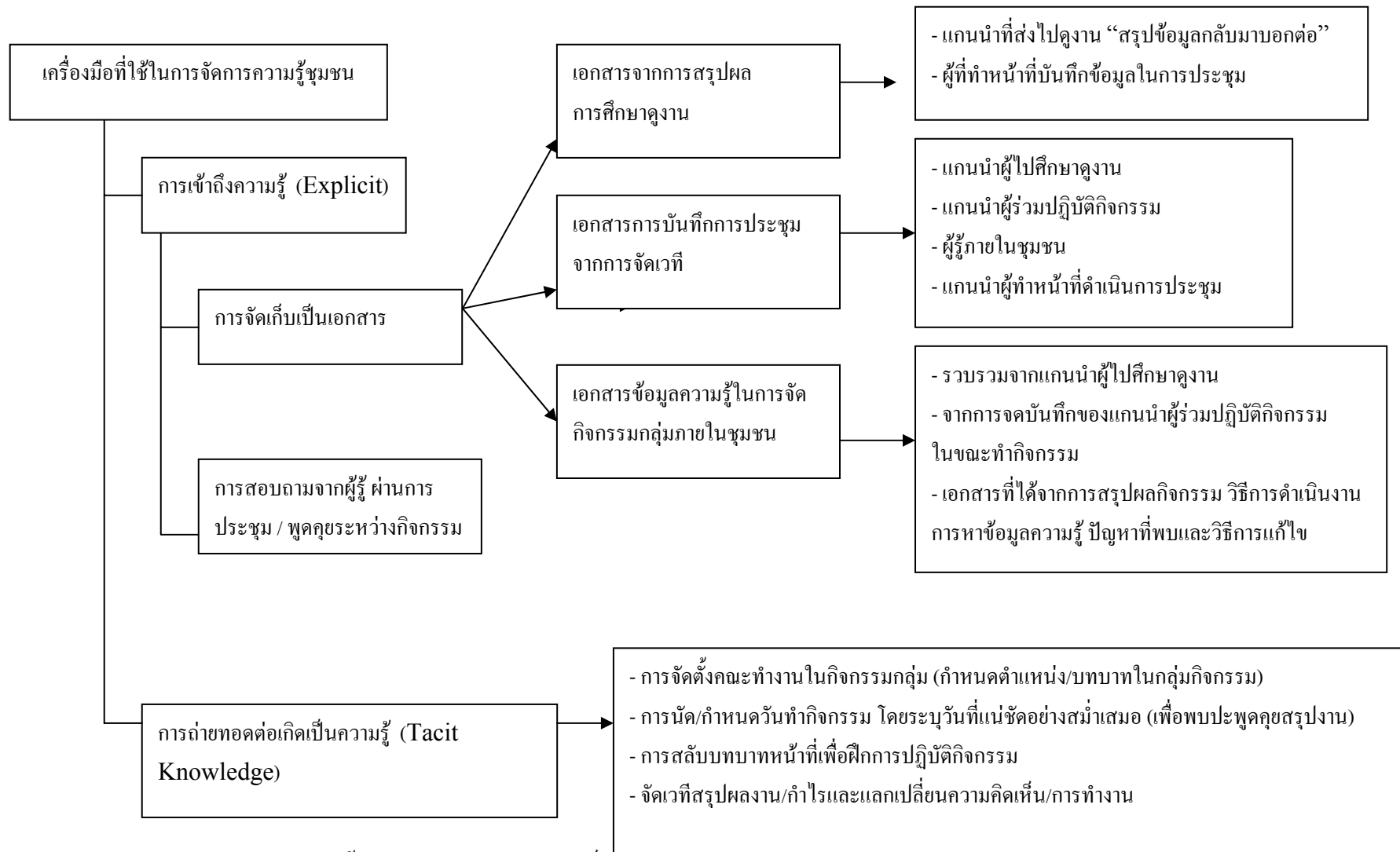
ข. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน “ชุมชนนักปฏิบัติ” (Community of Practice, CoP)

ชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice, CoP) เป็นชุมชนที่สนใจในปัญหาเดียวกัน เป็นชุมชนที่สนใจชุดความรู้ (knowledge domain) ชุดเดียวกัน แต่ทำงานอยู่ในต่างหน้าที่ เผชิญปัญหาคนละปัญหา วิธีการแลกเปลี่ยนความรู้สำหรับชุมชนนักปฏิบัติที่ง่ายที่สุด คือ การนัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ เช่น ทุกวันศุกร์ 12.00-13.00 น. นำอาหารเที่ยงมารับประทานร่วมกัน และมีคนมาเล่าประสบการณ์ของตน เพื่อเป็นเครื่องมือเริ่มประเด็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การทำงานของเครือข่ายสินธุ์แพรทอง ส่วนใหญ่เป็นการจัดเวทีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ร่วมกันระหว่างสมาชิกที่ทำกิจกรรมทุกเดือน โดยกำหนดให้วันที่ 9 ของทุกเดือนเป็นการประชุมสรุปผลการทำงานในแต่ละยุทธศาสตร์ รวมถึงลักษณะของการศึกษาดูงานที่จัดขึ้นระหว่างชุมชนกับชุมชน หรือหน่วยงานต่างๆ กับชุมชน ยังคงเป็นลักษณะของการจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องที่กำหนดขึ้น โดยสมาชิกของเครือข่ายจะทำหน้าที่หมุนเวียนกันเป็นฝ่ายต้อนรับในกรณีที่มีผู้มาศึกษาดูงานภายในพื้นที่ และการสลับหน้าที่เข้าไปประชุมติดต่อกับหน่วยงานภายนอก แล้วนำข้อมูลที่ได้มาสรุปให้แก่สมาชิกทุกคนได้รับทราบอย่างทั่วถึง

ผู้วิจัยทำการสรุปการจัดการความรู้ของแกนนำตำบลลำสินธุ์เป็นโมเดล เพื่อให้สามารถอธิบายกระบวนการจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ ตามแนวคิดของดร. ประพนธ์ ภาสุกยี่ด (2548. อ้างใน http://kmi.trf.or.th/Document/AboutKM/About_KM.pdf, 6 พฤศจิกายน 2548) และแนวคิดการจัดการความรู้ของสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (ม.ป.ป. อ้างใน http://kmi.trf.or.th/Document/AboutKM/KM_Guideline.pdf, 6 พฤศจิกายน 2548) ได้ ดังนี้

การจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์

ภาพประกอบ 8 การจัดการความรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์

1.2.4 นักจัดการความรู้ชุมชนตำบลลำสินธุ์

ผู้วิจัยทำการสรุป เครื่องมือในการจัดการความรู้จาก โมเดล “ปลาทู” และบทบาทของผู้ที่มีหน้าที่จัดการความรู้ จากแนวคิดของวิจารณ์ พานิช (2548) ได้ดังนี้

หัวปลา หมายถึง ส่วนที่เป็นเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ในที่นี้ คือยุทธศาสตร์ของเครือข่ายทั้ง 3 ด้านที่ได้กล่าวไว้ในข้างต้น โดยยุทธศาสตร์ที่มีมาจากการกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกันระหว่างแกนนำระดับบนที่ทำงานภายในเครือข่ายสินธุ์แพรทอง

ตัวปลา หมายถึง ส่วนของการแลกเปลี่ยนความรู้ ในที่นี้คือ กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการทำงานของแกนนำเครือข่ายสินธุ์แพรทอง เช่น การจัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิก การเข้าศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ หรือการเดินทางไปศึกษาดูงานในชุมชนที่มีบริบทใกล้เคียง

หางปลา หมายถึง ส่วนของคลังความรู้ ที่ได้จากการเก็บสะสม เกร็ดความรู้ที่ได้จากกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ ในที่นี้คือ ความรู้ที่มีภายในตัวแกนนำที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมชุมชน ความรู้ที่ได้เกิดจากการทำงานชุมชน ประสบการณ์ที่มีในตัวบุคคล และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างการทำงาน

ในการจัดการความรู้ในชุมชนตำบลลำสินธุ์นั้น ผู้ที่ทำหน้าที่ บทบาทในแต่ละส่วนต่างๆ สรุปได้ดังนี้

แกนนำที่ทำหน้าที่เป็นคุณเอื้อ (Chief Knowledge Officer, CKO) คือ แกนนำระดับบน หรือแกนนำหลักที่ก่อตั้งเครือข่ายสินธุ์แพรทอง โดยแกนนำเหล่านี้จะเป็นผู้กำหนดยุทธศาสตร์ชุมชน เพื่อเป็นแผนการดำเนินกิจกรรมในอนาคต อีกทั้งทำหน้าที่เชื่อมโยงกิจกรรมของหน่วยงานต่างๆจากภายนอก เข้ามาปฏิบัติภายในชุมชน โดยที่คัดเลือกกิจกรรมที่นำเข้ามาสู่ชุมชนให้เข้ากับยุทธศาสตร์ของชุมชนที่วางไว้

แกนนำที่ทำหน้าที่เป็นคุณอำนวย (Knowledge Facilitator, KF) ภายในเครือข่ายสินธุ์แพรทอง แกนนำที่ทำงานชุมชนทุกคน สามารถทำหน้าที่เป็นคุณอำนวยได้ทุกคน เนื่องจากในการจัดเวทีประชุมแลกเปลี่ยนความรู้ในแต่ละครั้งนั้น มีการสลับบทบาทการเป็นคนดำเนินการประชุม ประธานการประชุม เพื่อฝึกแกนนำทุกคน

แกนนำที่ทำหน้าที่เป็นคุณกิจ (Knowledge Practitioner, KP) นั่นคือ แกนนำผู้ปฏิบัติกิจกรรม แกนนำผู้รับเอาโครงการที่เกิดจากการประชุมไปปฏิบัติเป็นกิจกรรมและนำกลับมานำเสนอผลการปฏิบัติงานต่อที่ประชุมอีกครั้งหนึ่ง

แกนนำที่ทำหน้าที่เป็นคุณประสาน (Network Manager) แกนนำผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนประสานงาน และเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆระหว่างหน่วยงานกับเครือข่าย

ในการทำงานชุมชนของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์นั้น แกนนำทุกคนจะต้องเรียนรู้ทุกบทบาท โดยการสลับสับเปลี่ยนหน้าที่กันจนครบทุกหน้าที่ เพื่อเป็นการฝึกฝนการปฏิบัติกิจกรรมและเป็นการพัฒนาตนเองในการทำงานชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2 ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน

การนำหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนมาใช้ฝึกอบรมแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ จากการสอบถาม สัมภาษณ์ และการสังเกต แกนนำผู้เข้าร่วมอบรม และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการอบรม ผู้วิจัยทำการสรุปผลปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อนำหลักสูตรมาใช้พัฒนานักจัดการความรู้ โดยสามารถจำแนกรายละเอียดได้ ดังนี้

2.1 ด้านเนื้อหาหลักสูตร

2.1.1 รูปแบบและวิธีการจัดกระบวนการฝึกอบรม

การกำหนดหัวข้อเนื้อหาอย่างกว้างในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ทำให้วิทยากรสามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้เข้ากับบริบทชุมชนและสถานการณ์ในระหว่างการจัดอบรม อีกทั้งการวางรูปแบบวิธีการอบรมการฝึกอบรมเป็นขั้นตอนแบบแผน โดยเริ่มจากการอธิบายวัตถุประสงค์ และภาพรวมเนื้อหา ทำให้สามารถทำความเข้าใจในเนื้อหา และกิจกรรมได้โดยง่าย

ส่วนข้อจำกัดในการฝึกอบรมนั้น ทศนคติของผู้เข้าอบรมที่มีต่อกิจกรรมสร้างความคุ้นเคย หรือเกมบางเกมที่กำหนดให้เล่น เพื่อสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายมีผลต่อความร่วมมือในกิจกรรมนั้นๆ ผลสืบเนื่องจากทศนคติของแกนนำตำบลลำสินธุ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ผ่านการเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ คาดหวังการฝึกอบรมควรรู้ว่าควรมีลักษณะที่เป็นทางการ โดยวิทยากรเป็นผู้ให้ความรู้หน้าชั้นเรียน อีกทั้งเห็นว่าการฝึกอบรมครั้งนี้เป็นการฝึกอบรมให้แก่แกนนำของตำบลลำสินธุ์ซึ่งมีความรู้จักคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี จึงไม่จำเป็นต้องใช้กิจกรรมละลายพฤติกรรม และความสนใจต่อเนื้อหาการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมอบรมมีผลต่อการเข้าอบรมในหน่วยนั้นๆ เนื่องจากก่อนการฝึกอบรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ วิทยากรมีการกำหนดเวลาในการอบรมล่วงหน้า ผู้เข้าร่วมแต่ละคนมีความต้องการพัฒนาความรู้ของตนในแต่ละเรื่องที่ไม่เท่ากัน จึงส่งผลกระทบต่อความแตกต่างของจำนวนผู้เข้าอบรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ (อ้างในภาคผนวก ค)

2.1.2 ระยะเวลาที่ใช้ดำเนินการอบรม

หน่วยการเรียนรู้ของหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนมีจำนวนทั้งสิ้น 6 หน่วยการเรียนรู้ ซึ่งมีระยะเวลาการฝึกอบรมประมาณ 3 เดือน เนื่องจากข้อจำกัดการทำงานของชุมชน ทำให้เกิดข้อตกลงร่วมกันในเรื่องระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม คือ ช่วงบ่ายของวันจันทร์ทุกสัปดาห์

ตั้งแต่เวลา 13.00 – 16.00 น. แต่ละครั้งของการอบรมใช้เวลาประมาณ 3 ชั่วโมง การกำหนดข้อตกลงเรื่องเวลาการอบรมล่วงหน้า ทำให้ง่ายต่อการจัดตารางเวลาการทำงานของผู้อบรม

ส่วนข้อจำกัดในการฝึกอบรมนั้น เนื่องจากปริมาณงานชุมชนที่เข้ามาภายในเครือข่ายมีจำนวนมากและเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ทำให้บางครั้งต้องเลื่อนการอบรมออกไปเป็นวันอื่น ทำให้ขาดความต่อเนื่องในการอบรม และระยะเวลาที่ใช้อบรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้บางหน่วยน้อยเกินไป ทำให้บางกิจกรรม ผู้อบรมไม่สามารถฝึกทำได้ครบทุกคน เช่น การฝึกพูดต่อหน้าที่ประชุมของหน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การสื่อสาร เป็นต้น และจากข้อจำกัดเรื่องเวลาดังกล่าวทำให้วิทยากรจำเป็นต้องสรุปย่อเนื้อหา ทำให้เนื้อหาที่สำคัญบางส่วนถูกตัดออกไป

2.1.3 สถานที่ดำเนินการ

สถานที่ที่ใช้ในการฝึกอบรมแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของการอบรมด้านเนื้อหาและทฤษฎี จัดขึ้น ณ ที่ประชุมของเครือข่ายสินธุ์แพทองซึ่งเป็นศูนย์กลางการทำงานชุมชน ทำให้สะดวกและง่ายต่อการเดินทางของผู้เข้าร่วม และสถานที่ที่ใช้ในการศึกษาดูงาน คือ บ้านศิรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นการเสนอความคิดร่วมกันระหว่างผู้เข้าอบรมและวิทยากร การกำหนดสถานที่ศึกษาดูงานเป็นความต้องการของผู้เข้าอบรม ส่งผลให้มีความสนใจเข้าร่วม และเกิดแรงกระตุ้นให้มีผู้ไปศึกษาดูงานเป็นจำนวนมาก

ข้อจำกัดในการฝึกอบรมนั้น สืบเนื่องจากวัฒนธรรมการประชุมของเครือข่ายฯ ที่เปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถพักรับประทานอาหารระหว่างการอบรม โดยไม่กำหนดระยะเวลา ส่งผลให้ผู้เข้าอบรมขาดความต่อเนื่องในการฟังการบรรยาย และขาดความสนใจในเนื้อหาในขณะนั้น

2.1.4 วิทยากร

วิทยากรในกระบวนการฝึกอบรม คือ อาจารย์จากคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จำนวน 2 ท่าน ได้แก่ ผศ.ดร. เขาวนิจ กิตติธรรกุล และดร. เสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี ซึ่งเป็นวิทยากรจากภายนอกที่มีความน่าเชื่อถือ ส่งผลต่อความต้องการเข้าอบรม และความคาดหวังในเนื้อหาทฤษฎีที่แตกต่างจากความรู้ที่มีภายในท้องถิ่น

ส่วนข้อจำกัดในการฝึกอบรมนั้น เนื่องจากวิทยากรเป็นเพศหญิง รวมทั้งมีพื้นฐานทางด้านสังคม และประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกันระหว่างวิทยากรและผู้เข้าอบรม ส่งผลให้บางครั้งเกิดช่องว่างในการยกตัวอย่าง การทำความเข้าใจในเนื้อหาร่วมกัน ทักษะคติและมุมมองในการทำงาน

2.2 เงื่อนไขและบริบทของกลุ่มเป้าหมาย

สภาพแวดล้อม หรือสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อผู้เข้าร่วม ในการเข้าร่วมอบรม ซึ่งผู้วิจัยทำการสรุปได้ ดังนี้

2.2.1 ลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมฝึกอบรมของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ความต้องการพัฒนาความรู้ตนเองในด้านต่างๆ ความสนใจในเนื้อหาหลักสูตร การเข้าร่วมการอบรมด้วยความสมัครใจ แต่เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายเป็นแกนนำชุมชนที่มีตำแหน่งทางชุมชนมากกว่า 1 ตำแหน่ง ทำให้มีภาระงานชุมชนของแต่ละคนมีจำนวนมาก ปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อการเข้าร่วมการอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน

2.2.2 ภาระหน้าที่

ครอบครัวเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในการส่งผลต่อการเข้ามาทำงานของกลุ่มเป้าหมาย มุมมองของครอบครัวต่อการทำงานชุมชน ทักษะชีวิตที่มีต่อเครือข่ายชุมชน โดยครอบครัวที่มีมุมมองที่ดีต่อการทำงานชุมชน ทำให้แกนนำสามารถเข้ามาทำงานชุมชนได้เต็มที่ รวมถึงภาระหน้าที่ของแกนนำต่อครอบครัว ส่งผลในด้านเวลาการทำงานชุมชนด้วยเช่นกัน

2.2.3 แรงจูงใจของผู้เข้าร่วม

เนื่องจากเครือข่ายฯ มีการวางแผนยุทธศาสตร์การทำงานชุมชนไว้ล่วงหน้า กิจกรรมการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ที่วางไว้ ซึ่งชุมชนมีความต้องการพัฒนาแกนนำชุมชนให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้น ชุมชนจึงให้การตอบรับและให้ความร่วมมือในกิจกรรมการฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน อีกทั้งความต้องการพัฒนาตนเองของผู้เข้าร่วมเป็นแรงจูงใจในการเข้าร่วมการอบรม

ส่วนข้อจำกัดในการฝึกอบรมนั้น เนื่องจากความพร้อมด้านต่างๆของผู้เข้าร่วม เช่น ภาระหน้าที่ภายในชุมชน ภาระด้านครอบครัว ปริมาณงานชุมชนที่มีในขณะนั้น ดังที่กล่าวมาแล้วในขั้นต้น เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมด้วยเช่นกัน รวมถึงความต้องการเรียนรู้ของแต่ละหน่วยการเรียนรู้ที่ไม่เท่ากันส่งผลต่อการเข้าเรียนในหน่วยการเรียนรู้ต่างๆ และอาชีพของผู้เข้าร่วมเป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการเข้าเรียน กล่าวคือ ผู้อบรมส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ตัดยางและทำสวนผลไม้ ซึ่งต้องใช้เวลาในช่วงเช้าตัดยาง และไม่สามารถเข้าอบรมได้ในฤดูกาลของการเก็บเกี่ยว

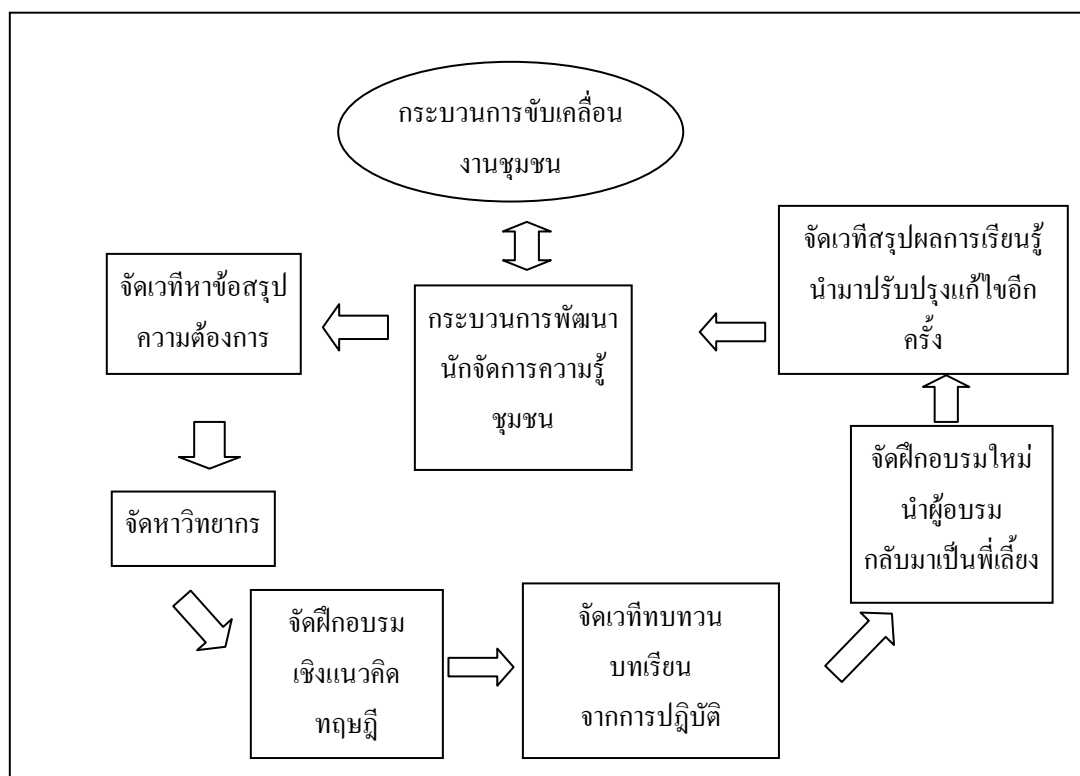
จะเห็นได้ว่า ปัจจัยที่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนนั้น ขึ้นอยู่กับบริบทของงานชุมชนเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญ รวมถึงความสนใจในเนื้อหา ทักษะชีวิตที่มีต่อเนื้อหาในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ความพร้อมของผู้เข้าร่วม และความเชื่อถือในวิทยากร ตลอดจนความหลากหลายในเนื้อหาที่สามารถนำมาใช้ภายในชุมชนได้

3. แนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์

จากบริบทงานชุมชนตำบลลำสินธุ์ที่มีการขับเคลื่อนงานตลอดเวลา ผู้วิจัยพบว่า ความรู้และการเรียนรู้ของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ส่วนหนึ่งเกิดจากกระบวนการทำงานชุมชน ซึ่งพื้นฐานเดิมของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ผ่านการเข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์จากเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ “ถังแดง” ทำให้มุมมองแนวคิด ระบบการทำงานของแกนนำคล้ายคลึงกัน ซึ่งเป็นผลให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนงานชุมชนในทิศทางเดียวกัน และอีกส่วนหนึ่งของการเรียนรู้มาจากกระบวนการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม โดยผ่านวิธีการอบรม ศึกษาดูงาน และการศึกษาความรู้จากเอกสารวิชาการ โดยการทำงานชุมชนของแกนนำตำบลลำสินธุ์นั้นเป็นลักษณะการประหลุมหาข้อสรุปก่อนการทำงานร่วมกัน จากนั้นจึงลงมือปฏิบัติ และมีการทบทวนผลที่ได้รับเพื่อนำมาปรับใช้กับงานชุมชนอื่นๆต่อไป กล่าวคือ กระบวนการพัฒนาแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ให้เป็นนักจัดการความรู้ชุมชน จำเป็นต้องทำไปพร้อมกับการทำงานชุมชน โดยการเรียนรู้ไปพร้อมกับการทำงาน การจัดอบรมความรู้ในเรื่องที่ต้องการ การนำความรู้ไปปฏิบัติ ทดลองใช้ และพัฒนาต่อโดยการฝึกฝนแกนนำให้สามารถถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับต่อไปยังสมาชิกคนอื่นๆ และหน่วยงานที่เข้ามาติดต่อทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนได้ ซึ่งกระบวนการพัฒนาแกนนำชุมชนของตำบลลำสินธุ์ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2551) นั้น สามารถสรุปได้ ดังนี้

- 1) แกนนำเครือข่ายฯจัดเวที ก่อนการอบรม เพื่อหาข้อสรุปความต้องการในเรื่องที่แกนนำจำเป็นต้องเรียนรู้ เพื่อกำหนดเป็นหลักสูตรสำหรับการอบรม โดยหัวข้อการอบรมมาจากความต้องการที่แท้จริงของผู้เข้าอบรม
- 2) ทำการจัดหาวิทยากรผู้มีความรู้ ความชำนาญในเรื่องนั้นๆ ทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน
- 3) ฝึกอบรมความรู้เชิงแนวคิด ทฤษฎี และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทำความเข้าใจสิ่งที่เรียนผ่านกิจกรรมชุมชน โดยการนำความรู้ ทฤษฎีที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ ในรูปแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน
- 4) จัดเวที ทบทวนบทเรียนจากการอบรมทฤษฎี และการนำไปปฏิบัติโดยผ่านการขับเคลื่อนงานพัฒนาในชุมชน เพื่อเป็นการทวนสอบข้อมูล และนำข้อมูลไปปรับปรุง เพื่อปรับใช้ในการอบรมครั้งต่อไป
- 5) จัดการฝึกอบรมใหม่อีกครั้ง โดยนำผู้ที่ผ่านการอบรมแล้วกลับมาเป็นพี่เลี้ยงและวิทยากร เพื่อเป็นการยกระดับความรู้และทักษะของผู้ที่ผ่านการอบรมอีกทางหนึ่ง
- 6) จัดทำเวทีสรุปผลการเรียนรู้อีกครั้ง เพื่อปรับแก้ไขข้อบกพร่องเป็นวงจรการเรียนรู้ไปเรื่อยๆ และมีการนำกลับมาใช้อย่างต่อเนื่อง โดยทำการขยายผลไปยังชุมชนและหน่วยงานใกล้เคียงในการเข้าร่วมการอบรม

ผู้วิจัยทำการสรุปแนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับตำบลลำสินธุ์ ออกมาเป็นภาพประกอบ เพื่อสะดวกต่อการเข้าใจได้ ดังนี้

ภาพประกอบ 9 แนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนสำหรับชุมชนตำบลลำสินธุ์

กระบวนการพัฒนาแกนนำชุมชนดังกล่าว สอดคล้องกับข้อสรุปเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการความรู้ชุมชนของรัตนา โตสกุลและคณะ (2548) ซึ่งสังเคราะห์จากกรณีศึกษา 3 กรณี ได้แก่ เครือข่ายอินแปง ประชาชนชาวบ้านภาคอีสาน ชุมชนศิระชะเอ โศก ดังนี้ การจัดการความรู้ชุมชนเป็นการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนภายใต้บริบทของชุมชน ซึ่งกลไกการจัดการความรู้ในชุมชนนั้นเชื่อมโยงกัน 3 ระดับ ดังนี้

1) การจัดการความรู้จะต้องผ่านตัวบุคคล ผู้เป็นผู้นำชุมชนที่ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีที่สมาชิกในชุมชนยอมรับ ซึ่งกระบวนการพัฒนาแกนนำชุมชนของลำสินธุ์นั้น เริ่มต้นกระทำจากแกนนำเครือข่ายฯ ซึ่งเป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อนงานชุมชน

2) องค์กร สถาบัน และเครือข่ายชุมชน การจัดการความรู้ในรูปแบบเครือข่ายชุมชน เป็นการแบ่งปันประสบการณ์จากการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จนเกิดเป็นความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งเครือข่ายชุมชนยังเป็นพลังที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานชุมชน ซึ่ง

สอดคล้องกับการทำงานของเครือข่ายลินธุ์แพรทอง ที่มีลักษณะของการจัดเวที ทำกิจกรรมโดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันจากการทำงาน และ

3) องค์กรภายนอก บทบาทขององค์กรภายนอกในฐานะพันธมิตร เครือข่ายการทำงานชุมชน มีผลต่อการสร้างความเข้มแข็งต่อเครือข่ายชุมชน เพราะหน่วยงานภายนอกสามารถให้การสนับสนุน ทั้งงบประมาณ แนวทางการปฏิบัติ ความรู้ทางวิชาการเพิ่มเติมที่ชุมชนต้องการ เทคนิคการบริหารจัดการ รวมถึงการประสานงานในเรื่องต่างๆ เช่นเดียวกับกรณีของการพัฒนาแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ให้กลายเป็นนักจัดการความรู้ชุมชนนั้น องค์กรภายนอกมีบทบาทสำคัญในเรื่องของการให้ความรู้ เทคนิค ทางวิชาการที่ชุมชนต้องการ และพันธมิตรเครือข่ายชุมชนที่มีบริบทชุมชนใกล้เคียงมีส่วนในการเข้ามาทดลองใช้หลักสูตรที่เครือข่ายฯสร้างขึ้น โดยถือว่าเป็นกระบวนการยกระดับแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์ให้สามารถถ่ายทอดความรู้ และพัฒนาตนเองเป็นวิทยากรได้ และการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีการจัดการความรู้โดยอิสระเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญในกระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนอย่างแท้จริง

4. ข้อเสนอแนะ

4.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการจัดทำหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนครั้งต่อไป

4.1.1 หน่วยการเรียนรู้ภายในหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ควรเป็นเพียงหัวข้อที่กำหนดไว้อย่างกว้างๆ เนื้อหาที่ใช้ภายในหน่วยการเรียนรู้ปรับเปลี่ยนได้ตามบริบท หรือความต้องการของชุมชนที่แท้จริง

4.1.2 เนื้อหาที่ใช้ในการฝึกอบรมหลักสูตรพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความต้องการของชุมชน ดังนั้นก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ในแต่ละพื้นที่ จำเป็นต้องมีการศึกษาบริบทชุมชน ความต้องการพัฒนาความรู้ในด้านต่างๆของแกนนำ เนื่องจากบริบทของแต่ละชุมชนที่ไม่เหมือนกัน ทำให้ความต้องการ การพัฒนาความรู้ของแกนนำในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน

4.1.3 เวลาที่ใช้ในการอบรม ควรขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่มีในแต่ละหน่วย และควรมีการปรับเวลาให้สอดคล้องกับชุมชน ควรขยายเวลาในการอบรม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้ทำความเข้าใจกับเนื้อหาที่เรียน และมีเวลาในการฝึกฝนหรือทำกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ที่วิทยากรมอบหมายได้

4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

4.2.1 การศึกษากระบวนการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเชิงลึก ผู้วิจัยจำเป็นต้องเข้าไปอาศัยอยู่ในชุมชนเพื่อสร้างความคุ้นเคย และสังเกตพฤติกรรม บริบทการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยผู้วิจัยจำเป็นต้องอาศัยวิธีการเก็บข้อมูลจากหลายวิธี ให้สอดคล้องกับข้อจำกัดด้านเวลา การทำงานชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย โดยต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีตามสถานการณ์นั้นๆ ทั้งนี้ ก่อนการลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลจะต้องทำการวางแผนการเก็บข้อมูลล่วงหน้าเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกและตรงตามวัตถุประสงค์มากที่สุด

4.2.2 เนื่องจากบริบทงานชุมชนของตำบลลำสินธุ์อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งแนวคิดการดำเนินโครงการและกิจกรรมชุมชนมีการยกระดับความรู้ เพื่อพัฒนาแกนนำชุมชนให้กลายเป็นนักจัดการความรู้ชุมชน หากมีบุคคลสนใจที่จะเข้าไปทำวิจัยภายในชุมชนตำบลลำสินธุ์ต่อไป จึงขอเสนอให้ทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำแนวคิดหรือทฤษฎีในการจัดการความรู้ชุมชน เพื่อศึกษาความสำเร็จในการยกระดับความรู้ของแกนนำชุมชนให้กลายเป็นนักจัดการความรู้ชุมชน และแนวทางในการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนของแกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์อย่างยั่งยืนต่อไป

โดยสรุป กระบวนการพัฒนาแกนนำชุมชนของตำบลลำสินธุ์ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2551) นั้น สอดคล้องกับแนวคิดที่นำเสนอในการจัดการประชุมประจำปี งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นครั้งที่ 2 ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (2546) ในเรื่องของการจัดการความรู้ที่ชุมชน เครื่องมือที่ใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยกิจกรรมความรู้มีทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ 1) การกำหนดความรู้ที่ต้องการใช้ 2) การสร้างความรู้จากการทำงาน 3) การ Capture Knowledge การนำความรู้จากที่อื่นที่เห็นว่าเหมาะสมมาใช้ 4) การจัดการความรู้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน 5) การใช้ความรู้ ซึ่งในกรณีของการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชนตำบลลำสินธุ์นั้น สามารถอธิบายได้ว่า แกนนำชุมชนตำบลลำสินธุ์มีการจัดเวที ระดมความคิดในการสร้างหลักสูตร โครงสร้างเนื้อหาที่ต้องการร่วมกัน ทั้งนี้ความรู้ที่ได้จากการอบรมนั้น จะต้องมีการนำไปประยุกต์ใช้กับงานกิจกรรมที่มีในชุมชน เพื่อให้แกนนำสามารถทำความเข้าใจและนำไปประยุกต์ใช้กับงานได้อย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการประยุกต์แนวคิดทฤษฎีจากการอบรม นำไปใช้กับกิจกรรมชุมชนที่มี ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน และการเรียนรู้ร่วมกัน อีกทั้งยังมีการทวนสอบข้อมูลกลับมา เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข และให้สามารถนำไปทดลองใช้อีกครั้งอย่างมีประสิทธิภาพ และกระบวนการพัฒนาดังกล่าวมีการใช้อย่างต่อเนื่องเป็นวงจร ซึ่งแนวทางการพัฒนานักจัดการความรู้ดังกล่าวสามารถเป็นพลังในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ที่เป็นฐานรากของสังคม และสามารถขยายผลไปสู่ชุมชนอื่นๆ จนเกิดเป็นเครือข่ายการจัดการความรู้ของชุมชนที่กว้างขวาง และทรงพลังในสังคมภาคใต้ในอนาคต

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสาร

เครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2547. **สรุปผลการดำเนินงานของเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. พัทลุง:**
เครือข่ายสินธุ์แพรทอง.(สำเนา)

เครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2547. **แนวฟื้นฟูชุมชนตำบลลำสินธุ์. พัทลุง:** เครือข่ายสินธุ์แพรทอง.
(สำเนา)

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. 2544. **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง ประชาคม ประชาสังคม.**
ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, หน้า 245.

นภาพรณี หะวานนท์ และคณะ. 2550. **ทฤษฎีฐานรากในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพฯ. :**
สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย สำนักงานภาค.

นิพนธ์ เทียนนิหาร. 2547. **ความรู้ท้องถิ่น การจัดการความรู้สู่การจัดการทางสังคม. กรุงเทพฯ. :**
วิทยาลัยจัดการทางสังคม, หน้า 53 – 92.

บุญดี บุญญาภัยและคณะ. 2547. **การจัดการความรู้-จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ :**
จิรวัดน์ เอ็กซ์เพรส.

บุรชัย ศิริมหาสาคร. 2550. **จัดการความรู้สู่ความเป็นเลิศ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาว.**
หน้า 163 -171.

ประพันธ์ ผาสุกขีต. 2547. **การจัดการความรู้แบบมือใหม่หัดขับ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไยใหม่.**
หน้า 19 – 54.

ประยงค์ ธรรมรงค์. 2546. **รวมความรู้ ประสบการณ์ และแนวคิดของชุมชนไม้เรียง. กรุงเทพฯ. : เจริญ**
วิทยการพิมพ์.

ประเวศ วสี. 2548. **การจัดการความรู้ กระบวนการปลดปล่อยมนุษย์สู่ศักยภาพ เสรี และความสุข.**
กรุงเทพฯ. สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม.

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. 2546. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ :
โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้ชุมชนเป็นสุข.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ .2548. นวัตกรรมการเรียนรู้ คน ชุมชนและการพัฒนา. กรุงเทพฯ :
สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย สำนักงานภาค.. หน้า 99-105.

ภมรรัตน์ สุธรรม .2546. พลวัตชุมชน กับการพึ่งตนเองในภาคตะวันตก. กรุงเทพฯ :
สถาบันวิจิตรศิลป์.

วาราลักษณ์ ไชยทัฬห. 2544. การจัดการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม องค์ความรู้และประสบการณ์
งานพัฒนาภาคเหนือ NGO ภาคเหนือ ชุดที่ 2 . เชียงใหม่ : เชียงใหม่ บีเอส การพิมพ์.

วิจารณ์ พานิช. 2548. การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

วิทยาลัยจัดการทางสังคม. 2549. ต้นทางชุมชน ชุมชนประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือน
ตุลา. หน้า 35-40.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์กรมมหาชน). ภูมิปัญญากับการสร้างพลังชุมชน. กรุงเทพฯ. : โอ.เอส.
พรินติ้งเฮ้าส์.

สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ .2544. การจัดการกระบวนการ
เรียนรู้แบบมีส่วนร่วม องค์ความรู้และประสบการณ์ทุนพัฒนา NGO ภาคเหนือ ชุดที่ 2.
เชียงใหม่ : เชียงใหม่ บี.เอส.การพิมพ์.

สมยศ เพชรา และคณะ.2549. กรณีดังแดง,กรณีศึกษาเพื่อความเข้าใจข้อเท็จจริงของ
เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกัน กิ่งอำเภอศรีนครินทร์และชาวพัทลุง. :
กรุงเทพฯ. สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย สำนักงานภาค.หน้า 15-39.

สมยศ เพชรา และคณะ.2549. การศึกษาเพื่อความเข้าใจของเท็จจริงของเหตุการณ์ทาง
ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นร่วมกัน ของชาวกิ่งอำเภอศรีนครินทร์และชาวพัทลุง. กรุงเทพฯ. :
สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย สำนักงานภาค.หน้า 30-31.

สหทัย วิเศษ. 2551. KM. : ประสบการณ์ของคน ชุมชน องค์กรในการจัดการความรู้ท้องถิ่น.
กรุงเทพฯ : สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

สิริลักษณ์ ยิ้มประสาทพร. 2548. กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน. กรุงเทพฯ. : สำนักงาน
สนับสนุนกองทุนการวิจัย สำนักงานภาค.

สีลาภรณ์ บัวสาย. 2547. พลังท้องถิ่น บทสังเคราะห์งานวิจัยด้านชุมชน. กรุงเทพฯ. : สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เสรี พงศ์พิศ. 2548. ชุมชนเรียนรู้ อยู่เย็นเป็นสุข. กรุงเทพฯ. เจริญวิทย์การพิมพ์. หน้า 7- 37.

หน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษา. 2548. รายงานความก้าวหน้าครั้งที่ 1 โครงการพัฒนานักจัดการ-
ความรู้ชุมชน.สงขลา : หน่วยวิจัยสิ่งแวดล้อมศึกษา คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม.(สำเนา)

อนันต์ ลิขิตประเสริฐ .2536. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ:
อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.หน้า 379.

อนรรักษ์ ปัญญาวัฒน์. 2548. การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม. โครงการ
เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

อรศรี งามวิทยาพงศ์. 2549. “กระบวนกรเรียนรู้ในสังคมไทยและการเปลี่ยนแปลง : จากยุคชุมชน
ถึงยุคพัฒนาความทันสมัย”. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยจัดการทางสังคม. หน้า 5-11.

อานันท์ กาญจนพันธุ์ .2544. “มิติชุมชน วิธีคิดท้องถิ่นว่าด้วยสิทธิอำนาจและการจัดการ
ทรัพยากร”. กรุงเทพฯ:สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย.

วิทยานิพนธ์

- กอบกาญจน์ พงษ์ชนะชัย. 2537. “เครือข่ายการเรียนรู้และการจัดการของชุมชนเกี่ยวกับป่าชุมชน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์. 2545. “ การวิจัยและพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยประชาชนในระดับพื้นที่ ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชยุด อินพรหม. 2547. “ทุนทางสังคมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ : กรณีศึกษา สถานานวัดตะโหมด ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง”, วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชน-มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธรรมศาสตร์ โสคติพันธุ์. 2548. “กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- นงลักษณ์ รักเล่ง. 2547. “การพัฒนาป่าชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเยาวชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- บุษบา ศรีเทพ. 2550. “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องวิถีชีวิตชุมชนลำสินธุ์ โดยการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับ โรงเรียน กรณีศึกษาโรงเรียนวัดเกษตรนิคม ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอสรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง”, วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ภาสกร เขมณะศิริ. 2537. “เครือข่ายการเรียนรู้ของหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาชุมชน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

รัตน์ะ บัวสนธ์. 2535. “การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนแห่งหนึ่งในเขตภาคกลางตอนล่าง”, ปรินิพนธ์ (กศ.ค.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

วิไลรัตน์ เข้มจอหอ. 2550. “กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและสังคมของกลุ่มแกนนำเยาวชน ตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง”, ปรินิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สนทญา เมืองสุข. 2546. “การมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น : กรณีศึกษา เรื่องป่าของชุมชน ตำบลตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง”, ปรินิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

อรทัย จิตไชสง. 2545. “ การถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านในการพึ่งพาทรัพยากรเชิงธุรกิจชุมชน : กรณีศึกษาบ้านสุขสมบูรณ์ ตำบลหนองเสาเล้า อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น”, ปรินิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

รายงานการวิจัย

สรรคั วรรณทร์และคณะ. 2543. รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในชุมชน : มิติด้านการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

ทีมวิจัยเพื่อพัฒนา. 2547. โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาและสร้างเสริมกลไกการจัดการความรู้สู่ชุมชนบริเวณลุ่มน้ำล่าง-น้ำของ อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะที่ 1 เล่มที่ 2 ข้อมูลและองค์ความรู้ชุมชนท้องถิ่นปางมะผ้าสู่การจัดทำหลักสูตรชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

วารสาร

สุรจิตร ใจอาจหาญ. 2546. “การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของแกนนำชุมชนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน จังหวัดลพบุรี: กรณีศึกษา หมู่บ้านพุน้ำทิพย์ ต. หนองแวม อ. โคกสำโรง ”. วารสารสารธารณสุขมูลฐาน ภาคกลาง. (กรกฎาคม – กันยายน 2546) 41- 47.

สุรศักดิ์ หลาบมาลา. 2533. “มิติดการเรียนรู้”. สารพัฒนาหลักสูตร. 99 (มิ.ย. 2533) , 9-13.

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2546. “ กระบวนการเรียนรู้ ”. วารสารวิชาการ. (กันยายน 2546), 17-21.

Web Site

-2548. การเรียนรู้. <http://www.nectec.or.th/courseware/cai/0045.html>.
10 พฤศจิกายน 2548.
-2548. การเรียนรู้. [http://www.rtanc.ac.th/Image/data/report/Permanent%20Change files/frame.html](http://www.rtanc.ac.th/Image/data/report/Permanent%20Change%20files/frame.html). 10 พฤศจิกายน 2548.
-2548. แผนแม่บทชุมชน : แผนแห่งการพึ่งพาตนเอง. [http://mylesson.swu.ac.th /so311/lesson6/lesson6_03.htm](http://mylesson.swu.ac.th/so311/lesson6/lesson6_03.htm). 11 พฤศจิกายน 2548.
-2548. ข้อมูลทั่วไปจังหวัดนครศรีธรรมราช. <http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=800707>. 13 ตุลาคม 2548.
- กรมส่งเสริมการเกษตร. 2551. ตารางอิสรภาพ. [http://km.doae.go.th/admin/uploadFile/ freetable % 20fs49.doc](http://km.doae.go.th/admin/uploadFile/freetable%20fs49.doc). 21 เมษายน 2551.
- ศูนย์พัฒนาการหลักสูตร กรมวิชาการ. 2548. ภูมิปัญญาท้องถิ่น. <http://www.thai-folksy.com/FolkDat/U-trdit/Nakum/02-Lituration.htm#u01>. 13 มิถุนายน 2548.
-2548. ภูมิปัญญาชาวบ้าน. <http://www.skr.ac.th/digital/snet6/envi5/panya/panyan.htm>. 3 พฤศจิกายน 2548.
- กฤษรา วงษาสันต์. 2543. ภูมิปัญญาท้องถิ่น. http://202.29.53.10/culture/intellect_1.html. 23 กุมภาพันธ์ 2549.
- กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาระบบบริหารจัดการชุมชน. 2548. กลยุทธ์และการสนับสนุนกระบวนการจัดทำแผนชุมชนกรมการพัฒนาชุมชน. [http://www.cdd.go.th /chumchon/artical/ cmu/cpstrategy.htm](http://www.cdd.go.th/chumchon/artical/cmu/cpstrategy.htm). 11 พฤศจิกายน 2548.
- โคมล สนั่นก้อง. 2548. หลักสูตรของนักเรียนรู้. http://www.vijai.org/article /show_topic.

asp?Topicid=269. 11 พฤศจิกายน 2548.

ประพนธ์ ผาสุกษีต. 2551. เก็บ KM ในมุมมองของ ดร.ประพนธ์ ผาสุกษีต. <http://effiu.doe.go.th/doae%20KM/prompt/News01/01.doc>. 21 เมษายน 2551.

สมชาย นำประเสริฐ. 2549. การจัดการความรู้ เรื่องเก่าเอามาเล่าใหม่. http://www.kmi.or.th/KMI_doc3.html. 17 พฤษภาคม 2549.

อบเชย แก้วสุข. 2543. รายงานผลการดำเนินงานประชุมปฏิบัติการการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเผยแพร่ ความรู้ของสื่อมวลชน. อุบลราชธานี : ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. <http://www.nfe.go.th/042103/digitlib/wisdom1.html>. 23 กุมภาพันธ์ 2549.

การสัมภาษณ์

จำรูญ เพิ่มบุญ. กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2548. สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2548.

..... กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2549.

..... กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2549.

..... กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2549.

..... กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2549.

..... กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2549.

..... กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 9 สิงหาคม 2549.

ทรงพร หนานมา. กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2549.

..... กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2549.

..... กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2549.

บุญภาส นวลเกลี้ยง. กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2549.

บุษบา ศรีเทพ. นักศึกษาปริญญาโทคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม. 2549. สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2549.

พยอม ชัยณรงค์. กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2549.

ผล ศรีละมุด. กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2548. สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2548.

..... กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2548. สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2548.

- ผล ศรีละมุล. กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2548. สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2549.
- กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2549.
- ยุทธพร ศรีภักดี กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2549.
- กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2549.
- กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2549.
- กรรมการเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2549.
- รัตดา จุลพงศ์. สมาชิกเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2549.
- สมาชิกเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2549.
- วิไลรัตน์ เข้มจอหอ. นักศึกษาปริญญาโท คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม. 2549. สัมภาษณ์,
10 ตุลาคม 2549.
- สุพัฒน์ ไชยหุ. สมาชิกเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2549.
- สุภิญญา ชูสุวรรณ. สมาชิกเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2549.
- อุทัย บุญคำ. ประธานเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2548. สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2548.
- ประธานเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2549.
- ประธานเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2549.
- ประธานเครือข่ายสิทธิผู้แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2549.

อุทัย บุญดำ. ประธานเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2549.

..... ประธานเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2549.

..... ประธานเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 9 เมษายน 2549.

..... ประธานเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2549.

..... ประธานเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2549.

..... ประธานเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2549.

อุษาวดี บุญดำ. สมาชิกเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 9 มกราคม 2549.

..... สมาชิกเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์ 2549.

..... สมาชิกเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2549.

..... สมาชิกเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2548. สัมภาษณ์, 19 เมษายน 2549.

..... สมาชิกเครือข่ายสินธุ์แพรทอง. 2549. สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2549.

ภาคผนวก ก

ข้อมูลพื้นฐานกลุ่มเป้าหมายก่อนเข้าร่วมกระบวนการฝึกอบรม

ผู้วิจัยทำการสรุปข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มเป้าหมาย จากการสัมภาษณ์ และการสอบถาม ข้อมูลเบื้องต้น ในเรื่องของลักษณะและวิธีการทำงาน มุมมอง ทักษะที่มีในการทำงานชุมชนทั้งจาก กลุ่มเป้าหมาย และสมาชิกภายในชุมชนที่ปฏิบัติงานร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมาย ได้ดังนี้

1. นายฉัตรชัย อายุ 35 ปี

การศึกษา นายฉัตรชัยจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ภูมิลาเนาเดิม นายฉัตรชัยอาศัยอยู่ในลำสินธุ์ตั้งแต่กำเนิด นายฉัตรชัยเป็นกลุ่มช่วงอายุที่เกิดหลังเหตุการณ์ “ถังแดง” แต่เนื่องจากการที่นายฉัตรชัยเป็นคนในพื้นที่จึงรับรู้เหตุการณ์ “ถังแดง” จากการถ่ายทอดประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนที่ได้เข้าร่วมในเหตุการณ์

การประกอบอาชีพ นายฉัตรชัยประกอบอาชีพทำสวนยางพารา โดยในช่วงเช้านายฉัตรชัยจะเข้าไปทำสวนยางพารากับภรรยา หลังจากเสร็จจากงานที่ทำ นายฉัตรชัยก็จะมาทำงานชุมชน

แนวคิดการทำงาน แนวความคิดและอุดมการณ์ของนายฉัตรชัยมีความแตกต่างจากแนวคิดของแกนนำที่เข้าร่วมในเหตุการณ์ “ถังแดง” ระบบและวิธีการทำงานของนายฉัตรชัยจึงมีความแตกต่างจากแกนนำที่เรียนรู้ระบบการทำงานแบบคอมมิวนิสต์ด้วยเช่นกัน นายฉัตรชัยเป็นแกนนำผู้มุ่งเน้นปฏิบัติกิจกรรมมากกว่าแกนนำเชิงอุดมการณ์

บทบาทการทำงานชุมชน

นายฉัตรชัยมีตำแหน่งเป็นประธานเครือข่ายฯ และกรรมการหมู่บ้าน หมู่ที่ 1 เป็นผู้ร่วมคิดและกำหนดโครงการในส่วนกลางของเครือข่ายฯ และนำลงไปปฏิบัติในแต่ละหมู่บ้าน โดยที่นายฉัตรชัยจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนของหมู่ที่ 1 นำงบประมาณ โครงการที่ได้ไปพัฒนา และดำเนินการในหมู่ที่ 1

นายฉัตรชัยเป็นตัวแทนเครือข่ายฯ ในการทำงานในส่วนกลางของเครือข่ายฯ เข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานภายนอก และนำข้อมูลที่ได้รับกลับมานำเสนอต่อเครือข่ายฯ อีกครั้ง

ข้อสังเกตของผู้วิจัยพบว่า จากมุมมอง แนวคิดอุดมการณ์การทำงานที่แตกต่างกันระหว่าง นายฉัตรชัยกับแกนนำระดับบนบางส่วนที่ผ่านการเรียนรู้จากเหตุการณ์ “ถังแดง” ทำให้เกิดความ

ขัดแย้ง ด้านการทำงานขึ้น แกนนำบางส่วนมองว่า นายฉัตรชัยหลุดออกไปจากแนวคิดการทำงาน ชุมชนที่วางไว้ (จารุณ บุญญา, สัมภาษณ์ 18 มีนาคม 2549) มีการนำงบประมาณจากภายนอกลงมาใช้ในพื้นที่หมู่ที่ 1 โดยไม่ผ่านเข้าที่ประชุมเครือข่ายฯ ส่วนกลาง และนำเอาผลงานของเครือข่ายฯ ไปนำเสนอ เพื่อของบประมาณจากภายนอกโดยไม่ได้รับอนุญาต (อุษาวดี บุญคำ, สัมภาษณ์ 18 มีนาคม 2549) โดยวิธีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ลดบทบาทของนายฉัตรชัยลง มีการพูดคุยปรับความเข้าใจกัน ระหว่างเครือข่ายฯ กับนายฉัตรชัย (อุทัย บุญคำ, สัมภาษณ์ 18 มีนาคม 2549)

ผลที่ผู้วิจัยพบ คือ นายฉัตรชัยพยายามปรับตัวให้เข้ากับเครือข่ายมากขึ้น ลดบทบาทการออกไปติดต่อกับองค์กรภายนอก ลดบทบาทของตนเองในเครือข่ายลง กลับไปทำกิจกรรมภายในหมู่บ้านที่ตนเองเป็นกรรมการมากขึ้น นายฉัตรชัยมีมุมมองการเข้าร่วมการอบรมโครงการพัฒนาการจัดการความรู้ชุมชนว่า แกนนำจะต้องพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ และควรเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการจัดการองค์กร การเขียน โครงการ การสื่อสารที่ถูกต้อง

2. นางทัศนีย์ อายุ 51 ปี

การศึกษา นางทัศนีย์จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ภูมิลาเนาเดิม เดิมนางทัศนีย์อาศัยอยู่ในตำบลป่าพยอม นางทัศนีย์เป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ในประวัติศาสตร์ดังแดง ประมาณปีพ.ศ. 2509 นางทัศนีย์เข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์และหลบหนีเข้าไปอาศัยในป่า นางทัศนีย์ได้รับการสอนวิชาการแพทย์จากนักศึกษาแพทย์ และแพทย์ที่เข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ และได้หลบซ่อนในป่าเช่นเดียวกัน หน้าที่ของนางทัศนีย์ในครั้งนั้น คือ ผู้ช่วยแพทย์ในค่ายคอมมิวนิสต์ นางทัศนีย์ได้รับแนวคิด หลักการทำงานในระบอบคอมมิวนิสต์จากการเข้าร่วมขบวนการ ต่อมา ปีพ.ศ.2523 นางทัศนีย์ออกจากป่าตามนโยบายของรัฐบาลและย้ายมาอาศัยอยู่ในตำบลลำสินธุ์ตามสามี

การประกอบอาชีพ นางทัศนีย์ประกอบอาชีพทำสวนและเปิดร้านขายยา นางทัศนีย์ใช้เวลาช่วงเช้าทำสวนยางพารา จากนั้นจึงกลับมาเปิดร้านขายยาซึ่งตั้งอยู่ในบ้านพัก

แนวคิดการทำงานชุมชน ความคิดและอุดมการณ์ในการทำงานของนางทัศนีย์ได้รับอิทธิพลจากการเรียนรู้ในระบอบคอมมิวนิสต์ แนวคิดการทำงานเพื่อส่วนรวม นางทัศนีย์มีความเป็นผู้นำ กล้าคิดกล้าแสดงออกและสามารถออกมาพูดต่อหน้าที่ประชุมได้อย่างไม่ขัดเขิน นางทัศนีย์ใช้เวลาว่างในการทำงานส่วนตัวไปทำงานชุมชน

จากลักษณะงานชุมชนที่มีการกำหนดเวลาการทำงานล่วงหน้าจึงทำให้นางทัศนีย์สามารถแบ่งเวลาส่วนตัวเพื่อไปทำกิจกรรมชุมชนได้ ในกรณีการนัดหมายการทำงานแบบกะทันหันหรือเป็นงานเร่งด่วน นางทัศนีย์จะพิจารณาความสำคัญของงานนั้นๆ และงานที่เกี่ยวข้องกับตนโดยตรง จึงสละ

งานส่วนตัวเพื่อไปทำกิจกรรมนั้นๆ ในกรณีที่ไปไม่ได้จะส่งคนอื่นไปแทนทุกครั้งเพื่อให้สามารถติดตามงานได้สะดวก

นางทัศนีย์มองการทำงานเครือข่ายเป็นพลังในการขับเคลื่อนชุมชนที่สำคัญแต่จำเป็นจะต้องมีวิธีการบริหารจัดการองค์กรที่ดี และต้องมีการสร้างแกนนำรุ่นใหม่ควบคู่ไปกับการพัฒนาแกนนำรุ่นเก่าโดยใช้เครือข่ายเป็นศูนย์กลางและต้องสร้างวิสัยทัศน์ อุดมการณ์ในการเสียสละที่ตรงกัน มีความเป็นประชาธิปไตย ความสามัคคีเพื่อให้แกนนำทำงานร่วมกันได้ แกนนำจำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาในเรื่องคุณธรรม ความเสียสละ หลักคิวิธีการในการบริหารจัดการองค์กร การสรุปบทเรียนเชิงวิชาการเพื่อให้ผู้อื่นได้นำไปใช้ต่อไป ในส่วนของโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ นางทัศนีย์ต้องการรับความรู้มาเติมเต็มส่วนที่ขาดเพื่อพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชนได้ แนวทางในการช่วยทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทบาทการทำงานชุมชน

นางทัศนีย์ได้รับคัดเลือกเป็นแพทย์ประจำตำบลจากการคัดเลือกของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่

ในส่วนของการทำงานเครือข่าย นางทัศนีย์เป็นแกนนำระดับบน ผู้ร่วมก่อตั้งเครือข่ายฯ ฐาน

นางทัศนีย์เป็นคณะทำงานกลางของเครือข่ายฯ มีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบายและยุทธศาสตร์เครือข่ายฯ กำหนดกิจกรรมโครงการเพื่อลงไปปฏิบัติในหมู่บ้าน

3. นายโยธิน อายุ 43 ปี

การศึกษา นายโยธินจบการศึกษาชั้น มศ.5

ภูมิลาเนาเดิม เดิมอาศัยอยู่ในอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง โดยรับราชการเป็นตำรวจ ทำให้ นายโยธินไม่ได้เป็นผู้เข้าร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ในเหตุการณ์ดังแดง ต่อมา นายโยธินลาออกจากราชการ และย้ายตามภรรยาเข้ามาอาศัยอยู่ในตำบลลำสินธุ์

การประกอบอาชีพ ครอบครัวนายโยธินประกอบอาชีพทำสวน นายโยธินใช้เวลาในช่วงเช้าทำสวนยางพารา และจัดรายการวิทยุตำบลลำสินธุ์ คลื่น 106 ทุกวันจันทร์ – วันศุกร์ ในช่วงบ่าย

แนวคิดการทำงาน นายโยธินมองว่าการทำงานชุมชนเป็นการช่วยเหลือชุมชนให้พัฒนาและพึ่งพาตนเองได้ นายโยธินใช้เวลาว่างจากการทำงานส่วนตัวเพื่อทำงานชุมชน นายโยธินมักจะนั่งที่เครือข่ายฯ ทุกครั้งที่มีเวลาว่างเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ กับแกนนำที่เข้ามาทำงานภายในเครือข่ายฯ กรณีที่เครือข่ายฯ มีงานเร่งด่วนหรือกะทันหันและเป็นงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง นายโยธินสละเวลาในการทำงานส่วนตัวเพื่อมาทำงานเครือข่ายฯ ถ้าไม่สามารถมาได้ นายโยธินใช้วิธี

ซักถามแก่นำคนอื่น ๆ ภายหลัง นายโยธินต้องการให้หลักสูตรที่ใช้ฝึกอบรมเป็นหลักสูตรที่สามารถนำไปพัฒนาแก่นำได้อย่างแท้จริง และต้องการให้มีกรอบอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน เพื่อให้แก่นำพัฒนาแนวคิดและหลักการในการทำงานที่ตรงกัน และสามารถนำไปพัฒนาบุคคลอื่นได้

บทบาทการทำงานชุมชน

นายโยธินเข้าทำงานชุมชน โดยเริ่มจากการเป็นตัวแทนกลุ่มองค์กรในกิจกรรมสื่อสารมวลชน เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านการศึกษา

ปัจจุบันนายโยธินทำงานในตำแหน่งประธานศูนย์วิทยุชุมชนและคณะทำงานกลางของเครือข่ายเป็นเวลา 5 ปี

ในการประชุมการทำงานของเครือข่ายฯ นายโยธินจะเป็นผู้ดำเนินการประชุม และเป็นผู้ร่วมคิดวางแผนโครงการที่จะเกิดขึ้นตามแผนยุทธศาสตร์ ทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อประสานงานและเป็นตัวแทนในการเข้าร่วมประชุมกับองค์กรภายนอก ก่อนการประชุมทุกครั้งแก่นำส่วนกลางของเครือข่ายฯจะนำเรื่องที่ต้องเข้าประชุมมาปรึกษาความคิดเห็นส่วนรวมและหาข้อสรุปร่วมกัน นายโยธินจะทำหน้าที่รับฟังข้อมูลจากองค์กรภายนอก และนำเสนอความคิดเห็นจากการประชุมในเครือข่ายต่อองค์กรภายนอก จากนั้นจึงนำเสนอข้อมูลจากการประชุมที่ได้รับกลับมานำเสนอต่อเครือข่ายฯ เพื่อสรุปความคิดเห็นส่วนรวมเป็นมติที่ประชุม โดยข้อมูลทั้งหมดจะกระจายสู่แก่นำทุกคนอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงกัน

4. นางอมรา อายุ 38 ปี

การศึกษา นางอมราจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ภูมิถิ่นเดิม นางอมราเป็นคนตำบลลำสินธุ์ตั้งแต่กำเนิด แต่เข้าไปอาศัยอยู่กับลุงที่กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ตั้งแต่ 10 ขวบและกลับเข้ามาทำงานในตำบลลำสินธุ์เมื่อเรียนจบ นางอมราไม่ได้เข้าร่วมในขบวนการคอมมิวนิสต์แต่รับรู้ข่าวสารในเหตุการณ์ดังแดงอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากตนเองอยู่ในพื้นที่ในขณะนั้น และญาติของนางอมราได้เข้าร่วมขบวนการในครั้งนั้นด้วย

การประกอบอาชีพ นางอมราประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและสวนผลไม้ การทำงานส่วนตัวของนางอมราเป็นไปในลักษณะที่ทำหลังจากที่ว่างจากการทำงานชุมชน นางอมราจะใช้เวลาในช่วงเช้าเข้าไปตัดยางร่วมกับสามีและลูกจ้าง จากนั้นกลับมาทำงานชุมชนร่วมกับสามีในช่วงบ่าย และใช้เวลาในช่วงเย็นเข้าไปในสวนผลไม้ ในกรณีที่เครือข่ายมีการทำกิจกรรมตั้งแต่ช่วงเช้า นางอมราจะให้ลูกจ้างไปทำงานเพียงคนเดียว และตนเองจะอยู่ทำงานในเครือข่ายร่วมกับสามี

แนวคิดการทำงาน นางอมราได้รับอิทธิพลด้านความคิด อุดมการณ์การทำงานในระบบคอมมิวนิสต์จากผู้เป็นสามี และสมาชิกในครอบครัวผู้ซึ่งเคยอยู่ในเหตุการณ์ดังแดง นางอมรามองการ

ทำงานเครือข่ายเป็นการเวทีที่ได้ทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนความรู้ และเป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนชุมชน แกนนำผู้ขับเคลื่อนต้องเป็นแกนนำที่เก่งในด้านกิจกรรม เป็นผู้กล้าที่จะเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่ถูกต้องและต้องเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าที่จะเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ ในส่วนของโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ เป็นโอกาสที่แกนนำจะได้พัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำเชิงการเปลี่ยนแปลงได้ และได้รับความรู้ในการจัดทำชุดความรู้เพื่อนำไป

บทบาทการทำงานชุมชน

เนื่องจากนางอมราเป็นภรรยาของแกนนำระดับบนของเครือข่ายฯ อีกทั้งบ้านของนางอมราเป็นที่ทำการเครือข่ายฯ การทำงานชุมชนส่วนใหญ่ของนางอมราจึงเป็นผู้มีบทบาทหลักคั่นอยู่เบื้องหลังสามี

นางอมราทำหน้าที่ในเรื่องสวัสดิการคอยให้ความสะดวกกับผู้ที่มาทำกิจกรรมภายในเครือข่าย ทั้งจากองค์กรภายในชุมชนและองค์กรภายนอกชุมชน และสามารถที่จะดำเนินการประชุมได้เอง ในกรณีที่ผู้เป็นสามีไม่อยู่

บทบาทของนางอมราส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มกิจกรรมมากกว่าระดับนโยบาย เช่น ทรัพยากรกลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกกลุ่มเลี้ยงไก่เพื่อสวัสดิการชุมชน สมาชิกศูนย์ถ่ายทอด เป็นต้น

5. นายอนุชิต อายุ 49 ปี

การศึกษา นายอนุชิตจบการศึกษาระดับประถมศึกษา

ภูมิลำเนาเดิม นายอนุชิตอาศัยอยู่ในตำบลลำสนธิตั้งแต่กำเนิด นายอนุชิตเป็นอีก

บุคคลหนึ่งที่เข้าร่วมในเหตุการณ์ “ถังแดง” ในประมาณ พ.ศ. 2509 นายอนุชิตเป็นหน่วยมวลชนสัมพันธ์ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ผู้กมิตร์กับชาวบ้าน เพื่อสร้างความคุ้นเคย ระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์กับชุมชน และชักชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ คอยช่วยเหลือและให้ความสะดวกกับพรรคคอมมิวนิสต์ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลพยายามสร้างภาพให้ขบวนการคอมมิวนิสต์มีความโหดร้ายคล้ายยักษ์มาร เพื่อให้ชาวบ้านกลัวและไม่กล้าให้ความช่วยเหลือ หน่วยมวลชนสัมพันธ์จึงมีความจำเป็นและสำคัญกับพรรคคอมมิวนิสต์มาก จากประสบการณ์และการเรียนรู้ในวิธีการพูดชักชวน ประชาสัมพันธ์ในช่วงที่อาศัยอยู่ในป่าทำให้นายอนุชิตเป็นบุคคลที่มีวิธีการลำดับการพูดที่ชัดเจน สามารถพูดจาโน้มน้าวผู้อื่นได้ดี

การประกอบอาชีพ นายอนุชิตประกอบอาชีพทำสวนยางพารา และเปิดร้านตัดผม

ภายในบ้านของตนเอง นายอนุชิตใช้เวลาในช่วงเช้าทำสวนยางพาราร่วมกับภรรยา และกลับมาทำงานชุมชนในช่วงบ่าย จากนั้นจึงกลับไปเปิดร้านตัดผมในช่วงเย็นหรือช่วงบ่ายที่ไม่มีกิจกรรมชุมชน

แนวคิดการทำงาน ฐานความคิด อุดมการณ์ในการทำงานของนายอนุชิตได้รับอิทธิพลมาจากการเรียนรู้การทำงานในระบบพรรคคอมมิวนิสต์ มีมุมมองการทำงานเพื่อส่วนรวม นายอนุชิตจะมาประชุมทุกครั้งที่มีการนัดหมาย ในกรณีที่ไม่สามารถเข้าร่วมการประชุมได้ จะแจ้งกับเครือข่ายฯ ล่วงหน้า และติดตามรายละเอียดของงานภายหลังกับสมาชิกคนอื่นๆ

นายอนุชิตมีมุมมองการทำงานเครือข่ายฯเป็นศูนย์กลางของแกนนำผู้มีแนวคิดที่ต้องการการพัฒนาชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ แลกเปลี่ยนมุมมองเพื่อนำไปพัฒนาชุมชน โดยแกนนำจะต้องมีวิสัยทัศน์การทำงานที่เสถียร กล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง และจะต้องฝึกฝนเรียนรู้ความรู้ประสบการณ์ใหม่ๆตลอดเวลา ในส่วนของโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ นายอนุชิตต้องการให้แกนนำได้รับการพัฒนาในด้านวิชาการที่ชุมชนมีความสามารถไม่เพียงพอ เช่น ด้านวิชาการเกษตร ด้านการจัดการสุขภาวะชุมชน และด้านวัฒนธรรมจริยธรรม เป็นต้น นายอนุชิตมองว่าการเข้าอบรมความรู้เหล่านี้ทำให้แกนนำสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริง เป็นการเติมเต็มความรู้ใหม่ในตัวแกนนำเพื่อนำไปปรับใช้ได้ในอนาคต

บทบาทการทำงานชุมชน

นายอนุชิตเป็นแกนนำระดับบนและเป็นผู้ร่วมก่อตั้งเครือข่ายลินธุ์แพรทอง โดยทำหน้าที่เป็นประชาสัมพันธ์ให้กับเครือข่ายฯ

นายอนุชิตเป็นคณะกรรมการกลางในเครือข่ายฯ ร่วมคิดวางแผนยุทธศาสตร์ชุมชน กำหนดโครงการ และเข้าร่วมประชุมติดตามผลการดำเนินงานของเครือข่ายฯ

6. นางราตรี อายุ 43 ปี

การศึกษา นางราตรีจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ภูมิลาเนาเดิม นางราตรีเป็นคนลำสินธุ์ตั้งแต่กำเนิด นางราตรีมีบุตรจำนวน 3 คน นางราตรีเป็นกลุ่มช่วงอายุที่เกิดหลังเหตุการณ์ “ถังแดง” ทำให้แนวความคิดในการทำงานชุมชนมีความแตกต่างออกไปจากแกนนำที่อยู่ในช่วงประวัติศาสตร์ “ถังแดง”

การประกอบอาชีพ ครอบครัวของนางราตรีประกอบอาชีพทำสวน เลี้ยงสัตว์ และรับจ้างจัดเครื่องเสียงคาราโอเกะในงานเลี้ยงต่างๆ กิจวัตรประจำวันของนางราตรี เริ่มจากการกรีดยางและเก็บน้ำยางในช่วงเช้า จากนั้นจึงกลับมาเลี้ยงหมู

แนวคิดการทำงาน นางราตรีมองว่าการเข้ามาทำงานชุมชนเป็นการพัฒนาตนเอง และช่วยให้ชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เครือข่ายเป็นศูนย์กลางทางความคิด แหล่งแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเป็นศูนย์กลางในการเชื่อมต่อระหว่างชุมชนกับองค์กรภายนอก อีกทั้งยังเป็นส่วน

ช่วยให้ชุมชนพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น แทนที่ต้องพัฒนาด้านการใช้เทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์เพื่อเก็บข้อมูลชุมชนได้อย่างสะดวก และความรู้ในด้านการสื่อสาร เพื่อใช้ติดต่อกับองค์กรภายนอกได้

บทบาทการทำงาน

นางราตรีเป็นกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ โดยมีการทำกิจกรรมกลุ่มทุกวันที่ 3 ของเดือน

นางราตรีเป็นสมาชิกกลุ่มเลี้ยงไก่เพื่อสวัสดิการชุมชน

นางราตรีเป็นคนที่มีความทักษะในการพูดจำกัดและมักจะอยู่เป็นผู้ช่วยงานเบื้องหลังกิจกรรมร่วมกับนางอมราเสมอ นางราตรีมักจะเข้าร่วมพูดคุยในเครือข่ายฯ ทุกครั้งที่ว่างจากการทำงาน

ในการเข้าร่วมการประชุมนางราตรีเป็นผู้ฟังมากกว่าผู้พูด เนื่องจากไม่มีความกล้าที่จะออกมาพูดหน้าทีประชุม การทำงานชุมชนจะมีการนัดเวลาตามตารางงานที่นัดหมาย ในกรณีที่ไม่สามารถมาเข้าร่วมได้ นางราตรีจะแจ้งเครือข่ายฯ ให้ทราบล่วงหน้า ในบางครั้งถ้าเป็นงานที่มีความสำคัญกับนางราตรีจะส่งสมาชิกภายในครอบครัวเป็นตัวแทนเข้าร่วมการประชุม เพื่อกลับไปถ่ายทอดให้กับตนในภายหลัง การเข้ามาทำงานเครือข่ายเริ่มจากการเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ และเข้ามาช่วยงานเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ

7. นายสง่า อายุ 25 ปี

การศึกษา นายสง่า จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ภูมิลำเนาเดิม เดิมนายสง่าอาศัยอยู่ในอำเภอศรีบรรพต จังหวัดพัทลุง ประกอบอาชีพรับจ้างทำสวน ต่อมา ปี พ.ศ.2546 นายสง่าแต่งงานและย้ายตามภรรยาเข้ามาอาศัยในตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์

การประกอบอาชีพ นายสง่าทำงานรับจ้างทำสวนให้กับนายอุทัย บุญคำ แทนเครือข่ายสินธุ์แพรทอง กิจวัตรประจำวันของนายสง่าเริ่มจากตัดและเก็บยางพาราในช่วงเช้า และกลับมาช่วยงานเครือข่ายหลังเสร็จงานส่วนตัว โดยช่วยเหลืองานตามที่ได้รับหมายจากเครือข่าย เช่น ส่งเอกสาร หนังสือเชิญแทน นำ ติดต่อประสานงานข้อมูลข่าวสารภายในเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งเครือข่ายจะให้ค่าตอบแทนในการทำงาน

บทบาทการทำงาน

จากการเริ่มต้นช่วยเหลืองานเล็กน้อยภายในเครือข่ายจนกลายเป็นความเคยชิน นายสง่าเข้าร่วมกิจกรรมเครือข่ายมากขึ้น เริ่มจากการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ เข้าร่วมประชุมการทำงานของเครือข่ายและสมัครเป็นสมาชิกอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) ในปี พ.ศ.2548

บทบาทการทำงานภายในเครือข่ายของนายสง่าเป็นไปในลักษณะผู้ปฏิบัติมากกว่าการนำเสนอหรือคิดริเริ่มโครงการ นายสง่าจะเข้าฟังการประชุมงานเครือข่าย และช่วยเหลืองานเครือข่าย

ทุกครั้งที่ว่าจากการทำงานส่วนตัว นายสง่าเป็นคนพูดน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ปฏิบัติมากกว่าแสดงความคิดเห็น ปัญหาที่ผู้วิจัยพบ คือ สมาชิกในครอบครัวของนายสง่าไม่เห็นด้วยกับการทำกิจกรรมชุมชน (อุษาวดี บุญคำ, สัมภาษณ์ 18 มีนาคม 2549) แต่เนื่องจากบ้านของนายอุทัยผู้เป็นนายจ้างเป็นที่ทำการเครือข่ายฯ ทำให้นายสง่ามีส่วนในการทำงานชุมชนตามที่ได้รับคำสั่งจากนายอุทัย

แนวคิดการทำงาน แนวคิดในการเข้ามาทำงานเครือข่ายของนายสง่า คือ การทำงานเครือข่ายเป็นการใช้เวลาจากการทำงานให้เป็นประโยชน์ และทำให้ชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น นายสง่าต้องการเข้าร่วมโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน เพราะต้องการพัฒนาความรู้ของตนเองให้สามารถนำไปช่วยชุมชนได้ และนายสง่าต้องการพัฒนาการสื่อสารและความกล้าแสดงออกหน้าที่ประชุม

8. นางสาวสมฤดี อายุ 39 ปี

การศึกษา นางสาวสมฤดีจบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง (ปวส.)

ภูมิหลังเดิม นางสาวสมฤดีเป็นคนลำถิ่นตั้งแต่กำเนิด เป็นกลุ่มช่วงอายุที่เกิดหลังเหตุการณ์ “ถั่งแดง” ทำให้แนวความคิดในการทำงานชุมชนมีความแตกต่างออกไปจากแกนนำที่อยู่ในช่วงประวัติศาสตร์ “ถั่งแดง”

การประกอบอาชีพ ครอบครัวของนางสาวสมฤดีประกอบอาชีพทำสวนและเลี้ยงสัตว์ กิจวัตรประจำวันของนางสาวสมฤดี เริ่มจากการตัดและเก็บยางในช่วงเช้า จากนั้นจึงกลับมาเลี้ยงหมูและวัว สมาชิกในครอบครัวของนางสาวสมฤดีไม่ได้เข้าร่วมทำงานชุมชน มีแต่เพียงนางสาวสมฤดีเท่านั้นที่ต้องการมาเข้าร่วม

แนวคิดการทำงาน นางสาวสมฤดีมองว่าการเข้ามาทำงานชุมชนเป็นการพัฒนาตนเอง และช่วยให้ชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และเครือข่ายเป็นสถานที่พบปะแลกเปลี่ยนทางความคิด เป็นศูนย์กลางที่ช่วยให้งานชุมชนขับเคลื่อนได้และช่วยแก้ปัญหาชุมชนที่มี แกนนำที่ดีจะต้องพัฒนาความรู้ในด้านการสื่อสาร เพื่อใช้ติดต่อกับองค์กรภายนอกได้และควรเพิ่มเติมการใช้เทคโนโลยี เช่น คอมพิวเตอร์เพื่อเก็บข้อมูลชุมชนได้อย่างสะดวก ในส่วนของมุมมองโครงการพัฒนานักจัดการความรู้เป็นการเพิ่มเติมความรู้ในส่วนที่ตนเองขาด เพื่อนำไปพัฒนาเช่น การสื่อสาร การจัดเก็บข้อมูล ชุดความรู้ เพื่อจัดระบบความคิดของตนเองให้มีระบบมากขึ้น

บทบาทการทำงาน

การเข้ามาทำงานเครือข่ายเริ่มจากการเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์และเข้ามาช่วยงานเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอในทุกงาน นางสาวสมฤดีเป็นคณะกรรมการเครือข่ายระดับกลาง ทำหน้าที่เป็นเหรียญกกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งมีการนัดหมายในการทำกิจกรรมทุกวัน 3 ของเดือน การทำงานชุมชนจะ

มีการนัดเวลาตามตารางงานที่นัดหมาย ในกรณีเร่งด่วนนางสมฤดีจะเสียสละเวลางานส่วนตัวมาทำงานส่วนรวมก่อน นางสมฤดีจะเป็นผู้ฟังมากกว่าผู้พูด ทำหน้าที่รับฟังการประชุมเพื่อนำไปปฏิบัติมากกว่าเสนอความคิดเห็น

9. นายชลิต อายุ 38 ปี

การศึกษา นายชลิตจบการศึกษาชั้นประถมศึกษา

ภูมิลำเนาเดิม นายชลิตอาศัยอยู่ในตำบลชุมพล นายชลิตเป็นกลุ่มช่วงอายุที่เกิดหลังเหตุการณ์ “ถังแดง” ทำให้แนวความคิดในการทำงานชุมชนมีความแตกต่างออกไปจากเกณฑ์ที่อยู่ในช่วงประวัติศาสตร์ “ถังแดง” จากข้อสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ความพร้อมด้านครอบครัวและพื้นฐานด้านเศรษฐกิจ ทำให้นายชลิตมีวิถีคิดและการทำงานชุมชนที่แตกต่างออกไป เนื่องจากมีภาระการทำงานภายในครอบครัว จึงทำให้มีข้อจำกัดด้านเวลาการทำงานชุมชน นายชลิตจึงไม่มีบทบาทและส่วนร่วมในการทำงานเท่าที่ควร

การประกอบอาชีพ นายชลิตประกอบอาชีพทำสวน นายชลิตจะให้ความสำคัญกับงานส่วนตัวก่อน นายชลิตจะใช้เวลาว่างจากการทำงานส่วนตัวไปทำงานชุมชน ในกรณีที่งานส่วนตัวกับงานชุมชนซ้อนกันจะเลือกทำงานส่วนตัวให้เสร็จก่อนจึงจะมาทำงานชุมชน

แนวคิดการทำงาน มุมมองการทำงานของนายชลิต จะแตกต่างกับเกณฑ์ที่ผ่านเหตุการณ์ “ถังแดง” นายชลิต เข้ามาทำงานชุมชนเนื่องจากเห็นว่าเครือข่ายฯสามารถเข้ามาช่วยพัฒนาชุมชนได้จริงและความต้องการที่จะมีส่วนช่วยเหลือชุมชน ในส่วนของมุมมองโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ นายชลิตต้องการพัฒนาความรู้ด้านเศรษฐกิจชุมชนเพื่อนำไปถ่ายทอดสู่ชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง นายชลิตให้ความสำคัญกับเรื่องเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของชุมชน

บทบาทการทำงาน

ระยะแรกนายชลิตเข้ามาทำงานชุมชนโดยการเป็นอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) ทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยหมู่บ้าน ดูแลสุขภาพให้แก่สมาชิกในหมู่ที่ 3

ปัจจุบันนายชลิต มีตำแหน่งเป็นประธานฝ่ายสุขภาพชุมชนของหมู่บ้าน

การเข้ามาทำงานร่วมกับเครือข่ายสินธุ์เพชรทอง นายชลิตได้รับมอบหมายเป็นตัวแทนของ อสม.ในการติดต่อประสานงานกับเครือข่ายฯ เป็นบางครั้งเท่านั้น ส่วนใหญ่ นายชลิตเป็นผู้รับโครงการจากเครือข่ายฯ ไปปฏิบัติภายในหมู่บ้านมากกว่าการเข้าร่วมกำหนดกิจกรรมในเครือข่ายฯ

10. นางพนิดา อายุ 32 ปี

การศึกษา จบการศึกษาระดับ ป. 6 และกำลังศึกษาต่อชั้น ม.ต้นในระบบการศึกษานอกโรงเรียน

ภูมิหลังเดิม เดิมนางพนิดาอาศัยอยู่ในตำบลชุมพล ต่อมาย้ายตามสามีเข้ามาอาศัยอยู่ในตำบลลำสินธุ์ นางพนิดาเป็นกลุ่มคนในช่วงอายุที่เกิดหลังเหตุการณ์ “ถังแดง”

การประกอบอาชีพ นางพนิดาประกอบอาชีพทำสวนและเปิดร้านเสริมสวยภายในบ้าน ทุกเช้านางพนิดาจะออกไปตัดยางและกลับมาเปิดร้านเสริมสวยหลังเสร็จจากการตัดยาง นางพนิดาแบ่งเวลาการทำงานชุมชนโดยการจัดการเวลาการทำงานตามที่ได้มีการนัดหมายไว้ก่อน และจะทำงานชุมชนหลังเสร็จจากการประกอบอาชีพ

แนวคิดการทำงาน นางพนิดาเข้ามาทำงานชุมชน เนื่องจากเห็นว่าเครือข่ายฯสามารถเข้ามาช่วยพัฒนาชุมชนได้จริงและความต้องการที่จะมีส่วนช่วยเหลือชุมชน มุมมองการทำงานของนางพนิดาจะแตกต่างกับแกนนำที่ผ่านเหตุการณ์ “ถังแดง” ในส่วนของมุมมองโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ นางพนิดาต้องการพัฒนาความรู้ด้านเศรษฐกิจชุมชนเพื่อนำไปถ่ายทอดสู่ชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง นางพนิดาให้ความสำคัญกับเรื่องเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของชุมชน

บทบาทการทำงาน

การทำงานชุมชนของนางพนิดาเริ่มจากการเข้ามาเป็นอาสาสมัครหมู่บ้านหมู่ที่ 1 โดยทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่อนามัย ดูแลสุขภาพของสมาชิกในหมู่บ้าน

นางพนิดาเข้าร่วมงานในเครือข่ายสินธุ์แพรทองเป็นบางครั้งเท่านั้น ส่วนใหญ่เข้ามาในนามตัวแทนของกลุ่ม อสม. เช่นเดียวกับนายชลิต ในส่วนของมุมมองโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ นางพนิดาต้องการพัฒนาตนเองในด้านทักษะการสื่อสาร เพื่อนำไปใช้ในงานชุมชนและสามารถเผยแพร่ความรู้ไปยังสมาชิกคนอื่นๆได้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ของผู้วิจัย พบว่า เงื่อนไขในการเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการของเครือข่ายสินธุ์แพรทอง ผู้ที่สามารถเข้าร่วมดำเนินการได้ แบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ 1) เป็นตัวแทนที่ส่งมาจากกลุ่มองค์กร 2) ตัวแทนผู้ทำกิจกรรมในแต่ละประเด็นที่เครือข่ายฯกำหนด และ 3) เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในเรื่องนั้นๆ สมาชิกที่ไม่ได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนจึงเป็นเพียงผู้นำโครงการที่ผ่านการประชุมในส่วนกลางของเครือข่ายฯนำไปปฏิบัติในหมู่บ้านของตน

11. นายบรรจง อายุ 49 ปี

การศึกษา นายบรรจงจบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย

ภูมิหลังเดิม นายบรรจงอาศัยอยู่ในตำบลลำสินธุ์ตั้งแต่กำเนิด นายบรรจงเป็นอีกบุคคลหนึ่งที่เข้าร่วมในเหตุการณ์ “ถังแดง” ในประมาณปี พ.ศ. 2509 นายบรรจงเป็นกองกำลังทหารฝ่ายคอมมิวนิสต์ ทำหน้าที่ต่อสู้ โจมตีทหารฝ่ายรัฐบาล โดยฝึกการรบ วิธีการจู่โจมจากหน่วยฝึกรบฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่ผ่านการเป็นทหารจากในเมืองมาก่อน

การประกอบอาชีพ นายบรรจงเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านม.5 และประกอบอาชีพทำสวนยางพารา และสวนผลไม้ นายบรรจงใช้เวลาในช่วงเช้าทำสวนยางพาราร่วมกับภรรยา และดูแลงานกิจกรรมที่มีในหมู่บ้านร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน ม.5 จากนั้นในช่วงบ่ายนายบรรจงเข้าสวนผลไม้ การทำงานชุมชนของนายบรรจงจะทำในช่วงบ่ายหลังการทำสวนยางพารา โดยงานชุมชนจะมีตารางนัดหมายล่วงหน้า กรณีที่มีงานชุมชน นายบรรจงจะจัดเวลาของตนในช่วงบ่ายมาทำงานชุมชน จากนั้นจึงกลับเข้าไปทำสวนผลไม้หลังจากเสร็จงานชุมชน

แนวคิดการทำงาน ฐานความคิด อุดมการณ์ในการทำงานของนายบรรจงได้รับอิทธิพลมาจากการเรียนรู้การทำงานในระบบคอมมิวนิสต์ ลักษณะการทำงานเป็นระบบ ขั้นตอน มีมุมมองการทำงานแบบเป็นสายการบังคับบัญชา การทำงานเพื่อส่วนรวม นายบรรจงเป็นแกนนำหลักผู้ก่อตั้งเครือข่ายสินธุ์แพรทอง นายบรรจงจะมาประชุมทุกครั้งที่มีการนัดหมาย ในกรณีที่ไม่สามารถเข้าร่วมการประชุมได้ จะแจ้งกับเครือข่ายล่วงหน้า และติดตามรายละเอียดของงานภายหลังกับสมาชิกคนอื่นๆ

บทบาทการทำงานชุมชน

นายบรรจงเป็นแกนนำระดับบนและเป็นผู้ร่วมก่อตั้งเครือข่ายสินธุ์แพรทอง

นายบรรจงเป็นคณะกรรมการกลางในเครือข่ายร่วมคิดวางแผนยุทธศาสตร์ชุมชน กำหนดโครงการและเข้าร่วมประชุมติดตามผลการดำเนินงานของเครือข่ายฯ โดยทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมคิดและกำหนดโครงการในส่วนกลางของเครือข่ายฯ และนำลงไปปฏิบัติในแต่ละหมู่บ้านในฐานะเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

12. นางปนัดดา อายุ 38 ปี

การศึกษา จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย

ภูมิหลังเดิม นางปนัดดาอาศัยอยู่ในตำบลลำสินธุ์ตั้งแต่กำเนิด นางปนัดดาเป็นกลุ่มคนในช่วงอายุที่เกิดหลังเหตุการณ์ “ถ้ำแดง” เนื่องจากการที่นางปนัดดาเป็นคนในพื้นที่จึงรับรู้ข้อมูลต่างๆจากคนในหมู่บ้านผู้ผ่านเหตุการณ์ประวัติศาสตร์

การประกอบอาชีพ นางปนัดดาประกอบอาชีพทำสวนและทำสวนผลไม้ ทุกเช้านางปนัดดาจะออกไปตัดยางและกลับมาเปิดร้านเสริมสวยหลังเสร็จจากการตัดยาง นางปนัดดาแบ่งเวลาการทำงานชุมชนโดยการจัดการเวลาการทำงานตามที่ได้มีการนัดหมายไว้ก่อน และจะทำงานชุมชนหลังเสร็จจากการประกอบอาชีพ

แนวคิดการทำงาน นางปนัดดาเข้ามาทำงานชุมชนเนื่องจากเห็นว่าเครือข่ายฯสามารถเข้ามาช่วยพัฒนาชุมชนได้จริงและความต้องการที่จะมีส่วนช่วยเหลือชุมชน มุมมองการทำงานของนางปนัดดาจะแตกต่างกับแกนนำที่ผ่านเหตุการณ์ “ถ้ำแดง” ในส่วนของมุมมองโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ นางปนัดดาต้องการพัฒนาความรู้ด้านเศรษฐกิจชุมชน เพื่อนำไปถ่ายทอดสู่ชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง นางปนัดดาให้ความสำคัญกับเรื่องเศรษฐกิจความเป็นอยู่ของชุมชน

บทบาทการทำงาน

นางปนัดดาทำหน้าที่เป็นกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ หมู่ที่ 5 โดยทำหน้าที่รับฝากเงินสมาชิก และจัดสรรเงินกู้ให้แก่สมาชิก นางปนัดดาเป็นผู้ที่มีความรอบคอบและมีความถนัดในด้านการทำบัญชี

นางปนัดดาเป็นคณะกรรมการกองทุนเงินล้าน ซึ่งเป็นองค์กรที่ได้รับงบประมาณจากรัฐบาล โดยผ่านการแต่งตั้งจากนายอำเภอศรีนครินทร์เพื่อจัดสรรเงินกู้ให้แก่สมาชิกในหมู่บ้าน โดยจัดทำกรปีละหนึ่งครั้ง นางปนัดดาเป็นผู้ร่วมประชุมจัดสรรเงินกองทุน อีกทั้งยังมีหน้าที่รวบรวมข้อมูลเอกสารแก่สมาชิก และจัดทำสัญญาเงินกู้แก่สมาชิก

นางปนัดดาเป็นรองประธานกลุ่มเครื่องแกงหมู่ที่ 5 ทำหน้าที่ติดตามการทำงาน จัดทำบัญชีรายรับ รายจ่ายภายในกลุ่ม รวมถึงติดต่อประสานงานในการจัดหาสถานที่ส่งสินค้า

13. นางครุณี อายุ 45 ปี

การศึกษา จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)

ภูมิลำเนาเดิม เดิมนางครุณีอาศัยอยู่ในตำบลบ้านนา ต่อมาย้ายตามสามีเข้ามาอาศัยอยู่ในตำบลลำสินธุ์ นางครุณีเป็นกลุ่มคนในช่วงอายุที่เกิดหลังเหตุการณ์ “ถังแดง” ทำให้มุมมองการทำงานชุมชนในบางเรื่อง เช่น ระบบการทำงาน อุคมการณ์ พื้นฐานทางด้านความคิดในการทำงานชุมชนเป็น มีความแตกต่างจากกลุ่มคนที่อยู่ในช่วงเหตุการณ์ “ถังแดง”

การประกอบอาชีพ นางครุณีประกอบอาชีพทำสวนยางพารา นางครุณีใช้เวลาในช่วงเช้าตัดและเก็บยาง และใช้เวลาในช่วงบ่ายทำงานชุมชน

แนวคิดการทำงาน นางครุณีมีความต้องการเข้ามาช่วยเหลือชุมชนตามกำลังที่ตนมี นางครุณีต้องการให้ชุมชนที่ตนอยู่มีการพัฒนาในทุกด้าน การทำงานชุมชนของนางครุณีเป็นลักษณะของการทำงานในเวลาว่างจากงานประจำของตน นางครุณีมีการจัดตารางเวลาการทำงานระหว่างงานชุมชนและงานส่วนตัวไว้ล่วงหน้า ในส่วนของมุมมองโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ นางครุณีต้องการพัฒนาความรู้ด้านเศรษฐกิจชุมชนเพื่อนำไปถ่ายทอดสู่ชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง อีกทั้งการพัฒนาตนเองด้านการสื่อสารซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ได้กับหน้าที่ที่ตนทำในปัจจุบัน

บทบาทการทำงาน

เนื่องจากบ้านของนางครุณีอยู่ติดกับหอประชาคมหมู่บ้านซึ่งเป็นที่สำหรับจัดการประชุมแก่สมาชิกกลุ่มต่างๆที่มีในหมู่บ้าน และเป็นที่สำหรับกระจายเสียงประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้แก่สมาชิกภายในหมู่บ้าน นางครุณีจึงรับหน้าที่เป็นประชาคมหมู่บ้าน กระจายข่าวสารผ่านทางหอกระจายข่าว

นางครุณีเป็นกรรมการหมู่บ้าน ทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานกิจกรรมในหมู่บ้านเพื่อบันทึก รวบรวมและกลับไปนำเสนอความคืบหน้าและเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น

นางครุณีเป็นอาสาสมัครหมู่บ้าน รับหน้าที่ดูแลสุขอนามัยสมาชิกในหมู่บ้าน นางครุณีสามารถให้คำปรึกษาแก่สมาชิกในการดูแลรักษาเบื้องต้น ก่อนทำการส่งตัวผู้ป่วยไปยังสถานีนามัย

14. นายมงคล อายุ 43 ปี

การศึกษา จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

ภูมิลำเนาเดิม เดิมนายมงคลอาศัยอยู่ในจังหวัดตรัง ต่อมาย้ายตามภรรยาเข้ามาอาศัยอยู่ในตำบลลำสินธุ์ นายมงคลเป็นกลุ่มคนในช่วงอายุที่เกิดหลังเหตุการณ์ “ถังแดง” ทำให้มุมมองการทำงานชุมชนในบางเรื่อง เช่น ระบบการทำงาน อุคมการณ์ และพื้นฐานทางด้านความคิดในการทำงานชุมชนมีความแตกต่างจากกลุ่มคนที่อยู่ในช่วงเหตุการณ์ “ถังแดง”

การประกอบอาชีพ นายมงคลประกอบอาชีพทำสวนยางพารา นายมงคลใช้เวลาในช่วงเช้าตัดและเก็บยาง และใช้เวลาในช่วงบ่ายทำงานชุมชน

แนวคิดการทำงาน นายมงคลมีความต้องการเข้ามาช่วยเหลือชุมชนตามกำลังที่ตนมี นายมงคลต้องการให้ชุมชนที่ตนอยู่มีการพัฒนาในทุกด้าน การทำงานชุมชนของนายมงคลเป็นลักษณะของการทำงานในเวลาว่างจากงานประจำของตน นายมงคลมีการจัดตารางเวลาการทำงานระหว่างงานชุมชนและงานส่วนตัวไว้ล่วงหน้า ในส่วนของมุมมองโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ นายมงคลต้องการพัฒนาความรู้ด้านเศรษฐกิจชุมชนเพื่อนำไปถ่ายทอดสู่ชุมชนและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง อีกทั้งการพัฒนาตนเองด้านการสื่อสารซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ได้กับหน้าที่ที่ตนทำในปัจจุบัน

บทบาทการทำงาน

เนื่องจากบ้านของนายมงคลอยู่ติดกับหอประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งเป็นที่สำหรับจัดการประชุมแก่สมาชิกกลุ่มต่างๆที่มีในหมู่บ้าน และเป็นที่สำคัญสำหรับกระจายเสียงประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้แก่สมาชิกภายในหมู่บ้าน นายมงคลจึงรับหน้าที่เป็นประชาคมหมู่บ้าน กระจายข่าวสารผ่านทางหอกระจายข่าว

นายมงคลเป็นกรรมการหมู่บ้าน ทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบผลการดำเนินกิจกรรมในหมู่บ้านเพื่อบันทึก รวบรวมและกลับไปนำเสนอความคืบหน้าและเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น

นายมงคลเป็นอาสาสมัครหมู่บ้าน รับหน้าที่ดูแลสุขอนามัยสมาชิกในหมู่บ้าน นายมงคลสามารถให้คำปรึกษาแก่สมาชิกในการดูแลรักษาเบื้องต้น ก่อนทำการส่งตัวผู้ป่วยไปยังสถานอนามัย

15. นางสาวธนิดา อายุ 21 ปี

การศึกษา จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

ภูมิหลังเดิม นางสาวธนิดาเป็นเยาวชนรุ่นหลังการเกิดเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ “ถังแดง” นางสาวธนิดาอาศัยอยู่ในตำบลลำสินธุ์ตั้งแต่กำเนิด นางสาวธนิดาเป็นบุตรของกำนันคนหนึ่ง ในตำบลลำสินธุ์

การประกอบอาชีพ ในช่วงการเก็บข้อมูลก่อนการอบรมของผู้วิจัย นางสาวธนิดารับจ้างเป็นผู้ขายของในศูนย์กระจายสินค้าหมู่ที่ 1 และกำลังสมัครเข้าศึกษาต่อในชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงในโรงเรียนพานิชยการในตัวจังหวัดพัทลุง

แนวคิดการทำงาน นางสาวธนิดามีความต้องการที่จะเป็นผู้นำชุมชนตามแบบบิดาของตน โดยนางสาวธนิดาเข้าร่วมกิจกรรมเยาวชนกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ทุกครั้งที่มีโอกาส และช่วยเหลือกิจกรรมเครือข่ายสินธุ์แพรทองตามที่ได้รับมอบหมาย

บทบาทการทำงาน

นางสาวธนิดาเป็นสมาชิกเยาวชนตำบลลำสินธุ์ และเข้าร่วมกิจกรรมเยาวชนที่มีภายใน

ตำบล

นางสาวธนิดาทำหน้าที่เป็นพนักงานขายของศูนย์กระจายสินค้าหมู่ที่ 1

ภาคผนวก ข

โครงสร้างหลักสูตรที่ใช้ในการฝึกอบรมแกนนำกลุ่มเป้าหมายตำบลลำสินธุ์ กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง วันที่ 3 เมษายน 2549 – วันที่ 6 กรกฎาคม 2549

หน่วยการเรียนรู้	วัตถุประสงค์	จำนวนครั้งที่ อบรม/เวลา	ลักษณะกิจกรรม/เนื้อหา	งานหรือกิจกรรมที่ มอบหมายให้ชุมชนระดม ความคิด
1. การ เปลี่ยนแปลง ของชุมชนจาก อดีตถึงปัจจุบัน	<u>วัตถุประสงค์</u> 1. ผู้เรียนสามารถระบุได้ว่า ชุมชนหมู่บ้านมีองค์ประกอบสำคัญอะไรบ้าง เชื่อมโยงอย่างไรกับโครงสร้างของสังคมไทย 2. ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านว่า เกี่ยวข้องกับกลไกและโครงสร้างของสังคมไทยในระดับต่างๆ อย่างไร 3. ผู้เรียนสามารถประยุกต์การใช้แนวความคิดจากการเรียนรู้นี้ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนของตนเองและชุมชนอื่นๆ ได้	2 ครั้ง - ครั้งที่ 1 วันที่ 3 เมษายน 2549 เวลา 13.30-17.00 น. - ครั้งที่ 2 วันที่ 24 เมษายน 2549 เวลา 11.00-14.00 น.	1. บ้านเมืองของเรามี “การพัฒนา” อย่างไรในรอบ 50 ปีนี้ 2. หมู่บ้านไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในกระแสการพัฒนานี้ 3. หมู่บ้านของเราประกอบด้วยหลักสำคัญ และผู้มีบทบาทสำคัญในด้านใดบ้าง จึงได้ตั้งหลักปักฐานมาเป็นเวลาร้อยๆ ปี 4. หมู่บ้านของเราเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างในช่วง 50 ปีนี้ เพราะสาเหตุอะไร	1. ชุมชนของเราได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของโลกและสังคมไทยอย่างไรบ้าง ในรอบ 50 ปีนี้ 2. ชุมชนของเราตั้งหลักปักฐานเป็น ปึกแผ่นได้ เพราะมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

หน่วยการเรียนรู้	วัตถุประสงค์	จำนวนครั้งที่อบรม/ เวลา	ลักษณะกิจกรรม/เนื้อหา	งานหรือกิจกรรมที่มอบหมายให้ชุมชน ระดมความคิด
2 การรวบรวม ความรู้ท้องถิ่น ด้านการจัดการ ทรัพยากร	1) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้กรอบการวิเคราะห์สถานการณ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม และสามารถวิเคราะห์ได้ 2) เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถรวบรวมและจัดระบบความรู้เกี่ยวกับทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของท้องถิ่นตัวเองได้	3 ครั้ง ครั้งที่ 1 วันที่ 4 พฤษภาคม 2549 เวลา 13.00 – 16.00 น. การบรรยายความรู้ เทคนิควิธีการรวบรวม ความรู้ที่มีในท้องถิ่น และการนำเสนอข้อมูล ครั้งที่ 2 วันที่ 16 พฤษภาคม 2549 เวลา 13.00 – 16.00 น. นำเสนอ ความก้าวหน้าของ ข้อมูลที่แต่ละกลุ่ม ได้รับมอบหมาย	กิจกรรมที่ 1 เรียนรู้กรอบการวิเคราะห์สถานการณ์ทรัพยากร กิจกรรมที่ 2 การประเมินสถานภาพความสัมพันธ์ของทรัพยากร กิจกรรมที่ 3 การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของทรัพยากร 1. วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลความรู้ 2. จัดระบบและการนำเสนอข้อมูล 3. ชุดตัวอย่างการรวบรวมและการนำเสนอข้อมูล	1. ใช้เทคนิคการรวบรวมข้อมูล (การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ ทำประวัติบุคคลและสถานที่ ฯลฯ) 2. นำข้อมูลมาจัดระบบด้วยเครื่องมือต่างๆ (เส้นเวลา แผนที่ แผนที่ ภูมิ ฯลฯ) 3. นำเสนอข้อมูลที่ได้รวบรวมมา หัวข้อในการศึกษาข้อมูลท้องถิ่นซึ่งมีหัวข้อ ดังนี้ 1) การเกษตรยั่งยืน : ความเป็นไปได้ วิธีการ/รูปแบบที่มีอยู่ ภูมิปัญญา ฯลฯ 2) อาหารและสมุนไพร : สมุนไพรในท้องถิ่นที่สามารถเป็นอาหารได้ในแต่ละฤดูกาลและประโยชน์ต่อร่างกาย ฯลฯ 3) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน (สังคม กายภาพ ทรัพยากร)

หน่วยการเรียนรู้	วัตถุประสงค์	จำนวนครั้งที่อบรม/ เวลา	ลักษณะกิจกรรม/เนื้อหา	งานหรือกิจกรรมที่มอบหมายให้ชุมชน ระดมความคิด
2 การรวบรวม ความรู้ท้องถิ่น ด้านการจัดการ ทรัพยากร (ต่อ)		และสร้างชุดความรู้ใน เรื่องนั้นๆ ครั้งที่ 3 วันที่ 29 พฤษภาคม 2549 เวลา 13.00 – 16.00 น. นำเสนอ ข้อมูล ชุดความรู้ ทั้งหมดที่มี		4) เศรษฐกิจชุมชน : รายได้รายจ่าย ความยากจน ฯลฯ 5) ประเพณีและวัฒนธรรม : ประเพณี 6) เือนสืบ ขั้นตอน รูปแบบ กิจกรรม อุปกรณ์ที่ใช้ ฯลฯ

หน่วยการเรียนรู้	วัตถุประสงค์	จำนวนครั้งที่อบรม/ เวลา	ลักษณะกิจกรรม/เนื้อหา	งานหรือกิจกรรมที่มอบหมายให้ชุมชน ระดมความคิด
3 การบริหารจัดการองค์กร ชุมชนเพื่อการ พัฒนาที่ยั่งยืน	1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถระบุปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการองค์กรชุมชนให้ตอบสนองต่อเป้าหมาย 2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการองค์กรชุมชนโดยใช้หลักการในข้อ 1 3. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้หลักการในข้อ 1 ในการวางแผนบริหารจัดการองค์กรของตนเอง	2 ครั้ง ครั้งที่ 1 วันที่ 6 มิถุนายน 2549 เวลา 13.00 – 16.00 น. ครั้งที่ 2 วันที่ 14 มิถุนายน 2549 เวลา 13.00 – 16.00 น.	1. ความหมายขององค์กร 2. ผู้บริหารกับการบริหาร 3. การใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ 4. หน้าที่ในการบริหาร 5. การวางแผน 6. กระบวนการจัดองค์กร	ให้ผู้เข้าอบรมดูวีซีดี เรื่อง “บ้านโป่งคำ” แล้วตอบคำถาม ต่อไปนี้ 1. องค์กรชุมชนบ้านโป่งคำ มีกิจกรรมและเป้าหมายอะไร 2. องค์กรชุมชนบ้านโป่งคำ มีความสำคัญอะไรต่อชุมชน 3. ใครเข้าร่วมองค์กรบ้าง องค์กรประกอบด้วยบุคคลซึ่งทำหน้าที่อะไรบ้าง แต่ละหน้าที่มีคุณสมบัติสำคัญอะไร สัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกันอย่างไร

หน่วยการเรียนรู้	วัตถุประสงค์	จำนวนครั้งที่อบรม/เวลา	ลักษณะกิจกรรม/เนื้อหา	งานหรือกิจกรรมที่มอบหมายให้ ชุมชนระดมความคิด
4 การสื่อสาร จากชุมชนถึง สังคม	1. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสื่อสาร ความคิดกับผู้อื่น ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ 2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถสื่อสารและ นำเสนอข้อมูลกับสังคมภายนอกได้	1 ครั้ง วันที่ 27 มิถุนายน 2549	1. ทฤษฎีการสื่อสาร 2. กลยุทธ์ในการสื่อสาร 3. บทบาทของผู้พูดและผู้ฟัง 4. วิธีการสื่อสารที่เหมาะสม ในแต่ละสถานการณ์	การสื่อสารจากชุมชนถึงสังคม วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมออกมาฝึก การสื่อสาร บุคลิกภาพของแต่ละ คน หน้าชั้นเรียน คนละ 3 นาที และให้ผู้เข้าร่วมคนอื่นๆช่วยกัน วิจารณ์ เพื่อนำข้อวิจารณ์ที่ได้ไป ปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองให้ ดีขึ้น

หน่วยการเรียนรู้	วัตถุประสงค์	จำนวนครั้งที่อบรม/ เวลา	ลักษณะกิจกรรม/เนื้อหา	งานหรือกิจกรรมที่มอบหมายให้ชุมชน ระดมความคิด
5 การศึกษาดูงาน	1. เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง 2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์จริง	1 ครั้ง วันที่ 29 -30 มิถุนายน 2549	- การนำเอาความรู้ที่ได้รับจากทั้ง 4 หน่วยมาปรับใช้ในการศึกษาดูงาน	1. ท่านอยากจะได้ประโยชน์อะไรจากการดูงานครั้งนี้ 2. การเปลี่ยนแปลงของชุมชนคีรีวงเป็นอย่างไร ทำไมจึงเกิดองค์กรชุมชนในปัจจุบัน 3. การบริหารจัดการองค์กรของคีรีวง มีอะไรบ้าง มีผลกับการพัฒนาชุมชนอย่างไร 4. ให้พยายามใช้เทคนิควิธีการในการรวบรวมความรู้จากการดูงาน 5. ศึกษาวิธีการนำเสนอข้อมูลและการสื่อสารของคนที่ชุมชนคีรีวงว่ามีจุดดีจุดด้อยอย่างไร สรุปหลักการและเทคนิคการสื่อสารที่เหมาะสมกับตัวเองเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะการสื่อสารของตนเอง

หน่วยการเรียนรู้	วัตถุประสงค์	จำนวนครั้งที่อบรม/ เวลา	ลักษณะกิจกรรม/เนื้อหา	งานหรือกิจกรรมที่มอบหมายให้ชุมชน ระดมความคิด
5 การศึกษาดูงาน (ต่อ)				6. ผลจากการดูงานครั้งนี้ ท่านจะมี บทบาทในการนำมาใช้ประโยชน์อะไรใน การพัฒนาชุมชนลำสินธุ์ได้บ้าง

หน่วยการเรียนรู้	วัตถุประสงค์	จำนวนครั้งที่อบรม/ เวลา	ลักษณะกิจกรรม/เนื้อหา	งานหรือกิจกรรมที่มอบหมายให้ ชุมชนระดมความคิด
6 สรุปการ เรียนรู้	1. เพื่อให้ผู้เรียนสรุปสาระสำคัญทั้งหมด และขอบเขตที่ผู้เรียนสามารถ ประยุกต์ใช้ได้จาก “ โครงการพัฒนา นักจัดการความรู้”	1 ครั้ง วันที่ 6 กรกฎาคม 2549	1. การสรุปเนื้อหาโดย ภาพรวม 2. วิเคราะห์สิ่งที่ได้เรียนรู้ จากหน่วยการเรียนรู้ต่างๆ นำเสนอและแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ต่อไป	สรุปผลที่ได้เรียนรู้ตลอดทั้ง โครงการและร่วมกันระดม ความคิดเพื่อสร้างชุดความรู้ที่ สามารถนำไปใช้ในอนาคต

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เข้าร่วมการอบรมและรายละเอียดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน

กิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ครั้งที่ 1 วันที่ 3 เมษายน 2549 มีจำนวนสมาชิกเข้าร่วมทั้งสิ้น 26 คน ดังนี้

1. นางอุษาวดี บุญคำ	2. นางทรงพร หนานมา
3. นายประกอบ ชันติปันดี	4. นายประยูทธ พริกแก้ว
5. นางเจียน ศรีละมุล	6. นายบุญส่ง เยาว์แสง
7. นายเฉลิม ศรีภักดี	8. นายลิขิต บริรักษ์
9. นางเครือมาส วิสัยพงศ์	10. นางชอบ มาสวัสดิ์
11. นายสมพร ส่องช่วย	12. นายสมพร แก้วเมือง
13. นายอานวย ส่องสง	14. นายสุพัฒน์ ชัยหุ
15. นางพรทิพย์ ตุลยนิษย์	16. นางอำมร จันทรมาศ
17. นางรัตดา จุลพงศ์	18. นายมนัส ชูช่วย
19. นางสาวธิดารัตน์ ขาวทอง	20. นางปราณี ปรางคำ
21. นางดวงจันทร์ เพชรบรรจบ	22. นายชำนาญ ทับชุม
23. นางปราณี คำจำนง	24. นายไข่ แก้วบัว
25. นางสุกัญญา ชูสุวรรณ	26. นายอำพล ลำแดง

วิทยากรอธิบายภาพรวมเนื้อหาหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์หน่วยการเรียนรู้ เพื่อปรับความเข้าใจ มุมมองของหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ของผู้เข้าร่วมให้ตรงกัน จากนั้นวิทยากรให้ผู้เข้าร่วมดู วิดีทัศน์เรื่อง “บ้านสามขา” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนทางภาคเหนือ มีการอพยพเข้าเมืองของแรงงานภายในชุมชน แนวคิดของชุมชนที่เน้นด้านวัตถุนิยม ก่อให้เกิดการสร้างหนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนมีการรวมตัวแก้ปัญหาภายในชุมชน ซึ่งส่งผลให้เกิดแนวคิดชุมชนพึ่งตนเอง และเกิดการทำงานร่วมกันของชุมชน วิทยากรให้ผู้เข้าอบรมนำเนื้อหา มาเชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลงและวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน พร้อมทั้งให้สมาชิกแบ่งกลุ่มตอบคำถามที่ วิทยากรกำหนดให้ กลุ่มละ 1 ชื่อพร้อมทั้งออกมาอภิปรายหน้าชั้นเรียน ซึ่งเนื้อหาเรื่องบ้านสามขา เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน การอพยพเข้าเมืองของแรงงาน แนวคิดทางด้านวัตถุนิยม ที่ก่อให้เกิดการสร้างหนี้และวิธีการแก้ปัญหาของชุมชน ส่งผลให้เกิดแนวคิดชุมชนพึ่งตนเอง และ

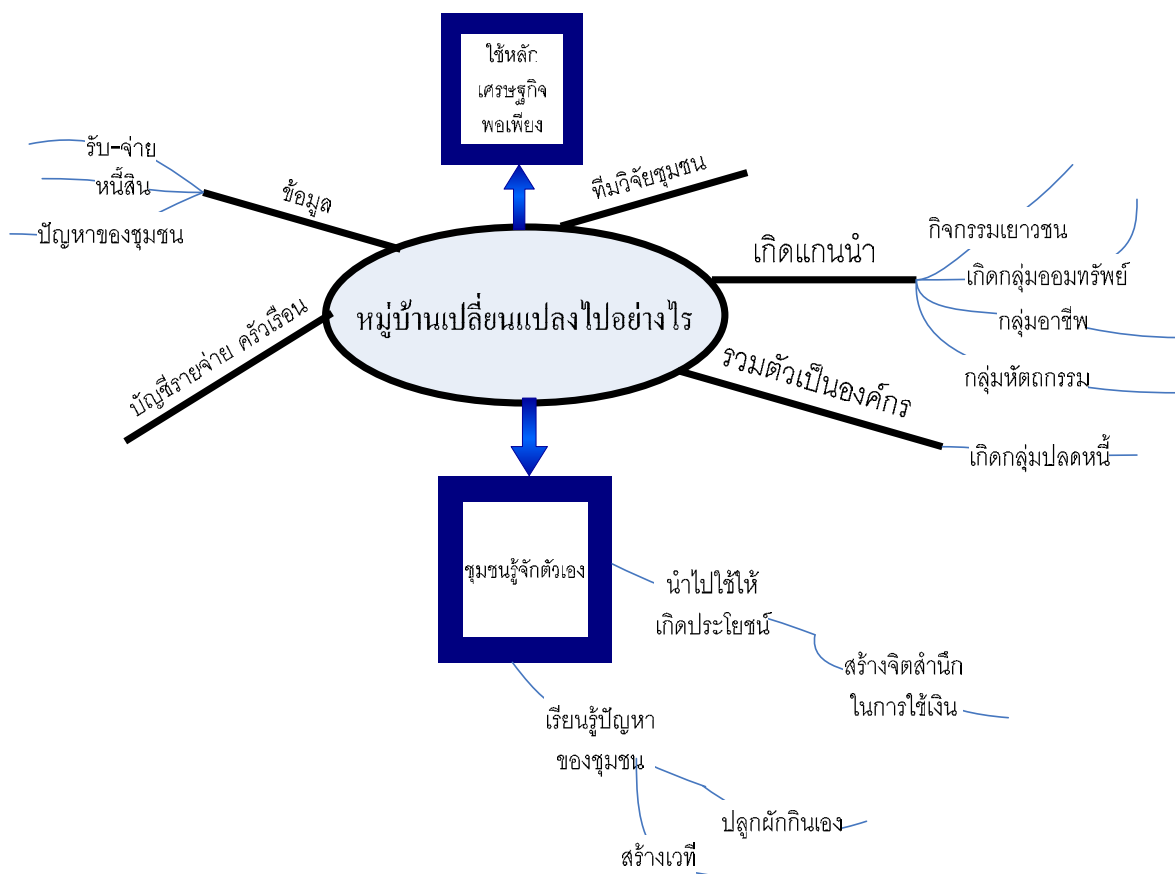
แนวทางการทำงานร่วมกันของชุมชน ผู้เข้าอบรมนำความรู้ที่ได้รับจากเรื่อง “บ้านสามขา” มาเชื่อมโยงการเปลี่ยนแปลง วิธีการแก้ปัญหาของเครือข่ายและชุมชนตำบลลำสินธุ์

คำถามจากการควิทัศน์เรื่อง “บ้านสามขา” มีดังนี้

1. หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
2. หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปเพราะสาเหตุใด
3. ชาวบ้านมีปัญหาอะไร
4. ชาวบ้านแก้ไขปัญหาอย่างไร

ผู้วิจัยทำการสรุปผลจากการตอบคำถามและออกมาอภิปราย ได้ดังนี้

1. หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

2. หมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปเพราะสาเหตุใด

- 1) ชุมชนสามารถค้นพบปัญหาของชุมชนด้วยคนในชุมชนเอง → ปัญหาหนี้สิน
- 2) ทำการวิจัยร่วมกับทีมวิจัย → ค้นพบสาเหตุของปัญหา
- 3) ทำกลุ่มอาชีพปล้มเหลว เกิดการเรียนรู้ → การทำอาชีพเสริมไม่สามารถแก้ปัญหาชุมชนได้
- 4) จัดทำบัญชีครัวเรือน / ผู้ระบบพึ่งตนเอง

3. ชาวบ้านมีปัญหาอะไร

ชาวบ้านมีปัญหาทางด้านปัญหาหนี้สินมากขึ้นเช่น หนี้ ธกส. มากกว่าทุกเรื่อง เงินกู้ยืมออก ระบบ ค่าเล่าเรียนบุตร ฯลฯ แต่ชาวบ้านหมู่บ้านสามขาได้ค้นพบว่า ชาวบ้านอาศัยอยู่ 152 ครัวเรือน แต่ครัวเรือนไม่ให้ความร่วมมือในการบอกปัญหาหนี้สินที่ติดไว้ จึงทำให้ผู้สำรวจปัญหาของชาวบ้านสามขาได้รับความจริงที่ไม่สมบูรณ์

สรุป

บทเรียนของกลุ่มที่ได้รับรู้จากการประชุมกัน เพื่อนำไปใช้และลดปัญหาหนี้สินอีกด้วย เช่น ผลิตน้ำยาล้างจานมาใช้ช่วยลดค่าใช้จ่าย

4. ชาวบ้านแก้ปัญหาอย่างไร

- แก้ได้โดย
- จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์
 - จัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย ภายในครัวเรือน
 - ผลิตของใช้เอง
 - ผลิตของที่กินเอง
 - กินทุกอย่างที่ปลูก ปลูกทุกอย่างที่กินโดยปลอดสารพิษ
 - จัดหนี้สินนอกระบบ
 - หาแนวทางสำรวจหนี้สิน

กิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ครั้งที่ 2 วันที่ 24 เมษายน 2549 มีจำนวนสมาชิกเข้าร่วมทั้งสิ้น 20 คน ดังนี้

1. นางทรงพร หานานมา	2. นางสาวหนูพับ เพิ่มบุญ
3. นายประกอบ ชันติปันดี	4. นายประยุทธ พริกแก้ว
5. นางเขียน ศรีละมุล	6. นายลิขิต บริรักษ์
7. นางเครือมาส วิสัยพงศ์	8. นางสมพร ส่องช่วย
9. นายสมพร แก้วเมือง	10. นายอำนาจ ส่องสง

11.นางพรทิพย์ ตูลยนิษัฏ	12.นางอำมร จันทรมาศ
13.นางรัตดา จุลพงษ์	14.นายมนัส ชูช่วย
15.นางสาวธิดารัตน์ ขาวทอง	16.นางปราณี ปรางคำ
17.นางปราณี คำจำนงค์	18.นายชำนาญ ทับชุม
19.นางปราณี คำจำนง	20.นายบุญภาส นวลเกลี้ยง

ในการอบรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ครั้งที่ 2 เริ่มต้นจาก กิจกรรมละลายพฤติกรรม โดยใช้วิธีการเล่นเกมจับคู่บัตรคำที่กำหนดให้ โดยบัตรแต่ละใบจะมีคำหนึ่งคำ ผู้เข้าอบรมจะได้บัตรคำคนละ 1 ใบ และจะต้องหาบัตรคำที่เป็นคู่กับบัตรคำของตน เช่น ปลา-น้ำ ตา-ยาย ฯลฯ จากนั้นให้ผู้เข้าอบรมสัมภาษณ์คู่ของตนเกี่ยวกับ ชื่อ ชื่อเล่น สิ่งที่น่าอัศจรรย์ที่สุดและความคาดหวังของตนเองในโครงการนี้ พร้อมทั้งออกมารายงานข้อมูลของคู่ของตนจากการสัมภาษณ์ ผลจากการทำกิจกรรมพบว่า แกนนำที่เป็นแกนนำระดับบนที่ผ่านเหตุการณ์ “ถั่งแดง” ไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร และแสดงความคิดเห็นไม่ต้องการให้มีกิจกรรมละลายพฤติกรรม และเห็นว่าการอบรมต้องมีบรรยากาศที่เป็นทางการ “ไม่จำเป็นต้องใช้กิจกรรมละลายพฤติกรรม เพราะคนภายในชุมชนรู้จักกันหมด” (นายผลศรี ละมุล, สัมภาษณ์ 24 เมษายน 2549)

จากนั้น วิทยากรอธิบายภาพรวมเนื้อหาหน่วยที่ 1 เพื่อให้ผู้เข้าอบรมทำความเข้าใจกับเนื้อหาก่อนเรียน เนื้อหาที่ใช้อบรมในหน่วยการเรียนรู้ที่ 1 ประกอบด้วย

1. พัฒนาการของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วงที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของสังคมไทยซึ่งสัมพันธ์กับสังคมโลก
2. กระแสโลกาภิวัตน์
3. ความเข้มแข็งของชุมชน แนวคิดในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงความเข้มแข็งของชุมชน

หน่วยที่ 2 การรวบรวมความรู้ท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากร

กิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 มีจำนวนสมาชิกเข้าร่วมทั้งสิ้น 17 คน ดังนี้

1.นางอุษาวดี บุญคำ	2.ทรงพร หนานมา
3.นางสาวหนูพับ เพิ่มบุญ	4.นายประกอบ ชันติบัณฑิต
5.นางเจียน ศรีละมุล	6.นายเฉลิม ศรีภักดี
7. นายลิขิต บรรีรักษ์	8.นางชอบ มาสวัสดิ์
9.นายสมพร แก้วเมือง	10.นายสุพัฒน์ ชัยหยุด
11.นางพรทิพย์ ตูลยนิษัฏ	12.นายมนัส ชูช่วย

13.นางสาวธิดารัตน์ ขาวทอง	14. นางปราณี ปรางคำ
15. นางดวงจันทร์ เพชรบรรจบ	16.นางปราณี คำจำนง
17.นายบุญภาส นวลเกลี้ยง	

หน่วยการเรียนรู้ที่ 2 แบ่งการอบรมออกเป็น 3 ครั้ง แต่แต่ละครั้งใช้เวลาการอบรมแบบ อาทิตย์เว้นอาทิตย์ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีเวลาในการทำชุดความรู้

ในครั้งแรก ก่อนการอบรม วิทยากรจัดกิจกรรมละลายพฤติกรรม โดยให้ผู้เข้าอบรม เล่นเกมเชือกฟาง เริ่มจากให้ผู้เข้าร่วมอบรมจับกลุ่มจำนวน 5 กลุ่ม จากนั้นแจกตะเกียบและเชือก-ฟาง ให้แต่ละกลุ่มร่วมกันคิดสิ่งประดิษฐ์ที่ใช้เป็นตัวแทนกลุ่ม และให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมาอธิบาย ความหมายของสิ่งประดิษฐ์ที่ร่วมกันประดิษฐ์ขึ้น จากนั้นวิทยากรอธิบายภาพรวมเนื้อหาหน่วย การเรียนรู้ที่ 2 พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์หน่วยการเรียนรู้ เนื้อหาที่ใช้การฝึกอบรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 ประกอบด้วย

1. กรอบการวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น
2. การประเมินสถานภาพของทรัพยากรในท้องถิ่น รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากร
3. การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของทรัพยากรภายในท้องถิ่นและภายนอกท้องถิ่น
4. วิธีการจัดการความรู้ที่มีภายในชุมชน
 - วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างง่าย
 - วิธีการจัดระบบและนำเสนอข้อมูล

หลังจากการบรรยาย วิทยากรมอบหมายให้ผู้เข้าอบรมแบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่มและนำ ความรู้ที่ได้รับจากการอบรมในหน่วยที่ 2 นำมาปรับใช้กับหัวข้อที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งมีดังนี้

- 1) การเกษตรยั่งยืน : ความเป็นไปได้ วิธีการ/รูปแบบที่มีอยู่ ภูมิปัญญา ฯลฯ
- 2) อาหารและสมุนไพร : สมุนไพรในท้องถิ่นที่สามารถเป็นอาหารได้ในแต่ละฤดูกาลและ ประโยชน์ต่อร่างกาย ฯลฯ
- 3) การเปลี่ยนแปลงของชุมชน (สังคม กายภาพ ทรัพยากร)
- 4) เศรษฐกิจชุมชน : รายได้รายจ่าย ความ ความยากจน ฯลฯ
- 5) ประเพณีและวัฒนธรรม : ประเพณีเดือนสิบ ขึ้นตอน รูปแบบ กิจกรรม อุปกรณ์ที่ใช้ ฯลฯ

ครั้งที่สองของหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 มีจำนวนสมาชิกเข้าร่วมทั้งสิ้น 17 คน ดังนี้

1. นางทรงพร หานานมา	2. นางสาวหนูพับ เพิ่มบุญ
3. นายประกอบ ชันติปันดี	4.นางชอบ มาสวัสดิ์
5. นายลิขิต บริรักษ์	6.นางเครือมาส วิสัยพงศ์

7.นายสมพร แก้วเมือง	8.นายยุทธพร ศรีภักดี
9.นายอำนาจ ส่องสง	10.นางพรทิพย์ ตูลยนิษัฏ
11.นางอำมร จันทรมาศ	12.นายมนัส ชูช่วย
13.นางปราณี ปรางดำ	14.นางดวงจันทร์ เพชรบรรจบ
15.นางปราณี คำจำนงค์	16.นายไข่ แก้วบัว
17.นายบุญภาส นวลเกลี้ยง	

เป็นการนำเสนอข้อมูลที่แต่ละกลุ่มกลับไปศึกษา และสร้างเป็นชุดข้อมูลเบื้องต้น พร้อมทั้งนำเสนอวิธีการที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน โดยใช้เวลาในการนำเสนอกลุ่มละประมาณ 20 นาที สมาชิกกลุ่มอื่นๆร่วมกันซักถาม รวมทั้งเสนอความคิดเห็นในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อนำเสนอในครั้งต่อไป

ครั้งที่สามของหน่วยการเรียนรู้ที่ 2 มีจำนวนสมาชิกเข้าร่วมทั้งสิ้น 18 คน ดังนี้

1. นางทรงพร หนานมา	2. นางสาวหนูพับ เพิ่มบุญ
3. นายประกอบ ชันติปันดี	4.นางเจียน ศรีละมุล
5. นายบุญส่ง เยาว์แสง	6.นายเฉลิม ศรีภักดี
7.นายลิขิต บริรักษ์	8.นางเครือมาส วัลย์พงศ์
9.นายสมพร ส่องช่วย	10.นายสมพร แก้วเมือง
11.นายสุพัฒน์ ชัยหุ	12.นางรัตดา จุลพงศ์
13.นางสาวธิดารัตน์ ขาวทอง	14.นางปราณี ปรางดำ
15.นางดวงจันทร์ เพชรบรรจบ	16.นายไข่ แก้วบัว
17.นายรัล เตยแก้ว	18.นางสุกัญญา ชูสุวรรณ

เป็นการนำเสนอข้อมูลที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วจากการนำเสนอครั้งแรก โดยใช้เวลานำเสนอกลุ่มละ 20 นาที แต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลตามหัวข้อที่ตนได้รับ พร้อมทั้งจัดทำรูปแบบการนำเสนอโดยใช้เครื่องมือที่ได้รับจากการอบรม โดยที่กลุ่มอื่นๆช่วยกันสรุปข้อมูลการนำเสนอ

สรุปข้อมูลการนำเสนอ

กลุ่มที่ 1 เรื่อง การเกษตรยั่งยืน

ข้อมูลที่น่าสนใจ	เครื่องมือที่กลุ่มนี้เลือกใช้	ข้อเสนอเพิ่มเติมของกลุ่มอื่นๆ (สามารถใช้เครื่องมืออะไรได้อีก)	เหตุผล
- การประกอบอาชีพเกษตรกรรม - การทำสวนผลไม้แปลงสาธิต	- การอธิบาย	- แผนภูมิเส้นเวลาแสดงปริมาณในแต่ละฤดูกาล - แผนที่ฤดูกาล - ชนิดของน้ำ	- กลุ่มไม่มีเวลาว่างที่ตรงกัน - ไม่มีการนัดหมายการทำงาน - ไม่มีชิ้นงานมานำเสนอ

กลุ่มที่ 2 เรื่อง อาหารและสมุนไพร

ข้อมูลที่น่าสนใจ	เครื่องมือที่กลุ่มนี้เลือกใช้	ข้อเสนอเพิ่มเติมของกลุ่มอื่นๆ (สามารถใช้เครื่องมืออะไรได้อีก)	เหตุผล
- ชื่อและสรรพคุณสมุนไพรแต่ละชนิด - ชื่อและวิธีการปรุงอาหารด้วยสมุนไพร	- ปฏิทินฤดูกาล - แผนภูมิวงกลม - แผนภูมิแสดงขั้นตอน - แผนภูมิการไหล - แผนที่หน้าตัด - ตัวอย่างของสมุนไพรแต่ละชนิด	- แผนภูมิภาพ - ตัวอย่างสมุนไพร - อาหารที่ปรุงจากสมุนไพร	- ช่วยในการนำเสนอง่ายขึ้น - ทุกคนได้เห็นสมุนไพรจริงๆและสรรพคุณ - สมุนไพรสามารถนำมาประกอบอาหารได้ไม่จำเป็นต้องกินเป็นยาอย่างเดียว

กลุ่มที่ 3 เรื่อง การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ข้อมูลที่น่าสนใจ	เครื่องมือที่กลุ่มนี้เลือกใช้	ข้อเสนอเพิ่มเติมของกลุ่มอื่นๆ (สามารถใช้เครื่องมืออะไรได้อีก)	เหตุผล
- วิถีชีวิตชุมชน การเข้ามาของสาธารณูปโภค	- เส้นเวลา	- แผนภูมิรูปภาพ - เส้นเวลา	- บอกช่วงการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาไหนบ้าง

กลุ่มที่ 4 เรื่อง เศรษฐกิจชุมชน

ข้อมูลที่น่าสนใจ	เครื่องมือที่กลุ่มนี้เลือกใช้	ข้อเสนอเพิ่มเติมของกลุ่มอื่นๆ (สามารถใช้เครื่องมืออะไรได้อีก)	เหตุผล
- กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ - ศูนย์กระจายสินค้า	- การอธิบาย - แผนภูมิแสดงขั้นตอน	- แผนภูมิขั้นตอนการทำงาน - เส้นทางการกระจายสินค้า	

กลุ่มที่ 5 เรื่อง ประเพณีและวัฒนธรรม

ข้อมูลที่น่าสนใจ	เครื่องมือที่กลุ่มนี้เลือกใช้	ข้อเสนอเพิ่มเติมของกลุ่มอื่นๆ (สามารถใช้เครื่องมืออะไรได้อีก)	เหตุผล
- ประเพณีต่างๆ - วันขึ้นปีใหม่ - กีฬาหมู่บ้าน - วันสำคัญทางศาสนา	- ปฏิทินฤดูกาล	- แผนภูมิรูปภาพ - เส้นเวลา	- บอกช่วงการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาไหนบ้าง

หน่วยที่ 3 การบริหารจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ลักษณะกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ มีจำนวนสมาชิกเข้าร่วมทั้งสิ้น 24 คน ดังนี้

1.นางอุษาวดี บุญคำ	2.นางทรงพร หนานมา
3.นางสาวหนูพับ เพิ่มบุญ	4.นายประกอบ ชันติป็นดี
5.นายประยุทธ พริกแก้ว	6.นางเจียน ศรีละมุล
7.นายเฉลิม ศรีภักดี	8.นายลิขิต บริรักษ์
9.นางเครือมาศ วิสัยพงศ์	10.นางชอบ มาสวัสดิ์
11.นายสมพร แก้วเมือง	12.นายยุทธพร ศรีภักดี
13.นายสุพัฒน์ ชัยหยุด	14.นางพรทิพย์ ตุลยนิษัฏ
15.นางรัตดา จุลพงษ์	16.นางอำมร จันทรมาศ
17.นายมนัส ชูช่วย	18.นางปราณี ปรางคำ
19.นางดวงจันทร์ เพชรบรรจบ	20.นางปราณี คำจำนงค์
21.นายรัล เตยแก้ว	22.นางบุญภาส นวลเกลี้ยง
23. นายชำนาญ ทับชุม	24. นางสุภิญญา ชูสุวรรณ

วิทยากรอธิบายภาพรวมและวัตถุประสงค์ของหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 เพื่อให้ผู้เข้าร่วมทำความเข้าใจภาพรวมของเนื้อหา วิทยากรอธิบายความหมายขององค์กร องค์กรประกอบขององค์กร สรุปประเด็นสำคัญของการนำเสนอ และเชื่อมโยง พร้อมอธิบายหลักการบริหารจัดการและให้ผู้เข้าอบรมดูวิดีโอเรื่อง บ้านโป่งคำ และแต่ละกลุ่มร่วมกันระดมความคิดเพื่อตอบคำถามที่วิทยากรกำหนดให้ เนื้อหาที่ใช้การฝึกอบรมหน่วยการเรียนรู้ที่ 3 ประกอบด้วย

- ความหมายขององค์กร
- ความหมายของผู้บริหาร กับหน้าที่ในการบริหารจัดการองค์กร
- การวางแผนจัดการองค์กร

หน่วยที่ 4 การสื่อสารจากชุมชนถึงสังคม

ลักษณะกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ มีจำนวนสมาชิกเข้าร่วมทั้งสิ้น 21 คน ดังนี้

1.นางอุษาวดี บุญคำ	2.นางทรงพร หนานมา
3.นางสาวหนูพับ เพิ่มบุญ	4.นายประกอบ ชันติปันดี
5.นายประยุทธ พริกแก้ว	6.นางเจียน ศรีละมุล
7.นายเฉลิม ศรีภักดี	8.นายลิขิต บริรักษ์
9.นางเครือมาศ วัลย์พงศ์	10.นางชอบ มาสวัสดิ์
11.นายสมพร แก้วเมือง	12.นายอำนาจ ส่องสง
13.นายสุวัฒน์ ชัยหุ	14.นางอำร จันทรมาศ
15.นางรัตดา จุลพงศ์	16.นางปราณี ปรางคำ
17.นายมนัส ชูช่วย	18.นายชำนาญ ทับชุม
19.นางดวงจันทร์ เพชรบรรจบ	20.นางปราณี คำจำนงค์
21.นางสุกัญญา ชูสุวรรณ	

เริ่มจากการใช้กิจกรรมละลายพฤติกรรม โดยการให้ผู้เข้าร่วมอบรมเล่นเกมใบ้คำ โดยการแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มและให้ตัวแทนแต่ละกลุ่มออกมาดูบัตรคำและกลับเข้ามาในกลุ่ม และใบ้คำนั้นโดยใช้ท่าทาง และให้กลุ่มทายสิ่งของนั้น ผู้ใบ้จะต้องใช้ทักษะในการสื่อสารกับผู้อื่นๆให้เข้าใจตรงกัน และสามารถจินตนาการถึงสิ่งของนั้น

จากนั้นวิทยากรอธิบายถึงทฤษฎีการสื่อสารและให้ผู้อบรมช่วยกันวิเคราะห์ถึงกลยุทธ์ในการสื่อสาร รับรู้ถึงหน้าที่ผู้พูด ผู้ฟัง รวมถึงบทบาท ลักษณะการสื่อสารในแต่ละเรื่อง เพื่อประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

วิทยากรให้อาสาสมัครผู้เข้าร่วมอบรมออกมาฝึกวิธีการสื่อสารหน้าชั้นเรียนทีละคน โดยให้ผู้เข้าร่วมการอบรมคนอื่นๆช่วยกันดูและวิจารณ์วิธีการพูด ท่าทาง สายตา พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงต่อไป จากนั้นวิทยากรให้ผู้อบรมทำแบบประเมินตนเองในการเป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารเพื่อเป็นการช่วยในการประเมินตนเอง

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

เวลาที่ใช้ในการฝึกอบรมมีน้อยคือ 1 ครั้ง ทำให้ผู้เข้าอบรมไม่สามารถฝึกวิธีการสื่อสารได้ทุกคน และเวลาในการเตรียมตัวพูดมีจำกัด

หน่วยที่ 5 การศึกษาดูงาน

ลักษณะกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ มีจำนวนสมาชิกเข้าร่วมทั้งสิ้น 18 คน ดังนี้

1.นางอุษาวดี บุญคำ	2.นางทรงพร หนานมา
3.นายประยุทธ พริกแก้ว	4.นางเขียน ศรีละมุล
5.นายบุญส่ง เยาว์แสง	6.นายลิขิต บรรีรักษ์
7.นางเครือมาส วิลัยพงส์	8.นายเฉลิม ศรีภักดี
9.นายสมพร แก้วเมือง	10.นายอำนาจ ส่องสง
11.นายสุพัฒน์ ชัยหุ	12.นายมนัส ชูช่วย
13.นางดวงจันทร์ เพชรบรรจบ	14.นางปราณี ปรางดำ
15.นายชำนาญ ทับชุม	16.นางปราณี คำจำนงค์
17.นางสุกัญญา ชูสุวรรณ	18. นายบุญภาส นวลเกลี้ยง

ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 5 เป็นการนำเอาความรู้ที่ได้ในแต่ละหน่วยมาประยุกต์ใช้ โดยรวมกับความรู้ที่ได้จากชุมชนที่ได้ดูงานในพื้นที่ชุมชนอื่นๆ เพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนของตน

วิทยากรทำการปรับความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมการอบรม บอกวัตถุประสงค์และลักษณะกิจกรรมในการดูงาน โดยให้ผู้เข้าอบรมร่วมกันนำเสนอความคิดเห็นในการเลือกพื้นที่ศึกษาดูงาน เพื่อให้ผู้เข้าอบรมมีส่วนร่วมในการเลือกพื้นที่ และนำเอาความรู้ที่ได้รับจากทั้ง 4 หน่วยมาปรับใช้ในการศึกษาดูงานครั้งนี้ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถทำความเข้าใจเนื้อหาข้อมูลที่ได้รับในการดูงาน การศึกษาดูงานใช้เวลา 2 วัน 1 คืนที่ชุมชนศิรีวัง อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเข้าทำการศึกษา พุดคุยแลกเปลี่ยนวิธีการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม แนวความคิดการทำงาน โดยกลุ่มที่ผู้เข้าร่วมได้ไปศึกษาดูงาน มีดังนี้

- กลุ่มใบไม้ศิรีวัง เป็นกลุ่มสมาชิกที่ร่วมจัดทำผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ สนุ่ แชมพูที่มีส่วนผสมจากผักและผลไม้ เช่น เปลือกมังคุด เปลือกมะละกอ ผลส้มป่อย เป็นต้น สินค้าที่มีชื่อเสียงของกลุ่มใบไม้ศิรีวัง คือ สนุ่เปลือกมังคุด

- กลุ่มมัดย้อมสีธรรมชาติ มีการสาธิตเกี่ยวกับการมัดย้อมผ้า การใช้สีจากธรรมชาติในการนำมัดย้อมผ้า จากใบไม้ แก่นไม้ เปลือกผลไม้และพืช เช่น สีส้มจากใบมังคุดร่วง สีชมพูจากใบมังคุดแก่ สีส้มและสีชมพูจากเปลือกมังคุด สีเขียวจากใบเพกา สีเขียวอมเหลืองจากใบหูกวาง สีเหลืองจากแกนขนุน สีน้ำตาลจากแกนหลุมพอ สีเทาจากเปลือกสะตอหรือเปลือกเงาะ การอธิบายวิธีการทำงานในโรงต้มสี โรงตากผ้า โรงทอผ้า โรงฟ้ามัดย้อม และโรงฟ้ายาปัก ซึ่งลายฟ้ามัดย้อมศิรีวังซึ่งเป็นที่นิยมของผู้ซื้อคือ ลายใบพัดสิงโต ลายมงกุฎเพชร ลายโบว์สวรรค์ ลายขาเขียด ลายใบมะขาม ลายดอกไม้เด็ยและดอกไม้คู่

- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ หรือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านคีรีวง หรือที่รู้จักกันในนาม ธนาคารแห่งขุนเขา กลุ่มออมทรัพย์ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2523 ภายใต้แนวคิดสัจจะออมทรัพย์ มีการนำหลักการของสหกรณ์มาจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อแก้ปัญหาราคาสินค้าผลผลิตตกต่ำ ชาวคีรีวงจะนำเงินมาฝากสะสมกับกลุ่มออมทรัพย์ทุกเดือน เงินสะสมนี้ เรียกว่า เงินสัจจะ กลุ่มออมทรัพย์มีเงินทุนหมุนเวียน 35,000 บาท มีสมาชิก 51 คน ต่อมาในปีพ.ศ. 2548 กลุ่มออมทรัพย์มีจำนวนเงินทุนหมุนเวียนราว 40 ล้านบาท มีสมาชิกประมาณ 2,000 คน

- กลุ่มจักสานคลุ้ม-ไม้ไผ่-หวาย เป็นการนำเอาไม้ไผ่ หวายมาสานเพื่อขึ้นรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ตะกร้า กระบุง เสื่อ เป็นต้น

สรุปผลจากการศึกษาดูงาน พบว่า

- ผู้เข้าร่วมเกิดแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยนำหลักการทำงานของชุมชนคีรีวงมาปรับใช้ มีลักษณะเป็นการจัดการท่องเที่ยวภายในชุมชน เพื่อศึกษาดูงานกลุ่มกิจกรรมที่มีและมีแนวคิดจัดทำบ้านพักแบบอาศัยร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ (Homestay) (นายจำรูญ เพิ่มบุญ, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549)

- ผู้เข้าร่วมเกิดแนวคิดในการนำเอากิจกรรมที่ศึกษาดูงานภายในหมู่บ้านคีรีวงมาปรับใช้ให้เข้ากับชุมชนลำสินธุ์ การจัดทำผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ เช่น น้ำยาล้าง สบู่เปลือกมังคุด น้ำหมักชีวภาพ ก๊วยฉาบ เป็นต้น “เราสามารถเอาของที่มีในหมู่บ้านเรามาทำให้เป็นผลิตภัณฑ์ได้” (นางรัตดา จุลพงษ์, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549) “ผลผลิตบ้านเรามีเอะนำมาปรับปรุงทำเป็นผลิตภัณฑ์ได้” (นางทรงพร หนานมา, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549)

- ผู้เข้าร่วมเกิดแนวคิดจัดตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนเยาวชนในพื้นที่ เป็นลักษณะของสนับสนุนเยาวชนในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน จัดสรรทุนการศึกษาให้แก่เยาวชนที่เรียนดี (นายอุทัย บุญคำและนายผล ศรีละมุล, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549)

- ผู้เข้าร่วมเกิดแนวคิดที่จะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยรวบรวมเหตุการณ์ในอดีต ความรู้ ภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่น เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ความรู้ ภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่น รวมทั้งการปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิดให้กับเยาวชน (นายอุทัย บุญคำ, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549)

- การปรับใช้แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์ โดยการนำลักษณะการบริหารที่ดีมาใช้กับกลุ่มออมทรัพย์ในตำบลลำสินธุ์ “ลักษณะการทำงานกลุ่มออมทรัพย์ของเขากับเราคือคล้ายกัน การทำงานต่างกันบ้างเล็กน้อยเท่านั้น” (นางอุษาวดี บุญคำ, สัมภาษณ์ 30 มิถุนายน 2549)

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

ปัญหาจากการติดต่อประสานงาน เนื่องจากผู้ติดต่อประสานงานชุมชนไม่ได้ให้ข้อมูลตามที่นัดหมายให้กับกลุ่มต่างๆในชุมชน ทำให้แต่ละกลุ่มไม่ได้เตรียมต้อนรับ

หน่วยที่ 6 สรุปการเรียนรู้

ลักษณะกิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้ มีจำนวนสมาชิกเข้าร่วมทั้งสิ้น 14 คน ดังนี้

1.นางอุษาดี บุญคำ	2.นางทรงพร หนานมา
3.นายบุญส่ง เขียวแสง	4. นายเฉลิม ศรีภักดี
5.นางเครือมาศ วัลย์พงศ์	6. นายอำนาจ ส่องสง
7.นายสมพร แก้วเมือง	8.นางพรทิพย์ ตูลยนิษฐ์
9.นางอำมร จันทรมาศ	10.นายมนัส ชูช่วย
11.นางดวงจันทร์ เพชรบรรจบ	12.นายไข่ แก้วบัว
13.นางบุญภาส นวลเกลี้ยง	14.นางสุภิญญา ชูสุวรรณ

หน่วยการเรียนรู้ที่ 6 เป็นหน่วยที่ให้ผู้เรียนร่วมกันสรุปและประเมินผลจากโครงการพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตรการอบรมที่ใช้ให้ดียิ่งขึ้น และเป็นการทวนสอบผลการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมการอบรมว่า สามารถนำไปใช้เป็นประโยชน์กับตัวเองและชุมชนได้หรือไม่อย่างไร

ในตอนท้าย ผู้เข้าร่วมอบรมร่วมกันระดมความคิดนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมสร้างชุดความรู้ในชุมชน

ผู้วิจัยให้ผู้เรียนเขียนประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเองและชุมชนจากการเข้าอบรมในครั้งนี้ สามารถสรุปได้ดังนี้

ประโยชน์ที่ได้รับต่อตนเอง

- ความรู้เพิ่มเติมในสิ่งที่ไม่เคยรู้ ทำให้รู้จักตนเองเพิ่มขึ้น การนำความรู้มาพัฒนาตนเอง และนำความรู้ที่ได้แนะนำแก่ผู้อื่น ความคิดใหม่ๆ การรู้จักวิเคราะห์ปัญหา รู้หลักการคิดนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้วิถีชีวิตของคนและสังคม ความรู้ในการบริหารจัดการต่อชุมชน
- หลักการวางแผนพัฒนาครอบครัวและชุมชน
- นำความรู้จากการดูงานมาพัฒนาตนเองและชุมชนได้ พัฒนาศักยภาพของตนเอง ฝึกการพูด การจัดทำข้อมูลชุมชน เรียนรู้ความเป็นมาของชุมชน
- พัฒนาทักษะด้านความกล้าแสดงออก ความมั่นใจในตนเอง การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

- เรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกัน การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การทำงานร่วมกัน การแบ่งงานกันทำ

ประโยชน์ที่ได้รับต่อชุมชน

- นำความรู้ที่ได้มาพัฒนาหมู่บ้านของตนเอง
- ชุมชนได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง
- วิธีการจัดการกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในหมู่บ้าน
- องค์กรความรู้ใหม่ๆในการพัฒนาชุมชน
- การวางแผนการทำงานชุมชน
- ชุมชนมีผู้นำที่มีศักยภาพมากขึ้น มีนักจัดการความรู้เกิดใหม่

ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง

- เวลาเข้าเรียน เลิกเรียนไม่ได้ตามเวลากำหนด
- เพิ่มเวลาในการอบรม
- การเรียนรู้ควบคู่กับการปฏิบัติ
- ควรจัดให้มีวิทยากรที่มาจากองค์กรชุมชนที่มีความหลากหลาย เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

สรุปผลที่ได้จากการระดมความคิดร่วมกัน

- ผู้เข้าอบรมเห็นว่า โครงการพัฒนานักจัดการความรู้เป็นการสร้างผู้นำทางความคิด ผู้นำเชิงนโยบายซึ่งจำเป็นต่อผู้นำกิจกรรม เป็นการปรับพื้นฐานแนวความคิดให้ตรงกัน ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนชุมชนอย่างต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- ผู้เข้าร่วมอบรมเกิดความสามัคคีกันในกลุ่มสมาชิก
- ผู้เข้าร่วมอบรมเกิดการเรียนรู้เรื่องการจัดระบบข้อมูลที่มีในชุมชน นำสิ่งที่มีในชุมชนมาทำประโยชน์ให้สูงสุด
- ต้องมีการพัฒนาตนเองในกระบวนการสื่อสาร และการถ่ายทอดข้อมูลต่อไปยังสมาชิกคนอื่นๆ
- ผู้เข้าร่วมอบรมเกิดแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
- สามารถนำชุดข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้จริง

แนวทางการกิจกรรมที่เกิดขึ้นในอนาคตจากโครงการพัฒนานักจัดการความรู้

- กิจกรรม “เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย”

สมาชิกร่วมกันทำบัญชีครัวเรือนแล้วนำเสนอความคืบหน้าในทุกเดือน เพื่อสังเกตการณ์

เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และร่วมกันวางแผนเพื่อลดรายจ่ายภายในชุมชน

- กิจกรรม “สมุนไพรเชิงปฏิบัติ(การวิจัย)”

สมาชิกปลูกผักสวนครัว เพื่อนำมาใช้ประโยชน์โดยไม่ต้องซื้อ และสร้างทีมวิจัยชุมชนเพื่อศึกษาและรวบรวมสมุนไพรที่มีในท้องถิ่นจัดเก็บเป็นชุดความรู้เพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

ผู้เข้าร่วมบางคนเข้าร่วมการฝึกอบรมไม่ครบทุกหน่วย จึงไม่สามารถสรุปการเรียนรู้ได้ครบถ้วน

ในระหว่างการฝึกอบรม ผู้วิจัยทำการศึกษาริบทชุมชนในขณะนั้น ลักษณะงานที่มีในเครือข่ายฯในระหว่างการอบรม การทำงานชุมชนของกลุ่มเป้าหมาย บทบาทการทำงานเพื่อนำไปเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการฝึกอบรม

ภาคผนวก ง

เนื้อหาการฝึกอบรมในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน

▶ ภาพรวมเนื้อหาหลักสูตร

เนื้อหา

1. บ้านเมืองของเรามี “การพัฒนา” อย่างไรในรอบ 50 ปีนี้
2. หมู่บ้านไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรในกระแสการพัฒนานี้
3. หมู่บ้านของเราประกอบด้วยหลักสำคัญ และผู้มีบทบาทสำคัญในด้านใดบ้าง จึงได้ตั้งหลักปักฐานมาเป็นเวลาร้อยๆ ปี
4. หมู่บ้านของเราเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างในช่วง 50 ปีนี้ เพราะสาเหตุอะไร

1. พัฒนาการของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยในช่วงที่ผ่านมา การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญๆ ของสังคมไทย ซึ่งสัมพันธ์กับสังคมโลก

● ก่อนรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของอำนาจ หัวเมืองต่างๆ ขึ้นต่อกรุงเทพฯ อย่างหลวมๆ กษัตริย์ส่งลูกหลานและขุนนางออกไปดูแลหัวเมืองใกล้เคียง (มณฑล) เมืองที่ไกลจากกรุงเทพฯ ส่งบรรณาการมาถวาย มี 3 ชั้นชั้นคือ เจ้า ขุนนาง และไพร่

ชุมชนที่อยู่ห่างไกล สัมพันธ์กับศูนย์กลางอำนาจโดยผ่าน “นายบ้าน” มีการจ่ายภาษีและช่วยเป็นเงินและการใช้แรงงานประจำปี ชุมชนภาคกลางมีการส่งเสริมให้เพิ่มผลผลิตทางการเกษตรเพื่อส่งออกไปค้าขายต่างประเทศ ส่วนชุมชนรอบนอกดำรงอยู่อย่างอิสระ มีการอพยพออกไปบุกกรุกที่ดินใหม่ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการเสียภาษี

● รัชกาลที่ 5

มีการปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2435 ในบริบทของยุคชาติตะวันตกล่าอาณานิคม ทั้งอังกฤษ ฝรั่งเศส และฮอลันดา แย่งกันเข้ามายึดครองประเทศในแถบนี้ ทั้งพม่า ลาว เขมร รัชกาลที่ 5 ทรงเล็งเห็นว่า มีการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางมากขึ้น ตั้งกระทรวงต่างๆ ลดอำนาจเจ้าเมืองในหัวเมืองต่างๆ

พ.ศ. 2435 มีการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยประชาชน

(พ.ศ. 2499 จัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล อบต. ในสมัยจอมพลป.พิบูลสงคราม แต่ยกเลิกใน พ.ศ. 2515 และพ.ศ. 2535 มีการจัดตั้งอบต.อีกครั้ง เนื่องจากกระแสกระจายอำนาจ)

เลิกทาสในสังกัดมุลนาย เพื่อเพิ่มพลังการผลิต

ขยายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

ปรับปรุงระบบการศึกษา แยกการศึกษาพื้นฐานออกจากวัด ตั้งโรงเรียนและมหาวิทยาลัย

- พ.ศ. 2475 – 2500 กระแสการเปลี่ยนแปลงจากระบบสังคมนิยม การเปลี่ยนแปลงของโลก และสงครามโลกครั้งที่ 2

การเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองโดยคณะราษฎร

ชนชั้นกลางในสังคมเริ่มต้นตัวทางการเมือง

ความขัดแย้งระหว่างแนวคิดอนุรักษนิยม กับเสรีนิยม/สังคมนิยม

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484 – 2489) เกิดแนวคิดเรื่องการพัฒนา และการฟื้นฟูประเทศที่ได้รับความเสียหายจากสงคราม โดยสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ มีการจัดตั้งธนาคารโลกพ.ศ. 2489 ในช่วงนี้ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบคอมมิวนิสต์ในประเทศสังคมนิยมต่างๆ เกิดสงครามอุดมการณ์ระหว่างคอมมิวนิสต์กับทุนนิยม

* พ.ศ. 2500 – 2515 เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจ (และสังคม)แห่งชาติ (พ.ศ. 2504 – 2509, 2510 – 2514)

พ.ศ. 2500 เริ่มต้นกระแสความคิดเรื่องการพัฒนาใน โลกทุนนิยม

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ยึดอำนาจจอมพล ป.พิบูลสงคราม (ซึ่งเน้นนโยบาย

ชาตินิยม และรัฐชาติ พ.ศ. 2481 – 87, 2491 – 2500)

ประเทศไทยได้รับอิทธิพลนโยบายการพัฒนาจากต่างประเทศต่อต้านคอมมิวนิสต์ และส่งเสริมการแก้ไขปัญหาคาความยากจน เน้นการผลิตเพื่อการส่งออก เพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

แผน ฯ 1 – 3 มุ่งเน้นแนวคิด “หยุดแล้วกระจาย” ส่งเสริมการพัฒนาเมือง เพื่อให้ความเจริญกระจายออกสู่ชนบท

มุ่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น เขื่อน ถนน ไฟฟ้า ส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อส่งออก เน้นรายได้ที่เป็นตัวเงิน ให้นำหน่วยงานเพิ่มขยายการให้สินเชื่อทางการเกษตรเพื่อส่งออก ออกพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พ.ศ. 2503

ส่งเสริมอุตสาหกรรมหนักแบบใหม่ เช่น ผลิตภัณฑ์เคมี ถลุงเหล็ก ถลุงน้ำมัน สร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้าราคาถูกลงตอบสนององระบบอุตสาหกรรม

ขยายระบบการศึกษาระดับมัธยม และการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

คำขวัญ “ลูกมากจะยากจน” “งานคือเงิน เงินคืองาน บันดาลสุข”
สหรัฐอเมริกาเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทย

- พ.ศ. 2516 – 2535 (แผนฯ 3 – 6)

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเริ่มปรากฏในแผนฯ 3 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีคนย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองมากขึ้น นำไปสู่การปรับแผนฯ มีการระบุถึงวิธีการแก้ไขปัญหาความยากจน สิ่งแวดล้อม และโภชนาการ แต่แนวทางหลักๆ ยังเหมือนเดิม คือ เน้นการเพิ่มรายได้ ขยายผลผลิตทางการเกษตร พัฒนาอุตสาหกรรม กระจายสาธารณูปโภค บริการสังคม และการศึกษา ผ่านบทบาท

เกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กระแสประชาธิปไตยเริ่มปรากฏชัดเจน

สหรัฐอเมริกาถอนฐานทัพพ.ศ. 2518 เกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง
ในประเทศไทยเพื่อนบ้าน

นโยบายเงินผันของรัฐบาล มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช พ.ศ. 2518

เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 การต่อสู้ทางอุดมการณ์และการเมืองเข้มข้น
ระหว่างรัฐบาลกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

มีการระบุปัญหาสิ่งแวดล้อมในแผนฯ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) มีการจัดตั้ง
สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กำหนดให้โครงการพัฒนาใหญ่ๆ จะต้องมีการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (EIA) เริ่มมีการวางแผนพัฒนาร่วมระหว่างสาขาที่เกี่ยวข้อง (ก่อนหน้านั้นใช้โครงการเป็นศูนย์กลาง) เน้นการกระจายรายได้และความเป็นธรรม
ต่อคนจน ปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับโลกรุนแรงขึ้น คุณภาพคนยากจน จึงมีการพูดถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนในแผนฯ 4

ในแผนฯ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) เริ่มมีการระบุถึงทางเลือกในการพัฒนา ภูมิ
ปัญหาท้องถิ่น และวัฒนธรรมชุมชน

สิ้นสุดยุคสงครามเย็น (พ.ศ. 2532) เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์

- พ.ศ. 2536 – ปัจจุบัน (แผนฯ 7 – 9) กระแสโลกาภิวัตน์ครอบงำโลก

ในแผนฯ 7 การท่องเที่ยวขยายตัวอย่างรวดเร็ว

ในการร่างแผนฯ 8 มีการระดมความคิดจากกลุ่มต่างๆ ในสังคมทั่วประเทศ มีความพยายามที่จะส่งเสริมการปรับปรุงคุณภาพชีวิตแบบองค์รวม แต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติจริง เกิด
เหตุการณ์การลอยตัวค่าเงินบาท พ.ศ. 2540

เกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2536 นำไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับพ.ศ. 2540

ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมปรากฏรุนแรงมากขึ้นอีก เกิดโรคใหม่ๆ เช่น ไข้หวัดนก ซาร์ส จำนวนผู้ป่วยด้วยโรคเอดส์และโรคมะเร็งเพิ่มสูงขึ้น
 อายุขัยเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้น – พ.ศ. 2548 เฉลี่ย 69 ปี พ.ศ. 2537 เฉลี่ย 67.6 ปี พ.ศ. 2533 เฉลี่ย 63 ปี
 ปัญหาสังคมที่ความรุนแรงมากขึ้น จำนวนครอบครัวเดี่ยวเพิ่มสูงขึ้น หนี้เฉลี่ยของครัวเรือนเพิ่มสูงขึ้น
 การเชื่อมโยงของเครือข่ายภาคประชาสังคมเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจน ขบวนการภาคสังคมเติบโตขึ้น แนวคิด “การมีส่วนร่วม” เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป

2. กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization)

คำนี้เริ่มใช้ในเมืองไทยเมื่อพ.ศ. 2528 หมายถึง กระบวนการผสมผสานเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ เข้ากับตลาดโลก เดิมมีการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยหลายแบบ แต่คำ “โลกาภิวัตน์” เป็นที่ยอมรับที่สุดในช่วง 10 ปีนี้ มีนัยยะ 2 ด้านคือ

- กระบวนการเศรษฐกิจโลกไร้พรมแดน
- ขบวนการครอบโลก โดยการใช้ความเหนือกว่าของทุน เทคโนโลยี การบริหารจัดการ อิทธิพลทางการเมืองผ่านกลไกต่างๆ ขององค์กรระหว่างประเทศ (เช่น ธนาคารโลก กองทุนการเงินระหว่างประเทศ IMF , WTO) บีบให้ประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมีอำนาจต่อรองน้อยกว่า ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของทุนข้ามชาติและบริษัทข้ามชาติ เป็นอีกขั้นหนึ่งของระบบอาณานิคม

สาเหตุของโลกาภิวัตน์ เกิดจาก

1) วิกฤติของระบบทุนนิยม ซึ่งผลิตได้มากเกินไปและสะสมทุนได้มากเกินไป จึงต้องหาทางออกเพื่อความอยู่รอด ดังนี้

* หาช่องทางอื่นเพื่อทำกำไร โดยการเก็งกำไรจากการซื้อขายหุ้นในตลาดหลักทรัพย์ ซื้อขายเงินตรา เพื่อทำกำไรจากความต่างของอัตราแลกเปลี่ยน

* หาดตลาดใหม่ โดยการขายมากขึ้น และ/หรือลดต้นทุนให้ต่ำลง ด้วยการลงทุนในพื้นที่ซึ่งมีค่าลงทุนต่ำกว่า

มีผู้คาดการณ์ว่า ทางออกเหล่านี้จะนำพาเศรษฐกิจโลกไปสู่วิกฤติสิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจฟองสบู่

2) เทคโนโลยีก้าวหน้ามากขึ้น การพัฒนาระบบคอมพิวเตอร์ทำให้สามารถส่งข้อมูลได้ทั่วโลกเพียงชั่วพริบตา ระบบโทรศัพท์ ทำให้การติดต่อสื่อสารเป็นไปได้ทั่วถึงรวดเร็ว และการคมนาคมขนส่งทางเครื่องบินทำให้การขนส่งทั่วโลกเป็นไปอย่างสะดวก

3) การล่มสลายของสหภาพโซเวียตและระบบสังคมนิยมในประเทศอื่นๆ ทำให้สหรัฐอเมริกากลายเป็นอภิมหาอำนาจ ขาดการถ่วงดุลอำนาจ

ภาวะที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและสังคมโลก ก็คือ

- รัฐเปิดเสรีทางการค้า ส่งเสริมให้ธุรกิจทำกำไรให้มากที่สุด แปรรูปกิจการของรัฐให้เป็นเอกชน แทรกแซงน้อยที่สุด ปล่อยให้ตลาด ลดบริการสังคม
- ลดระเบียบข้อบังคับของประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งลดภาษี
- ปล่อยให้สินค้า บริการ และเงิน ไหลเข้าออกพรมแดนประเทศได้อย่างเสรีมากขึ้น ทำให้ธุรกิจข้ามชาติดำเนินการได้สะดวกมากขึ้น
- กลไกระดับโลก ได้แก่ ธนาคารโลก IMF Asian Development Bank (ADB) มีบทบาทสำคัญมากขึ้น
- สืบเนื่องจากกระแสดังกล่าว เกิดความเป็นชุมชนไร้พรมแดน นำเสนอแนวคิดใหม่เรื่องนิเวศวิทยา การเมืองสีเขียว สุขภาพทางเลือก สิทธิมนุษยชน แนวคิดฟิสิกส์ใหม่ที่เน้นการเข้าใจโลกแบบองค์รวม กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนระดับโลกที่ทำงานเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น Green Peace ตั้งแต่พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา เกิดเครือข่ายชุมชนไร้พรมแดน ได้แก่
 - ขบวนการคัดค้านทุนนิยมโลก มีการรวมตัวกันประท้วงการประชุมของประเทศ G8 คอนเสิร์ต LIVE 8 (3 กค.48)
 - กระแสท้องถิ่นนิยม เพื่อแสดงอัตลักษณ์ของชุมชน ต่อต้านกระแสโลกาภิวัตน์

3. ความเข้มแข็งของชุมชน

แนวคิดในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและความเข้มแข็งของชุมชน

- ทู่น 5 ด้านของชุมชน ได้แก่
 - ฐานทรัพยากรธรรมชาติ
 - ทู่นมนุษย์
 - ทู่นสติปัญญา
 - ทู่นสังคมและวัฒนธรรม
 - ทู่นเงินตรา
- พลังของชุมชน เกิดจากการผสมผสานขององค์ประกอบ 3 ส่วนคือ
 - ฐานทรัพยากร
 - ระบบคุณค่าและความเชื่อที่สมาชิกในชุมชนยึดถือและปฏิบัติร่วมกัน เป็นกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
 - เครือข่ายความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน

การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน

1. บ้านเมืองของเรามีการพัฒนาอย่างไรในรอบ 50 ปีนี้ (อธิบายถึงพัฒนาการในสังคมไทย)
2. หมู่บ้านของเราประกอบด้วยหลักสำคัญอะไรและมีผู้มืบทบาทในด้านใดบ้างจึงตั้งหลักปักฐานมาได้เป็นร้อยๆปี (อธิบายถึงโครงสร้างทางสังคม สถาบันและกลไกทางสังคมในชุมชนไทย)
3. หมู่บ้านไทยเปลี่ยนไปอย่างไรในช่วง 50 ปีนี้ (อธิบายถึงพัฒนาการของหมู่บ้านไทยในช่วงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมา)
4. หมู่บ้านของเราในกระแสการเปลี่ยนแปลง (อธิบายถึงกระบวนการเชิงนโยบาย และทิศทางการพัฒนาของรัฐไทย)
5. โลกาวัดนี้คืออะไร มีผลอย่างไรต่อชีวิตและบ้านเมืองของเรา (อธิบายถึงความหมายของ โลกาวัดนี้คืออะไร มีผลอย่างไรต่อชีวิตและผลกระทบต่อสังคมไทย)

เนื้อหาที่วิทยากรนำเสนอต่อผู้เข้าอบรมโดยสรุปมีดังนี้

พัฒนาการทางสังคมไทย

การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่สัมพันธ์กับสังคมโลก

ก่อนรัชกาลที่ 5	กรุงเทพฯ, หัวเมือง-มณฑล ชาวบ้าน - นายบ้าน ส่วย - ไพร - เล - นา เครือข่าย
รัชกาลที่ 5 (การปฏิรูปการปกครอง)	- ฝรั่งล่าอาณานิคม เขมร ลาว พม่า มาเลเซีย - รวมศูนย์อำนาจ - ปฏิรูปการศึกษา - เลิกทาส
พ.ศ. 2475-2500 (การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง)	- ชนชั้นกลาง - สงครามโลกครั้งที่ 2 (2484-2489) - สหรัฐฯ vs คอมมิวนิสต์นานาชาติโลก - ธนาคาร โลก
พ.ศ.2500 การเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาและ การเริ่มต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯในปี 2504	- สงครามเย็น - อุตสาหกรรม - องค์กรพัฒนาเอกชน

แนวคิดการพัฒนา

พ.ศ. 2504-2515 แผน 1-3	- การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน, เขื่อน - ส่งออก ข้าว, ยาง, ข้าวโพด, มัน - รายได้ เงิน - ความไม่เท่าเทียมกัน
พ.ศ. 2516-2535 17 พ.ค. 2535	- กระแสประชาธิปไตย - ปัญหาสิ่งแวดล้อม - แนวคิดการพัฒนาทางเลือก - 2518 คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ EIA
พ.ศ. 2536-ปัจจุบัน	โลกาภิวัตน์

แผนพัฒนาเศรษฐกิจ

2504-09	แผนพัฒนาฯ 1
2510-14	แผนพัฒนาฯ 2
2515-19	แผนพัฒนาฯ 3
2520-24	แผนพัฒนาฯ 4
2525-29	แผนพัฒนาฯ 5
2530-34	แผนพัฒนาฯ 6
2535-39	แผนพัฒนาฯ 7
2540-44	แผนพัฒนาฯ 8
2545-49	แผนพัฒนาฯ 9

ภาพรวมของชุมชนเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยสังคม/บทบาทบุคคลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในสังคมประกอบด้วย

ทุนของสังคม 5 ด้าน

- ฐานทรัพยากร ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ แร่ธาตุ
- ทุนทางสังคมที่มีในท้องถิ่น วัด/ ประเพณีวัฒนธรรม/พระ/ผู้อาวุโส/กลุ่มทางสังคม
- ทุนสติปัญญา ความรู้ในการจัดการทรัพยากร การทำมาหากิน โรงเรียน /วัด/ครู/ท้องถิ่น
- ทุนมนุษย์ การศึกษาในและนอกระบบ /คนวัยต่างๆ/วัด / กลุ่มกิจกรรมในชุมชน

พลังท้องถิ่น 4 ฐาน

- ฐานทรัพยากร
- เครือข่ายทางสังคม
- ระบบความรู้
- ระบบคุณค่าและความเชื่อ

▶ งาน/การบ้านที่ชุมชนร่วมกันทำ

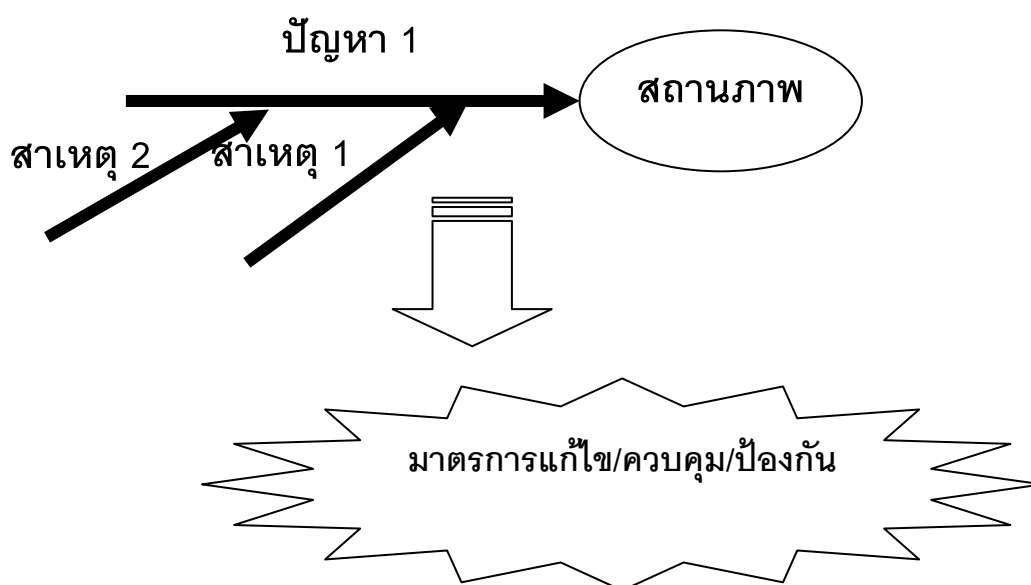
คำถามกลุ่มย่อย

1. ชุมชนของเราได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของโลกและสังคมไทยอย่างไรบ้าง ในรอบ 50 ปีนี้
2. ชุมชนของเราตั้งหลักปักฐานเป็นปึกแผ่นได้ เพราะมีองค์ประกอบอะไรบ้าง

หน่วยที่ 2 การรวบรวมความรู้ท้องถิ่นด้านการจัดการทรัพยากร

สรุปข้อมูลความรู้ที่ได้รับจากการอบรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 รู้จักกับกรอบการวิเคราะห์

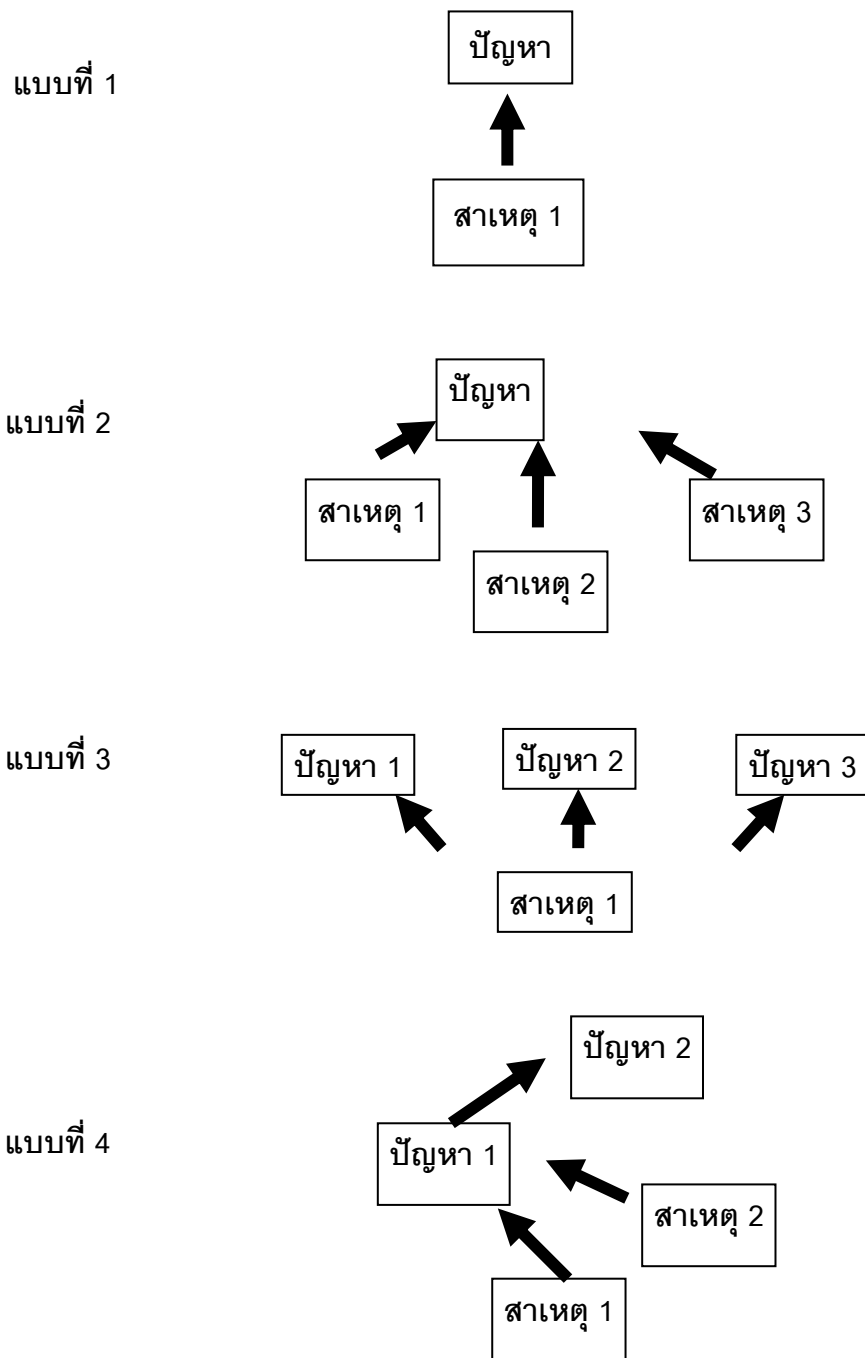

กิจกรรมที่ 2 การประเมินสถานภาพ

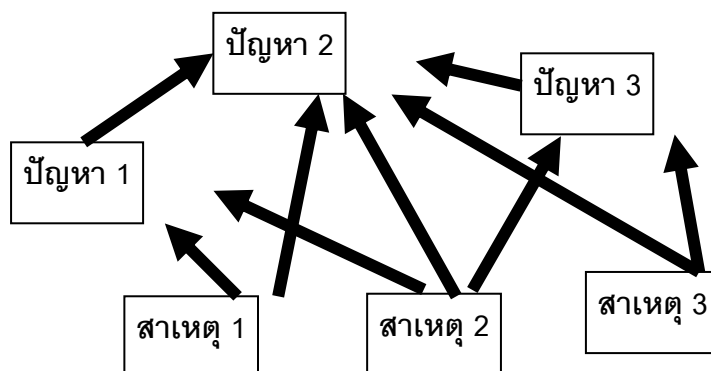
- » อะไร มีทรัพยากรอะไรอยู่บ้างในชุมชนของเรา
ให้ช่วยกันคิดว่าทรัพยากรของตำบลนี้มีอะไรอยู่บ้าง เขียนใส่บัตรคำ
- » ที่ไหน ทรัพยากรอะไร อยู่ตรงไหนบ้างในชุมชนของเรา
- » เท่าไร ทรัพยากรเหล่านั้น มีอยู่ในปริมาณ / พื้นที่ / จำนวน เท่าไร
- » เมื่อไร ทรัพยากรเหล่านั้น มีการเปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่เมื่อไหร่
- » อย่างไร ทรัพยากรเหล่านั้น มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
- » ทำไมและใคร เหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคืออะไร
และสาเหตุมาจากใคร

- เจริญขนาดและปริมาณ
- เจริญคุณภาพ
- รูปแบบการใช้ประโยชน์
- ผลผลิต

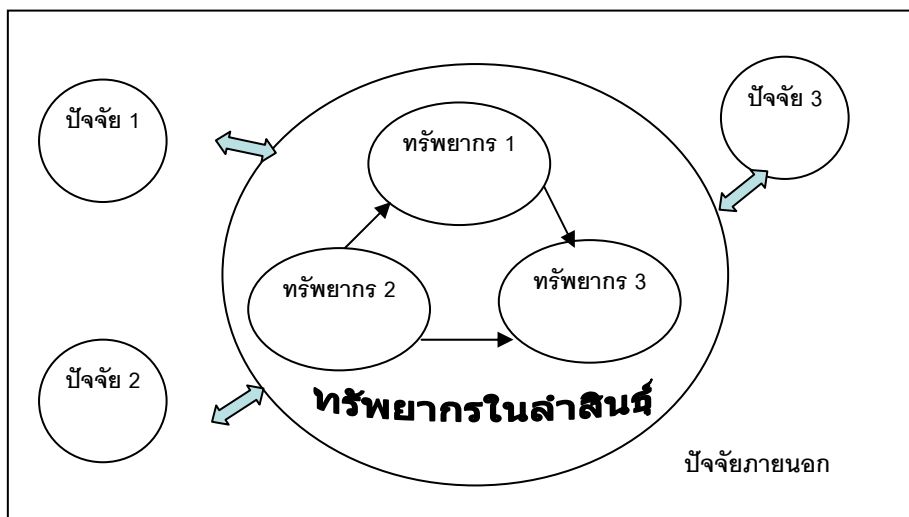
ลักษณะของการเกิดการเปลี่ยนแปลง/ปัญหา

แบบที่
5

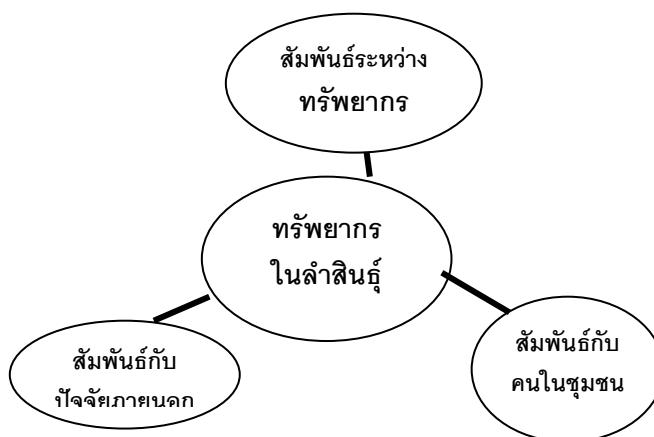
กิจกรรมที่ 3 เชื่อมโยงความสัมพันธ์

สรุปการวิเคราะห์สถานการณ์ทรัพยากร

ลักษณะความสัมพันธ์ของทรัพยากร

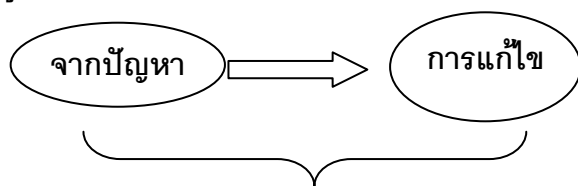
- ◆ ด้านบวก
- ◆ ด้านลบ
- ◆ ควบคุมได้
- ◆ ควบคุมไม่ได้

∴ สิ่งที่ต้องรู้ในการวิเคราะห์สถานการณ์ทรัพยากร
 เรามีอะไร แคไหน อะไรคือความเข้มแข็ง อะไรคือจุดอ่อน อะไรที่จะนำมาใช้สร้างความเข้มแข็ง
 ได้

การจัดการความรู้

ทำไมต้อง
จัดการความรู้

ต้องอาศัยความรู้

การจัดการความรู้แบบ “โมเดลปลา” ประกอบด้วย

KV ส่วนหัว ส่วนตา มองว่ากำลังจะไปทางไหน “ทำไปเพื่ออะไร”

KS ส่วนกลางลำตัว ส่วนที่เป็น “หัวใจ” แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

KA ส่วนหาง สร้างยุ่งฉางความรู้ เก็บรวบรวม จัดระบบ สื่อสารความรู้ การนำความรู้ไปใช้งาน ต่อยอดไปเรื่อยๆ

1. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างง่าย

วิธีการ

- การอ่าน/ศึกษาเอกสาร
- การสังเกตการณ์โดยตรง
- การสัมภาษณ์
- การสังเกตและจดบันทึก
- การทำประวัติบุคคล
- การทำประวัติพื้นที่

แหล่งข้อมูล

- เอกสาร บันทึก ตำรา ฯลฯ
- บุคคล
- ปรากฏการณ์

2. วิธีการจัดระบบและนำเสนอข้อมูล

- เส้นเวลา
- แผนที่
 - แผนที่ทั่วไป
 - แผนที่หน้าตัด
- แผนภาพ
 - แผนภาพวงกลม
 - ปฏิทินฤดูกาล
 - แผนภาพเวเน่
- แผนภูมิ
 - แผนภูมิการไหล
 - แผนภูมิขั้นตอน
 - แผนภูมิแสดงปัญหา

หลังจากจบการบรรยาย วิทยากรให้ผู้เข้าอบรมแบ่งกลุ่มเป็น 5 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มแบ่งหัวข้อในการศึกษาข้อมูลท้องถิ่นซึ่งมีหัวข้อ ดังนี้

1. การเกษตรยั่งยืน : ความเป็นไปได้ วิธีการ/รูปแบบที่มีอยู่ ภูมิปัญญา ฯลฯ
2. อาหารและสมุนไพร : สมุนไพรในท้องถิ่นที่สามารถเป็นอาหารได้ในแต่ละฤดูกาลและประโยชน์ต่อร่างกาย ฯลฯ
3. การเปลี่ยนแปลงของชุมชน (สังคม กายภาพ ทรัพยากร)
4. เศรษฐกิจชุมชน : รายได้รายจ่าย ความยากจน ฯลฯ
5. ประเพณีและวัฒนธรรม : ประเพณีเดือนสิบ ขั้นตอน รูปแบบ กิจกรรม อุปกรณ์ที่ใช้ ฯลฯ
เมื่อแต่ละกลุ่มได้หัวข้อเรื่องที่ศึกษาแล้ว วิทยากรมอบหมายการบ้านให้แต่ละกลุ่ม ดังนี้

การบ้าน

- ให้ใช้เทคนิคการรวบรวมข้อมูล (การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ ทำประวัติบุคคลและสถานที่ ฯลฯ)
- นำข้อมูลมาจัดระบบด้วยเครื่องมือต่างๆ (เส้นเวลา แผนที่ แผนที่ภูมิ ฯลฯ)
- นำเสนอข้อมูลที่ได้รวบรวมมา

สรุปข้อมูลการนำเสนอ

กลุ่มที่ 1 เรื่อง การเกษตรยั่งยืน

ข้อมูลที่น่าเสนอ	เครื่องมือที่กลุ่มนี้เลือกใช้	ข้อเสนอเพิ่มเติมของกลุ่มอื่นๆ (สามารถใช้เครื่องมืออะไรได้อีก)	เหตุผล
- การประกอบอาชีพเกษตรกรรม - การทำสวนผลไม้ - แปลงสาธิต	- การอธิบาย	- แผนที่เส้นเวลา แสดงปริมาณในแต่ละฤดูกาล - แผนที่ฤดูกาล - ชนิดของน้ำ	- กลุ่มไม่มีเวลาว่างที่ตรงกัน - ไม่มีกรณีศึกษามาทำงาน - ไม่มีชิ้นงานมานำเสนอ

กลุ่มที่ 2 เรื่อง อาหารและสมุนไพร

ข้อมูลที่น่าเสนอ	เครื่องมือที่กลุ่มนี้เลือกใช้	ข้อเสนอเพิ่มเติมของกลุ่ม อื่นๆ (สามารถใช้ เครื่องมืออะไรได้อีก)	เหตุผล
- ชื่อและสรรพคุณสมุนไพรแต่ละชนิด - ชื่อและวิธีการปรุงอาหารด้วยสมุนไพร	- ปฏิทินฤดูกาล - แผนภูมิวงกลม - แผนภูมิแสดงขั้นตอน - แผนภูมิการไหล - แผนที่หน้าตัด - ตัวอย่างของสมุนไพรแต่ละชนิด	- แผนภูมิภาพ - ตัวอย่างสมุนไพร - อาหารที่ปรุงจากสมุนไพร	- ช่วยในการนำเสนอง่ายขึ้น - ทุกคนได้เห็นสมุนไพรจริงๆและสรรพคุณ - สมุนไพรสามารถนำมาประกอบอาหารได้ไม่จำเป็นต้องทานเป็นยาอย่างเดียว

กลุ่มที่ 3 เรื่อง เศรษฐกิจชุมชน

ข้อมูลที่น่าเสนอ	เครื่องมือที่กลุ่มนี้เลือกใช้	ข้อเสนอเพิ่มเติมของกลุ่ม อื่นๆ (สามารถใช้ เครื่องมืออะไรได้อีก)	เหตุผล
- กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ - ศูนย์กระจายสินค้า	- การอธิบาย - แผนภูมิแสดงขั้นตอน	- แผนภูมิขั้นตอนการทำงาน - เส้นทางการกระจายสินค้า	

กลุ่มที่ 4 เรื่อง ประเพณีและวัฒนธรรม

ข้อมูลที่น่าสนใจ	เครื่องมือที่กลุ่มนี้เลือกใช้	ข้อเสนอเพิ่มเติมของกลุ่ม อื่นๆ (สามารถใช้ เครื่องมืออะไรได้อีก)	เหตุผล
- ประเพณีต่างๆ - วันขึ้นปีใหม่ - กีฬาหมู่บ้าน - วันสำคัญทางศาสนา	- ปฏิทินฤดูกาล	- แผนภูมิรูปภาพ - เส้นเวลา	- บอกช่วงการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาไหนบ้าง

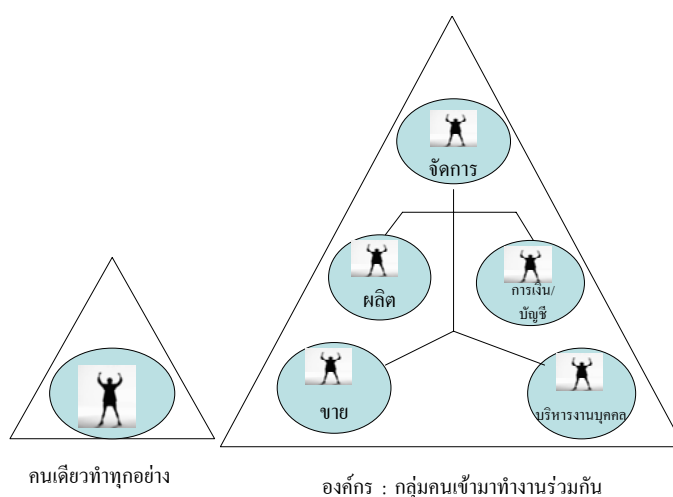
หน่วยที่ 3 การบริหารจัดการองค์กรชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

▶ ภาพรวมเนื้อหาหลักสูตร

องค์กรคืออะไร

1. เป็นกลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป
2. มีการรวมตัวเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และร่วมกันทำงานในลักษณะกลุ่มที่มีการรวบรวมทรัพยากร และความพยายามของทุกฝ่ายที่จะมาดำเนินงานร่วมกัน
3. โดยมุ่งที่จะดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จลงได้ด้วยการกระทำโดยลำพังอิสระ

รูปแบบของการทำงานของมนุษย์ที่มีลักษณะของการทำงานเป็นกลุ่ม มีการประสานงานกันตลอดเวลา มีการกำหนดทิศทาง มีการจัดระเบียบวิธีการทำงานและการติดตามวัดผลสำเร็จของงานที่ทำอยู่เสมอ

ผู้บริหาร กับ การบริหาร

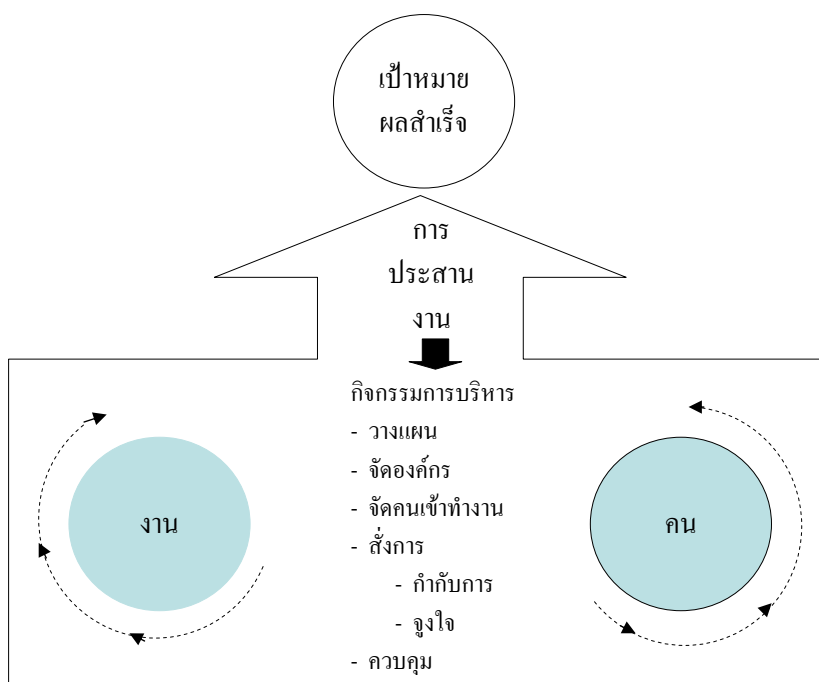
ผู้บริหาร คือ บุคคลซึ่ง

1. เป็นหัวหน้า หรือ “ผู้นำ” ของกลุ่มคนในองค์กร
2. เป็นผู้จัดระเบียบทรัพยากรต่างๆ และประสานการปฏิบัติงานของบุคคลฝ่ายต่างๆ
3. เป็นผู้รับผิดชอบทำให้งานเสร็จตามเป้าหมายโดยอาศัย “คน” เป็นผู้ทำ

การบริหาร คือ การทำให้งานต่างๆ เสร็จลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำ

การใช้ทรัพยากร

		การใช้ทรัพยากร	
		ไม่ดี	ดี
สูง	การบรรลุเป้าหมาย	มีประสิทธิภาพ แต่ไม่มีประสิทธิผล (แสดงว่า ได้มีปัญหาเกิดการเปลี่ยนแปลงในการใช้ทรัพยากรในบางแห่ง)	มีทั้งประสิทธิผลและประสิทธิภาพ (เป้าหมายบรรลุผลสำเร็จ และการใช้ทรัพยากรประหยัดและได้ผล รวมทั้งมีผลผลิตสูงในงานหลายด้าน)
ต่ำ	เป้าหมาย	ไม่มีทั้งประสิทธิผลและประสิทธิภาพ (เป้าหมายไม่อาจบรรลุผลสำเร็จและเกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการผลิตการทำงาน)	มีประสิทธิภาพ แต่ไม่มีประสิทธิผล (แสดงว่าการใช้ทรัพยากรไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงใดๆ แต่ผลงานทำไม่ได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้)

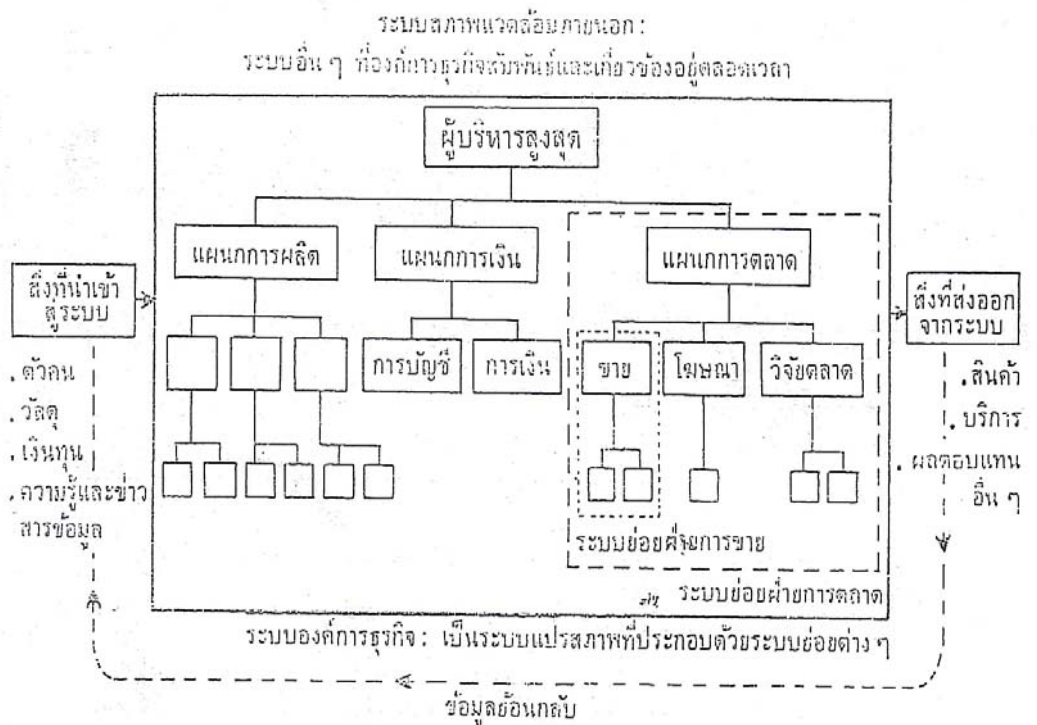

หน้าที่ในการบริหาร

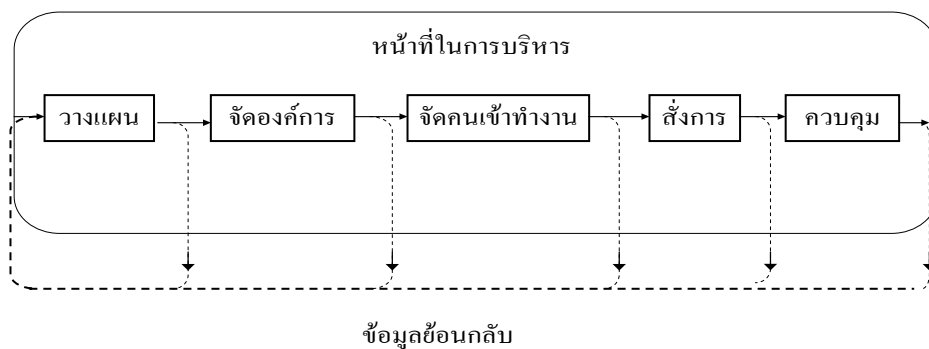
1. ทำการวางแผน
2. ดำเนินการจัดองค์กร
3. การจัดคนเข้าทำงาน
4. การสั่งการ

5. การควบคุม

- ความสามารถเป็นผู้นำ
- รู้จักวิธีการรวบรวมความร่วมมือของคนในองค์กร

องค์กร

รูปแบบกระบวนการบริหารที่เน้นหลักการพิจารณาในกระบวนการที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันเสมอ

การวางแผน

ประกอบด้วย 2 ส่วนที่สำคัญ

1. การกำหนดวัตถุประสงค์
2. การกำหนดแนวทางการกระทำ หรือแผนงานที่จะนำมาปฏิบัติเพื่อให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์นั้นๆ

คำถาม 3 ข้อ

1. ฐานะที่ตั้งปัจจุบันของเราอยู่ที่ไหน
2. จากนี้ต่อไปในอนาคต เราต้องการจะเป็นอะไร อย่างไร
3. จะต้องทำอะไร อย่างไรบ้างจึงจะนำเราไปสู่จุดหมายนั้นๆ ได้

▶ งาน/การบ้านที่ชุมชนร่วมกันทำ

คำถาม เรื่อง “บ้านโป่งคำ ”

1. องค์กรชุมชนบ้านโป่งคำ มีกิจกรรมและเป้าหมายอะไร
2. องค์กรชุมชนบ้านโป่งคำ มีความสำคัญอะไรต่อชุมชน
3. ใครเข้าร่วมองค์กรบ้าง

องค์กรประกอบด้วยบุคคลซึ่งทำหน้าที่อะไรบ้าง แต่ละหน้าที่มีคุณสมบัติสำคัญอะไร สัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกันอย่างไร

หน่วยที่ 4 การสื่อสารจากชุมชนถึงสังคม

▶ งาน/การบ้านที่ชุมชนร่วมกันทำ

ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 4 การสื่อสารจากชุมชนถึงสังคม วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมออกมาฝึกการสื่อสาร บุคลิกภาพของแต่ละคน หน้าชั้นเรียน คนละ 3 นาที และให้ผู้เข้าร่วมคนอื่นๆ ช่วยกันวิจารณ์ เพื่อนำข้อวิจารณ์ที่ได้ไปปรับปรุงบุคลิกภาพของตนเองให้ดีขึ้น

▶ ภาพรวมเนื้อหาหลักสูตร

ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 4 สามารถสรุปเนื้อหาหลักสูตรได้ตามตารางดังนี้

การฟัง	การส่งข้อมูลย้อนกลับ	ผู้ส่งสาร				สาร	ช่องทาง
		ทักษะ	ทัศนคติ	บุคลิกภาพ	ความรู้ในข่าวสารนั้น		
- ตั้งใจ สมาธิ - แสดงความสนใจ - มองผู้พูด - ฟังจนจบโดยไม่ขัดจังหวะ - ฟังภาษาที่ไม่ใช่ถ้อยคำด้วย - จดบันทึก - ไม่ทำหรือให้ความสนใจกับสิ่งอื่นที่บดเบือนความสนใจไปจากผู้พูด	- ถามคำถามเมื่อสงสัย - ขอให้อธิบายซ้ำเพิ่มเติมเมื่อไม่เข้าใจ - ตอบคำถามเมื่อผู้พูดถามหรือ - แสดงความคิดเห็นเมื่อผู้พูดเปิดโอกาส	- มีทักษะในการพูดดี มีความรู้ในข่าวสารให้ข้อมูลชัดเจน - สามารถโน้มน้าวให้ผู้ฟังคล้อยตามเรื่องที่พูด - มีการเตรียมความพร้อม - ศึกษาข้อมูล - เรียบเรียงข้อมูล - พูดให้ง่าย - ตรงประเด็น - รักษาเวลา - เรียบเรียงข้อความ - ชัดเจน - ย้ำข้อความสำคัญ - วางแผนการสื่อสาร - ฟังผู้รับสาร - กระตือรือร้น	- รับฟังความคิดเห็นผู้อื่นได้ดี - คำพูดชัดเจนเข้าใจง่าย - คำพูดไพเราะเข้าใจง่าย - ใช้คำพูดเหมาะสมกับสถานที่ - ไม่กลัวการสื่อสาร - เห็นประโยชน์ของการสื่อสาร - มองว่าการสื่อสารเป็นเรื่องสนุกและฝึกได้	- สุภาพเรียบร้อย - มีมนุษยสัมพันธ์ในการพูดคุยกับผู้อื่น - มีบุคลิกที่ดี - แต่งกายสุภาพ - ยืน/นั่ง - ท่าทาง - ประกอบการพูด	- ข่าวสารชัดเจน - มีความรอบรู้ในทุกเรื่อง - มีข่าวสารใหม่ๆอยู่เสมอ - มีความรู้และประสบการณ์ - มีสื่อประกอบในการสื่อสาร - มีเอกสารยกตัวอย่างภาพประกอบ - จับประเด็นให้เป็น - ทำข้อมูลที่น่าสนใจ	- เนื้อหา - เลือกสรร - ถูกต้อง - จัดลำดับ - เรียบเรียง - เชื่อมโยง - ความน่าสนใจ - รูปแบบการนำเสนอ	- หนังสือพิมพ์ - จดหมาย - บอร์ด - ห้องสมุด - เสียงตามสาย - วิทยู - โทรทัศน์ - อีเมลล์ - เว็บไซต์ - โปสเตอร์ - การประชุมต่างๆ - สัมมนา - อบรม - จัดนิทรรศการ - กิจกรรมพิเศษ

หน่วยที่ 5 การศึกษาดูงาน

▶ กำหนดการศึกษาดูงาน

วันพฤหัสบดีที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2549

10.00 น.	ออกเดินทางจากเครือข่ายสินธุ์แพรทอง
10.00 – 12.00 น.	เดินทางไปหมู่บ้านคีรีวง
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารเที่ยง ที่ หมู่บ้านคีรีวง
13.00 – 15.00 น.	ฟังบรรยายภาพรวมการทำงานกลุ่มหมู่บ้านคีรีวง
15.00 – 17.00 น.	ลงพื้นที่เพื่อดูการทำงานจริงในพื้นที่
17.00 – 18.30 น.	ร่วมพูดคุยกับชาวบ้าน พักผ่อนตามอัธยาศัย
18.30 – 21.00 น.	รับประทานอาหารเย็น ประชุมกลุ่มใหญ่สรุปงาน

วันศุกร์ที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2549

7.30 – 8.30 น.	รับประทานอาหารเช้า
8.30 – 10.00 น.	รวมกลุ่มย่อย รายงานสรุปผล
10.00 – 11.30 น.	พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับกลุ่มคีรีวง
11.30 – 12.30 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
12.30 – 15.30 น.	เดินทางกลับเครือข่ายสินธุ์แพรทอง
15.30 น.	ถึงเครือข่ายสินธุ์แพรทอง

วิทยากรให้การบ้านเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาดูงานชุมชนและให้ผู้เข้าร่วมคิดคำถามในการซักถามแกนนำชุมชน ไม่เรียงเพื่อเชื่อมโยงกับการทำงานของเครือข่ายสินธุ์แพรทอง

▶ ภาพรวมเนื้อหาหลักสูตร

ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 5 เป็นการนำเอาความรู้ที่ได้ในแต่ละหน่วยมาประยุกต์ใช้ โดยรวมกับความรู้ที่ได้จากชุมชนที่ได้ดูงานเพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์กับชุมชนของตน

▶ งาน/การบ้านที่ชุมชนร่วมกันทำ

การบ้านสำหรับดูงานที่คีรีวง

1. ท่านอยากจะได้ประโยชน์อะไรจากการดูงานครั้งนี้
2. การเปลี่ยนแปลงของชุมชนคีรีวงเป็นอย่างไร ทำไมจึงเกิดองค์กรชุมชนในปัจจุบัน
3. การบริหารจัดการองค์กรของคีรีวง มีอะไรบ้าง มีผลกับการพัฒนาชุมชนอย่างไร
4. ให้พยายามใช้เทคนิควิธีการในการรวบรวมความรู้จากการดูงาน

5. ศึกษาวิธีการนำเสนอข้อมูลและการสื่อสารของคนที่มีจุดดี จุดด้อยอย่างไร
สรุปหลักการและเทคนิคการสื่อสารที่เหมาะสมกับตัวเองเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาทักษะ
การสื่อสารของตนเอง
6. ผลจากการดูงานครั้งนี้ ท่านจะมีบทบาทในการนำมาใช้ประโยชน์อะไรในการพัฒนาชุมชน
ถ้าสินธุ์ได้บ้าง

หน่วยที่ 6 สรุปการเรียนรู้

▶ สรุปผลที่ได้

- โครงการพัฒนานักจัดการความรู้เป็นการสร้างผู้นำทางความคิด ผู้นำเชิงนโยบายซึ่งจำเป็นต่อ
ผู้นำกิจกรรม เป็นการปรับพื้นฐานแนวความคิดให้ตรงกันก่อนให้เกิดการขับเคลื่อนชุมชนอย่าง
ต่อเนื่องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
- เกิดความสามัคคีกันในกลุ่มสมาชิก
- เกิดการเรียนรู้เรื่องการจัดระบบข้อมูลที่มีในชุมชน นำสิ่งที่มีในชุมชนมาทำประโยชน์ให้
สูงสุด
- พัฒนานตนเองในกระบวนการสื่อสาร การถ่ายทอดข้อมูลต่อไปยังสมาชิกคนอื่นๆ
- เกิดแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
- นำชุดข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้จริง

แนวทางกิจกรรมที่เกิดขึ้นในอนาคต

- กิจกรรม “เพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย”
สมาชิกร่วมกันทำบัญชีครัวเรือนแล้วนำเสนอความคืบหน้าในทุกเดือน เพื่อสังเกตการณ์
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และร่วมกันวางแผนเพื่อลดรายจ่ายภายในชุมชน
- กิจกรรม “สมุนไพรเชิงปฏิบัติ(การวิจัย)”
สมาชิกปลูกผักสวนครัว เพื่อนำมาใช้ประโยชน์โดยไม่ต้องซื้อ และสร้างทีมวิจัยชุมชนเพื่อ
ศึกษาและรวบรวมสมุนไพรที่มีในท้องถิ่นจัดเก็บเป็นชุดความรู้เพื่อให้คนในชุมชนได้ใช้
ประโยชน์

ภาคผนวก ง

ภาพกิจกรรมการอบรมหน่วยการเรียนรู้

ภาพประกอบภาคผนวกที่ 1

กิจกรรมที่เกิดก่อนการฝึกอบรม การจัดเวทีสรุปรงานร่วมกับ วิทยาลัยจัดการทางสังคม

ภาพประกอบภาคผนวกที่ 2

กิจกรรมการฝึกอบรมหลักสูตร

ภาพประกอบภาคผนวกที่ 3

วิทยาการการฝึกอบรม

ภาพประกอบภาคผนวกที่ 4
การทำกิจกรรมภายในหน่วยการเรียนรู้

ภาพประกอบภาคผนวกที่ 5
การเวทีการประชุมภายในเครือข่าย

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางสาวศิริมาศ ภูวเจริญพงศ์		
รหัสประจำตัวนักศึกษา	4777043		
วุฒิการศึกษา			
วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา	
รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	2546	

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

ศิริมาศ ภูวเจริญพงศ์, เยาวนิจ กิตติชรกุล, เสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี.2550. “การพัฒนานักจัดการความรู้ชุมชน กรณีศึกษา แกนนนำชุมชน ตำบลลำสินธุ์ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง”. เอกสารการประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ (Grad-Research) ครั้งที่ 7 ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ระหว่างวันที่ 4-5 เมษายน 2550.